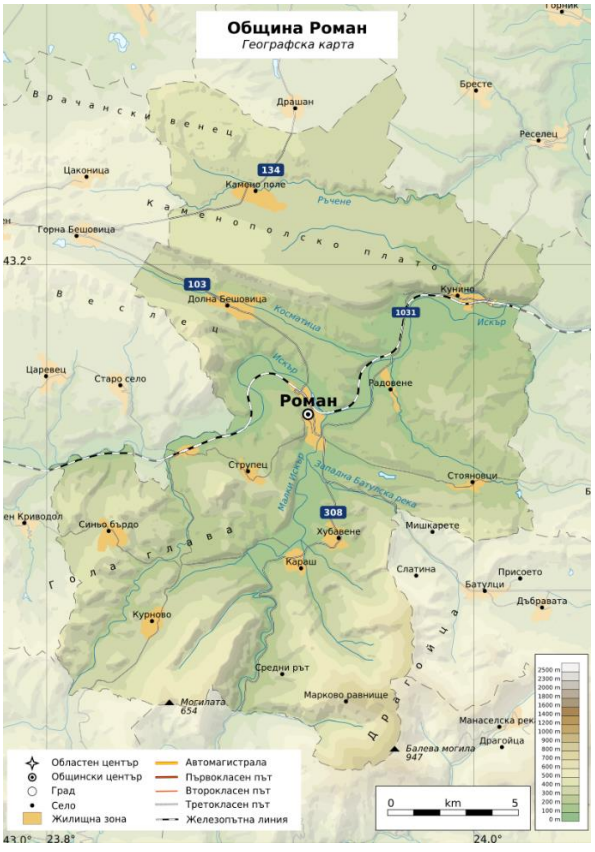
АКТУАЛИЗАЦИЯ
2024 Г.

ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РОМАН 2021-2027 Г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ ……5

I. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие ……7

1. Профил на общината – обща и сравнителна характеристика ……7

1.1. Географски характеристики, местоположение и граници ……..……7

1.2. Сравнителна характеристика ……..8

1.3. Териториални и поземлени ресурси ……..…..9

1.4. Природни условия и ресурси ……...10

1.5. Селищна мрежа и жилищен фонд ……16

1.6. Историческо развитие и културно наследство ……20

1.7. Взаимодействие с други територии и съседни общини ……27

2. Развитие на социалната сфера и човешките ресурси ……..…29

2.1. Демографски параметри ……....29

2.2. Пазар на труда – заетост и безработица ……...……36

2.3. Образование ……....41

2.4. Здравеопазване ……45

2.5. Социални дейности, услуги и социално включване ……...…48

2.6. Култура и традиции ……...53

2.7. Младежки дейности и спорт ……..…56

3. Състояние на местната икономика ……....59

3.1. Икономическо развитие – тенденции и конкурентоспособност ……...59

3.2. Промишленост ……....61

3.3. Селско и горско стопанство ……..62

4. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията ..…67

4.1. Транспортна инфраструктура и пътна мрежа ……..……67

4.2. Водоснабдителна мрежа и канализация ……...……71

4.3. Енергийна инфраструктура ……...……73

4.4. Телекомуникационни връзки и съобщителна мрежа ……..76

5. Екологично състояние и рискове ……76

5.1. Състояние на води, въздух, почви, шум и радиация ……...……76

5.2. Дейности по управление на отпадъците ……...88

5.3. Биоразнообразие, защитени територии и защитени зони ……..…...94

6. Административен и финансов капацитет на общинската администрация за реализация на ПИРО ……..…….98

7. SWOT-анализ ……101

II. Визия, стратегически цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г. ……102

1. Място и роля на ПИРО в системата от стратегически и програмни документи ……...102

2. Визия ……108

3. Пакет от стратегически цели, приоритети и мерки ……...109

III. Комуникационна стратегия ……..…124

1. Въведение……....124

2. Принципи на Комуникационната стратегия ……..…126

3. Цели на Комуникационната стратегия ……..….126

4. Целеви групи ……..…127

5. Основни форми на комуникация……...…128

6. Основни комуникационни дейности ……..…..129

7. План за изпълнение на комуникационната стратегия……..……130

8. Резюме на постигнатите резултати от анкетните проучвания ……...…132

9. Комуникационен механизъм при изпълнение на ПИРО ……..…134

IV. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход - приоритетни зони за въздействие…….……135

V. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия…….…145

VI. Мерки за насърчаване на инвестициите…….……154

VII. Общинска програма за развитие на туризма……...….157

1. Ситуационен анализ и туристически ресурси……..……159

2. Мерки и дейности за развитие на туризма……..……..……167

VIII. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие…….……..…..170

IX. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО……..……...175

X. Предварителна оценка на ПИРО на община Роман 2021-2027 г……..179

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ ……...….194

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ, ГРАФИКИТЕ И ФИГУРИТЕ ……..…..…196

ПРИЛОЖЕНИЯ ……..…..….199

Приложение №1: Актуализирана Програма за реализация на ПИРО на община Роман 2021-2027 г……...199

Приложение №1а: Актуализиран Индикативен списък на важни за общината проекти, включени в ПИРО за периода 2021-2027 г……..217

Приложение №2: Актуализирана Индикативна финансова таблица ……....221

Приложение №3: Матрица на индикаторите за наблюдение и оценка .....….222

ВЪВЕДЕНИЕ

Актуализацията на Плана за интегрирано развитие на Община Роман за периода 2021-2027 г. (ПИРО) се извършва на основание чл. 8, ал. 2, т. 3 от Закона за регионалното развитие (ЗРР), чл. 22, ал. 1, т. 1, 3 и 4. от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие (ППЗРР) и „Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.“ на МРРБ.

ПИРО е документ, който определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на Община Роман и връзките и с други общини, в съответствие с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район от ниво 2 и Общия устройствен план на общината. Съгласно нормативните изисквания планът се разработва за срок от 7 години. Като стратегически документ той обвързва сравнителните предимства, ресурси и потенциал на местно ниво с ясно дефинирана визия, цели и приоритети, насочени към устойчиво, интегрирано развитие, по-добро качество на живот и по-висок жизнен стандарт.

Планът за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021 – 2027 г. е приет от Общински съвет – Роман с Решение № 294 по Протокол №26 от 25.06.2021 г., на основание чл. 21, ал. 1, т. 12 от ЗМСМА и на основание чл.23, т.1 и чл.24, т.1 от Закона за регионалното развитие, във връзка с чл.21, ал.1 и ал.3 от Правилника за прилагане на ЗРР.

ПИРО е разработен за цялата територия на община Роман, като са определени зони за прилагане на интегриран подход, за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие на всички населени места и коопериране със съседни общини. Планът е съобразен със специфичните условия, ред и изисквания за прилагане и на други нормативни документи, свързани с местното самоуправление, териториалното устройство, кадастъра, опазването на околната среда, управлението на отпадъците, и др.

Настоящата актуализация на ПИРО и Програмата за реализация към него се извършва с цел изследване на промените в социално-икономическите условия за развитие на община Роман в периода 2020-2023 г. и включване на допълнителни проекти/проектни идеи, които ще допринесат за задоволяване на идентифицираните потребности и постигане целите и приоритетите на плана до 2027 г. при спазване на принципа на интегрирания подход.

Актуализацията на ПИРО се осъществява в условията на променена социално-икономическа ситуация, породена от политическа, финансова и икономическа нестабилност, продължителна световна пандемия и изпитания, международно напрежение и несигурност – войни, природни катаклизми, енергийна нестабилност, инфлация, продължителна вътрешнополитическа криза, непредвидимост и уязвимост на публичните финанси. Всички тези характерни и динамични промени във външната среда, оказват съществено влияние върху работата на Общината и върху местната социална, икономическа и финансова политика.

В актуализирания социално-икономически профил на община Роман са обобщени последните демографски и икономически данни на НСИ, включително от преброяване на населението и жилищния фонд през 2021 г. Програмата за реализация на ПИРО, която е оперативен инструмент за постигане на заложените цели е актуализирана с приоритетни проекти които да бъдат изпълнени до 2027 г. Коригирана е и Матрицата на индикаторите, с които се оценява напредъка в постигане на целите на плана.

При изготвянето на ПИРО към 2020 г. не са одобрени оперативните програми, финансирани от фондовете на ЕС и Националния план за възстановяване и устойчивост. Това налага да се актуализира списъка с проекти с конкретни подходящи източници на финансиране. Община Роман има възможност за достъп до допълнителни ресурси, чрез МИГ (подхода ВОМР) и подхода ИТИ, чрез Концепции за интегрирани териториални инвестиции. Всичко това налага

да се актуализира действащия ПИРО, за да се отговори на текущите нужди и реалните възможности за финансиране на проекти и дейности за развитие на общината.

ПИРО е разработен съгласувано с трите стратегически цели на Националната програма за развитие България 2030 - ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата. За реализирането на тези цели са предвидени национални политики и интервенции, групирани в пет взаимосвързани и интегрирани оси на развитие - Иновативна и интелигентна България; Зелена и устойчива България; Свързана и интегрирана България; Отзивчива и справедлива България; Духовна и жизнена България.

Водещ при разработването и актуализацията на ПИРО е принципът на интегрирания подход, който се прилага по отношение на всяка част от структурата на стратегическия документ. Този подход, наложил се като основен в политиката за регионално развитие и задължителен при изготвяне на стратегическите документи за новия програмен период има за цел в условията на свиващи се ресурси и ограничени финансови възможности да обедини различни политики, приоритети, проекти, източници за финансиране, участници и заинтересовани страни, за постигане на положителна синергия и добавена стойност от реализираните дейности.

Практическата работа по актуализацията на ПИРО включва прилагането на редица инструменти и методи като: наблюдение, проучване, описание, анализ, синтез, оценка, сравнение, индексен метод, графични методи, swot-анализ и други.

Основната цел на ПИРО на Община Роман за периода 2021-2027 г. е стимулиране на устойчив растеж и осигуряване на пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и ресурси, за трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на общинската територия, съгласно чл.13, ал.2 от ЗРР.

При направената актуализация не се променя стратегическата част на плана - Визията за развитие на Община Роман, стратегическите цели и приоритети се запазват.

Изготвеният актуализиран ПИРО на община Роман се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана. Актуализацията на плана и програмата за неговата реализация се одобряват от Общинския съвет по предложение на кмета на общината.

Планът е актуализиран от експертен екип на „Динамик Салюшънс” ЕООД – гр. Шумен, при спазване на принципа на партньорство и прилагане на мерки от комуникационната стратегия на ПИРО. В процесите на разработване и актуализация на плана участват: общинският съвет, кметът на общината, кметовете на кметства и кметските наместници, общинската администрация, социални и икономически партньори, неправителствени организации, представители на гражданското общество.

Кметът на общината организира изработването, съгласуването и актуализирането на ПИРО и осъществява координацията и контрола на тези процеси.

Чрез настоящата актуализация се постига подобряване на качеството, реалистичността и изпълнимостта на ПИРО и се осигурява съответствие на документа с реални възможности за кандидатстване и финансиране на проекти и дейности. При актуализацията на плана са отчетени хоризонталните принципи на регионалната политика на ЕС – устойчиво развитие, равни възможности, опазване на околната среда и социално включване. ПИРО има характер на отворен документ, който може да се развива, усъвършенства и актуализира в съответствие с динамично променящите се условия и фактори на външната и вътрешната среда.

ЧАСТ I.
ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ

1. Профил на общината – обща и сравнителна характеристика

1.1. Географски характеристики, местоположение и граници

Община Роман се намира в Северозападна България. Територията и заема югоизточните части на област Враца (териториална единица от ниво NUTS 3 според класификацията на системата NUTS1) и Северозападен район (СЗР) от ниво NUTS 2. Общината е разположена в западната част на Предбалкана на площ от 301,67 кв.км., което съставлява 8% от територията на област Враца /3602 кв.км„/ и едва 1,58% от територията на Северозападен район (NUTS 2) /19047 кв.км./.

Фигура 1: Карта на област Враца

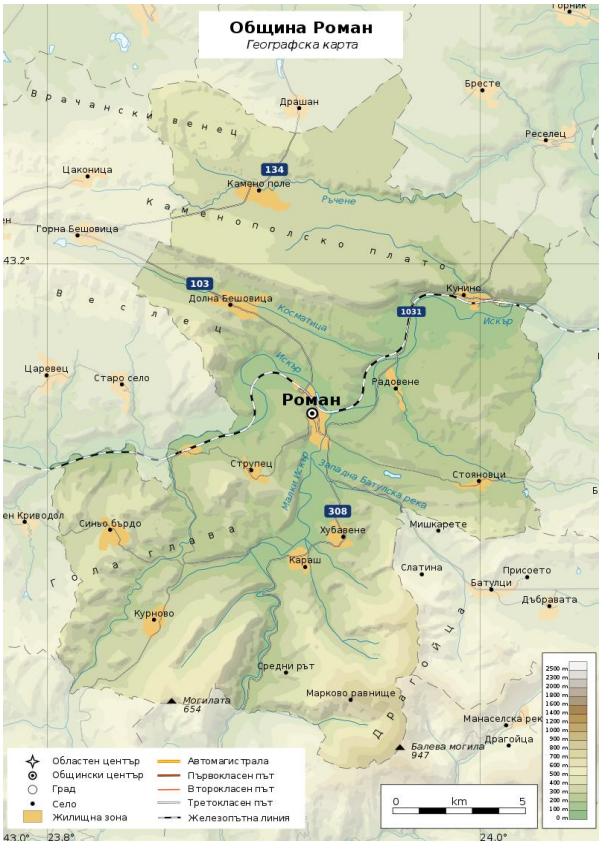
Географското положение на общината е встрани от важни транспортно-комуникационни трасета, както и от крупни административни центрове в България. Общината е разположена периферно спрямо главните оси на развитие. Положително влияние върху бъдещото развитие на територията може да окаже факта, че административният център - град Роман е ж.п. гара на централната северна ж.п. линия София – Варна, която пресича територията на общината от запад (спирка Синьо бърдо) на изток (гара Кунино), по долината на река Искър.

Стратегически важен за общината е третокласния път Мездра – Роман (път III – 29.1), осигуряващ връзката на община Роман с областния център Враца и с международни пътища Е-

[1] NUTS (на френски: Nomenclature des unités territoriales statistiques;) „Обща класификация на териториалните единици за статистически цели" е йерархична систематика за еднозначна класификация на териториални единици в официалните статистики в страните членки на Европейския съюз.

83 (връзка със Североизточна България) и Е 79 (Общ Европейски Транспортен Коридор ОЕТК №4 – Дрезден / Нюрнберг – Прага – Виена / Братислава – Гьор – Будапеща – Арад – Констанца / Крайова – София – Солун), посредством които се реализират транспортните потоци с Македония, Сърбия и Гърция.

Фигура 2: Карта на община Роман

Роман граничи с общините: Мездра на запад, Бяла Слатина на север, Червен бряг, Луковит и Ябланица на изток и Правец и Ботевград на юг.

Град Роман отстои на 42 км. от областния център - гр. Враца, на 29 км. от гр. Мездра, на 83 км. от гр. Плевен, на 90 км. от гр. Ловеч, на 83 км. от най-близкия ГКПП с Република Румъния – гр. Оряхово и на 120 км. североизточно от столицата гр. София. Най-близкото летище до община Роман е Аерогара София.

1.2. Сравнителна характеристика

Община Роман е една от 10-те съставни общини на област Враца. Тя е на шесто място по територия и на осмо място по население сред общините в областта. В община Роман в края на 2023 г. живеят 4872 души или 3,3% от населението на област Враца и 0,7% от населението на СЗР. Данните в Таблица 1 показват намаляване на населението във всички общини на територията на област Враца. Демографската криза в района се задълбочава.

Таблица 1: Сравнителна характеристика на община Роман и останалите общини в област Враца 2020-2023 г.

Район, област, община	Територия кв. км. за 2020 г. и 2022 г.		Население брой 31.12.2020 г. и 31.12.2022 г.		Гъстота на населението за души на кв. км. 2020 г. и 2022 г.	
	2020	2022	2020	2023	2020	2022
Република България	**110372**	**110997**	**6916548**	**6445481**	**62.7**	**58,1**
Северозападен район	*19047*	*19087*	*720172*	*664024*	*37,8*	*35,2*
Област Враца	3602	3623	157637	147619	43,8	41,1
Бороване	211	211	5039	4780	23,9	22,3
Бяла Слатина	546	546	20662	19229	37,9	35,4
Враца	688	707	63033	59576	91,6	85,4
Козлодуй	285	285	18546	17598	65,1	62,2
Криводол	327	327	8170	7446	25,0	22,6
Мездра	519	520	17878	16760	34,4	32,8
Мизия	209	209	5861	5488	28,0	26,3
Оряхово	327	327	9138	8166	28,0	25,4
Роман	**302**	**302**	**5261**	**4872**	**17,4**	**15,7**
Хайредин	189	189	4049	3704	21,4	19,8

Източник: Национален статистически институт

Средната гъстота на населението в община Роман (15,7 души на кв. км. за 2022 г.) е по-малка от средните стойности за област Враца (41,1), както и от средната гъстота за страната (58,1) и за СЗР (35,2 души на кв. км.). В рамките на 3-те анализирани години средната гъстота на населението намалява във всички общини в областта.

По брой населени места (13), община Роман се нарежда на четвърто място в областта. Броят на населените места в общината се запазва непроменен в рамките на отчетния период 2020-2023 г. и селищната система е устойчива.

Според Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 г. (Актуализация 2019 г.), община Роман попада в групата на *слабо урбанизирани общини (периферни)* – на малки градове или села, при които над 50% от населението живее в населени места под 5 хиляди жители или общините са с център град под 5 хиляди жители.

Към 2023 г. община Роман е с по-ниска степен на урбанизация спрямо тенденциите в областта, в Северозападен район и в страната. Относителният дял на градското население в общината е 46%, което показва балансирано разпределение на населението в града и селата. За сравнение равнището на урбанизация в област Враца за 2023 г. е 59%, в Северозападен район – 63%, а за страната – 74%.

1.3. Териториални и поземлени ресурси

Най-голям относителен дял в територията на община Роман заема земеделската земя – 180,78 кв.км. (59,89% при средни за страната 55%). На второ място са горските територии – 98,24 кв.км. (32,55% при средно за страната 33%).

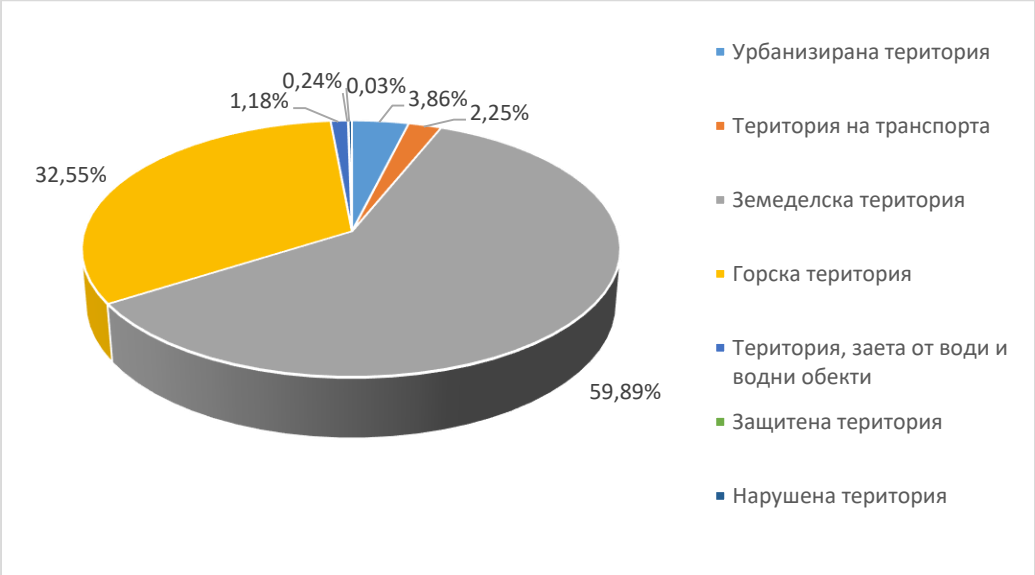
Таблица 2: Баланс на територията на община Роман по начин на трайно ползване (кв.км.)

Общо	Урбанизирана територия	Територия на транспорта	Земеделска територия	Горска територия	Територия, заета от води и водни обекти	Защитена територия	Нарушена територия
301,83	11,64	6,80	180,78	98,24	3,55	0,11	0,71

Източник: Национален статистически институт

Населените места и другите урбанизирани територии са 3,86% или 11,64 кв.км. Водните площи заемат 1,18% от територията на общината, а площите за транспорт и инфраструктура 2,25%. Нарушената територия е 0,24%, а защитените територии 0,03% от общата площ.

Графика 1: Разпределение на площта на община Роман по видове територии

Източник: Национален статистически институт

1.4. Природни условия и ресурси

Релефът на община Роман е разнообразен – равнинен, ниско планински и хълмист, като територията ѝ изцяло попада в пределите на Предбалканската област на Старопланинската сводово-верижна система. Обхваща най-източните части на Западния и най-западните части на Средния предбалкан. Надлъжно е прорязана от долината на р. Искър в средното ѝ течение, чиято долина в областта на района е 11 км, а напречно от долината на р. Малък Искър, с дължина в района – 17 км. Надморските височини варират от 140-150 м по долината на р. Искър, на север и изток се издигат до 300-400 м. (северно от с. Каменно поле), а на юг и запад до 500-600 м („Струпецка могила” – 583 м, „Скравенски връх” – 624 м и други). Съчетаването на предбалкански хълмове с речни долини придава специфичен облик на релефа на общината. Наблюдават се поредица от долини, прорязани от дерета, тесни ридове и била със стръмни склонове.

Районът на юг от река Искър и западно от десния ѝ приток река Малки Искър се заема от източните части на предбалканския рид Гола глава с максимална височина връх Могилата (654 m), разположен южно от с. Курново, на границата със Софийска област. Източно от река Малки Искър и южно от нейния десен приток Западна Батулска река се простират западните части на друг предбалкански рид Драгойца. Тук югоизточно от село Марково равнище, на границата със Софийска област се издига връх Балева могила (947 m) – най-високата точка на общината.

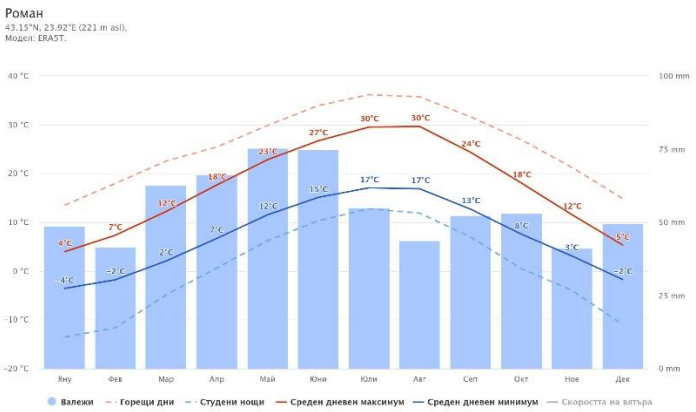
Северно от рида Гола глава се намират най-ниските, източни части на Мездренската хълмиста област, като надморската височина варира между 150 и 300 m. Районът заключен между река Искър на север и Западна Батулска река на юг, в източната част на общината се заема от западните разклонения на Карлуковската хълмиста област с максимална височина от 535 m, разположена южно от село Стояновци, на границата с община Ябланица.

Териториите на север от долината на Искър се заемат от части от три физикогеографски обекта. Северозападно от общинския център град Роман се издигат крайните югоизточни разклонения на рида Веслец с връх Бачището (557 m), югозападно от село Долна Бешовица. Източно от него и северно от долината на Искър се простира забележителното със своите скални образувания Каменополско плато. Неговата максимална височина е 528 m, разположена северозападно от село Долна Бешовица. И накрая, най-северния ъгъл на общината се заема от най-южните части на рида Врачански Венец със своята максимална височина Орлов връх (506 m), разположен северозападно от село Камено поле. На изток от село Кунино, в коритото на река Искър се намира най-ниската точка на общината – 129 m н.в.

Част от община Роман е разположена върху карстов терен, определящ наличието на множество пещери. В околностите на север от село Кунино се намират над 200 пещери, някои от които са дълбоки над 100 метра. По-известни са Гълаборника, Партизанската, Самуилица, Татаркинята, Пясъчница (намира се на около 1 км от с. Радовене) и др. В района на село Кунино се намира местността „Голям дол“, както и скалните образувания – Чуклите и Червеница (с площ 3 ха).

Климатът в община Роман е умерено-континентален, повлиян от особеностите на релефа. Характеризира се със студена зима, горещо лято, прохладна пролет и есен. Средномесечната януарска температура е – 1ºС, средномесечната юлска температура е 22ºС, а средногодишната амплитуда достига 22ºС. Най-ниските температури до -10º се измерват през януари, а най-високите 30-35º през юли и август. (Фигура 3)

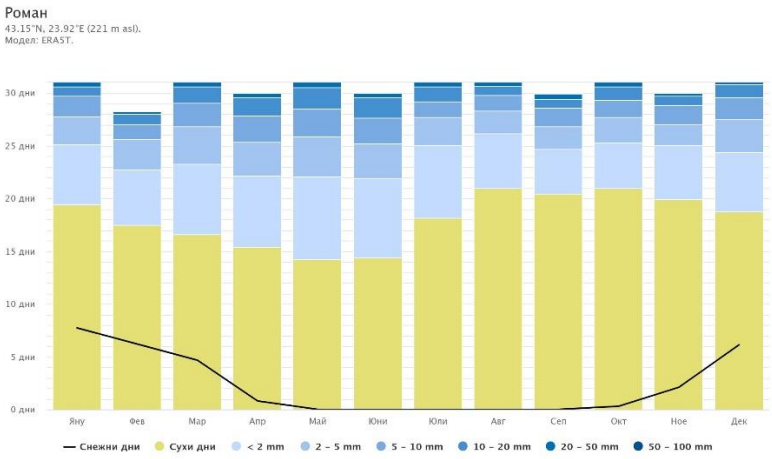
Фигура 3: Средни месечни температури и валежи в община Роман

Източник: www.meteoblue.com/bg

„Среднодневният максимум“ (плътна червена линия) показва средната максимална дневна температура за всеки месец от годината за община Роман. По същия начин „Среднодневният минимум“ (плътна синя линия) показва средната минимална дневна температура. Горещите дни и студените нощи (пресечени червени и сини линии) изразяват средната дневна температура в най-топлия ден и средната-нощна температура в най-студената нощ от месеца за последните 30 години.

Фигура 4: Годишна сума на валежите за община Роман

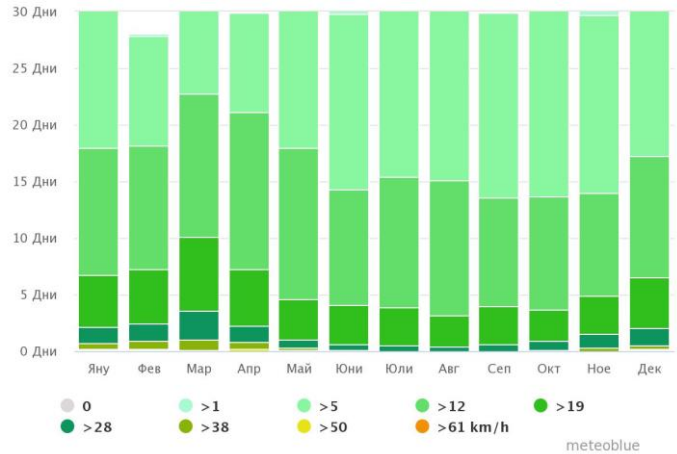

Източник: www.meteoblue.com/bg

Районът се характеризира с променлива облачност от 3-4 дни (през месец май) до 8 дни (през месец януари) мрачни дни. През споменатите месеци средната влажност варира от 50% до 70-80%. Валежите са от дъжд и сняг, като годишната им сума е 655 мм с максимуми през месеците май и юни, а минумите през януари и февруари.

Измерената минимална годишна валежна сума е 397 мм, а максималната – 1121 мм. Сезонното разпределение на валежите е неравномерно, като най-много са валежите през лятото (206.5 мм/годишно). Средният брой на дните без валежи е над 100, което в аграклиматично отношение отнася разглеждания район към слабозасушливите зони.

Фигура 5: Средна скорост на вятъра в община Роман по месеци

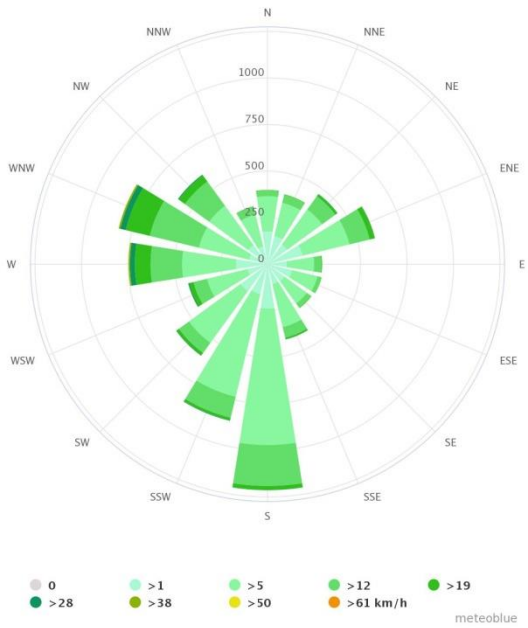

Източник: www.meteoblue.com/bg

Във ветровития режим преобладават подчертано северозападните ветрове със скорост от 0.9 м/сек. до 1.8 м/сек., а в отделни кратки периоди достига 3.2 м/сек.

Диаграмата за Роман показва колко са очакваните дни в месеца, в които вятърът ще достигна определена скорост. Във ветровития режим преобладават подчертано северозападните ветрове със скорост от 0.9 м/сек. до 1.8 м/сек., а в отделни кратки периоди достига 3.2 м/сек.

Фигура 6: Роза на ветровете на територията на община Роман

Източник: www.meteoblue.com/bg

Розата на вятъра показва колко дни в годината вятърът духа от определена посока.

Ветровата циркулация се определя от циклоналните и антициклоналните процеси и релефа. Основните характеристики на вятъра се дефинират от неговата посока и скорост. В района западните и северозападните ветрове са свързани обикновено с циклоналната дейност, а южните и югозападните – с антициклоналната.

Очакваните промени в климата на общината са свързани с отчетената за България обща тенденция към затопляне, както и увеличаване честотата на екстремните метеорологични и климатични явления като засушавания, проливни валежи, гръмотевични бури и градушки.

Предвижданията са за намаляване на годишната амплитуда между максималната и минималната температура на въздуха, като минималната температура се повишава по-бързо от максималната и намалява дебелината на снежната покривка. Това води до изместване на горната граница на широколистните гори към по-голяма надморска височина, увеличаване на недостига на вода в почвата, промяна в ареалите на редица видове и загуба на биоразнообразие.

Води

Водните ресурси на община Роман са от повърхностни и подземни води. Водните площи са около 2 800 дка, формирани главно от реките – 86.3% и язовирите – 9.68%. Останалите водни площи са незначителни и се формират от мочурища и блата.

Главните водни артерии в общината са реките Искър, Малък Искър и техните притоци: р. Бешовишка бара, р. Хърченска бара, р. Стояновска бара, р. Хубавенска бара и р. Курновска. Основното водно тяло е река Искър, която протича през нея от запад-югозапад на изток-североизток на протежение от около 25 km. Реката навлиза в общината западно от село Струпец, прави един голям завой и достига до град Роман, където в нея се влива отдясно най-големият ѝ приток – река Малки Искър. След това реката продължава в североизточна посока, преди село Кунино завива на изток и източно от селото напуска пределите на общината. В този участък в нея отляво се влива река Косматица, разделяща рида Веслец от Каменополското плато. За района, р. Искър е транзитна с ширина от 20 м. до 40-50 м. и преобладаващи дълбочини 0.60 – 0.80 м.

Река Малки Искър протича през община Роман с най-долното си течение от юг на север в дълбока проломна долина между ридовете Гола глава на запад и Драгойца на изток. В северната част на общината, през село Камено поле преминава горното течение на река Ръчене (ляв приток на Искър), долината на която е каньоновидна с множество ниши и пещери по нейните отвесни скални склонове.

Реките, събиращи водите си от високопланинските части, са предимно със снежно-дъждовно подхранване, характеризиращо се с ясно изразено пролетно-пълноводие през април, май и два минимума – зимен и летен.

Водите се използват за задоволяване на различни нужди – в бита, промишлеността и за напояване. В поречието им са изградени редица хидротехнически съоръжения. Със стопанско значение са изградените МВЕЦ „ИСКРА” при гр. Роман и изградената в момента МВЕЦ „КУНИНО” в района на с. Кунино на р. Искър. На р. Малък Искър – западно от село Хубавене е изградена помпена станция за промишлено водоснабдяване на „Метизи” АД.

На територията на община Роман има изградени два микроязовира със стопанско значение – Стояновци и Курново. Микроязовир Стояновци се намира източно от гр. Роман и е въведен в експлоатация през 1959 г. Има земно насипен тип стена с височина 17 м., дължина 280 м. и завирен обем 190 000 куб.м. Микроязовир Курново е въведен в експлоатация през 1996 г. Има подобен тип земно насипна стена с височина 14 м., дължина 148 м. и общ обем 161 000 куб. м. Двата язовира са общинска собственост. Микроязовир – с. Стояновци е отдаден на концесия за риборазвъждане.

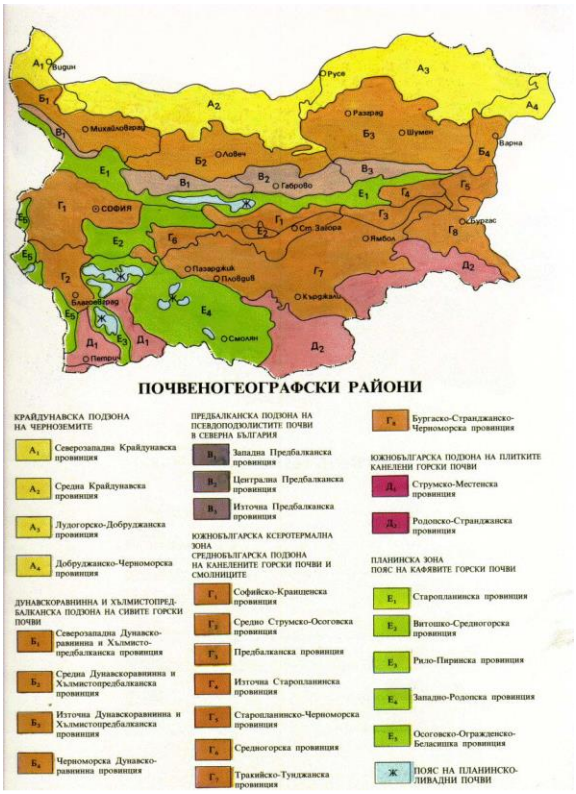
Подземните води са акумулирани главно в наносните речни тераси на реките Искър и Малък Искър и притоците им, намиращи се на малка дълбочина от 3-5 м, порови по тип, безнапорни по характер. Те образуват общ водоносен хоризонт, пряко свързан с водните строежи на реките. Има изградени няколко шахтови кладенци и дренажи в района на жп. гара Струпец, с. Кунино и с. Хубавене. Пукнатинно – карстовите до карстови подземни води в североизточната част на община Роман са чисти, но уязвими на повърхностни замърсявания и влияния.

Почви

Разнообразните геоморфоложки, топографски и климатични условия обуславят многообразието на почвообразувателните процеси и наличието на светлосиви и тъмносиви горски и алувиални почви. Широко разпространение на територията на община Роман имат интразоналните хумусно-карбонатни почви. По склоновете, до 500-600 м надморска височина се наблюдават кафявите горски почви.

По долината на р. Искър и притоците и ограничено развитие имат дълбоките, тежки алувиално-ливадни почви, разположени върху алувиални отложения. При наличието на високи подпочвени води, те създават благоприятни условия за развитието на ливадна растителност.

Фигура 7: Почвено-географско районiране на територията на България

Според агроекологичното районiране на страната, направено от Националната почвена служба, територията на община Роман попада в района на сиво-кафявите горски почви. Агроекологичното районiране е основано главно на почвените и климатични характеристики на всяка част от страната, както и на основните изисквания на културите към почвата по отношение на главните хранителни вещества и техните количества, към физическите и водните свойства на почвата, към реакцията на почвения разтвор (pH) и други.

Повсеместно явление в района е плоскостната ерозия, която се проявява предимно върху поземлените (селскостопански) ресурси - дори при незначителни наклони, а по-ограничено засяга някои горски площи.

При използване на почвите за земеделие, горният слой бързо обеднява на азот, фосфор, калий и микроелементи, за внасянето на които под формата на торове са необходими значителни средства.

Общинското ръководство няма своя програма за опазването качеството на почвите. Ежегодно се полагат усилия за премахване на нерегламентираните сметища и локални замърсявания в общината. Предприемат се мерки за рекултивация на нарушени терени и действия за контрол върху употребата на изкуствени торове.

През последните години в района се налагат добри земеделски практики, както и спазване на технологичните изисквания при употреба на пестициди и торове и намаляване опожаряването на стърнищата след прибиране на селскостопанската продукция, което довежда до замърсяване на земите. На този етап в община Роман няма данни за замърсени почви.

Важен елемент свързан с почвите е ерозията. Почвената ерозия е световен проблем, който оказва негативно влияние върху селското стопанство Развитието на биологичното земеделие и залесяването могат да подобрят значително състоянието на почвите.

Повсеместно явление в района е плоскостната ерозия, която се проявява предимно върху поземлените (селскостопански) ресурси.

Техногенно нарушени терени има около разработваните кариери. Основните източници на замърсяване на почвите са :

- газовете от изгаряне на въглища и дърва и течни горива, които попадат под формата на киселинни дъждове;
- локални ограничени замърсявания в обсега на съществуващото депо;
- от транспорта – замърсявания, свързани с дизеловите и бензинови двигатели;
- комунално-битова дейност – изхвърляне на отпадъци, които при неправилно съхранение замърсяват почвите и подпочвените води;
- изсичане на горите, водещо до изтощаване на почвите, ерозия и засоляване;
- производството на нитратна земеделска продукция.

Предприемат се текущи мерки за рекултивация на нарушени терени в общината.

Полезни изкопаеми

На територията на община Роман имат широко разпространение нерудните природни богатства – висококачествени и климатоустойчиви скално-облицовъчни материали за каменни (тротоарни) плочи и блокове от два декоративни типа: сиви и бозави пясъчници. В района съществуват традиции за ръчен добив на такива материали от множество местни кариери (с обща площ 400 дка). По-голямата част от тях са изоставени по икономически причини, въпреки големите запаси в района на гр. Роман („Голия връх”), с. Синьо бърдо, с. Стояновци, с. Хубавене и други.

Източно от с. Кунино има разработена кариера за добив на скалнооблицовъчни материали, трошен камък за настилки и за вародобив. Концесионер за 35 г. на находището е „Бивар“ АД, гр. Мездра, като концесионният договор с МРРБ е сключен през 2007 г. Площта на кариерата е 183,2 дка, като обхваща освен землището на с. Кунино и землището на с. Реселец, община Червен бряг. Очакваният средногодишен добив е 60 000 куб. м фракции. Достъпът до кариерното поле се осъществява от междуселският път IV-та категория- Кунино – Реселец, който е с асфалтово покритие, като се използват 1,5 km. В крайно положение при цялостно изземване на запасите кариера „Кунино” ще достигне дълбочина до 112 m в източния й край и около 50 m в югозападната част на кариерата.

1.5. Селищна мрежа и жилищен фонд

Община Роман е създадена с Указ от 1.08.1934 г. като Романска централна община. Утвърдена с постановление №77 на МС от 5.12.1977 г. като център на селищна система. Административен център на общината е гр. Роман (обявен за град на 4.09.1974 г.). Администравният център гр. Роман е разположен непосредствено до вливането на р. Малък Искър и р. Искър, на площ 15.871 км2.

Съгласно настоящото административно-териториално деление на страната град Роман е общински център на едноименната община.

Общината включва 13 населени места - гр. Роман - административен център и селата: с. Долна Бешовица, с. Камено поле, с. Караш, с. Кунино, с. Курново, с. Марково равнище, с.

Радовене, с. Синьо бърдо, с. Среден рът, с. Стояновци, с. Струпец и с. Хубавене. В административно отношение в общината са обособени 9 кметства и 3 три кметски наместничества.

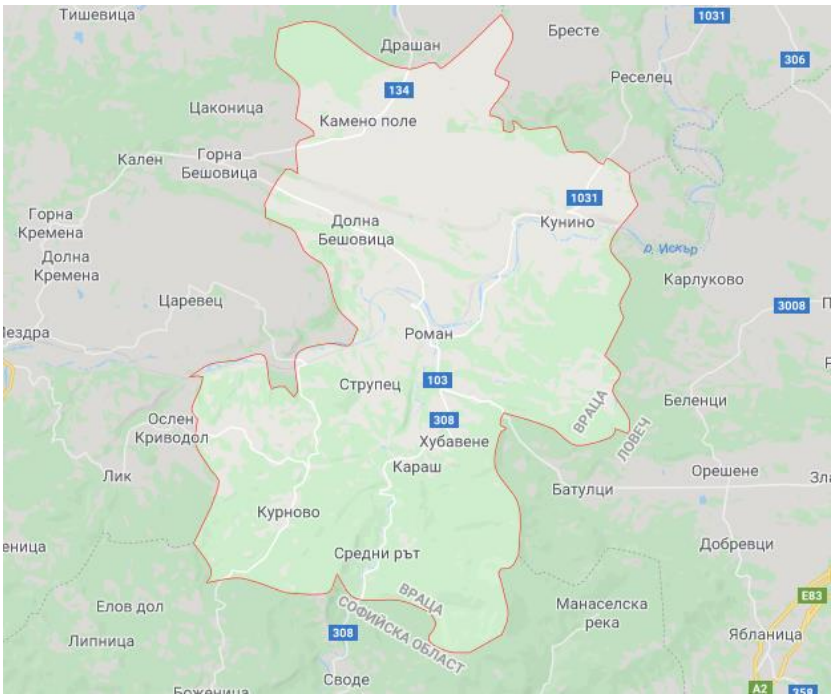
Съгласно Заповед № РД-02-14-2021 от 14 август 2012 г. година на Министъра на Регионалното развитие и благоустройството, издадена на основание чл.36, ал.2 на Закона за административно-териториалното устройство на Република България, населените места са категоризирани както следва: град Роман е 4-та категория; с. Каменно Поле и с. Кунино са 6-та категория; с. Долна Бешовица, Курново, Радовене, Синьо бърдо, Стояновци, Струпец и Хубавене - 7-ма категория; с. Караш, с. Марково равнище и с. Средни рът - 8-ма категория.

Съгласно йерархичната система на Националната концепция за пространствено развитие на България за периода 2013-2025 г., град Роман е определен на 5-то ниво - много малки градове и села, центрове със значение за територията на съответните общини.

По разположение спрямо общинския център, населените места се обособяват в две:

- На север от гр. Роман - 4 села: Долна Бешовица, Каменно поле, Кунино и Радовене ;
- На юг от гр. Роман - 8 села: Струпец, Стояновци, Синьо бърдо, Курново, Хубавене, Караш, Средни рът и Марково равнище.

Фигура 8: Селищна мрежа на община Роман

Като физическа структура, селищната мрежа е добре развита, балансирана е върху цялата територия на общината. Дисбалансът (поляритетът) се проявява при демографските, икономическите и функционалните характеристики на селата. По тази причина и поради големия брой населени места, общината има нужда от целево създаване на вторичен опорен център, различен от град Роман, който да гарантира балансираното развитие на района в бъдеще.

Административният център - град Роман е разположен в центъра на територията на общината. Близо до него са ситуирани селата: Струпец, Радовене и Хубавене. Всички останали населени места са с периферно местоположение спрямо административния център, сравнително

равномерно разпределини по границите на общинската територия. Отстоянието на населените места от град Роман е от 4,8 до 17,1 км.

Таблица 3: Разстояния в км. от гр. Роман до всички населени места в общината

Населено място	Разстояние км.
с. Долна Бешовица	6,7
с. Камено поле	14,9
с. Караш	7,5
с. Кунино	10,1
с. Курново	15,7
с. Марково равнище	31
с. Радовене	5,4
с. Синьо бърдо	17,1
с. Средни рът	14,2
с. Стояновци	6,9
с. Струпец	4,8
с. Хубавене	4,9

Източник: https://www.bgmaps.com/

Съгласно §1 от Допълнителните разпоредби на Наредба №7/22.12.2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони, урбанистичната класификация на община Роман включва следните категории: 1 много малък град – Роман (до 10 хил. жители); 6 малки села (от 250 до 1000 жители) и 6 много малки села (до 250 жители). Към 2019 г. селата Марково равнище, Среден рът и Караш са обезлюдяващи се и застрашени от изчезване.

Развитието на селищната мрежа в общината е довело до съсредоточаване на основните административни, промишлени, обслужващи и културни дейности в гр. Роман. Останалите селища са относително изолирани, с предимно възрастни хора, които се занимават със земеделие в лични стопанства. Почти всички хора, живеещи на село, са постоянно пребиваващи там. Намалява броя на жителите, които пътуват за работа до друго населено място. През лятото все повече хора, живеещи постоянно в по-големите градове, пребивават в селата. Тези населени места са подходящи за екологично земеделие и екологични производства, тъй като землищата им са съхранени, имат възможности и в областта на някои форми на туризма. Всички селища разполагат с изградена инфраструктура по отношение на електроснабдяване, водоснабдяване, съобщителни връзки и транспортен достъп. Почти всички жилища в общината са от масивен и полумасивен тип, предимно еднофамилни. В голяма част от селата има свободни жилищни сгради, част от които се предлагат за продажба. Има и голям брой изоставени къщи.

Количествените и качествените характеристики на сградния фонд в общината са отражение на социално-икономическите процеси. Териториите за обитаване са свързани със състоянието на жилищния фонд и стандарта на населението по отношение на задоволяването му с жилища и жилищна площ. Териториите за обитаване са в постоянно взаимодействие с останалите територии (обществено обслужване, транспорт и комуникации, техническа инфраструктура и др.) и по този начин се формира комплексната урбанизирана среда на селищната система в общината.

Съществуващите сгради на територията на община Роман се делят най-общо по вид на собствеността на държавни, общински и частни (на физически лица и на предприятия и юридически лица).

Таблица 4: Жилищни сгради в община Роман по вид и местонамиране към 2021 г.

	Общо	Къща	Жилищен блок, кооперация	Сграда от смесен тип	Общежитие	Лятна кухня	Вила	Сграда за колективно домакинство
Общо	**4467**	**4299**	**15**	**2**	**-**	**108**	**43**	**-**
В градовете	963	863	14	-	-	61	25	-
В селата	3504	3436	1	2	-	47	18	-

Източник: НСИ - Преброяване на населението и жилищния фон към 07.09.2021 г.

По данни на НСИ от преброяването към 07.09.2021 г. жилищните сгради в община Роман са 4467, 22% от които в града и 78% в селата. По вида на сградите преобладават къщи – 4299 (96%), летни кухни – 108 (2%) и вили – 43 (1%). В общината към септември 2021 г. има 15 жилищни блока/кооперации, 14 от които в града и само 1 в селата. В общината има 2 сгради от смесен тип и липсват общежития и сгради на колективни домакинства.

Таблица 5: Жилищни сгради в община Роман по период на построяване (брой)

До края на 1959 г.	1960-1969 г.	1970-1979 г.	1980-1989 г.	1990-1999 г.	2000-2009 г.	2010-2021 г.	Общо
2562	832	610	347	80	23	13	4467

Източник: НСИ - Преброяване на населението и жилищния фонд 2021 г.

В общината към 2021 г. има 2562 жилищни сгради, строени преди 1959 г. (57% от жилищния фонд). Много сгради са построени от 1960 до 1979 г. – 1442 (32%). Около 10% от сградите в Роман са от периода 1980-1999 г. След 2000 г. до 2021 г. включително са въведени в експлоатация 46 нови жилищни сгради (1% от общия жилищен фонд).

Таблица 6: Жилища по начин на обитаване в община Роман към 2021 г.

Общо			Обитавани			Необитавани		
Общо	**В градовете**	**В селата**	**Общо**	**В градовете**	**В селата**	**Общо**	**В градовете**	**В селата**
5077	1609	3468	2136	950	1186	2941	659	2282

Източник: НСИ - Преброяване на населението и жилищния фон към 07.09.2021 г

Жилищата в общината към септември 2021 г. са 5077, в това число 2136 обитавани (42%) и 2941 необитавани (58%). В град Роман жилищата са 1609 или 32% от общия фонд, а останалите 68% са в селата. Необитаваните жилища в града към 2021 г. са 659 или 41% от фонда, а в селата – 2282 или 66%. Наличието на значителен дял свободен жилищен фонд (повече от половината) е още едно доказателство за негативните демографски тенденции и обезлюдяването на района. Насърчаването на раждаемостта и привличане на млади хора за живот и работа в община Роман остават ключова задача на ПИРО до края на 2027 г.

Таблица 7: Основни характеристики на жилищния фонд към 2022 г.

Показатели	Мерна единица	2022
Жилищни сгради	**Брой**	**4359**[2]
По материал на външните стени на сградата		
стоманобетонни	Брой	6
панелни	Брой	12
тухлени	Брой	4286
други	Брой	52
Жилища	**Брой**	**5077**
По брой на стаите		**5077**
едностайни	Брой	396
двустайни	Брой	940
тристайни	Брой	1401
четиристайни	Брой	1262
петстайни	Брой	596
с шест и повече стаи	Брой	482
Полезна площ	**кв. м**	**379197**
жилищна	кв. м	316072
спомагателна	кв. м	63125

Източник: Национален статистически институт

Към 2021 г. в община Роман има 4359 жилищни сгради (без летните кухни). Общият брой на самостоятелните жилища е 5077, с полезна площ 379197 кв.м. и жилищна площ 316072 кв.м. Полезната жилищна площ на човек от населението за общината към 2022 г. е 66,8 кв.м., при средно за страната 38,00 кв.м. По брой на стаите преобладават тристайни жилища – 28% или 1401 броя. Следват четиристайните – 1262 броя и двустайните - 940 броя. На 1000 души от населението в община Роман към 2022 г. се падат 1073 жилища, за сравнение за област Враца жилищата на 1000 души са 783, за Северозападен район – 774 жилища, а общо за страната – 664 жилища на 1000 души.

Жилищният фонд в общината като цяло е остарял и амортизиран, което е предпоставка за слаба енергийна ефективност и лоши технически характеристики на значителна част от сградите.

1.6. Историческо развитие и културно наследство

Предвид това, че няма краеведско или историческо изследване за територията на общината като цяло е представена кратка историческа справка за населените места, за които има сведения.

Роман се споменава за първи път с днешното си име в един османски документ от 1430г. От 1969 г. придобива статута на град. Разположен върху равнината при вливането на р. Мали Искър в р. Голям Искър.

В землището на Роман са открити останки на селища от новокаменната и медно — каменната епохи. Намерен е калъп за отливане на бойни брадви от бронз. Днешният град Роман е разположен върху културен пласт от голямо тракийско селище. Разкрит е и тракийски некропол от желязната епоха (под №50 в списъка от Националния документален архив (НДА) на НИНКН), в който са засвидетелствани погребения, извършени чрез изгаряне на трупа върху клада и

[2] В броя на жилищните сгради не са включени летните кухни.

пепелта е поставяна в глинени погребални урни. В местността Равнището е намерен граничен камък с латински надпис от времето на император Адриан (117–138 г.). От надписа се разбира, че тук е била границата между римските провинции Мизия и Тракия. В самия град е намерена находка от няколко стотин медни монети, сечени по времето на император Валентиниан(376–378 г.). Тази монетна находка отразява времето на второто готско нашествие в пределите на Римската империя в края на IV в. На височината западно от Роман, където са лозята и вилната зона, има останки от римска вила рустика. На изток от Роман на височината Градище са развалините на Романова крепост (под №51 в списъка от НДА на НИНКН). Крепостният зид, правен от ломени камъни и бял варов разтвор, има запазена височина до 3 м. и дебелина 2 м. Намерените тук предмети и оръжия сочат един дълъг период на използване на тази крепост. Тя е служила като военен гарнизон през римската епоха, през времето на ранна Византия и през българското средновековие. Макар че на Романова крепост не са правени археологически разкопки и изследвания, ясно личат три строителни периоди на крепостните стени и в профилите на иманярските изкопи.

Село Долна Бешовица

Разположено върху терасовиден склон по десния бряг на река Косматица, която е ляв приток на Искър. В района на Долна Бешовица има неизследвани стари селища и исторически паметници. На запад от селото в местността Грънчерица са останките на римска вила рустика.

Сред селото е намерена каменна колона с надпис на старобългарски. Колоната с надписа е използвана вторично за надгробен паметник и се отнася за местен владетел от първата половина на XIV в.

Южно от с. Долна Бешовица е вече в развалини манастирът „Св. Архангел Михаил“(под №3 в списъка от НДА на НИНКН). Селото и манастирът са основани заедно със село Горна Бешовица преди края на XIV в.

В списъка от НДА на НИНКН за с. Долна Бешовица фигурират още църквата „Св. Георги“(под №4 в списъка от НДА на НИНКН), построена през 1870г. и 19 къщи – архитектурно-строителни културни ценности(под №5 до 23 в списъка от НДА на НИНКН). Всичките се намират в строителните граници на селото.

Село Камено поле

Село Камено поле е установено върху камениста тераса по десния бряг на р. Ръчене, която е ляв приток на р. Искър. По терасите на живописната каньоновидна скалиста долина на р. Ръчене са открити следи от късния палеолит. В землището на Камено поле са известни три селища от новокаменната епоха. Техните останки са в местностите Челковец (под №28 в списъка от НДА на НИНКН, №10000648 и №10000646* от списъка на АИС-АКБ), Осен, Рогуля (под №27 в списъка от НДА на НИНКН, №10000651 от списъка на АИС-АКБ) и Селището (под №26 и №29 в списъка от НДА на НИНКН). Тук са живели човешки общества с произвеждаща икономика. Те били земеделци и скотовъдци. Сред останките на тези три селища се различават хромели (ръчни мелници), оръдия на труда от кремък и камък и типичната за неолитната епоха керамика. В местността Голям Целгов има укрепено праисторическо селище(под №25 в списъка от НДА на НИНКН, №10000649 от списъка на АИС-АКБ), което е обитавано през втория период на медно — каменната епоха или в четвъртото хилядолетие пр.Хр. *Обект №10000646 от списъка на АИС-АКБ се намира извън територията на община Роман.

Останки от тракийски селища са разкрити на няколко места. Най-близко до днешното Камено поле е тракийското селище над извора Краловец и Кралова поляна. Намерени са останки от жилища, битови предмети и желязно въоръжение, които определят селището от желязната епоха или първото хилядолетие пр.Хр. Югозападно от това тракийско селище се издигат четири

надгробни могили, които не са проучени. На 5 км. източно от Камено поле, в местността Могилките има останки от друго тракийско селище и обширен могилен некропол. Тук са намерени бронзови украси за оглавника на ездитен кон и една бронзова двупримчеста фабула. Тези находки датират от VI в. пр. Хр. Местността Осен, в която има останки от неолитно селище, е обитавана продължително време и от траките. На една обширна площ около извора Осенска стубла, от двете страни на Осенски дол и на юг до Ръженик се намират останки от голямо тракийско селище. Намерените предмети сочат, че е било обитавано през първото хилядолетие пр.Хр. и през римската епоха. В разорана тракийска могила до това селище са намерени една бронзова дъговидна фибула и бронзова брадвичка, която е украсена с пластично изработени глави на животни. Тези находки датират погребението в могилата от VI пр.Хр. В същата местност е намерено друго тракийско погребение с част от железен меч и желязна юзда на лостове с двуделен зъбалец. Вместо осморки за окачване ремъците на оглавника на юздата са изработени железни куки. Близо до това тракийско селище е намерена колективна находка от сребърни тетрадрахми от Първа македонска област и сребърни драхми, сечени в град Дирахион на адриатическото крайбрежие. Монетите са от I и II век пр.Хр. Тракийското селище в местността Осен е продължило да съществува и през римската епоха. Потвърждават го многобройните находки и монети от I до IV в. Намерени са и плочи с латински надписи. Източно от Камено поле на височината Камарата са развалините на римска крепост (под №30 в списъка от НДА на НИНКН), която не е проучена от специалисти.

Събраните археологически материали сочат определено, че днешното село Камено поле е основано още по времето на Първата българска държава. Селото се е намирало при средновековната (Пустата) църква (под №31 в списъка от НДА на НИНКН). На това място и сега се разкриват останки от жилища, битов инвентар и керамика, характерни за периода от осми до единадесети век. Наблизо са разровени гробове, в които са намерени обеци, пръстени и един бронзов кръст енколпион. След падане под византийско робство селището е било разграбено и опожарено. Като доказателство може да се смята една находка от византийски корубести медни монети, сечени при императорите Исак II Ангел (1185–1195 г.) и Алексей III Комнин (1195–1203 г.). Камено поле е възобновено на старото си място и по време на Второто българско царство (1186–1393 г.). В развалините на средновековните жилища около Пустата църква се намира покъщнина от този период.

Североизточно от селото, в местността „Калето“, на левия бряг на река Ръчене, на естествено защитен от изток, запад и юг от дерето на реката каменен нос, се намират руините на средновековна крепост (под №24 в списъка от НДА на НИНКН).

Бележит паметник на българското средновековие е запазената до днес „Пустата черкова“. В първите години след османското владичество е имала стенописи, но днес те са изчезнали поради липса на консервационни усилия от страна на институции и общество. След анализ на частично запазени стенописи, се датира изграждането на църквата към средата на XIV в.

С падането на България под османско владичество Камено поле преживява втора голяма катастрофа. Богатото село е било плячкосано. По всичко изглежда, че в първите векове на османска власт част от жителите на средновековното Камено поле са останали при старата църква, а други са основали ново село с името Горно Камено поле. Неговите останки са в местността Селището — южно от неолитното селище. Долно Камено поле е съществувало до края на XVIII в., когато е ограбено и опожарено от кърджалийски банди. Средновековната църква също е плячкосана, но от нейния иконостас са запазени днес две икони. Те са „Христос благославя“ и „Богородица с Младенеца“. Горно Камено поле постепенно е напуснато от жителите му, които в началото на XIX в. се заселили на мястото, където е днес селото. В

местността Селището бе намерена колективна находка от сребърни монети. Едните са сечени в Рагуза в 1753 г., а другите – турски от 1774 г.

От Камено поле има запазен един сребърен кръст от Етрополския манастир, върху който са гравирани имената на дарители. От една приписка върху ръкопис от 1609 г. става ясно, че дяк Драгул от Камено поле е писал книги в манастира „Св. Троица“ близо до гр. Враца. Още с образуването на новото село е била построена малка църква плетарка, която е била съборена и на нейното осветено място в 1837 г. е изградена сегашната църква Св. Параскева (под №32 в списъка от НДА на НИНКН). А през 1835 г. в Камено поле е открито за първи път училище.

В списъка от НДА на НИНКН за с. Камено поле фигурират още народното начално училище „Кирил и Методий“ от 1982г. (под №36 в списъка от НДА на НИНКН), построена през 1870г. и 3 къщи – архитектурно-строителни културни ценности(под №33 до 35 в списъка от НДА на НИНКН). Всичките се намират в строителните граници на селото.

В списъка от АИС-АКБ за с. Камено поле фигурират още един могилен некропол от 4 могили (под №10000204), единична могила (под №10000169) и един обект с неопределена функция с хронология „Праистория“ (под №0000168).

Село Караш

Намира се в подножието на предпланинските височини Коиловец и Чуклата, недалеч от десния бряг на р. Мали Искър. Селото е възникнало върху развалините на голямо тракийско селище. Намерени са бронзови украшения, които датират от седми век пр.Хр.

Южно от Караш, в местността „Калето“, са развалините на късно античната и средновековна крепост Кривград (под №37 в списъка от НДА на НИНКН). Тук са намерени надписи и фигурални изображения с посвещения на Зевс и Хера. Късно античното име на крепостта Кривград вероятно е било Караис, което на гръцки ще рече укрепление. Оттук може би с времето е видоизменено в Караш. Върху височината Усойната са руините на друго укрепление, действало през късната античност и българското средновековие.

През 1850 г. тук е открито първото светско училище, а през 1875 г. в селото се строи първата училищна сграда. В 1872 г. Караш е посетено от Димитър Общи, който основава местен таен революционен комитет. През 1863г. е построена църквата „Св.Никола“ (под №38 в списъка от НДА на НИНКН) върху основите на по-стара. С появата на стоковото стопанство в зората на XIX в. около с. Караш са възникнали и колибарските селища (вероятно основа за сегашните махали). Те са образувани главно от семейства на старите родове в централното село Караш и повече от колибите (махалите) имат родови имена.

Село Кунино

Разположено е по дължина край левия бряг на р. Искър под скалистия връх Червеница. Село Кунино е железопътна гара по линията Червен бряг — София. Районът на Кунино е обитаван от човешки общества още в най-дълбока древност. В пещерите Самуилица I и Самуилица II (под №45 в списъка от НДА на НИНКН и съответно №10000106 и №10000100 от списъка на АИС-АКБ) са разкрити останки от човешки обиталища, които датират от епохата на късния палеолит. Обитателите им са били ловци и събирачи на диворастящи плодове и не са имали произвеждаща икономика. Изработвали са кремъчни и костени оръдия, които им служели при лов и за обработка на кожите на дивеча, от които си приготовлявали дрехи и постелки.

В местността Полето под Присоето се намира изследвано праисторическо селище(под №10000630 от списъка на АИС-АКБ). В долния културен пласт са разкрити основи на жилища и пещи, а също и рисувана многоцветна керамика която датира от ранния неолит. В горния културен пласт се виждат останки от селище, което принадлежи на късния неолит. В пещерите Провъртенката(под №40 в списъка от НДА на НИНКН, №10000136 от списъка на АИС-АКБ)и

Топлица (№10000125 от списъка на АИС-АКБ) са проучени обиталища на човешки общества от медно — каменната епоха. В района на Кунино е имало няколко тракийски селища, като едно от тях (под №44 в списъка от НДА на НИНКН) се намира на 1,5 км североизточно от селото. Разкритите тракийски погребения са датирани от VI в. пр. Хр.

На запад от днешното село Кунино, върху естествено защитена скалиста тераса, са развалините на късно античната крепост и селище Викус Тролензиум(под №39 в списъка от НДА на НИНКН, №10000199 от списъка на АИС-АКБ). Тук е намерен жертвен камък с латински надпис с посвещение на бога Юпитер. Жертвеникът е издигнат от каменоделците и магистъра (кмета) на селото. Надписът е ценен и заради сведенията, които се дават за съществуването тук на сдружение от каменоделци и за общинското управление на селището. В развалините са намерени и други плочи, но със старогръцки надписи, което показва, че тук е имало и гръцка колония. От други находки можем да съдим, че това е било едно богато селище, в което кипял културен живот и е имало развити художествени занаяти.

През българското средновековие селището се е наричало вече с днешното си име Кунино. Било е богато селище със своя църква, чиито основи са под днешната църква „Св. Архангели“ (под №46 в списъка от НДА на НИНКН). В двора на днешната църква има надгробни паметници с изображения на човешки фигури в цял ръст. Намерени са и колективни находки от византийски монети, сечени през XII и XIII в. Село Кунино е заварено от османските поробители с днешното си име. Среща се в османски документи от XVI до XIX в. В един надпис от скита Глигора, който се намира между Кунино и Карлуково, се говори за похода на Владислав III Ягело. Той е минал с войската си оттук за София при първия си поход срещу турците в 1443 г.

Първото училище в Кунино е открито през 1800 г., а в 1875 г. тук е основан местен таен революционен комитет за борба срещу турското иго. В края на XVIII в. селото е ограбено и опожарено от кърджалиите и една част от оцелелите му жители забягнали във Влашко. В началото на XIX в. голяма част от тях се завърнали, но някои се заселили в други села.
В списъка от АИС-АКБ за с. Кунино фигурират и 4 пещери и 1 селище.3 от пещерите са археологически паметници с хронология „Праистория“ (под №10000122, №10000123 и №10000124) и 1 - с хронология „Енеолит“ (под №10000137), намиращи се източно от селото. Селището (под №10000631 от списъка на АИС-АКБ) е с хронология „Античност“.

Село Курново

Намира се в старопланинската речна долина на Липнишка река (която оттук надолу се нарича Курновска река и се втича като десен приток на Искър при Тържишкия манастир), землището му е почти планинско. В околностите на Курново има непроучени останки от праисторически, тракийски, римски и средновековни селища. В местността Градище в колибите Спаньово са развалините на голяма средновековна крепост, а в местността Пладнище има следи от антично селище. Останки от средновековни селища има в местностите Чуканчево и Селището. Според едно местно предание село Курново е било най-напред в Селището, а сетне се е преместило в Чуканчево.

В Селището се виждат основите на средновековна църква. През вековете на турското робство в село Курново е имало малък параклис, в който се е черкувало населението. В 1856 г. параклисът е съборен, за да се построи сегашната църква. Но от стария параклис и днес стои една стена, на която са запазени каменни плочи с надпис. Първото училище в село Курново е открито в 1850 г. След Освобождението от Курново се изселват десетки семейства в селищата на равнината, където тогава е имало повече работна земя и сигурен поминък.
В списъка от НДА на НИНКН за с. Курново фигурира старият хан(под №47), в който през 1872г. Васил Левски е провел заседание на местния революционен комитет.

Село Синьо бърдо

Разположено е на склона на предпланинско бърдо на Стара планина на 4 км южно от десния бряг на р. Искър. В района му има неизследвани следи от трако-римско селище. Тук е намерена и една варовикова плоча с изображение на погребално угощение и старогръцки надпис от римската епоха. На височината Чепина има развалини от антично и средновековно старобългарско градище. В тази крепост е намерено едно бронзово конче-амулет, което датира от IX в. В списъка от НДА на НИНКН за с. Синьо бърдо фигурира антична крепост (под №52), намираща се северозападно от селото в м. Селището.

Село Радовене

Разположено на 2 км източно от десния бряг на р. Искър сред голям дол по течението на р. Беленска бара, която е десен приток на р. Искър. Върху крайречната тераса Камика има следи от селище, обитавано през новокаменната епоха. При Блъснатикамик се виждат врязани в скалата рисунки и графити. На югоизток от днешното село в местността. Пладнището при Двете могили са останките от тракийско селище и неговия некропол. В същата местност са развалините на една римска вила рустика и пещи за изпичане на битова и строителна керамика, които са пълни с материал. Свидетелство, че собственикът на римската ергастерия е изненадан от неприятели и не е могъл да извади от пещите изпечената керамика. Този обект не е стойностно изследван от науката. В района на селото са намерени случайно в едно гърне римски монети, сечени през времето на императора Констанций Хлор (305–306 г.). На северозапад от Радовене в местността Селището са останките от голямо средновековно селище. Според местното предание то е основано от Радо Войвода. Разкрити са средновековни християнски погребения от XIV в.

Първото училище в Радовене е отворено през 1841 г. През 1844 г. се прави и първата Даскалница, паянтова къщичка, където е живял учителят и е учил децата. През 1865 г. на обществени начала радовенчени построяват първото училище от кирпичени тухли. В края на XIX в. десетки семейства от Радовене се изселват поради липса на достатъчно поминък и обработваема земя. В списъка от НДА на НИНКН не фигурират обекти от землището на с.Радовене.

Село Струпец

Намира се в падина в подножието на предпланински връх на 3 км от десния бряг на р. Искър. Върху скалистата висока тераса Градище са развалините на голяма средновековна крепост „Калето“ (под №56 в списъка от НДА на НИНКН).В местността Селището са останките от средновековно българско селище.

Западно от селото е Струпешкия манастир „Св. Илия“, но населението го нарича Тържишкия манастир. В двора му е запазена малка еднокорабна и едноабсидна църква със стенописи от XV или от XIV в., която е и най-старата постройка в комплекса (под №54 в списъка от НДА на НИНКН, №10002938 от списъка на АИС-АКБ).

Възстановяването на манастира след опожаряването му от турците започва през 1824 г. Най-вероятно още по това време обновената обител е била предоставена на Черепишкия манастир за негов метох. През 1851 г. със средства на местните хора започва изграждането на нова жилищна част. Триетажната сграда, дълга близо 55 м, била окончателно завършена през 1857 г. В приземието й има стопански помещения, а на другите два етажа –18 монашески килии, гостни стаи и зимна църква. През 80-те години на XX в. започва реставрацията на стенописите на Струпешкия манастир. В началото на 90-те години тук е построен и нов храм. Днес Струпешкият манастир е постоянно действащ и представлява комплекс от внушителна триетажна жилищна сграда, две църкви, красива чешма (изградена през 1862 г.) и стопански постройки.

В списъка от НДА на НИНКН фигурират и стенописите от манастирския параклиса „Св. Пророк Илия“ (под №57 в списъка от НДА на НИНКН) и една къща, архитектурно-строителна ценност(под №55), намираща се в границите на селото.

Село Хубавене

Землището на селото се помещава в малка котловина, оградена от височините Кукла, Кръста, Могилата и Усойната. В района на Хубавене има следи от селище, обитавано през медно — каменната епоха, но то не е проучено и не се знае неговата стратиграфия. Свидетелство за тракийско земевладелско имение са надгробните тракийски могили, които са издигнати в района на селото. Развалини от голямо средновековно селище се виждат в местността Селището, а в местността Какичка случайно е било намерено съкровище от византийски корубести монети, сечени през XII в. от императорите Исак II Ангел (1185–1195 г.) и Алексей III Комнин (1195–1203 г.). Те са намерени в една голяма глинена делва, която била пълна с монети, но са разпръснати между намерилите ги, работили на каменната кариера. В местността Латински гробища са разкрити погребения от XII — XIV в., извършени по християнски погребален обичай. В гробовете са намерени бронзови накити. Средновековни глинени съдове, бронзови накити и друг домашен инвентар се изравят и сега в дворовете на днешното село. В списъка от НДА на НИНКН за с. Хубавене фигурират лобно място на ятаци (под №58), църквата „Св. Св. Петър и Павел“, строена 1863г. (под №59) и две къщи (под №60 и №61), архитектурно-строителни културни ценности.

Село Стояновци

Селото е разположено край левия бряг на Беленска бара. До 1900 г. се нарича махала Мушат, броена към с. Батулци, Тетевенска околия. От 1900 г. придобива статут на село и към него са зачислени околните колиби. От 1935 г. село Мушат, заедно с колибите, е зачислено към Врачанска околия. Районът му е беден на исторически паметници. От незапомнени времена е имало население в Мушат и в м. Селището. Следи от антично и средновековно селище намират около извора Мамоковец.

Името Стояновци идва от братя Стоянови, които в периода 1941г.-1944г. организират младежите от селото да станат партизани. Къщата на Стояновци е историческа културна ценност (под №53 в списъка от НДА на НИНКН). Намира се на два километра южно от селото.

Средни рът

През 1948 г. група колибарски селища (махали) се отделят от с. Караш и образуват отделна административна единица като село по името на колиби Средни рът. През 1970 г. в селото има 177 жители, но в преброяването 1992 г. те не са означени, а през 2011г. са преброени 30 души.

В списъка от НДА на НИНКН не фигурират обекти от землището на с. Средни рът.

Село Марково равнище

Намира се на границата с три области – Враца, София и Ловеч. Старопланинско селище, разположено на планински склон до десния бряг на р. Мали Искър. Съставено е от колибите (махалите) Марково равнище и Краева бачия. В списъка от НДА на НИНКН не фигурират обекти от землището на с. Марково равнище.

1.7. Взаимодействие с други територии и съседни общини

Мястото и ролята на община Роман в регионалното пространство е формирано в резултат на историческите процеси и развитието на социално-икономически, транспортни и културни връзки със съседни общини и други територии. Същевременно съседните общини си

взаимодействат и имат потенциал да оказват влияние на развитието както на близките погранични населени места, така и на целите територии.

Въпреки периферното си географско положение спрямо основните и второстепенни урбанизационни оси в страната, община Роман има потенциал за интегрирано развитие и изграждане на връзки със съседни общини и трансгранично сътрудничество, които да стимулират социално-икономическото й развитие в бъдеще.

Община Роман граничи с две общини от област Враца – Бяла Слатина и Мездра, с една община от област Плевен – Червен бряг и с две общини от област Ловеч – Луковит и Ябланица и с две общини от област София – Ботевград и Правец.

Територията на община Роман е отворена, достъпна и свързана със съседните общини с добре структурирани транспортни връзки посредством 4 „вход-изхода“:

- от североизток през община Червен бряг за Плевен и Дунавското пристанище Русе;
- от северозапад през община Мездра за областния център - Враца;
- от юг през община Правец за столицата София и южна България;
- от югоизток през община Ябланица за Ловеч, Велико Търново, Варна и Черно море.

Положително въздействие върху развитието на община Роман оказват изградените традиционни икономически връзки и мобилност на работната сила със съседните общини, предимно в община Мездра.

С общините Луковит, Червен бряг и Ябланица има изградени връзки за съвместно управление на отпадъците. Четирите общини са членове на Регионално сдружение за управление на отпадъците - регион Луковит и има потенциал да разработват съвместни проекти за изграждане на компостиращи инсталации и опазване на околната среда.

Създадено е Сдружение „Местна инициативна група Луковит-Роман“. Разработена е мултифондова Стратегия за местно развитие на двете общини, съгласно изискванията на Наредба №22 от 14.12.2015 г. за прилагане на подмярка 19.2 „Прилагане на операции в рамките на Стратегии за водено от общностите местно развитие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г.

С община Мездра са изградени връзки за съвместно стопанисване и управление на горския фонд и в областта на здравеопазването. Жителите на община Роман ползват медицинска помощ и услуги в „МБАЛ – Мездра“ ЕООД. Между двете общини има добре изградени транспортно-икономически връзки и условия за мобилност на работната сила, посредством ЖП транспорт.

С областния административен център - Враца са изградени и се поддържат добри административни връзки и сътрудничество в областта на здравеопазването, културата, социалните дейности и услуги.

Община Роман е побратимена с испанската община Мойя, Каталуния и албанските села Требище, община Требище и Стеблево, община Стеблево. С испанската община Мойя е подписано Споразумение за приятелство и сътрудничество за икономическо и културно взаимодействие в области от общ интерес. С албанските партньори има подписано Споразумение за културно-историческо, образователно и икономическо сътрудничество и побратимяване. Тези партньорства трябва да се използват активно от местната власт за привличане на инвеститори и осъществяване на съвместни културни и образователни проекти.

Община Роман е сред допустимите бенефициенти по програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Румъния - България, съфинансирана от Европейски съюз със средства от Европейския фонд за регионално развитие. Тази възможност за международни партньорски проекти също трябва да се използва пълноценно за развитие на района.

За своето бъдещо развитие община Роман следва да се възползва от възможностите за териториална свързаност и достъпност със съседните общини и други територии в следните направления:

- *Транспортна достъпност и свързаност*, допринасяща за бърз и удобен достъп до различни пазари, мобилност по отношение прилагането на труд и ползването на услуги.

- *Цифрова достъпност, свързаност и умения на населението*, които позволяват включване в различни дигитални пространства, с оглед развиване на значителен обем икономически функции, базирани на достъп до високоскоростни и мобилни широколентови мрежи и предлагане на цифрови обществени, социални, образователни и бизнес услуги.

- *Икономическа свързаност, инвестиционна активност и иновационно равитие,* допринасящи за повишаване конкурентоспособността, технологично обновяване на местната икономика, създаване на регионални клъстери и свързани производства, за генериране на икономически растеж, осигуряване на заетост и нарастване на благосъстоянието.

Кооперирane и интегрирани проекти и дейности със съседните и близки на община Роман територии са възможни в сферата на опазването на околната среда, управлението на отпадъците, опазване на обществения ред, превенция и борба с пожари, наводнения и други природни бедствия, транспорта, развитието на туризма, местната икономика и култура, социалните услуги, здравеопазването, облагородяването на публичната инфраструктура и др.

Правната форма за кооперирane на общините за реализация на съвместни проекти и дейности е междуобщинското сътрудничество, регламентирано в Европейската харта за местно самоуправление, Конституцията на Република България и ЗМСМА.

Междуобщинското сътрудничество може най-общо да се дефинира като взаимоотношение, основано на взаимно доверие и разбирателство между местните власти на две или повече общини за реализацията на конкретен проект, инициатива или за предлагане на конкретна услуга от взаимен интерес при запазване на местните приоритети. В своята същност междуобщинското сътрудничество предполага обединяване на ресурси, споделяне на отговорности и общо ползване на постигнатите от съвместните дейности резултати. Смисълът на общинското кооперирane е да се мобилизират наличните ресурси на две и повече общини.

2. Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

2.1. Демографски параметри

Демографските ресурси с техните образователни и квалификационни характеристики са един от решаващите фактори за местното развитие и растеж. В община Роман продължават неблагоприятните демографски тенденции, формирани още в края на миналия век.

Динамиката показва трайна тенденция на намаляване на населението (със 7% или с 389 души през 2023 г. спрямо 2020 г.). За периода 2019-2023 г. населението на общината е намаляло с 8,5%. Значителен спад в реалния брой жители на общината е отчетен след последното Преброяване на населението през есента на 2021 г.

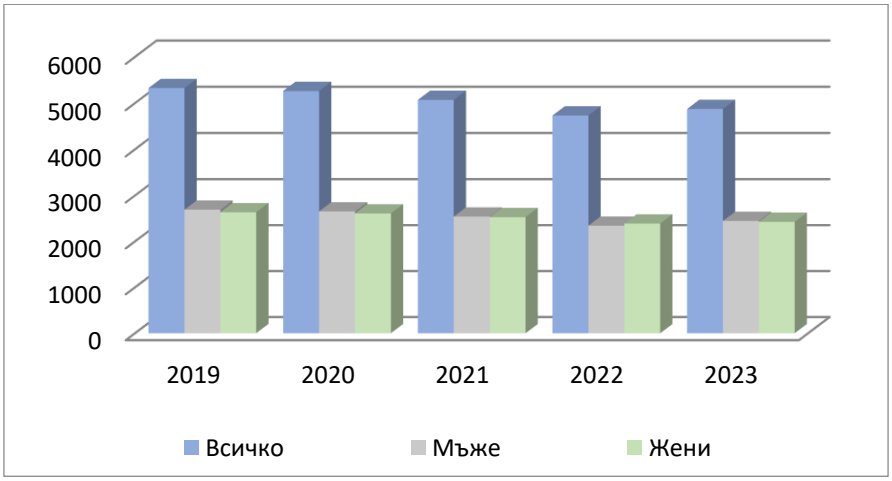
Таблица 8: Население в община Роман 2019 – 2023 г.

	2019	2020	2021	2022	2023
Всичко	**5324**	**5261**	**5068**	**4731**	**4872**
Мъже	2691	2653	2540	2342	2446
Жени	2633	2608	2528	2389	2426
В градовете	2491	2443	2390	2331	2226
В селата	2833	2818	2678	2400	2646

Източник: Национален статистически институт

През 2023 г. в община Роман живеят 4872 души, 50,2% от които мъже и 49,8% жени. Градското население (на гр. Роман) е 46%, а в селата живеят 54% от жителите на общината. Структурата на населението по пол и урбанизираност се запазват без изменение в рамките на периода на прилагане на ПИРО.

Графика 2: Динамика на населението в община Роман 2019-2023 г.

По данни от последното преброяване на населението към септември 2021 г. в община Роман живеят 4875 души или с 1348 души по-малко спрямо преброяването през 2011 г. Населението намалява с 22% за десет години. Демографската криза обхваща както града, така и селата. Жителите на общинския център – гр. Роман намаляват с 16% в периода 2011-2021 г. Най-големите села в общината са: Камено поле, Кунино, Радовене и Синьо бърдо. Най-малко жители има в с. Караш и с. Средни рът, съответно 46 и 10 души, а в с. Марково равнище има само 1 жител - жена.

Таблица 9: Население в община Роман по населени места и пол – сравнителни данни от Преброяване на населението през 2011 и 2021 г.

	2011			2021		
	Общо	**Мъже**	**Жени**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**
Община Роман	**6223**	**3121**	**3102**	**4875**	**2434**	**2441**
гр. Роман	***2838***	***1409***	***1429***	***2394***	***1172***	***1222***
с. Долна Бешовица	266	130	136	182	96	86
с. Камено поле	690	356	334	504	255	249
с. Караш	47	25	22	46	21	25
с. Кунино	501	247	254	379	197	182
с. Курново	181	89	92	124	60	64
с. Марково равнище	6	4	2	1	-	1
с. Радовене	403	199	204	370	194	176
с. Синьо бърдо	457	236	221	299	149	150
с. Средни рът	30	18	12	10	5	5
с. Стояновци	125	69	56	97	56	41
с. Струпец	353	178	175	246	121	125
с. Хубавене	326	161	165	223	108	115

Източник: Национален статистически институт - https://infostat.nsi.bg/

Урбанистичната структура на общината се състои от 13 населени места – административния център град Роман и 12 села: Долна Бешовица, Камено поле, Караш, Кунино, Курново, Марково равнище, Радовене, Синьо бърдо, Средни рът, Стояновци, Струпец и Хубавене. Селищната мрежа е сравнително добре изградена. Общинският център - град Роман е разположен в центъра на територията на общината. Близо до него са ситуирани селата: Струпец, Радовене и Хубавене. Всички останали населени места са с периферно местоположение спрямо административния център, сравнително равномерно разпределени по границите на общинската територия. По разположение спрямо общинския център, населените места се обособяват в две групи: на север от гр. Роман - 4 села: Долна Бешовица, Каменно поле, Кунино и Радовене и на юг от гр. Роман - 8 села: Струпец, Стояновци, Синьо бърдо, Курново, Хубавене, Караш, Средни рът и Марково равнище.

Таблица 10: Население по населени места в община Роман 2020-2023 г.

	2020			2021			2022			2023		
	Общо	**Мъже**	**Жени**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**
Община Роман	**5261**	**2653**	**2608**	**5068**	**2540**	**2528**	**4731**	**2342**	**2389**	**4872**	**2446**	**2426**
гр. Роман	***2443***	***1184***	***1259***	***2390***	***1156***	***1234***	***2331***	***1133***	***1198***	***2226***	***1083***	***1143***
с. Долна Бешовица	179	94	85	182	98	84	180	95	85	233	126	107
с. Камено поле	599	312	287	555	287	268	499	250	249	547	279	268
с. Караш	46	23	23	49	24	25	45	20	25	41	18	23
с. Кунино	416	221	195	402	211	191	360	192	168	428	233	195
с. Курново	152	79	73	146	72	74	114	56	58	120	57	63
с. Марково равнище	1	-	1	3	1	2	2	-	2	4	1	3
с. Радовене	356	180	176	352	177	175	369	194	175	353	189	164
с. Синьо бърдо	402	214	188	369	196	173	280	132	148	290	143	147
с. Средни рът	15	8	7	13	7	6	9	4	5	9	4	5
с. Стояновци	112	64	48	110	64	46	96	53	43	133	70	63
с. Струпец	274	142	132	255	130	125	234	113	121	263	131	132
с. Хубавене	266	132	134	242	117	125	212	100	112	225	112	113

Източник: Национален статистически институт - https://infostat.nsi.bg/

Данните в Таблица 10 показват, че в периода 2020-2023 г. населението в почти всички населени места на общината намалява с изключение на селата: Долна Бешовица, Кунино, Марково Равнище и Стояновци, в които отчитаме ръст съответно от 23%, 3%, 75% и 16%.

С най-бързи темпове намаляват жителите на село Средни рът (40% за 3-те изследвани години), село Синьо бърдо (28%), село Курново (21%) и село Хубавене (15%).

Урбанистичната класификация на община Роман включва следните категории: 1 много малък град (до 10 хил. жители) – Роман, 5 малки села (от 250 до 1000 жители) – Камено поле, Кунино, Радовене, Синьо бърдо и Струпец, 4 много малки села (до 250 жители) – Долна Бешовица, Курново, Стояновци и Хубавене, и 3 обезлюдяващи се села (под 100 жители) – Караш, Марково Равнище, Средни рът. Селищната система на общината е неустойчива. Застрашени от изчезване са селата: Марково Равнище (4 жители към 2023 г.), Средни рът (9 жители към 2023 г.) и Караш (с 41 жители към 2023 г.). Най-големите села по население в общината към 2023 г. са

село Камено поле (547 жители) и село Кунино (428 жители). В общината няма села с 1000 и повече жители.

Основните административни, промишлени, търговски, обслужващи и културни дейности в общината продължават да са концентрирани предимно в град Роман. Останалите селища са относително изолирани, с предимно възрастни хора. Тези населени места са подходящи за екологично земеделие и екологични производства, тъй като землищата им са съхранени с добри показатели по основните компоненти на околната среда.

Таблица 11: Население под, в и над трудоспособна възраст по пол 2020- 2023 г.[3]

	2020			2021			2022			2023		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Общо	**5261**	**2653**	**2608**	**5068**	**2540**	**2528**	**4731**	**2342**	**2389**	**4872**	**2446**	**2426**
Под трудоспособна възраст	764	404	360	747	405	342	749	409	340	743	409	334
В трудоспособна възраст	2862	1615	1247	2770	1558	1212	2509	1391	1118	2637	1471	1166
Над трудоспособна възраст	1635	634	1001	1551	577	974	1473	542	931	1492	566	926

Източник: Национален статистически институт - https://infostat.nsi.bg/

Относителният дял на населението под трудоспособна възраст за изследваните четири години се колебае в рамките на 15%. Възрастните над трудоспособна възраст към края на 2023 г. са 1492 души или 31%, като относителният им дял през базовата 2020 г. също е 31%. Хората в трудоспособна възраст на 16 и повече години променят динамично относителния си дял за периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. първо нарастват с 1% и през 2021 г. са 55%, след това през 2022 г. намаляват на 53%, но през 2023 г. отново нарастват с 1% и стават 54%, колкото са и през базовата 2020 г.

Сравнителните данни на НСИ от преброяване на населението през 2011 г. и 2021 г. също показват, че възрастовата структура на населението в община Роман не се променя значително разликата е в рамките на 2%. Относителният дял на децата и младежите до 29 годишна възраст се запазва в рамките от 29% - 27%. Възрастните хора над 65 години също запазват делът си в границите 26% - 28%.

Таблица 12: Население по пол и възраст в община Роман – 2020-2023 г.

	2020			2021			2022			2023		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**5261**	**2653**	**2608**	**5068**	**2540**	**2528**	**4731**	**2342**	**2389**	**4872**	**2446**	**2426**
0 - 4	217	116	101	215	121	94	215	122	93	218	123	95
5 - 9	240	118	122	237	123	114	221	117	104	217	119	98
10 - 14	256	145	111	252	136	116	262	140	122	254	134	120

[3] *За 2022 г. тези граници са от 16 до навършването на 61 години и 10 месеца за жените и 64 години и 5 месеца за мъжете.*

15 - 19	235	127	108	223	121	102	212	120	92	229	134	95
20 - 24	214	120	94	217	121	96	190	98	92	206	109	97
25 - 29	249	145	104	237	136	101	202	126	76	205	125	80
30 - 34	290	162	128	270	150	120	244	127	117	238	128	110
35 - 39	278	161	117	263	150	113	235	125	110	250	137	113
40 - 44	283	154	129	279	160	119	266	145	121	283	151	132
45 - 49	342	168	174	319	157	162	301	159	142	312	166	146
50 - 54	386	195	191	383	193	190	337	174	163	355	189	166
55 - 59	388	213	175	364	193	171	357	182	175	375	192	183
60 - 64	426	220	206	414	222	192	355	184	171	370	193	177
65 - 69	413	183	230	397	164	233	385	159	226	393	167	226
70 - 74	438	207	231	399	183	216	387	176	211	381	169	212
75 - 79	297	109	188	310	110	200	283	99	184	305	114	191
80+	309	110	199	289	100	189	279	89	190	281	96	185

Източник: Национален статистически институт - https://infostat.nsi.bg/

За периода на изпълнение на ПИРО от 2020 г. до 2023 г. делът на младите хора до 29 г. в община Роман се запазва в границите на 27%. Лицата на възраст от 30 до 64 години са 45% от населението. Възрастните над 65 години също запазват делът си от 28%.

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Таблица 13: Естествен прираст на населението на община Роман 2019 -2023 г.

Година	Живородени			Умрели			Естествен прираст		
	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2019	44	23	21	127	79	48	-83	-56	-27
2020	43	23	20	146	84	62	-103	-61	-42
2021	54	30	24	179	106	73	-125	-76	-49
2022	42	19	23	124	75	49	-82	-56	-26
2023	47	29	18	120	62	58	-73	-33	-40

Източник: Национален статистически институт

Естественият прираст на населението е отрицателен, за периода 2021-2023 г. е средно по минус 93 души на година, като през 2021 г. достига минус 125, а през 2023 г. е минус 73. Средногодишният брой на живородените деца в община Роман за периода 2021-2023 г. е 47. Средната смъртност за изследваните 3 години е 141 човека годишно, като тук се отчита и значителния ръст на починалите по време на пандемията от коронавирус. За 2023 г. в община Роман има 47 живородени деца при 54 за 2021 г., което нарежда общината на 7 място (от 10) за 2021 г. по раждаемост в област Враца след нея са общините Борован, Мизия и Хайредин, а за 2023 г. заема 8 място (от 10) като след нея се нареждат общините Мизия и Хайредин.

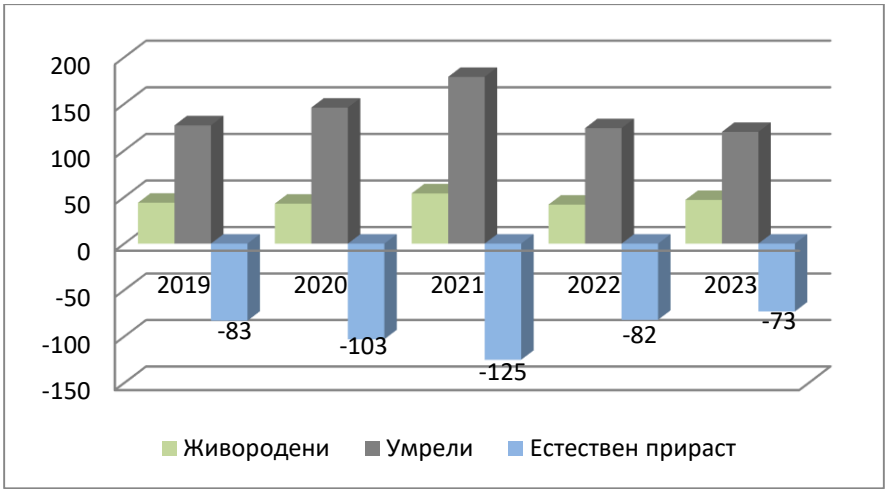
През 2021 г. община Роман е на 8 място (от 10) по смъртност в областта или 34,7‰ на 1 000 души, а за 2023 г. е на 9-то с 25‰ на 1 000 души. След нея е единствено община Борован. Естественият прираст през 2021 г. е (-125) като с по-добър показател в област Враца е само

община Борован (-94). За 2023 г. също е отрицателен (-73) като отново с по-добър показател е само община Борован (- 43).

Тенденциите на ниска раждаемост и висока смъртност са трайни и са причина за отрицателния естествен прираст и задълбочаващата се демографска криза в общината.

Механичният прираст на населението през периода 2021-2023 г. се променя динамично през 2021 г. е отрицателен - 68 души, през 2022 г. също е отрицателен – минус 5, а през 2023 г. има положителни стойности и достига + 214 души.

Графика 3: Естествен прираст на населението 2019-2023 г.

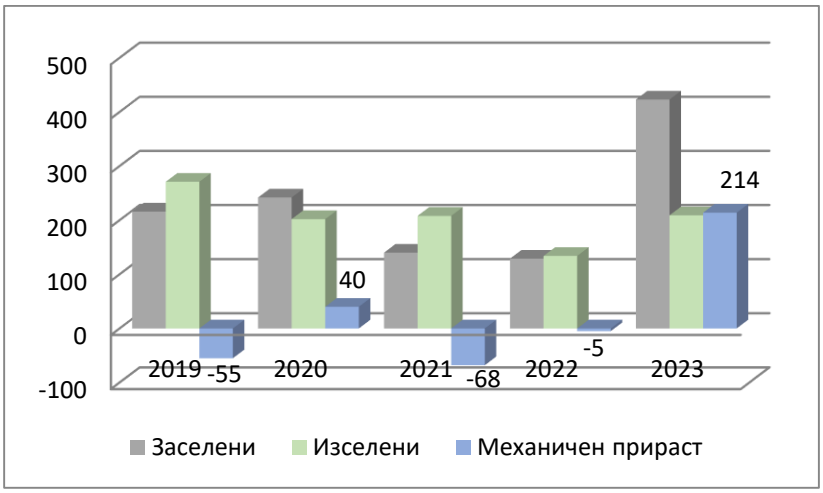
Средногодишно населението на общината се е увеличавало от положителна миграция с около 47 човека, което не успява да повлияе значително на негативните демографски процеси, предизвикани от ниската раждаемост и висока смъртност.

Таблица 14: Заселени, изселени и механичен прираст на населението в община Роман 2019-2023 г.

Година	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2019	216	110	106	271	134	137	-55	-24	-31
2020	242	118	124	202	95	107	40	23	17
2021	140	62	78	208	99	109	-68	-37	-31
2022	129	64	65	134	68	66	-5	-4	-1
2023	423	235	188	209	98	111	214	137	77

Източник: Национален статистически институт

Графика 4: Механичен прираст на населението 2019-2023 г.

Миграцията засяга предимно хора в активна възраст и процесът е свързан с все по-интензивното преразпределение на населението и струпването му в големите градове за сметка на малките и средни селища.

Общо в резултат на естествен и механичен прираст населението в общината за периода 2021-2023 г. е намаляло със 139 души.

Таблица 15: Образователна структура на населението на 7 и повече години по степен на образование към 07.09.2021 г.

Общо	Висше образование	Средно образование	Основно	Начално и по-ниско образование
4576	623	2546	887	518

Източник: Национален статистически институт - https://infostat.nsi.bg/

По данни от последното преброяване към 07.09.2021 г. 14% от населението на община Роман на 7 и повече години има висше образование (623 лица). Със средно образование са 56%, а с основно – 19%. Общо 518 лица или 11% от жителите на общината са с начално и по-ниско образование. Напълно неграмотни по официални статистически данни към 2021 година са 67 лица.

Таблица 16: Население по етническа група, майчин език и вероизповедание към 07.09.2021 г.

Етническа група	Общо	Майчин език	Общо	Вероизповедание	Общо
Българска	4474	**Български**	4517	**Християнско**	3580
Турска	5	**Турски**	4	**Мюсюлманско**	4
Ромска	266	**Ромски**	220	**Юдейско**	-
Друга	16	**Друг**	22	**Друго**	-
Не мога да определя	2	**Не мога да определя**	2	**Не мога да определя**	400
Не желая да отговоря	27	**Не желая да отговоря**	19	**Не желая да отговоря**	487
Непоказана	85	**Непоказан**	91	**Непоказано**	91
				Нямам	313
ОБЩО	**4875**		**4875**		**4875**

Източник: Национален статистически институт

По данни на ГД ГРАО (www.grao.bg) на община Роман в периода на действие и прилагане на ПИРО (2021-2023 г.), населението по постоянен адрес намалява с 2%, а по настоящ адрес се увеличава с 18 души или 0,3%. През последната отчетна 2023 година жителите на общината по постоянен адрес са 5342 души, по настоящ адрес – 5723, а с постоянен и настоящ адрес в същото населено място – 4351 души.

Таблица 17: Население по постоянен и настоящ адрес към 31.12.2021-2023 г.

Община, населено място	Постоянен адрес			Настоящ адрес			Постоянен и настоящ адрес в населеното място		
Година	**2021**	**2022**	**2023**	**2021**	**2022**	**2023**	**2021**	**2022**	**2023**
гр. Роман	**2964**	**2947**	**2909**	**2681**	**2654**	**2541**	**2437**	**2425**	**2295**
с. Долна Бешовица	166	160	163	221	224	279	139	132	133
с. Камено поле	586	578	574	635	619	667	511	503	501
с. Караш	20	20	19	71	69	65	17	17	16
с. Кунино	373	370	367	465	442	498	309	304	302
с. Курново	102	101	103	152	153	152	93	90	89
с. Марково равнище	2	2	2	4	3	5	2	2	2
с. Радовене	363	366	365	369	372	361	316	320	310
с. Синьо бърдо	314	300	292	388	385	383	260	246	240
с. Средни рът	4	5	4	12	12	11	2	3	3
с. Стояновци	99	101	103	115	118	152	81	85	86
с. Струпец	230	229	224	315	302	329	190	191	189
с. Хубавене	222	219	217	277	273	280	190	187	185
Общо:	**5445**	**5398**	**5342**	**5705**	**5626**	**5723**	**4547**	**4505**	**4351**

Източник: Национална база данни „Население” - http://www.grao.bg

Графика 5: Сравнителна характеристика на населението по постоянен и настоящ адрес 2021-2023 г.

Влошаващите се демографски показатели продължават да влияят негативно върху социално-икономическите процеси и създават естествени бариери пред постигане целите на Плана за интегрирано развитие на община Роман 2021-2027 г.

Текущата демографска картина показва, че изпълнението на плана не е успяло да повлияе положително върху негативните тенденции на намаляване и застаряване на населението. Перспективите за демографското развитие на общината в средносрочен план показват, че при

равни други условия (при непроменени политики) тези фактори ще компрометират възможността на икономическата система да генерира висок и устойчив растеж и ще понижават ефективността на прилаганите мерки в различни сфери.

Политиката за преодоляване на демографската криза в района през оставащия период на действие на ПИРО до 2027 г. трябва да е насочена към подобряване на инвестиционната среда, защото инвестициите са тези, които създават работни места и доходи за хората. Успоредно с това трябва да се обновява и благоустроява средата на обитаване, да се повишава качеството на здравеопазването, образованието и социалните услуги, като по този начин се привличат и задържат млади хора за живот и работа в общината.

Тенденциите, като намаляваща раждаемост и застаряване на населението, се наблюдават и в останалите общини на област Враца и СЗР и са симптоматични за страната като цяло, но в община Роман са силно изразени. В допълнение продължават да се наблюдават и задълбочават негативни тенденции, като по-високи нива на смъртност и интензивна външна миграция. Комбинацията от тези негативни процеси дава основание да се говори за демографска криза и изправя сериозни предизвикателства пред бъдещото функциониране на системите на социално осигуряване и подпомагане, здравеопазване, образование и публични финанси в общината.

2.2. Пазар на труда – заетост и безработица

Пазарът на труда в община Роман е негативно повлиян от демографските процеси, при ясна перспектива за изостряне на отрицателните им въздействия още в средносрочен период. Трайните тенденции на демографски неравновесия между раждаемост и смъртност се допълват от засилени емиграционни вълни, най-вече на млади хора в трудоспособна възраст, което се оказва критично за местния пазар на труда. Важни за настоящето и още по-важни за бъдещето са възпроизводството на населението и на работната сила. Демографското възпроизводство е важно за наличието на човешки ресурси за развитие на икономиката. Структурите на населението по възраст и пол предопределят раждаемостта, но и работната сила и нейната производителност на пазара на труда.

Формирането на работната сила е процес, осъществяващ се извън пазара на труда и в този смисъл неговите количествени параметри са предопределени от демографските процеси и най-вече от процесите на раждаемост, смъртност, естествен прираст на населението и емиграционните му движения. Намаляването на работната сила е фактор силно ограничаващ икономическия растеж на община Роман. Друг такъв фактор е ниската икономическа активност на населението в активна трудоспособна възраст.

Причините за ниските коефициенти на икономическа активност и заетост в общината освен демографската криза са слабата инвестиционна активност, липсата на работни места и най-вече несъответствието между професионалната квалификация на свободната работна сила и пазара на труда. Наблюдава се дефицит на квалифицирана работна ръка и на регионално ниво (в райони намиращи се далеч от индустриални и административни центрове, планински райони) и на подотраслово ниво (за някои професионални тенденции и професии). Несъответствието между предлаганите и търсените квалификации е очевидно предимно в следните групи: незавършилите училище, млади хора, завършващи средно образование и тези без или с много ниско ниво на професионална квалификация. Това несъответствие се наблюдава също така в групите от хора с образование и професионални квалификации, но без стаж, както и в групата на продължително безработните. Бързо нарастват нуждите от квалифицирана работна ръка, свързани с въвеждането и използването на нови производствени, информационни и

комуникационни технологии. В същото време младите квалифицирани кадри предпочитат да напуснат родните места и да работят в големи градове у нас или в чужбина. Пазарът на труда изпитва остър недостиг на квалифицирани кадри, а в същото време безработицата сред лицата без образование и квалификация остава сравнително висока.

Важен показател, който характеризира влиянието на ПИРО върху социално-икономическите процеси в целевата територия е равнището на заетост и безработица.

Безработицата в община Роман в периода 2021-2023 г. намалява с 1,19%. Върху процесите на пазара на труда силно влияние оказват пандемията от коронавирус и намаляващия брой на икономически активното население, което служи за база при изчисляване равнището на безработица. През 2022 г. безработицата достига най-ниската си стойност (16,04%) за периода на прилагане на ПИРО.

Таблица 18: Средногодишен брой на безработните лица и равнище на безработица в община Роман за периода 2021 - 2023 г.

Показател	2021	2022	2023
Брой регистрирани безработни лица	**462**	**375**	**332**
Равнище на безработица (%)	**19,76**	**16,04**	**18,57**

Източник: Дирекция „Бюро по труда" – Мездра, филиал Роман

За отчетната 2023 г. равнището на безработица се повишава и достига 18,57%, като остава по-високо от средните нива за област Враца (10,8%), и за страната (5,6%). Регистрираният през 2021 г. ръст на безработицата, причинен от пандемията от коронавирус бързо е овладян и безработните лица през 2023 г. са със 130 по-малко спрямо базовата година. Броят на регистрираните безработни през 2023 г. е с 43 по-малко спрямо 2022 г., но е отчетен ръст в равнището на безработица, тъй като показателят се изчислява на база икономически активното население, което намалява. Икономически активното население на община Роман за 2021 и 2022 г. е 2340 души, а за 2023 г е 1788 души.

Графика 6: Динамика на безработицата в община Роман 2021-2023 г.(%)

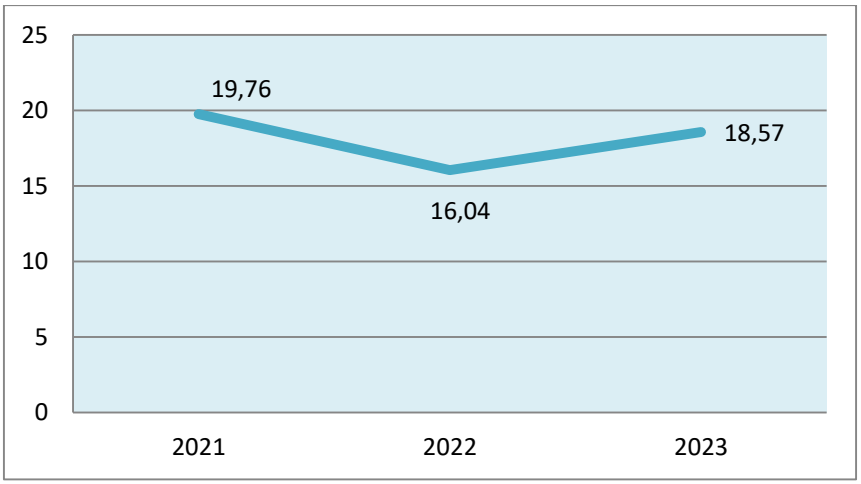

Таблица 19: Средногодишен брой на продължително безработните лица и регистрираните лица до 29 г. в община Роман за периода 2021 - 2023 г.

Показател	2021	2022	2023
Брой регистрирани безработни лица	462	375	332
Регистрирани продължително безработни лица	286	218	174
Регистрирани лица до 29 г.	68	50	40

Източник: Дирекция „Бюро по труда" – Мездра, филиал Роман

Средногодишният брой регистрирани продължително безработни лица за 2023 г. е 174 или с 39% по- малко от базовата 2021 г., когато са 286. Регистрираните лица до 29 г. също намаляват за изследваните три години и през 2023 г. са 40 или с 41% по-малко, спрямо 2021 г. когато са 68 лица.

Таблица 20: Продължително безработни лица по притежавана квалификация и образование в община Роман към 31.12.2021-2023 г.

Период	Всичко	в това число:						
		по проф. квалификация			по образование			
		с Работническа професия	Специалисти	без Специалност и професия	висше	средно	основно	начално и по- ниско
2021 г.	**258**	64	7	187	4	96	44	114
2022 г.	**191**	48	5	138	4	63	39	85
2023 г.	**159**	42	3	114	3	48	30	78

Източник: Дирекция „Бюро по труда" – Мездра, филиал Роман

Броят на продължително безработни лица в община Роман към 31.12.2023 г. е 159 лица, с 99 по-малко спрямо отчетната 2021 г., когато към 31.12 са 258.

През отчетния период делът на продължително безработните лица без квалификация, заемат най-голям относителен дял в структурата на безработицата по придобита квалификация съответно: 72,5% (187 лица за 2021 г.), 72,25% (138 лица за 2022 г.) и 114 лица или 71,7% за 2023 г. Следват безработните лица с работническа професия, които заемат следния относителен дял 24,81%, 25,13% и 26,42% от общия брой продължително безработни за разглеждания период. За 2021-2023 г. делът на безработните специалисти е най-малък или 2,71%, 2,62% и 1,89%.

Най-голям относителен дял в образователната структура на продължително безработните в общината имат лицата с начално и по ниско образование – съответно 44,19%, 44,5% и 49,06% за трите отчетни години. Следват лицата със средно образование – съответно 37,21%, 32,98% и 30,19% за периода 2021-2023 г. Делът на лицата с основно образование за периода 2021-2023 г. е 17,05%, 20,42% и 18,87% Най-малко са безработните висшисти, броят им за 2021 и 2022 г. е 4, а през 2023 г. намалява с 1 или стават 3 лица, което е под 2%.

Таблица 21: Разкрити работни места в община Роман 2021-2023 г.

Показател	2021	2022	2023	Общо
Разкрити работни места	**82**	**122**	**48**	**252**
в т. ч. на ППТ/първичен пазар на труда	**50**	**53**	**36**	**139**
от тях новоразкрити	**20**	**-**	**-**	**20**
Разкрити работни места по мерки за заетост	**3**	**2**	**-**	**5**
Разкрити работни места по програми заетост	**29**	**67**	**12**	**108**
в т.ч. ОП РЧР	**4**	**33**	**-**	**37**

Източник: Дирекция „Бюро по труда" – Мездра, филиал Роман

За отчетния период 2021 – 2023 г. в община Роман са разкрити общо 252 работни места, от тях 139 работни места на първичния пазар на труда, от които 20 нови. По мерки за заетост са разкрити 5 работни места. По програми за заетост са разкрити 108 работни места, от които 37 по ОП РЧР.

По данни от Дирекция „Бюро по труда“ в община Роман за анализираните три години от заявените работни места на първичен пазар 30 са за специалисти, 9 за лица с работническа професия и 100 за лица без квалификация. Общият брой на заетите работни места по програми е 106, от които през 2021-2022 г. 39 лица са работили по Регионални програми за заетост.

Регистрираните безработни лица от община Роман през периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. са информирани за възможността за включване в обучение за придобиване на ключова компетентност и професионална квалификация, чрез включване в обучение в клоновете на Държавно предприятие „Българо-германски център за професионално обучение“ (ДП БГЦПО).

За 2021 г. и 2022 г. няма лица включени в обучения, но през 2023 г. едно лице от община Роман е проявило интерес и е взело участие в обучение по: КК „Цифрова компетентност“ и ПК „Производство на кулинарни изделия и напитки“ в ДП БГЦПО - клон Плевен.

През отчетните три години за насърчаване на заетостта на младежи до 29 г., работодателите в общината имат възможност да кандидатстват по схема „Младежка заетост “, която се реализира по Оперативна програма „Развитие на Човешките ресурси“. Основна цел на проекта е да се повиши конкурентноспособността на младежите, чрез осигуряване на възможност за стажуване или обучение по време на работа, което би улеснило преходът от образование към заетост и едновременно с това ще доведе до натрупване на ценен професионален опит у тях, необходим за заемане на свободни работни места, заявени от работодателите.

За създаване на разнообразни и гъвкави възможности за професионална реализация, подобряване на заетостта и квалификацията на работната сила за периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. община Роман е участвала в национални и регионални програми към Дирекция „Бюро по труда“, както следва:

- Национална програма „ Заетост и обучение на хора с трайни увреждания“- 2 бр. за 2021 г. и 3 бр. за 2022 г.;
- Национална програма “ Помощ за пенсиониране“ - 2 бр. за 2021 г. и 2 бр. за 2022 г.;
- Регионална програма за заетост - 8 бр. за 2021 г. и 30 бр. за 2022 г.;
- Национална програма „Активиране на неактивни лица“ - организатор обществено полезен труд – 1 бр. за 2021 г. и 1 бр. 2022 г.;
- Национална програма – „Минимална помощ за заетост“ – 1бр. за 2021 г. и 1бр. на 7 часа за 2022 г.;
- Национална програма „Обучение и заетост на продължително безработни лица“ – Компонент 2 – 10 бр. за 2022 г.;
- Към Община Роман са работили едно лице през 2021 г. и едно през 2022 г. по чл.36 „а“ от ЗНЗ;
- През 2023 г. по схема „ Младежка заетост“ в региона са работили общо 30 лица, 28 от които към Община Роман.

Намаляването на безработицата през последните години и достигането на най-ниски нива през 2022 г. е положителна промяна в социално-демографските условия и оказва благоприятно въздействие върху индикаторите за постигане целите на Плана за интегрирано развитие на

община Роман за периода 2021-2027 г. Независимо от тези тенденции пазарът на труда все още се нуждае от стимулиране и допълнителни насърчителни мерки.

Причините за ниските коефициенти на икономическа активност и заетост в общината освен демографската криза са слабата инвестиционна активност, липсата на работни места и най-вече несъответствието между професионалната квалификация на свободната работна сила и пазара на труда. Бързо нарастват нуждите от квалифицирана работна ръка, свързани с въвеждането и използването на нови производствени, информационни и комуникационни технологии. В същото време младите квалифицирани кадри предпочитат да напуснат родните места и да работят в големи градове у нас или в чужбина. Пазарът на труда изпитва остър недостиг на квалифицирани кадри, а безработицата сред лицата без образование и квалификация остава висока.

Неблагоприятните демографски тенденции и някои структурни проблеми остават основни пречки пред нормалното функциониране на пазара на труда. Населението продължава да намалява и застарява. Делът на дълготрайно безработните остава сравнително висок. В същото време нараства недостигът на квалифициран труд, което отправя допълнително предизвикателство пред активните мерки на пазара на труда. В малките населени места няма капиталовложения и почти липсват форми на индустрия. В същото време нараства недостигът на квалифициран труд, което отправя допълнително предизвикателство пред активните мерки на пазара на труда.

2.3. Образование

В община Роман има добре функциониращa система за предучилищно и училищно образование, възпитание и личностна подкрепа, които се осигуряват в детските градини и училищата. Образователната система е добре организирана, обезпечена с кадри и материално-техническа база и осигурява общообразователната и професионална подготовка на учащите се.

В образованието през последните години са налице нови предизвикателства, сред които: повишаване качеството и ефективността на образование и обучение; ориентиране на образователния процес към развитие на потенциала на ученика (инициативност, креативност, предприемачески дух, усвояване на знания и придобиване на умения и др.); постигане на равни шансове за всички деца. Подпомагането на изграждането на ключови компетентности, ориентирани към личностно развитие на детето през целия му живот, както и насърчаване към обучение през целия живот и непрекъснато самоусъвършенстване.

Дейностите в областта на предучилищното и училищното образование са насочени към изпълнение на задълженията на Община Роман, произтичащи от Закона за предучилищното и училищно образование (ЗПУО), Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) и Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА), съобразена е също и Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030).

Приоритетите в сферата на образованието са съобразени с основните цели и принципи на промените в училищното образование и са част от основните дейности в Плана за интегрирано развитие на Община Роман 2021-2027 г. и Общинската стратегия за подкрепа на личностното развитие.

Наличната мрежа от учебни заведения в общината е с оптимизирана структура, съобразена с действащите законови и подзаконови документи и нормативи и с местните, държавни и европейски стратегии за развитие на образованието. Развитието на демографските

процеси на територията на общината се отразяват негативно върху мрежата от учебни заведения. Училищната мрежата в общината вече е достигнала предела на оптимизация.

През 2017 г. е закрито ОУ „Васил Левски“, с. Кунино. Закриването на образователни институции, особено в малки населени места, заедно с други фактори, като социални и семейни причини, негативно отношение към учебния процес и липса на мотивация, трудности при усвояването на учебния материал и др., рефлектира и в значителен дял на преждевременно напусналите образование и обучение.

Възможностите за получаване на средно образование в рамките на общината са ограничени. Липсата на училища с изучаване на чужди езици, технически и икономически специалности в община Роман води до преориентиране на учениците след седми и осми клас към други общини в и извън областта.

На територията на община Роман функционират общо 1 детска градина, 4 училища, от които три общински: 1 начално училище, 1 основно училище, 1 средно училище и 1 държавна професионална гимназия. Образователната система е устойчива и в периода на действие на ПИРО (2021-2023 г.) няма закрити учебни заведения.

Териториалното разположение на училищата и детските градини дава възможност за осигуряване задължителното обучение на учениците до 16 години, както и обучението и възпитанието на децата от 3 до 7 години.

През учебната 2023/2024 г. на територията на общината функционират следните училища:

- ***Професионална гимназия по каменообработване - с. Кунино;***
- ***СУ „Васил Левски“ - гр. Роман;***
- ***ОУ „Св. Св.Кирил и Методий“ - с. Каменно поле;***
- ***НУ „П. Р. Славейков“- гр. Роман.***

Защитено е училището в село Каменно поле, тъй като учениците нямат възможност да се обучават или ще трябва да изминават повече от допустимите километри, за да пътуват до най-близкото училище. Средищни са средното и началното училище в град Роман.

Таблица 22: Брой ученици и учители в община Роман 2021-2023 г.

Учебни години	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Брой ученици, в общообразователните училища т.ч.:	**413**	**393**	**400**
Момчета	224	204	218
Момичета	189	189	182
Брой ученици, в професионалните училища в т.ч.:	**110**	**121**	**106**
Момчета	66	73	64
Момичета	44	48	42
Брой учители	**56**	-	-
ОБЩ БРОЙ УЧЕНИЦИ	**523**	**514**	**506**

ИНФОСТАТ - https://infostat.nsi.bg

Броят на учениците в общообразователните училища за изследваните учебни години е намалял с 3% или с 13 деца и младежи през 2023/2024 спрямо 2021/2022 учебна година. В общообразователните училища и професионални гимназии в общината през 2023/2024 учебна година се обучават общо 506 ученици. В структурата на учениците по пол преобладават

момчетата 56%, а момичетата са 44%. В общообразователните училища през учебната 2021/2022 година в община Роман работят 56 учители.

Професионалното обучение не е съобразено със спецификата на местната икономика, като продължава да се търси по-тясно обвързване на профилираните паралелки с икономическите приоритети на общината и търсенето на пазара на труда. Запазването на обучение по традиционни за училищата професии, въпреки затихването или закриването на определени производства, създава трудностите с намирането на работа и разминаване между придобитата квалификация и възможността за трудова реализация. Това води до известен отлив от професионалното образование на част от младите хора и търсене на възможности за учене и реализация извън границите на общината.

Професионалната гимназия по каменообработване е държавно училище по изкуствата към Министерство на културата на Република България. То е едно от 23-те училища от уникалното семейство на училищата по изкуство и култура в България. Специалността "Каменоделство"/ Професия „Каменоделец" е защитена от държавата с Постановление № 111 на МС от 25.06.2018 г. /актуализиран списък с П-352-2018/.

Оптимизирането на училищната мрежа следва да създаде предпоставки за финансиране на професионални училища, защитени професии, съобразно потребностите на общината, както и с внедряване на обучение чрез работа (дуалнообучение). Важна тема засягаща професионалното образование е дуалното обучение, интересът към тази форма на обучение с практика е изключително голям. Има тенденция за разширяване на дуалното обучение у нас, но за целта са нужни промени, най-вече законодателни. Този вид обучение засяга две групи лица – над 16 години, които са в образователната система, и тези, които са на пазара на труда.

В детските градини се приемат деца на възраст 3–7 години, по желание на родителите (съгласно ЗПУО и Наредба №5 за предучилищно образование), като групите се оформят по възрастов принцип. Капацитетът на детските заведения е достатъчен и през отчетния период са обхванати всички четири-, пет- и шестгодишни деца, които подлежат на задължително предучилищно обучение в община Роман.

На територията на община Роман към 2023/2024 г. функцинира една средищна детска градина ***ДГ „Зора" – гр. Роман***, включваща два филиала, един в село Реадовене и защитена, обособена група в с. Камено поле, както и обособена яслена група към градината в гр. Роман.

Таблица 23: Данни за общинските детски градини в община Роман 2021-2023 г.

Учебни години	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Брой детски градини	1	1	1
Брой деца, в това число:	*161*	*156*	*158*
Момчета	*88*	*88*	*93*
Момичета	*73*	*68*	*65*
Брой групи в детските градини	7	5	7
Брой педагогически персонал	13	16	15
Брой детски учители	12	15	14
Брой места на 100 деца в детските градини	253	194	-

Източник: ИНФОСТАТ - https://infostat.nsi.bg

През учебната 2023/2024 г. едната детска градина в община Роман се посещава от 158 деца, разпределени в 7 групи и обучавани от 15 души педагогически персонал и 14 детски учители. Броят на децата в детските градини намалява с 3 или с 2% в рамките на изследваните в Таблица 37 учебни години. Броят на педагогическия персонал и на детските учители се увеличава с 2 за анализирания период. През учебната 2022/2023 г., числеността на групите в детските градини намалява с 2 или 29%, спрямо базовата 2021/2022 г. и 2023/2024 г.учебни години, когато са 7.

На 100 деца в община Роман към учебната 2022/2023 г.се падат 194 места в детските градини, което показва, че има значителен брой свободни места.

В детската градина и училищата се организират дейности и изяви, съобразно интересите и способностите на децата и учениците. На територията на община Роман няма разкрити Центрове за подкрепа на личностното развитие и извънучилищни учреждения.

Община Роман работи успешно по Механизъм за взаимодействие между институциите: Община - училища и детски градини за периодичен анализ на дейността и проблемите, стоящи пред тях, както и обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователните институции на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст. На територията на община Роман няма необхванати ученици.

Материално-техническата база на учебните и детски заведения като цяло е задоволителна. Училищата имат нужда от ново оборудване и обзавеждане на кабинетите, лабораториите и физкултурните салони. В детските градини също има нужда от ново обзавеждане и оборудване.

През периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. в Община Роман работи по следните проекти за подобряване на училищна инфраструктура и дейност:

- Община Роман кандидатства пред Министерството на околната среда и водите и Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда с проектно предложения в кампанията „За чиста околна среда - 2022 г.“ за изграждане на външна класна стая в ПГ по каменообработване – с. Кунино с проект „ Обучение на открито“.;
- Ремонт и благоустрояване на ДГ „Зора“, гр. Роман и обособена група с. Камено поле, община Роман, на стойност 962 279,55 лева - финансиран по Програма за развитие на селските райони 2014 – 2020, Мярка 07 - Основни услуги и обновяване на селата в селските райони, Подмярка 7.2 – „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“:
  - Направена вертикална планировка, изградени са 5 бр. детски площадки с нови съоръжения за игра, изградена е нова ограда с височина 2,2 м., доставено е ново оборудване;
  - В сградата на Обособена група с. Камено поле към ДГ“Зора“ са извършени следните дейности: подменена дограма, направа на нов покрив, направени са 2 бр. нови детски площадки за игра, направена е нова ограда около имота, извършени са ремонтни дейности в сградата, доставено е ново оборудване;
- „Ремонт на покрив на Начално училище "П.Р. Славейков" - гр. Роман, община Роман, област Враца“ ПМС №262/29.07.2021 год.;
- НУ "Петко Рачов Славейков"- град Роман, проект No BG05M2OP001-3.024-0002 –„ Ръка за ръка в познанието, изкуството и спорта ”. Проектът е на стойност 99 260 лв. Чрез проекта ще се изгради система от извънкласни творчески и развлекателни дейности за създаване на условия за развитие на потенциала на всяко дете чрез осигуряване на възможности за физическо, интелектуално и личностно развитие, пълноценна социална интеграция и последваща професионална реализация, както и клубна дейност за развитие на уменията на

децата в областите на изкуствата, науката и спорта, чрез целогодишното им ангажиране включително и в периода на ваканциите. Ще се работи за приобщаване на родителите и по-широката общественост към живота на училището. Партньори по проекта на НУ "П. Р. Славейков" са Спортен клуб Искър -97 и Основно училище "Св.св. Кирил и Методий", с. Камено поле, община Роман.;

- СУ "Васил Левски"-гр. Роман, проект No BG05M2OP001-3.024-0005 – Подобряване условията на обучение и достъпа до училищно образование в Средно училище "Васил Левски" гр. Роман. Проектът е на стойност 82 320 лв. Ще се финансират комплекс от дейности, услуги и ресурси за допълнително изучаване на български език, съхраняване и развиване на културната идентичност, дейности по опазване на околната среда, спортни дейности, дейности за придобиване на знания и умения в сферата и информационните технологии, дейности, насърчаващи творчески възможности и активното участието на родители в образователния процес. Партньор по проекта на СУ "Васил Левски" е НЧ "Христо Ботев -1907" град Роман.;
- „ Изграждане на спортни игрища и благоустрояване на дворното пространство на СУ „Васил Левски“.;
- „Ремонт на покрив на ОУ Св. Св. Кирл и Методий“ с. Камено поле ;
- Изградена е Мълниезащитна инсталация с мълниеприемник с изпреварващо действие и основен ремонт на санитарни помещения в ДГ "Зора", обособена група с. Камено поле.;
- Изготвен е проект за изграждане на физкултурен салон в НУ „П.Р. Славейков“ гр. Роман.

Учебните и детски заведения в общината също участват в редица европейски и национални проекти, и дейности.

Сферата на образованието в община Роман като цяло е обезпечена с квалифицирани кадри. Няма нередовни учители. Няма недостиг на специалисти по отделните дисциплини. Проблем в селата е редуцираният щат, който не позволява всеки учебен предмет да се преподава от специалист. В общината са налице достатъчен брой учители по отделните предмети, с висше и полувисше образование и съответната квалификация.

Наличието на квалифицирани преподавателски кадри в достатъчна степен е силна страна за общината, което е едно от условията за постигане на добри резултати при подготовката на учащите в системата на средното образование. Учителите имат възможност да повишават квалификацията си чрез участие в обучителни курсове и семинари.

Предвид негативните демографски тенденции за страната, нивото на образователните характеристики на населението е ключова предпоставка за качеството на човешкия ресурс. Тенденциите, които ще окажат влияние върху сектора на образованието през следващите години отразяват основните изисквания за равнопоставен достъп до качествено образование на всички равнища и за всички социални групи и по-добро обвързване на образованието с науката и бизнеса, с търсените знания и умения.

Сериозен проблем, характеризиращ квалификацията на човешките ресурси в страната, е ниското ниво на компютърни и цифрови умения, което препятства широкото използване на ИКТ и базираните на тях услуги и постигането на цифров растеж. През последните години се правят опити за навлизане на модерните технологии в учебния процес, но резултатът е противоречив. Кризата с COVID-19 принуди учителите и учениците да се пренастроят бързо към дистанционна форма на обучение. Това доказва необходимостта от интервенции на всички нива на образователната система за повишаване на цифровата грамотност на учениците и избягване на така нареченото цифрово изключване.

2.4. Здравеопазване

Системата на здравеопазването в община Роман включва: Доболнична помощ, Болнична помощ и Филиал за спешна медицинска помощ. Доболничната помощ се осъществява от общопрактикуващи лекари и специализирани медицински практики.

По данни на РЗИ – Враца за територията на община Роман са регистрирани:

- Болнични заведения – 1 – „СБПЛББ – Роман“;
- Амбулатории за първична медицинска помощ /АИППМП/ - 4;
- Амбулатории за първична дентална помощ /АИППДП/- 4;
- „Център за спешна медицинска помощ - гр. Враца с филиал гр. Роман.

По здравна карта в общината има разкрити 4 общи първични медицински практики с общопрактикуващи лекари, 1 специализирана практика по физикална и рехабилитационна медицина и 4 практики за стоматологична помощ. Лекарските практики са обособени в гр.Роман, с.Камено поле и с.Синьо бърдо, а стоматологичните в гр. Роман и в с. Камено.

Таблица 24: Доболнична помощ на територията на община Роман

Здравни заведения	Брой
Амбулатории за първична медицинска помощ – Индивидуални практики в гр. Роман	***5***
ЕТ „Даринка Лазарова“	1
ЕООД „Индивидуална практика за първична медицинска помощ д-р Маргарита Василева“	1
ЕТ „Д-р Лъчезар Христов“	1
ЕТ „Д-р Маргарита Гарева“	1
ЕООД „ Амбулатория за индивидуална практика за специализирана медицинска помощ по физикална и рехабилитационна медицина д-р Теодора Паякова – Кънчева“	1
Амбулатории за първична помощ по дентална медицина – Индивидуални практити	***3***
„Д-р Наталия Николаева Вътова“	1
Ет „Д-р Роза Цветкова“	1
„Амбулатория за извънболнична първична помощ по дентална медицина д-р Рос“ ЕООД	1

Източник: ОУПО – Роман

Здравното и медицинско обслужване на гражданите е затруднено, поради неравномерното разпределение на населението по общи практики и отдалечеността на част от населените места от общинския център. За осъществяването на нормалната доболнична помощ има допълнителна необходимост от общопрактикуващи лекари и медицински специалисти.

Таблица 25: Медицински персонал и население на един лекар в община Роман 2021-2023 г.

Персонал/Години	2021	2022	2023
Лекари	8	7	7
Лекари по дентална медицина	3	3	3
Медицински специалисти	22	23	18
Население на 1 лекар	634	676	696

Население на 1 лекар по дентална медицина	1689	1577	1624

Източник: ИНФОСТАТ - https://infostat.nsi.bg

За периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. по данни на НСИ броят на лекарите в община Роман, намалява с един, а на медицинските специалисти по здравни грижи с четири. Броят на стоматолозите за трите години се запазва постоянен – трима.
По последните актуални данни на НСИ към 2023 г. на територията на общината работят общо 7 лекари, 18 медицински специалисти и 3 стоматолози. За периода 2021-2023 г. пациентите на един лекар се увеличават от 634 на 696, а на един стоматолог намаляват от 1689 на 1624.

Спешната медицинска помощ в община Роман се осъществява от филиал за спешна медицинска помощ на пряко подчинение, методиране и организация от ЦСМП - гр. Враца. Филиалът в Роман се обслужва от 9 лекари, 6 медицински специалиста (общ персонал 19 души). Спешната помощ не разполага със сигурен транспорт, санитарните линейки са амортизирани и недостатъчно на брой.

Болнична помощта помощ се реализира от болница за консервативно (неоперативно) лечение на заболявания на бронхо-пулмоналната система - „Специализирана болница за продължително лечение на белодробни болести /СБПЛББ/ – Роман“. Болничното заведение разполага с 10 лекари, 12 медицински специалиста, общ брой на персонала - 39 души и капацитет 145 легла. Болницата изпитва недостиг на квалифицирани кадри по профилни специалности. На практиката жителите на Роман да ползват болнична медицинска помощ и някой специализирани здравни услуги в „МБАЛ – Мездра“ ЕООД.

В детската градина и училищата в Роман функционират здравни кабинети, чиято дейност се осъществява от медицински специалисти – медицински сестри и включва профилактика и промоция на здравето, както и обслужване на спешните състояния до пристигане екип на центъра за спешна медицинска помощ.

Училищното здравеопазване се осигурява от осем медицински лица, работещи в здравните кабинети в КСУДС, КСУДУ, училищата и детските градини от общината. В социалните заведения в гр. Роман, извън тези специалисти, е осигурена и специализирана помощ от психиатър. В Дневния център за деца с увреждания към КСУДС-Роман децата ползват специализираната помощ на физиотерапевт и рехабилитатор.

През отчетния период в училищата и в детската градина са провеждани беседи за значението на имунизациите, родителите са запознати със задължителните имунизации и реимунизации и ползите от тях. Провеждани са лекции на тема: „Полово огрaмотяване“, „Лична хигиена“, „ Деца раждат деца", „Безопасен секс“ и „Как да се предпазим от вирусен Хепатит А“. В началото на всяка учебна година медицинските лица в училищата, с помощта на класните ръководители откриват децата без личен лекар и провеждат консултации за мотивиране на родителите им за необходимостта от регистрирането им при личен лекар. За периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. над 95% от децата са обхванати с имунизация и профилактични прегледи.

В общинския център – град Роман работят 2 аптеки, като е затруднено снабдяването с лекарства на населението в малките и отдалечени населени места на общината.

Здравно-демографската характеристика очертава неблагоприятни тенденции в развитието на здравното състояние, най-често срещаните заболявания са:

- болести на органите на кръвообращението/сърдечно съдови заболявания;
- болести на дихателната система и ОВИ;
- болести на нервната система и сетивните органи;

- болести на пикочо-половата система;
- болести на костно-мускулната система;
- травми и отравяния;
- захарен диабет;
- бъбречните заболявания;
- Онкологични заболявания.

Сериозен проблем се явява нарушената профилактика на населението, което води до влошаване на общия здравен статус. Подобряването на общата система за навременна и всеобхватна профилактика ще спомогне за снижаване на заболеваемостта и много по-качествено лечение на болните.

Основните рискови фактори (тютюнопушене, употреба на алкохол, затлъстяване, небалансирано хранене и ниска двигателна активност) продължават да обхващат голяма част от населението и да застрашават здравето му. Предизвикателство пред намаляването на преждевременната смъртност е повишаването на здравната култура, особено сред малцинствените групи, които се характеризират с ограничен достъп до здравни услуги. Осигуреността на населението в общината с медицински специалисти е относително добра, но с териториални диспропорции и с неблагоприятна перспектива, във връзка с емиграцията на квалифицирани специалисти и малък брой присъединяващи се към работната сила в системата на здравеопазването.

Анализът на инфраструктурата, осигуреността и достъпността до здравни услуги установява неравномерност в разпределението на материалната база и диспропорции в осигуреността с лекари и медицински персонал. Значителен потенциал за подобряване на ефективността се крие в засилването на ролята на първичната помощ за сметка на болничното лечение, както и в ускоряване на процесите на навлизане на електронното управление в системата на здравеопазването.

Развитието на качествено здравеопазване в общината трябва да бъде насочено към:

- Осигуряване на равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване чрез осигуряване на равни възможности за достъп до здравните услуги на хората, включително и на живеещите в малки населени места, отдалечени от градския център;

- Модернизация на материално-техническата база на лечебните заведения, чрез осигуряване на съвременна медицинска апаратура;

- Създаване на мобилни екипи към лечебните заведения за осигуряване на медицинска помощ в отдалечените и труднодостъпни места;

- Укрепване на капацитета на общественото здравеопазване и засилване ролята на първичната помощ за сметка на болничното лечение;

- Повишаване на здравната култура сред малцинствените групи.

В периода 2021-2027 г. по предложение на МЗ е необходимо изграждане на хосписи за долекуване и полагане на медицински грижи извън болнична среда.

2.5. Социални дейности, услуги и социално включване

Община Роман е реализирала сериозен напредък в областта на социалното подпомагане и предлага широк кръг от социални дейности и услуги за населението - в общността, от резидентен тип и в домашна среда.

През периода 2021-2023 г. успешно функционират и се развиват социални услуги обезпечени с държавно, общинско и проектно финансиране.

Към 2023 г. в община Роман се предоставят следните социални услуги:

- **Комплекс за социални услуги за деца и семейства (КСУДС)**, който предоставя социални услуги за резидентентна грижа и Дневен център за деца с увреждания. Комплексът предоставя услугите: Дневен център за деца с увреждания /ДЦДУ/ - социална услуга в общността, Преходно жилище – социална услуга резидентен тип и Центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания (ЦНСТБУ) – социална услуга – резидентен тип: ЦНСТДБУ – 1 и ЦНСТБУ - 2. Потребителите на услугите на Дневния център са деца с увреждания на възраст от 3 до 18 години, отглеждани в семейна среда. Капацитетът е 20 места. В центърът се предоставя дневна грижа, специализирана помощ, семейно консултиране и подкрепа и терапевтични дейности. Услугите на Преходното жилище са предназначени за младежи над 15-годишна възраст /без умствена изостаналост/, на които предстои напускане на социални услуги – резидентен тип. Капацитетът на жилището е 8 места. Услугата се изразява в постоянна грижа и подкрепа за овладяване на знания и практически умения за водене на самостоятелен начин на живот и професионално ориентиране. Центровете за настаняване от семеен тип за деца без увреждания са с общ капацитет 22 места и са предоставят услуги на деца от 3 до 18 годишна възраст, за които са изчерпани възмжностите за отглеждане в семейна среда. В ЦНСТ децата получават постоянна грижа, предоставяна в среда, близка до семейната, социализация, образователно-възпитателни дейности, задоволяване на различен тип потребности и други;
- **Комплексът за социални услуги за деца с увреждания /КСУДУ/** е социална услуга от резидентен тип /Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания – ЦНСТДМУ 3, ЦНСТДМУ 4 и ЦНСТДМУ 5/, обединяваща в общ комплекс относително самостоятелни социални услуги, като единна структура осигуряваща ефективно използване на управленски, кадрови и друг потенциал. Потребители на услугите са деца с увреждания от 3 до 18 годишна възраст, за които са изчерпани възможностите за отглеждане в семейна среда. Капацитетът на центровете е по 12 места всеки или общо 36 места. В ЦНСТ децата с увреждания получават постоянна грижа, в среда близка до семейната, възпитателно-терапевтични дейности, задоволяване на различен вид потребности, подкрепа за децата и младежите с увреждания, с висока степен на зависимост от грижи;
- **Центърът за общетствена подкрепа – гр. Роман /ЦОП/** предоставя своята услуга на над 20 лица от Община Роман. Услугите в центъра са предназначени за деца и семейства с цел предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции, превенция на насилието и отпадане от училище, консултиране и подкрепа на семейства в риск, оценка на родителски капацитет, обучение и подкрепа на приемни родители и осиновители, консултиране и подкрепа на деца с поведенчески проблеми, подкрепа на деца от уязвими групи, включваща работа за социална реинтеграция, преодоляване на емоционално-психологически, комуникативни и образователни затруднения; подкрепа на деца от отпадане или в риск да отпаднат от образователната система;
- **Домашният социален патронаж** предоставя храна по домовете на потребителите, като услугата обхваща град Роман и селата на общината, а капацитетът е 100 места. През последните години дейността на патронажа се разширява с услуги към обгрижване в дома, посредничество, помощ в домакинството и други. Потребители на услугите на патронажа са за самотно живеещи стари хора с увреждания и/или със затруднения в

самообслужването, които имат нужда от грижа в семейна среда, както и самотно живеещи стари хора в отдалечени населени места, без достъп до услуги;

- **Клубове на пенсионера** - на територията на общината има 7 регистрирани клуба, по един в: гр. Роман, с. Синьо бърдо, с. Струпец, с. Хубавене, с. Караш, с. Кунино, с. Камено поле. Членовете на тези клубове, могат да ползват развлекателни игри, да четат вестници и да осъществяват социални контакти;
- **Социална услуга „Асистентска подкрепа“** - През 2021 година в община Роман е разкрита нова социална услуга - „Асистентска подкрепа“ като делегирана от държавата дейност. „Асистентската подкрепа“ е специализирана социална услуга, която включва ежедневна почасова подкрепа в домашна среда на деца и лица с трайни увреждания и на лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване, с определена чужда помощ, които не ползват помощ за грижа в домашна среда по реда на друг закон, предоставяна от лице назначено на длъжност „Социален асистент“, което ги подпомагат в ежедневието им, за задоволяване на ежедневните им потребности за самообслужване, придвижване, преместване, комуникация, домакински дейности, организация на ежедневието и участие в обществения живот. Предвидено е услугата да се предоставя на 29 лица от 10 асистента.

Особено внимание се обръща на превенцията на противообществените прояви на подрастващото поколение. В Община Роман работи Консултативен кабинет за социална превенция-помощен орган на МКБППМН. Ползватели на услугите в Консултативния кабинет са малолетни и непълнолетни с наложена възпитателна мярка, деца с асоциално поведение и агресивни прояви, деца преминали през кризисни центрове; деца жертви на насилие; деца от КСУДС и КСУДУ; деца в риск и техните родители; учители, възпитатели; психолози, социални работници и други професионалисти. МКБППМН е реализирала успешно Плана за дейността си, с активното участие на деца и ученици от учебните заведения на територията на община Роман.

За периода 2021-2023 г. Община Роман реализира следните проекти, програми и дейности в социалната сфера:

- През 2021 г. по проект се осигурява „Топъл обяд в условията на пандемията от COVID-19 в Община Роман“ по Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане. Община Роман чрез подпомагането с топъл обяд осигурява здравословна, разнообразна и питателна топла храна за обяд на хора, които не са в състояние сами или с помощта на свои близки да си осигуряват такава. През 2022 г. проектът приключва.;
- През 2021 г. е изпълнен ДОГОВОР РД РД04-2 /21.01.2021 г. сключен между Община Роман и Фонд “Социална закрила“ за финансиране на проект „Модернизиране на кухненското оборудване и обзавеждане на материалната база за предоставяне на социални услуги Домашен социален патронаж и КСУДС гр. Роман;
- В Община Роман до края на 2023 г. са назначени 323 лични асистенти/с натрупване/, по програма „Механизъм лична помощ” на хора с увреждания право на личен избор, независимост, равнопоставеност, достъпност, пълноценно и ефективно участие в обществения живот на тях и техните семейства;
- За периода 2021-2023 г. в общината са назначени общо 362 лица за лични асистенти на хора с трайни увреждания;
- През 2022 г. е закупен автомобил втора употреба за нуждите на Домашен социален патронаж гр. Роман;
- СУ ЦОП - гр. Роман подобрва качеството на услугата, чрез осъществяване на следните дейности:

- всеки месец на специалистите от екипа е провеждана вътрешна супервизия;
- през годината екипът е преминал през различни обучения - „Обучение за прилагане на Системата за проследяване на случай на дете в риск за повишаване ефективността на услугите и на социалната работа, към гарантиране правата на децата"; обучение - „Инструмент за индивидуализирано оценяване на родителски капацитет", обучение„Техники за комуникация на оценката с клиент, насочен за повишаване на родителски капацитет", „Качество в социалната работа"; „Практическо прилагане на стандартите за качество в управлението на социалните услуги", „Работа по индивидуален случай на деца", „Техники за възпитаване на социално-емоционални умения и ценности при деца", „Ремелка - методика за обучение по математика и социални умения на деца с обучителни затруднения";
- специалистите от ЦОП са преминали през обучение „Курс за подготовка на обучители на кандидат-осиновители", с което се разширява полето на услугите, които се предоставят в центъра. Екипът вече е обучил едно семейство кандидат-осиновители;
- услугата продължава да работи и на територията на Община Мездра, като успява да обхване всички потребители, насочени от ДСП-Мездра;
- през повечето месеци от годината услугата работи над капацитета си 26 потребители при капацитет 20;
- в повечето от половината случаи, по които е работил ЦОП - гр. Роман през периода е постигната дългосрочната цел, заложена в индивидуалните планове на потребителите;
- подобрена е материалната база, извършен е ремонт на всички помещения, ползвани от услугата. Изцяло е подменено обзавеждането, оборудването и пособията, които са необходими за работата с деца, като наръчници, учебни материали, игри, технически устройства и др.;
- осигурени са нови технически устройства – 4 лаптопа, с цел подобряване работата на специалистите, 8 таблета и една интерактивна дъска;
- налице е сключен договор за доставка на фабрично нов автомобил за нуждите на ЦОП, което ще подобри обхващането на по-голям брой потребители от общината, които нямат възможност да посещават услугата;
- през периода услугата е оказала материална подкрепа под формата на дрехи, продукти и ученически пособия на деца и семейства, които са в краен риск и са потребители на СУ ЦОП;
- социалната услуга взима участие във всички мероприятия организирани от МКБППМН и от читалище „Хр. Ботев";
- услугата работи в съответствие с НАРЕДБА ЗА КАЧЕСТВОТО НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ, приета с ПМС № 135 от 22.06.2022 г.

В сферата на социалните дейности и услуги Община Роман работи в тясно сътрудничество и е в постоянна координация и взаимодействие с Дирекция „Социално подпомагане" – Мездра (ДСП).

Таблица 26: Брой лица с увреждания и лицата получили социални помощи в община Роман през периода 2021-2023 г.

Година	Лица с увреждания	Лица получили месечни социални помощи по чл. 9 от ППЗСП	Лица получили еднократни помощи по чл. 16 от ППЗСП	Лица получили целева помощ за отопление по Наредба РД07-5/2008 г.	Лица получили технически помощни средства ПСПСМИ
2021	1131	162	50	944	71
2022	1108	119	39	969	53

2023	1155	166	38	964	отп. норм. осн.
Общо:	**3394**	**447**	**127**	**2877**	**124**

Източник: ДСП – Мездра

Към 2023 г. броят на лицата с увреждания в общината се увеличава с 24, спрямо базовата 2021 г., и достигат 1155, а най-малко са през 2022 г. -1108 лица. Общо за трите анализирани години лицата с увреждания в общината са 3394.

На територията на община Роман за периода 2021-2023 г. броят на лицата получили месечни социални помощи по чл. 9 от ППЗСП е 447, като през 2022 г. са най-малко или119 лица, а за 2023 г. най-много съответно 166.

По чл. 16 от ППЗСП в общината за разглежданите три години еднократна помощ са получили 127 лица, от които през 2021 г. 50 лица, през 2022 г. 39 лица и за 2023 г. 38 лица.

През 2023 г. целева помощ за отопление по Наредба РД-07-5/2008 г. са получили 964 или с 20 повече, спрямо базовата 2021 г. когато са 944, а през 2022 г. броят им е най-висок или 969 лица.

Лицата получили технически помощни средства през 2021-2022 година са 124. Считано от 01.07.2022 г. техническите помощни средства се предоставят от РЗОК, а за суми над 1000.00 лева от НЗОК.

На територията на община Роман към 2023 г. има 7 приемни семейства, в които са настанени 8 деца. За 2023 г. е преминало едно дете; за 2022 г. е преминало едно дете; за 2021 г. са преминали две деца.

При социалните услуги, предоставяни в домашна среда, в резултат на извършваните дейности при голяма част от потребителите се наблюдава положителна промяна в начина на живот, хигиените навици, уменията за самообслужване и начина на общуване. Поддържа се система за обратна връзка от потребителите на услугата и членове на техните семейства чрез периодично допитване с цел събиране на информация, относно тяхната оценка на качеството на предоставяната социална услуга и резултата от ползването на услугата.

В комплексите, в среда близка до семейната, лицата/децата и младежите получават необходимата им индивидуална грижа и подкрепа за пълноценно развитие и изграждане на умения за независим живот и успешна социализация. Организирането на живота и дейностите в него са насочени към създаване на условия и възможности потребителите на тези услуги да участват равнопоставено в живота на местната общност. Хората с увреждания в община Роман имат възможност за независим живот, активно включване в обществото и достъп до услуги и дейности.

Във връзка с разработените от АСП Анализ на потребностите на национално ниво и Предложение за Национална карта на социалните услуги, Общината е организирала обществено обсъждане и дискусии, включително и в рамките на Съвета по въпросите на социалните услуги. Изготвено и представено на АСП становище по отношение на социалните услуги на общинско ниво, включени в предложението за Националната карта на СУ.

В рамките на програмния период 2021-2027 г. на национално ниво се планира изграждане на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за подобряване на средата/реформиране на съществуващи социални услуги, съответно за:

– Реформиране на съществуващите Домове за стари хора;

– Създаване на нови социални услуги за резидентна грижа за възрастни хора;

– Създаване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа за лица с увреждания;

– Създаване на съпътстващи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания;
– Създаване на други видове социални услуги (за спешно настаняване, ранна интервенция, консултативни за деца и семейства и т.н.);
– Подобряване на средата в съществуващи социални услуги/реформиране на съществуващи социални услуги.

2.6. Култура и традиции

Културата е един от факторите за устойчиво развитие и съхраняване на духовността на населението. В община Роман се осъществяват множество дейности за развитие и закрила на културата, като се съчетават държавните изисквания с местните условия, културни специфики и традиции. Основните културни дейности, развивани в общината са музейна, читалищна дейност и религиозни храмове. За тяхното осъществяване е изградена съответната инфраструктура и функционира добре изградена мрежа от културни институти и организации.

Основните средища на културното развитие и духовното обогатяване на населението са 11-те народни читалища. Те развиват културно-просветна и художествена самодейност и организират творческите занимания на множество действащи групи за певчески, танцов и автентичен фолклор, школи и други. Читалищата са уникални организации, пример за устойчиви културни институции, имащи дълбока връзка с миналото, традициите, образователния и културен процес. На тях се гледа като структури, които трябва да се запазят и укрепят в съвременните динамични условия от една страна, а от друга, като структури, подкрепящи развитието на здраво съвременно гражданско общество.

Таблица 27: Народни читалища и художествени състави в община Роман

Наименование, местонахождение	Художествени състави, клубове и групи
НЧ „Христо Ботев -1907“ – град Роман	Фолклорен танцов състав, Школа по спортни танци, Самодеен театрален състав, Курс за изучаване на английски език, Литературен клуб; Езикова школа за изучаване на английски език
НЧ „Искра - 1921“ – село Синьо Бърдо	Самодеен състав за изворен фолклор; Група театрали самодейци; Певческа група; Група за стари градски песни; Индивидуални изпълнители – песни; Група – Рецитатори; Фондация "Глобални библиотеки";Работа с хора с увреждания, работа с различни възрастови групи, доброволчество. Фондация "Глобални библиотеки" "Българските библиотеки съвременни центрове за четене и информиранист".
НЧ „Цветан Гановски -1891“ – село Кунино	Певческа група, 20 януари – Отбелязахме Деня на родилната помощ – Бабинден, 1 февруари – Припомнихме си обичая „Зарязване

	на лозето".Работа с деца от ЦДГ "Патиланци" с. Радовене, "Глобални библиотеки".Спечелен проект "Българските библиотеки- съвременни центрове за четене и информираност".
НЧ „Васил Левски -1923“ – село Струпец	Певческа група. Участие във Великденски Общински събор.
НЧ „Просвета-1925“ – село Камено Поле	Участие в Общински Великденски събор;Кулинарна изложба.
НЧ „Васил Левски“ – село Долна Бешовица	Празнуване на Богоявление, честване деня на родилната помощ, празнуване на деня на лозаря, 150г.от обесването на Васил Левски, Баба Марта -изработвване на мартеници и честване, тържество по случай трети март, честване на осми март, посрещане на пролетта, пролетни християнски празници- Лазаровден, Цветница, Великден-изложба,Гергьовден-курбан на селото,Честване на 24-ти май, честване на деня на детето, честване на деня на Христо Ботев, честване на деня на съединението, честване на деня на Народните будители, традиционен събор, Коледни и Новогодишни празници-украси, тържества.
НЧ „Светлина - 1927 г.“ – село Хубавене	Участие в празници, събори и изложби. Проект „Български библиотеки- съвременни центрове за четене и информираност“ 2023г.
НЧ „Св. Св. Кирил и Методий-1927“ – село Радовене	Състав за народни песни, състав за народни танци, група за художествено слово. Организиране на програми за празници, литературни четения, изложби.
НЧ „Пчелин -1895“ – село Караш	Наличност на експозиция; Реализиране на социални контакти м/у хората от селото; Честване на следните празници: Отбелязване на 169 години от рождението на Христо Ботев; Бабин ден; 144 години от гибелта на В.Левски; 3-март; 8-март; Участие във Великденския събор; 24-май; 1-юни; 2-юни; 150 години от рождението на Стефан Грънчаров - учител и директор на училището в с.Караш; 180 години от рождението на Апостола; Илинден-курбан на селото; 6-септември ; Събор-среща на Карашени; 1-октомври; 1-ноември;

	Коледа и Нова година; Рождени и именни дни; Всяка събота,съвместно с пенсионерския клуб -срещи на кафе,беседи и разговори на различни теми,забавления.
НЧ „Наука“ – село Стояновци	Отбелязване на 3-март, 8-март. Честване на 3-април, денят на детската книга, Честване на пролетен бал, Честване на Великден, Участие във Общинският Великденски събор, Честване на Петров ден,Илинден. Отбелязване на Есенният събор-22 септември, Участие в изложби.
НЧ „Пробуда -1930“ – село Курново	Битов кът, Индивидуални изпълнения. Честване на празници ,участие във Великденска изложба,организиране на екскурзии,честване на рождени дни.

Източник: Публичен регистър на Народните читалища - https://chitalishta.com/

Целта на читалищата е да задоволяват потребностите на населението, свързани с: развитие и обогатяване на културния живот; запазване на българските обичаи и традиции; разширяване знанията на населението и приобщаването им към ценностите на науката, изкуството и културата; възпитаване и утвърждаване на национално самосъзнание.

Към повечето читалища функционират библиотеки, книжният фонд е ценен, но остарял. Общината разширява ежегодно участието си в Програмата „Глобални библиотеки” като в нея са включени читалищата в гр. Роман, с. Кунино, с. Синьо бърдо и с. Струпец.

Основните проблеми на читалищата в общината са свързани с недостатъчните средства за ремонти на сградния фонд, закупуване на необходимата съвременна техника и оборудване, на нови книги и материали за библиотеките и за участия на художествените състави в национални и международни прояви. Най-големият проблем си остава липсата на компютърно оборудване, принтери и интернет в читалищата, за да се превърнат в съвременни културно-просветни средища. Читалищата са важни цетрове, в които трябва да бъде осигурена цифрова достъпност и свързаност и да се насърчават уменията на населението за включване в различни дигитални пространства.

По-отдалечените и слабо населени места в периферните територии на община Роман са затруднени в своите комуникации в социален и икономически аспект, изолирани от обществения и културен живот в района и в страната. Осигуряването на достъп до компютри, интернет и он-лайн услуги на хората, живеещи в слабонаселените и отдалечени от общинския център райони ще допринесе за преодоляването на тези тенденции и стимулиране на социалното сближаване.

Читалищата в община Роман, съвместно с Общината организират и поддържат богат културен календар и разнообразяват духовния живот на местното население.

В Културния календар на Община Роман са включени празниците: 3-ти март-Националният празник на Република България, 24 май - Денят на славянската писменост и на българската просвета и култура и 1-ви ноември-Денят на народните будители. Честват се Бабинден, Трифон Зарезан, 1-ви март, Международният ден на жената – 8-ми март, Тодоровден, Великден, Коледа и Нова година.

Акценти в културния календар на общината са традиционните празници - Великденски събор и Есенен панаир, в които участват творчески състави и самодейци от всички читалища.

Културните ценности в общината са представени от:

- ***Ханче „Васил Левски“- с. Курново - историческа недвижима културна ценност, с историческо значение*** - Построен през 1856 г., РЗП – 75 кв.м., УПИ – 75 кв.м. сградата е с историческо, недвижимо и културно наследство и ценност от месно значение. Ханчето е собственост на Община Роман. Сградата е в аварийно състояние, негодна за ползване и обитаване. От 2017 г. Община Роман е предприела действия за осигуряване на финансиране, реконструкция и възстановяване на музея.
- ***Сбирка от експонати – село Кунино.*** Построен през 1936 г., РЗП – 204 кв.м., УПИ – 102 кв.м. Намира се в родната къща на акад. Сава Гановски и се стопанисва от едноименната фондация.

Центрове на духовния живот на местното население са и многобройните църкви в общината. По-голямата част от религиозните храмове се нуждаят от ремонти и обновяване. Към 2023 г. запазените и действащи храмове са представени в следващата таблица:

Таблица 28: Религиозни храмове на територията на община Роман

Църкви	Адрес	Физическо състояние
Манастирски комплекс „Св.Архангел Михаил“	село Долна Бешовица - паметник на културата	Необитаем Неизползваем
„Пуста черкова“ или „ Пустата църква“	в село Камено поле- средновековието	Необитаем Неизползваем
Църква „ Свети Николай“	село Караш- паметник на културата	Необитаем Неизползваем
Църква Свети Архангел Михаил	село Курново	добро
Параклис „Света Петка-Параскева“	град Роман	задоволително

Източник: Община Роман

- ***До с. Долна Бешовица се намира Долнобешовишкият манастир „Св. Архангел Михаил***“, разположен в полите на горския връх „Чичера”.
  Долнобешовският манастир е изоставен и в много лошо състояние. Днешната църква е построена през 17 в. и представлява малка еднокорабна, едноапсидна каменна постройка. Стенописите в нея датират също от този период, като особено ценни са образите на „Св. Св.Кирил и Методий“, които са едни от най-старите рисувани в България. В манастира са запазени и четири икони сътворени от Захари Зограф.

2.7. Младежки дейности и спорт

Привличането и задържането на младите генерации за живот и работа в малките населени места и общини са приоритет на националната демографска политика за новия програмен период 2021-2027 г. Тенденциите в демографските процеси и изменението в броя и основните структури на населението оказват силно негативно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителна и системата за социална защита. Демографските събития се отразяват в голяма степен върху развитието на икономическата и социалната среда.

Младежките дейности подпомагат личностното, социалното и гражданско израстване на младите хора, като създават развитие на техния потенциал за придобиване на компетенции и откриване на нови възможности. Община Роман подкрепя дейности и инициативи, чийто цели са да представят, защитават и развиват интересите и потребностите на младежката общност.

В община Роман по информация на НСИ към края на месец декември 2023 г. младежите са около 27,3% от жителите на общината общият брой на децата и младежите до 14 години е 689 души, а от 15 до 29 години е 640 души.

Високообразованите млади хора от общината продължават да търсят реализация в големите градове на България, а част от тях и в чужбина. Повечето млади хора над 20 години проявяват интерес към временна трудова миграция в чужбина - те са преди всичко със средно образование и/или без трудова квалификация. Все още липсва практика работодателите да инвестират в обучението и квалификацията на младите работници и служители и след това да им осигуряват работа. Голяма част от работещите млади хора са демотивирани от заплащането и условията на труд в местните предприятия и административни структури. Те са ресурс за сивата икономика и са принудени да приемат временна или неквалифицирана работа, дори и да притежават образователен ценз, тъй като специалностите им не са конкурентни към изискванията на пазара на труда. Макар, че информационните технологии навлизат сериозно в бита и в работата, достъпът до информация на младите хора в община Роман е различен.

Много млади хора в общината участват в спортни клубове, танцовите състави и други творчески групи. Училищата и читалищата си остават естественото място за образователни и възпитателни дейности с младите хора.

Относно кариерното развитие на младите хора в общината е необходимо да се създадат политики, подпомагащи кариерната им ориентация, което би облекчило включването на нетрудоспособните млади хора в системата на трудовата заетост. Необходимо е да се положат усилия относно плавното преминаване на младите хора от учебната скамейка към пазара на труда чрез разширяване на програмите за стажове и практики в реалния сектор.

В общината функционира Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Дейността й обхваща организацията и координацията на социално-превантивната работа на територията на общината. Предвидените в закона възпитателни мерки не носят наказателно-правни последици. С тях се цели позитивна промяна в поведението на детето, коригиране на асоциалните нагласи, без да бъде привличано към наказателна отговорност.

Потребностите и нагласите на младите хора са да спортуват редовно. С напускането на училището обаче голяма част от тях практически приключват със спорта и грижите за поддържането на добра форма.

В община Роман към 2023 г. функционират следните спортни клубове и организации:

- Футболен клуб „Искър 1923“ – гр. Роман;
- Спортен клуб по тенис на маса „Искър 97” - гр. Роман;

Таблица 29: Спортни обекти на територията на община Роман

№	Спортен обект, Населено място	Капацитет	УПИ дка или м2	Състояние на съоръжението
1.	Спортен комплекс „Искър“	2500 седящи места	УПИ 1 пл. №991, кв. 69 площ 46,444 кв.м.	Много добро
2.	Игрище за футбол	100 седящи места	УПИ 2 кв. 3 площ 6.192 кв.м.	добро
3.	Спортна база- село Кунино с 2 футболни игрища	150 седящи	извън регулация	добро

- *Източник: Община Роман*

Община Роман има традиции при провеждането на масови спортни прояви, финансирани със средства от общинския бюджет. Подпомага се и спорта в малките населени места и организирането на спортни мероприятия във връзка с различни празници. Общината подпомага финансово развитието на масовия и училищен спорт, с цел използването му като средство за подобряването на здравето, духовното развитие и качеството на живот на младите хора.

През периода 2021-2023 г. се провеждат редица общински, регионални, национални и международни спортни прояви, заложени в Спортния календар на Община Роман:

- За 2022 г. общината е подкрепила участие на деца в „Пролетен ученически спортно-туристически събор "Тетевен - 2022 г.". В рамките на събора са проведени спортно-туристически състезания, туристически походи и обиколки на забележителности на община Тетевен, целящи подкрепа на масовия туризъм в страната, обмяна на опит на между училищата и клубовете по пешеходен туризъм и най-вече развитие на интерес към туризма и изграждане на туристически навици у подрастващите като уважение към природата, взаимопомощ и колективен дух. Част от състезанията са: Спортно-туристическа щафета, Скоростно преминаване на въжена пътека, Теглене на въже, Построяване на палатка и Художествена самодейност. Сред участниците в пролетното издание на Националния туристически събор има отбори от възрастови групи – 1-4 клас и 5-7 клас от градовете Кърджали, Роман, Етрополе и с. Глогово /община Тетевен/.
- По случай Денят на българския спорт - 17 май, е проведено масово мероприятие на Спортен комплекс „Искър“, с участието на всички деца и ученици на територията на Община Роман под мотото „Спортът срещу агресията". Кметът е връчил награди на победителите - медали, купи и грамоти;
- Ежегодно се провежда традиционен Общински Коледен турнир по футбол на малки врати. В събитието през 2023 г. са взели участие 11 отбора от населените места в общината и съседни общини. Грамотите и награди на участниците в мероприятието са връчени от кмета на общината.

За периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. в община Роман е подобрена част от спортна инфраструктура чрез проекти и дейности както следва:

- Сключен Договор за БФП BG06RDNP001-19.650-0003-C01/11.09.2023 по МИГ “Луковит –Роман за Ремонт и благоустрояване на съществуващо игрище за волейбол и обособяването му в комбинирано игрище за тенис на корт и волейбол“, УПИ I, пл.№991, кв.69 по рег. и кад. план на гр. Роман;
- „ Изграждане на спортни игрища и благоустрояване на дворното пространство на СУ „Васил Левски“;
- Изграждането на козирка върху южната трибуна на Парка за отдих и спорт в град Роман;
- Стартира изпълнението на проект „Подобряване спортната инфраструктура на община Роман“ за обекти : Реконструкция на спортно игрище в с. Хубавене, община Роман и Реконструкция на спортно игрище в с. Кунино, община Роман финансиран по Договор BG06RDNP001-19.475-0003-C03 от 01.12.2022.

3. Състояние на местната икономика

3.1. Икономическо развитие – тенденции и конкурентоспособност

Икономическото развитие на община Роман се характеризира с различна динамика в отделните сектори, но като цяло през 2022-2023 г. се наблюдава ръст спрямо базовата 2020 г. Финансовите показатели на местните предприятия се подобряват. Бизнесът постепенно преодолява кризите и трудностите, предизвикани от неблагоприятните макроикономически условия, включително продължителната пандемия от коронавирус, войните, инфлацията, ръстът в цените на горивата, поскъпването на стоки, материали, доставки и други.

През 2021 г. ръстът на общинската икономика на фона на ковид пандемията е силно неравномерен и съсредоточен в сектори като земеделие и търговия. При прегледа на данните за растежа трябва да имаме предвид, че 2022 г. се характеризира с висока инфлация, което от своя страна означава, че разликата между номиналния и реалния ръст на общинската икономика се различават значително.

Промяната в добавената стойност по факторни разходи на нефинансовите предприятия в община Роман по данни на Института за пазарна икономика през 2022 спрямо 2021 година е увеличение от 21,8%. В парично изражение добавената стойност по факторни разходи в общината нараства от 12,4 млн. лева през 2021 г. на 15,1 млн. лева през 2022 г. Измерена на човек от населението добавената стойност по факторни разходи в община Роман се увеличава от 2403 лева на човек през 2021 г. на 3167 лева на човек през 2022 г. Инвестиционната активност на фирмите в общината се увеличава и разходите за придобиване на ДМА нарастват с над 35% или от 7,4 млн. лева през 2021 г. на 10 млн. лева през 2022 г. Измерени на човек от населението разходите за придобиване на ДМА растат от 1 438 лева през 2021 г. на 2 022 лева през 2022 г.

Бързото възстановяване и връщане към растеж на почти всички български общини през 2022 г. за пореден път потвърждава гъвкавостта на местната икономика на фона на поредицата от кризи - пандемия, войни и инфлация.

Икономиката на община Роман има аграрно-промишлен характер. Структуроопределящи отрасли за местната икономика са: селско стопанство и търговия, като водещо значение има селското стопанство Земеделието е застъпено във всички селища на общината и има важна роля за цялостното й развитие.

Нефинансовите предприятия в община Роман се увеличават с 24 или с 18% през 2022 г. спрямо 2020 г. В сектор „Селско, горско и рибно стопанство“ броят на фирмите е нараснал – с 21 броя през 2022 г, спрямо 2020 г. Ръстът им не се дължи на нови предприятия и инвеститори стартирали бизнес в сектора, а по-скоро на нормативното задължение от 2022 г. земеделските стопани да подават годишни статистически отчети.

В предходните периоди в сектора се отчитат само земеделските предприятия, регистрирани по Търговския закон, а от 2022 г. отчети в НСИ подават всички земеделските производители, които извършват стопанска дейност, т.е. реализират продукти, стоки или услуги на пазара. По този начин, регистрираните стопани по Наредба № 3 за създаване на регистър на земеделските производители, вече се отчитат от статистиката и това води до ръст на предприятията в сектора.

Таблица 30: Брой нефинансови предприятия по основни икономически дейности 2020-2022 г.[4]

Отраслови сектори	2020	2021	2022
Общо	**113**	**114**	**137**
Селско, горско и рибно стопанство	14	13	35
Преработваща промишленост	6	5	5
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	..	3	5
Строителство	..	..	4
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	49	54	53
Транспорт, складиране и пощи	5	4	..
Хотелиерство и ресторантьорство	14	14	14
Професионални дейности и научни изследвания	4	4	3
Административни и спомагателни дейности	..	..	4
Хуманно здравеопазване и социална работа	7	7	7

Източник: Национален статистически институт

Към 2022 г. в община Роман най-много фирми развиват дейност в сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети ” съответно 53 предприятия, което представлява 39% от общия брой предприятия в общината. Второ място заема сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, в който работят около 26% от фирмите. На трето място е сектор „Хотелиерство и ресторантьорство”, в който работят 10% от предприятията, като броят им не се променя за отчетния период. В останалите икономически сектори броят на фирмите се колебае в тесни граници или се запазва сравнително постоянен в рамките на анализираните три години.

През периода 2020-2022 г. икономическото развитие на общината Роман се характеризира с различна динамика. Някои от основните показатели на местните фирми бележат лек спад, други ръст, но финансовите им резултати се повишават и бележат ръст. Произведената продукция бележи ръст от 12% за изследваните три години и достига 33 296 хил. лева през 2022 г. Приходите от дейността се понижават с 5% до 55 111 хил. лева. Разходите за дейността също се понижават със 17%. При нетните приходи от продажби (НПП) също отчитаме лек спад от 3% до 41 348 хил. лева. Финансовият резултат на местните фирми през 2022 г. бележи ръст и нараства до 11 649 хил., което е с 55% повече спрямо 2021 г., а данните за базовата 2020 г. са конфиденциални. ДМА в нефинансовия сектор се увеличават и към 2022 г. са в размер на 89 827 хил. лева, което показва технологично обновяване и модернизация на местните фирми. Броят на заетите лица се увеличава с 38 или със 7%, повече спрямо 2020 г. Броят на наетите лица също нарастват с 4% или с 18 лица повече за 2022 г.

Около 42% от произведената продукция в общината и 27% от НПП за 2022 г. са реализирани в сектора на селското стопанство, което затвърждава позициите му на водещ отрасъл в местната икономика. Второ място по произведена продукция заема производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива– 21%, а по нетни приходи от продажби сектора на търговията и услугите – 26%.

[4] *В таблицата не са включени секторите, в които няма регистрирани предприятия или данните са посочени като конфиденциални.*

Таблица 31: Сравнителен анализ на основните икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия 2020-2022 г.[5]

Година	Предприятия	Произведена продукция/ Стойност на продукцията	Приходи от дейността	Нетни приходи от продажби	Разходи за дейността	Финансов резултат	ДМА	Заети лица	Наети лица
	Брой	Хиляди лева						Брой	
2020	113	29 284	57 895	42 586	51 874	..	80 739	524	431
2021	114	28 060	50 136	39 472	44 467	5 281	84 003	526	433
2022	137	33 296	55 111	41 348	42 885	11 649	89 827	562	449

Източник: Национален статистически институт

През анализираните три години в община Роман има общо 137 нефинансови предприятия, като от тях няма големи с персонал над 250 лица, а за останалите групи предприятия данните са конфиденциални.

Таблица 32: Средна брутна годишна работна заплата в община Роман (лева)

2020 г.	2021 г.	2022 г.
10 881	12 686	14 175

Източник: Национален статистически институт

Средната брутна годишна работна заплата в община Роман за 2022 г. е 14 175 лева, което е с около 23% повече спрямо 2020 г. Възнагражденията в общината остават значително по-ниски от средната годишна работна заплата за страната – 21 242 лева, от средната заплата за област Враца – 19 441 лева и за Северозападен район 16 863 лева за 2022 г.

По данни на НСИ за изследваните три години в община Роман няма реализирани преки чуждестранни инвестиции в местната икономика.

Изводът, който може да се направи е, че от началото на прилагане на ПИРО в общинската икономика на Роман се забелязва подем, като се запазва нейния предимно аграрен характер. Прегледът на тенденциите ясно извежда основните фактори, които отключват потенциала за растеж на региона. Сферите на дейност, които растат най-бързо са тези, които съсредоточават в себе си най-високата инвестиционна активност. От важно значение е и човешкият капитал, като в средносрочен план все по-важни за развитието на бизнеса ще са демографските тенденции и цялостното качество на живот.

3.2. Промишленост

В община Роман се развива предимно „Преработваща промишленост", като водещо значение за местната икономика имат предприятията в подотраслите: металообработване и хранително – вкусова промишленост: хлебопроизводство, сладкарство, месопреработка, млекопреработка и др. По-големи предприятия на територията на общината са:

- „МЕТИЗИ" АД - предприятие за производство на стоманени телове и въжета. Произвежда телове от ниско- и високовъглеродни стомани с различнопредназначение; стоманени въжета с различни конструкции и предназначение - с органична или с метална сърцевина; сапани, оградни мрежи - черни и поцинковани; тъкани сита и ситови повърхности; гвоздеи с общо

[5] *На етапа на изготвяне на настоящия Годишен отчетен доклад за наблюдение изпълнението на Плана за интегрирано развитие на община Роман, НСИ все още не е публикувал данни за икономиката на общината през 2023 г..*

предназначение и гвоздеи за бетон; неизолирани алуминиеви и алуминиево - стоманени проводници.

- „УАИЪР ТРЕЙД „ЕООД - произвежда и предлага на пазара тел, изделия от тел и мрежи.

Около 40% От действащите фирми работят в сферата на търговията и услугите. Това са предимно магазини и заведения. На територията на общината има изградени и два склада за търговия на едро.

3.3. Селско и горско стопанство

Селско стопанство

Селското стопанство е основен структуроопределящ отрасъл в икономиката на община Роман. Приоритетно се развива земеделието, докато животновъдството изостава по обективни причини – ниски изкупни цени, недостатъчно субсидии, високи изисквания и европейски стандарти. Поземлените ресурси са основен фактор за развитието на земеделието на територията на общината.

Таблица 33: Баланс на земята по видове собственост в община Роман към 2023 г.

№	Вид собственост	Имоти бр.	Площ в дка	Площ %
1.	Неустановена	1	13,164	0
2.	Държавна публична	275	6267,433	2,1
3.	Държавна частна	4502	60736,725	20,1
4.	Общинска публична	2988	17667,699	5,9
5.	Общинска частна	1377	24399,053	8,1
6.	Частна	38910	138072,839	45,8
7.	Обществени организации	4340	18628,483	6,2
8.	Религиозна	25	282,920	0,1
9.	Съсобственост	242	13364,785	4,4
10.	Изключителна държавна	1	0,676	0
11.	Държавна по чл. 6 ЗВСГГЗГФ	1	1,515	0
12.	Стопанисвано от общината	4488	22022,021	7,3
	ВСИЧКО:	**57150**	**301457,313**	**100**

Източник: Областна дирекция „Земеделие" – Враца

Около 46% от земята в община Роман е частна собственост, на държавата принадлежат 22%, общински са 14%, на обществени организации са 6%. Останалите 12% са територии в съсобственост, на религиозни организации и стопанисвани от общината.

Таблица 34: Баланс на земята по видове територии по предназначение към 2023 г.

№	Вид територия по предназначение	Имоти бр.	Площ в дка	Площ %
1.	Урбанизирана територия	452	11559,008	3,83
2.	Територия за транспорт	95	1479,612	0,49
3.	Земеделска територия	46800	183064,322	60,70
4.	Горска територия	9579	101712,107	33,73
5.	Води и водни обекти	242	3439,224	1,14
6.	Нарушена територия	17	330,020	0,11
	ВСИЧКО:	**57185**	**301584,293**	**100**

Източник: Областна дирекция „Земеделие" – Враца

По данни на Областна дирекция „Земеделие“ 61% от общата площ в общината се използват предимно за нуждите на селското стопанство, 34% за горското стопанство, 4% са населените места, а останалите се разпределят между водните площи, транспортната инфраструктура и нарушена територия.

Таблица 35: Брой регистрирани земеделски стопани в община Роман за периода 2021-2023 г.

Година/показател	стопанска 2021/2022 г.	стопанска 2022/2023 г.
Земеделски стопани	**91**	**89**
в. т.ч. физически лица:	85	83
в. т.ч. юридически лица:	6	6

Източник: Областна дирекция „Земеделие” – Враца

Броят на регистрираните земеделските стопани намалява с 2% през стопанската 2022/2023 г. спрямо предходната 2021/2022 г.

Растениевъдството е основния земеделски отрасъл в община Роман. Най-много земеделски площи се засаждат с пшеница, ечемик, царевица за зърно и слънчоглед. Отглеждат се още дини, зеле, пипер, краставици, ябълки, круши, сливи, малини, череши, орехи и лозя.

Таблица 36: Справка за засети площи по видове култури и получени средни добиви за стопанската 2022-2023 г.

Култури	Засети дка	Среден добив кг/дка
Пшеница	17 300	400
Ечемик	1190	300
Царевица за зърно	9190	500,5
Слънчоглед	7345	197,4
Дини	40	-
Зеле	76	-
Пипер	90	-
Краставици и корнишони оранжерийни	2	-
Ябълки	65	-
Круши	5	-
Сливи	265	-
Череши	75	-
Орехи	6	-
Малини	50	-
Лозя с винени сортове грозде	208	-

Източник: Областна дирекция „Земеделие” – Враца

Към 2022/2023 г. най-много площи са засети с пшеница – 17 300 дка, царевица за зърно – 9190 дка и слънчоглед – 7345 дка.

От основните отглеждани култури в общината за селскостопанската 2022/2023 г. наблюдаваме най-висок среден добив от декар при царевицата за зърно от 500,5 кг., а най-нисък при слънчогледа 197,4 кг.

За периода на действие на ПИРО 2021-2023 г. в община Роман се изпълняват общо 12 договора по проекти от ПРСР 2014-2022 г., с договорена субсидия в размер на 3 860 615,14 лв. и изплатена субсидия от 2 365 364,78 лв.

Вторият подотрасъл на селското стопанство е животновъдството. Водещи подотрасли на местното животновъдство са биволовъдство и овцевъдството. Към 2023г. в общината се отглеждат общо 644 говеда, 1051 бивола, 2713 овце, 793 кози и 151 коне. В почти всички

подотрасли на животновъдството в общината се забелязва ръст за анализирания период. Към 2023 г. спад се наблюдава единствено при биволите със 7% или 78 броя по-малко, спрямо базовата 2021 г., когато са 1129 броя.

Таблица 37: Справка за броя на основните видове отглеждани животни 2021-2023 г.

Година	Говеда	Биволи	Овце	Кози	Коне
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.
2021	590	1129	2268	656	140
2022	613	1034	2453	561	145
2023	644	1051	2713	793	151

Източник: Областна дирекция по безопасност на храните – Враца

По данни от Областна дирекция по безопасност на храните - Враца, за 2023 г. общия брой на обектите с епизоотично значение(ОЕЗ) в община Роман са 75. Най-голям относителен дял, заемат животновъдните обекти с едри преживни животни - 58%, следвани от тези с дребните преживни животни – 31%, а най-малко са обектите с еднокопитни животни - 11%.

Таблица 38: Животновъдни обекти (ОЕЗ) в община Роман по категории животни към 2023 г. (бр.)

Показател	Животновъдни обекти (ОЕЗ)		
	ОЕЗ/ЕПЖ	ОЕЗ/ДПЖ	ОЕЗ/ЕКЖ
община Роман	44	23	8
	Общо ОЕЗ: 75		

Източник: Областна дирекция по безопасност на храните – Враца

На територията на община Роман има регистрирано едно ветеринарно лечебно заведение с един ветеринарен лекар. В общината няма регистрирани кланици.

Съществен проблем за развитието на животновъдството остават строгите хигиенни и ветеринарномедицински изисквания към животновъдните обекти след присъединяването на страната ни към ЕС. Не на последно място сериозна пречка пред реализацията на местна животновъдна продукция се явяват и неизгодните, често прерастващи в нелоялни и монополни, взаимоотношения между продавачи, посредници и купувачи.

Тенденциите в развитието на селското стопанство следват тези в страната, които са свързани с намаляване на производството, ниска рентабилност и ниска конкурентоспособност на сектора. Намаляването на изкупните цени и заливането на пазара с вносни стоки правят сектора все по-малко привлекателен. Възможностите за финансиране, които предлагат европейските фондове са добър начин за подкрепа на сектора и неговото възстановяване, но липсва достатъчно активност от страна на местните производители за кандидатстване с проекти и инвестиране на средства в земеделие и животновъдство.

Горско стопанство

Горският фонд към 2023 г. заема 34% от територията на община Роман.

В горскостопанско отношение територията на община Роман се включва в обхвата на Държавно горско стопанство (ДГС) – Мездра към Регионална дирекция на горите (РДГ) - Берковица, което е поделение към „Северозападно държавно предприятие“ - гр. Враца. Дърводобивът се извършва по утвърден лесоустройствен план и се възлага на лицензирани предприятия по нормативно уредени процедури. Основните приходи идват от продажбата на дървесина и от организирания ловен туризъм. За поддържането на екоравновесие и

биоразнобразие ежегодно се извършват редица мероприятия, свързани със залесяване на горски територии и разселване на дивеч.

Общата лесистост на територията е 39,5%, което е над средната за страната.

Фигура 9: Карта на РДГ – Берковица

Общата горска площ на територията на община Роман към 2023 г. е 11528 ха, от които относителният дял на държавните горски територии е 50,7%, общински гори са 312 ха или 2,7%, 44,8% са гори на частни физически лица и 1,8% гори на частни юридически лица.

Таблица 39: Разпределение на общата горска площ на община Роман по видове собственост към 31.12.2022 г.

№ по ред	Видове собственост	ха	%
1	Държавни горски територии	5844	50,7
2	Общински горски територии	312	2,7
3	Гори на частни физически лица	5164	44,8
4	Гори на частни юридически лица	208	1,8
	Общо:	**11528**	**100**

Източник: ТП ДГС – Мездра

Разликата от 526 ха между общата горска площ и залесената горска площ 11002 ха се изразява в това, че има незалесени горски територии (33ха) и недървопроизводителни площи (493ха). От общата горска площ най-голям относителен дял заемат землищата на селата: Караш(12%), Курново(12%), Камено поле(12%), Кунино(11%) и Хубавене(11%), а най- малък землището на общинския център гр. Роман – 3%.

Към 31.12.2023 г. структурата на горската площ в община Роман по състав на горите се състои от 66% издънкови гори за превръщане, 19% нискостъблени гори, 9% широколистни високостъблени гори и 6% иглолистни гори.

Таблица 40: Горски територии в община Роман по землища в ха към 31.12.2023 г.

Населено място	Обща площ ха	В това число:		
		Залесена площ - ха	Незалесена площ - ха	Недървопроизводителна площ - ха
гр. Роман	337	321	2	14
с. Долна Бешовица	623	589	3	31
с. Камено поле	1 369	1 307	3	59
с. Караш	1 435	1 396	2	37
с. Кунино	1 284	1 205	2	76
с. Курново	1 389	1 327	3	59
с. Марково равнище	441	419	3	19
с. Радовене	602	575	2	25
с. Синьо бърдо	675	644	2	29
с. Средни рът	956	912	3	41
с. Стояновци	469	446	3	20
с. Струпец	684	652	3	29
с. Хубавене	1 265	1 209	2	54
Общо	**11 528**[6]	**11 002**	**33**	**493**

Източник: ТП ДГС – Мездра

Количеството на ползваната дървесина от горските територии на община Роман намалява през последните години от 15 176 куб. м. през 2021 г. на 11 249 куб. м. през 2023 г. Общо за периода са добити 41 578 куб. м. или по 13 859 куб. м. средно на година. За 2023 г. количеството добитата дървесина е с 2 280 куб. м. по-малко, спрямо предвиденото от 13 529 куб. м.

Таблица 41: Разпределение на общата горска площ на община Роман по състав на горите към 31.12.2023 г.

Вид гори	Площ на горските територии ха
Иглолистни гори	665
Широколистни високостъблени гори	1060
Издънкови за превръщане гори	7652
Нискостъблени гори	2151
Общо:	**11528**

Източник: ТП ДГС – Мездра

Таблица 42: Предвидено и осъществено ползване на дървесина от горския фонд на община Роман 2021 – 2023 г. (куб. м.)

Вид собственост	осъществено ползване					
	2021		2022		2023	
	предвидено куб. м.	добито куб. м.	предвидено куб. м.	добито куб. м.	предвидено куб. м.	добито куб. м.
Гори държавна собственост	6513	4923	6245	5553	4423	2938
Гори частна собственост	-	10213	-	9594	8845	8098
Общински гори	-	-	-	-	-	-
Гори на юридически лица	-	40	-	6	261	213
Общо:	**6513**	**15176**	**6245**	**15153**	**13529**	**11249**

Източник: ТП ДГС – Мездра

[6] Това са площи по Лесоустройствен план, които включват изоставени, самозалесили се земеделски територии и др. такива като срутища, кариери и др.

За периода 2021-2023 г. в община Роман общо са залесени 86 дка горски територии. През 2023 г., няма залесени площи. Значително е залесяването през 2022 г. с относителен дял от 81%, или 70 дка, които са с 54 дка повече спрямо базовата 2021 г, когато са залесени 16 дка горски територии.

Таблица 43: Залесяване на горски територии в община Роман 2021 – 2023 г.

Година	Залесена площ (дка)
2021	**16**
2022	**70**
2023	**0**
Общо:	***86***

Източник: ТП ДГС – Мездра

Стопанското значение на горите не се ограничава само с дърводобива. Ежегодно се предоставят площи на местното население, осигуряващи паша на голяма част от селскостопанските животни. Горите са източник и на много ценни ресурси - билки, горски плодове, гъби и др., които могат да бъдат използвани за организиране на дребни производства, осигуряващи заетост на ниско квалифицирани работници. Важно е да не се допуска масово изсичане на гори, което ще доведе до екологични проблеми, да се увеличи площта на горите с рекреационна цел и да се предвидят нови залесителни мероприятия.

4. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

4.1. Транспортна инфраструктура и пътна мрежа

Община Роман е с периферно географско положение и като пространствени елементи и възли на територията й не попадат части от основните и второстепенни урбанизационни оси в страната, което оказва отрицателно въздействие върху местното икономическо развитие и растеж. Това я прави до известна степен изолирана и с намалени възможности по отношение на транспортните връзки и приобщаване към важни административно-стопански центрове.

Територията на община Роман се обслужва основно от автомобилен и железопътен транспорт. Чрез тях се осъществяват производствените връзки и гражданските пътувания между населените места.

Функциониращите общинска, областна и републиканска транспортни схеми, осигуряват връзки на населението от общината до общинския център - град Роман, областния център - град Враца и до по-големите градове /София, Пловдив, Ловеч, Плевен и др./.

Структурата на пътищата осигурява добри кореспонденции на отделните села с административния център град Роман.

Пътната мрежа в община Роман, включваща републиканските и общинските пътища.

Общата дължина на цялата пътна мрежа /републиканска и общинска/ в община Роман е 108,763 км, като разпределението и е както следва:

- Републикански /третокласни/ пътища – 50,253 км – 46,20%
- Общински /четвъртокласни/ пътища – 58,51 км – 53,80%

Делът на републиканските пътища - 46,20% от всички пътища в общината, което е над средния показател за страната – 42,10%.

Републиканските пътища включват:

- Реп. път III-103 - Мездра-Горна Кремена-Горна Бешовица-Роман-Златна Панега-(Коритна-Български Извор), като на територията на община Роман са 16,115км;

- Реп. път II-134 - Бяла Слатина-Габаре-Горна Бешовица, като на територията на община Роман са 6,500 км;

- Реп. път III-308 - (Ябланица-Ботевград)-Правешка лакавица-Калугерово-Своде-(Роман-Златна Панега), като на територията на община Роман са 13,268 км;

- Реп. път III-1031 - Роман-Кунино–Реселец–Червен бряг, като на територията на община Роман са 14,370 км.

Стратегически важен за общината е третокласния път Мездра – Роман (път III-103), осигуряващ връзката на община Роман с областния център Враца и с международните пътища:

- Е-83 (връзка със Североизточна България);

- Е-79 (Общ Европейски Транспортен Коридор ОЕТК № 4 – Дрезден / Нюрнберг-Прага - Виена/ Братислава – Гьор – Будапеща – Арад - Констанца/ Крайова-София - Солун)

Като цяло състоянието на републиканските пътища е лошо. По-голямата част от настилката по републиканската пътна мрежа в община Роман няма необходимата носимоспособност и не отговаря на техническите изисквания, а 20км от тях са и без настилка. Средствата, които се отпускат за поддръжка са недостатъчни. Третокласната пътна мрежа се стопанисва и поддържа от Областно пътно управление - Враца.

Вътрешното транспортно обслужване на общината се осъществява от четвъртокласни /общински/ пътища, които вследствие най-вече на релефа на общината са разположени лъчеобразно.

Четвъртокласната /общинска/ пътна мрежа - свързва общинския център Роман със с. Каменно поле, с. Кунино, с. Радовене, с. Стояновци, с. Хубавене, с. Струпец, с. Синьо бърдо, с. Курново, с. Караш и с. Средни рът.

Четвъртокласните общински пътища са с обща дължина 58,510 км и включват:

- Общински път VRC1143 - / III - 103 / Роман - Струпец - Граница общ.(Роман - Мездра) - Старо село - Царевец - Брусен - Мездра / III - 103 /, като дължината му в община Роман е 8,600 км;

- Общински път VRC1147 - / III -134, Габаре - Горна Бешовица / Камено поле - Кунино/ III - 1031 /, като дължината му в община Роман е 9,250 км;

- Общински път VRC1148 - / III - 308, Своде - Роман / - Синьо Бърдо - Граница Общ. (Роман - Мездра) - Ослен Криводол - Лик - Дърманци - / I - 1/, като дължината му в община Роман е 12,000 км;

- Общински път VRC1149 - / VRC1148, Курново - Ослен Криводол / Синьо Бърдо - жп спирка Синьо Бърдо, като дължината му в община Роман е 3,600 км;

- Общински път VRC2144 - / III - 103, Роман - Златна Панега / - Стояновци - Граница общ. (Роман - Луковит) - Беленци / III - 3008 /, като дължината му в община Роман е 8,100 км;

- Общински път VRC2145 - / III - 1031, Роман - Кунино / - Радовене, като дължината му в община Роман е 1,900 км;

- Общински път VRC3142 - / III - 103, Горна Бешовица - Роман / Долна Бешовица - Камено поле / III -134 /, като дължината му в община Роман е 8,400 км;

- Общински път VRC3146 - / III-134, Габаре - Горна Бешовица / Камено поле - Граница общ.(Роман - Червен бряг) - Бресте, като дължината му в община Роман е 6,000 км;

- Общински път VRC3150 - / SFO2046, Курново - жп гара Струпец / - Граница общ. (Роман - Мездра) - Струпецки манастир, като дължината му в община Роман е 0,230 км;

- Общински път VRC3151 - / VRC1148, Караш - Синьо бърдо / - х. Горска фея, като дължината му в община Роман е 0,430 км;

Изградената общинска (четвъртокласна) пътна мрежа е в задоволително състояние.

На места асфалтовите настилки са силно деформирани. По пътните трасета на общинската пътна мрежа има изградени мостове, водостоци, подпорни стени, парапети, които са в недобро състояние. Липсват необходимите пътни знаци, указателни табели и ограничителни системи. Не е извършвано опресняване на вертикалната маркировка, което създава опасност за движението. Лошо е състоянието на голяма част от банкетните ивици и отводнителните канали.

Всички селища имат пътни връзки с общинския център, но общото състояние на общинската пътната мрежа е сравнително добро, като някой се нуждаят от основна рехабилитация и подновяване - цялостно преасфалтиране, а в някои случаи е необходимо полагане на нова основа и цялостно преизграждане на пътя. През 2019г. общината е рехабилитирала на пълно два общински пътя с полагане на цялостен плътен асфалт Общински път VRC1143 и Общински път VRC2144.

Дължината на вътрешната улична мрежа на община Роман е около 25 км., от които с трайна настилка 95% и 5% са без трайна настилка. Общото състояние на общинската улична пътна мрежа е лошо и се нуждае от основно изкърпване и подновяване.

Транспортното обслужване на територията на общината се извършва по всички направления по транспортна схема от търговско дружество „Автотранспорт” ЕООД, гр. Роман със 100% общинско участие.

Автобусните линии са междуселищни и свързват общинския център с населените места в общината, с изключение на с. Караш и с. Средни рът.

Железопътната мрежа в общината е относително добре развита, като дължината и е общо 25,135 км.

През територията на община Роман преминава ж.п. линия №2 София – Варна, която според Наредба за категоризацията на железопътните линии в Република България, включени в железопътната инфраструктура, и закриване на отделни линии или участъци от линии, е железопътна линия I-ва категория.

Съгласно класификацията по Нормативната уредба на ДП „НКЖИ“, ж.п. линията преминаваща през община Роман е V-ти клас по товаронапрежение.

Град Роман е разположен на ж.п. линия №2 София - Варна на 104 км. от гр. София, 47 км. от гр. Враца и 32 км. от гр. Мездра. Има ж.п. отсечка гр. Роман - гр. Шумен.

Техническото състояние на релсо-траверсовата скара е добро, което гарантира заложените в графика за движение на влаковете скорости.

В общинския център е разположена съвременна ж.п. гара.

Община Роман не разполага с необходимите средства за текущо поддържане на общинските пътища, съгласно техническите изисквания за поддържане и ремонт на пътищата, което да увеличи експлоатационния им период.

Гъстотата на пътната мрежа спрямо площта на общината е 0,361 км/км2. Това е 2 пъти над средната за страната гъстота от 0,176 км/км2 и показва добра транспортна обезпеченост на селищната система.

Разположението на транспортната система на община Роман е силно определено от релефа на местността и директния достъп между съседните населени места в рамките на общината е затруднен. Всички селища са с пътни връзки насочени към общинския център.

От друга страна община Роман е силно засегната от демографската криза у нас и това силно намалява и ограничава и пътуванията вътре в самата община.

Поради тези причини основен акцент в развитието на транспортната инфраструктура на община Роман е поддържане на съществуващите пътища, в това число и рехабилитация и подновяване - цялостно преасфалтиране, а в някои случаи и цялостно преизграждане на пътищата и техните принадлежности.

В ОУПО се предвижда доизграждане на път по поречието на р. Малък Искър, с. Своде - с. Средни рът - с. Караш - с. Хубавене - гр. Роман. Със цел осигуряване на директен достъп между съседни населени места в рамките на общината се предвижда проектиране и доизграждане на път от с. Каменно поле - с. Долна Бешовица - с. Струпец.

За подобряване на транспортните връзки в рамките на населените места в общината се предвижда проектиране и изграждане на пътен възел в гр. Роман от Санаториума до р. Малък Искър.

Улична мрежа

Дължината на вътрешната улична мрежа на община Роман е около 25 км., от които с трайна настилка 95% и 5% са без трайна настилка. Общото състояние на общинската улична пътна мрежа е лошо и се нуждае от основно изкърпване и подновяване.

Уличната мрежа в града и селата е силно амортизирана и се нуждае от неотложен текущи среден ремонт. В последните години общината няма възможност за заделяне на средства за такива ремонти исъстоянието на уличната мрежа вече е критично. В града всеоще има улици с неизградена настилка, а някои са останали и неасфалтирани. В селата уличната настилка също не е изцяло изградена, като процентът на изграденост на всяко село е различен.

За изграждането и поддържането на уличната мрежа са необходими големи финансови средства, но решаването на този проблем не е във възможностите на общинския бюджет.

Най-близките големи структурни транспортни обекти до община Роман са:

- летище – гр. София - 111 км. от гр. Роман;
- Дунавско пристанище – гр. Оряхово - 83 км. от град Роман
- Черноморско пристанище – гр. Варна – 376 км.

Транспортното обслужване на територията на общината се извършва по всички направления по транспортна схема от търговско дружество "Автотранспорт" ЕООД, гр. Роман със 100% общинско участие.

Автобусните линии са междуселищни и свързват общинския център с населените места в общината, с изключение на с. Караш и с. Средни рът.

Като цяло автобусните и ЖП транспортни връзки със страната и в областта са добри и за момента са оптимални като брой превози с оглед пътнипотока. В населените места, в които има ж.п гари, автобусните превози са съобразени с възможностите за осъществяване на връзки с ж.п. транспорта. Връзките с някои от крайните населени места в общината са ограничени. До повечето села има ежедневни превози два пъти дневно. Някои от превозите са сезонни, съобразени с потока ученици от тези села към общинския център. Има и работнически автобусни превози.

Проблем се явява липсата на автобусни спирки или лошото състояние на съществуващите.

Тенденцията, която се наблюдава в общината е намаляване на пътнико потока в обществения транспорт. Поради тази причина е необходимо той да се предприемат мерки, свързани с модернизация и реконструкция на общинска пътна мрежа, подобряване материалната база на превозвачите, гъкавост на траспортните схеми, подобряване състоянието на общинската автогара и др.

4.2. Водоснабдителна мрежа и канализация

Водоснабдяването и поддръжката на водоснабдителната мрежа и съоръженията към нея на територията на община Роман се осъществяват от „ВиК" ООД - Враца. По данни на дружеството общината е добре водоснабдена с достатъчно количество и добро качество на водата за питейно-битово водоснабдяване, която отговаря на всички позакатели и няма отклонения. Състоянието на водоснабдителната система е задоволително. Водопроводната мрежа е остаряла и амортизирана. Съоръженията / предимно помпените станции / са изградени преди повече от 40 години. За транспортирането на нужните водни количества от водоизточниците до водорегулиращите съоръжения е изградена мрежа от довеждащи водопроводи с обща дължина 21,6 км. Водопроводната мрежа е изградена предимно от етернитови тръби. В община Роман няма пречиствателни станции за питейни води.

Загубите по водопроводната мрежа са вследствие на лошото техническо състояние на водопроводните мрежи, обуславящи големи течове и аварии, както и кражбите на вода от потребителите на оператора на ВиК мрежата. Прекъсвания във водоподаването се получават при липса на ел.енергия или вследствие на аварии. Средногодишният брой на авариите е около 130 броя. По данни на водоснабдителното дружество в периода 2021-2023 г. водоподаването в населените места на община Роман е прекъсвано по 598 часа.

Питейното водоснабдяване се осъществява от следните помпени станции /ПС/:

- За гр.Роман от ПС 1 и 2 намиращи се в землището на с. Хубавене и с. Старо село.
- За с.Хубавене и с.Караш от ПС 1 и 2 на с.Хубавене.
- За с.Каменно поле от ПС на с.Каменно поле.
- За с.Кунино, с.Радовене и с.Стояновци от ПС на с.Кунино.
- За с.Долна бешовица от ПС на с.Долна Бешовица
- За с.Струпец и гара Струпец от ПС с.Струпец и Пс с.Старо село.
- За с.Синьо бърдо и с.Курново от ПС с.Синьо бърдо. Не е изградена водопроводна мрежа в селата Средни рът и Марково равнище.

На територията на община Роман има 12 водоизточника, в т.ч. 10 каптажа и 2 шахтови кладенеца. Каптирани водоизточници се използват за питейно битово водоснабдяване на селата на община Роман и гр.Роман с дебит от 12 л/сек до 60 л/сек.

По отношение на начина на добиване, над 90% от количеството вода е помпажна и 10% гравитачна. Средногодишно населението и бизнеса в община Роман консумира около 200 000 куб. м. вода.

Водоизточниците за питейно-битово водоснабдяване „Дяволска воденица" - с. Кунино; „Бурово езеро", „Лаула", „Калугер" и „Нов каптаж" – с. Синьо бърдо; „Помпена станция" №2 – с. Хубавене; „Драгиево езеро" – с. Камено поле и „Мъньовец" – с. Радовене има издадени разрешителни, но няма учредени санитарно-охранителни зони. За селата Кунино, Радовене и Стояновци, „ВиК" ООД – Враца експлоатира шахтов кладенец, който е собственост на завод „Метизи" АД, но би трябвало да бъде придобит от Община Роман.

Всички водоизточници на територията на общината са в добро техническо състояние и актуални разрешителни за водовземане. Не са регистрирани отклонения от качеството на водите запитейно-битови нужди.

В БД „Дунавски район" са входирани проекти за учредяване на СОЗ около водоизточниците.

„ВиК“ ООД – Враца експлоатира 5 км. Канализационна мрежа в гр. Роман и има издадено разрешително №13140133/30.07.2009 г. за заустване на отпадъчните води в река Малък Искър. Няма изградени ПСОВ/ПСПВ на територията на общината.

Степента на изграденост на канализационната система в община Роман е едва 25%, няма изградени междуселищни външни колектори и пречиствателни съоръжения.

В общината има частично изградена канализационната мрежа в гр. Роман с отделни клонове. Около 400 м. канална мрежа отводнява южната част на града, застроена с многоетажните жилищни блокове, като след септичната яма, последният участък заустава в р. Малък Искър. Използваем е и канала, който е построен за административната сграда и бл. 6 в центъра на града. Отвеждането на отпадъчните води в останалите части става чрез попивни ями. За предпазване от скатни повърхностни води в южната част на града има изграден охранителен канал с дължина от 450 м. От този канал, повърхностните води се отвеждат в река Малък Искър. Изграждането на канализационна мрежа се явява едно от най-необходимите и сигурни мероприятия за подобряване на екологичното състояние.

Останалите селища в община Роман нямат изградени канализационни мрежи. Няма действаща пречиствателна станция за отпадъчни води от градската канализационна мрежа. В общината има изградена една пречиствателна станция с биостъпало за промишлените отпадни води в завод „Метизи” АД. Към пречиствателната станция има изградени изсушителни полета, които позволяват целесъобразно третиране на утайките и използването им след това за наторяване. Пречиствателната станция има достатъчен капацитет за пречистване и на градските отпадни води.

Контролът върху качеството на питейните води се осъществява ежегодно от РЗИ - Враца. Справка за периода 2015-2019 г. показва, че са взети общо 251 проби от 23 пункта на територията на община Роман и при нито една от тях не са установени отклонения от нормите на показателите за качество на питейната вода.

За системите на водоснабдяването и канализацията на община Роман се предвижда:

- Външните водопроводи, които са изпълнени от етернитови тръби да се подменят с нови, съвременен клас тръби с цел намаляване загубите на питейна вода във външните водопроводи;
- До момента се изграждат отделни клонове от водопроводната мрежа в централна градска част от полиетиленови тръби;
- Необходимо е изграждане на пречиствателна станция за питейни води с цел подобряване на социалната и екологична среда;
- В останалите селища от общината е необходима подмяна на амортизираните водопроводни мрежи с подходящ вид тръби и диаметри, отговарящи на нормативните изисквания; Икономически изгодно би било успоредно с изграждане на канализационните мрежи да се извършва и реконструкция на водопроводната мрежа;
- В селата Средни рът и Марково равнище да се предвиди изграждането на водопроводна мрежа;
- Водовземните съоръжения е необходимо да бъдат почиствани периодично, а каптажните шахти да се ремонтират;
- Санитарно-охранителните зони около тях да се маркират, да се подновят предупредителните табели за съответните пояси;
- Съществуващите водоеми да се ремонтират, където е необходимо с оглед намаляване на филтрационните процеси;

- Необходимо е да се предвиди мониторингова система за наблюдаване на дебита и качествата на водоизточниците;
- Да се монтират уреди за измерване на постъпващите и използвани водни количества от водизточниците, във водоемите и в началото на населените места.

4.3. Енергийна инфраструктура

Електроснабдяването в община Роман е част от цялостната енергийна система на Република България. Всички населени места са електрифицирани. Енергопреносната мрежа и съоръжения на територията на общината са в добро техническо състояние, с достатъчен резерв и като цяло задоволява нуждите на населението и на промишлеността.

Приблизителната дължина на мрежата средно напрежение на територията на община Роман е 82 км. Съществуващата енергийна мрежа 20 kV е в добро състояние и напълно задоволява нуждите на населението и промишлеността от електрическа енергия. Мрежата с ниско напрежение (НН) 380/220V също е в добро техническо състояние. Електрозахранването е реализирано на ниво ниско напрежение 20/0,4кV (НН).

Електроенергийната мрежа е съставена предимно от въздушни ел. проводи 20 kV за селата и частично кабелни проводи 20kV за гр. Роман, понижаващи трафопостове и мрежи НН-предимно въздушни.

Обектите на територията на Община Роман се захранват с електрическа енергия от общо 78 броя трансформаторни поста, в това число собственост на разпределителното дружество и чужди съоръжения. Община Роман се захранва от шест броя въздушни електропровода 20 к\/, от една подстанция „Роман“.

В съответствие с предмета на издадената лицензия № Л-135-07 / 13.08.2004 г., електроразпределителното дружество осъществява експлоатация и управление на електроразпределителната мрежа, разпределяне на електрическа енергия и дейност по изграждане на нови уредби за разпределение и измерване на електрическата енергия и поддържане на съществуващите обекти и съоръжения. В изпълнение на Наредба № 9 от 2004 г. за техническата експлоатация на електрически централи и мрежи, дружеството осъществява обходи на електроразпределителната мрежа, огледи и профилактики на съоръженията.

За периода 2021 г. - 2023 г., „Електроразпределителни мрежи Запад“ ЕАД е извършила редица технически мероприятия по мрежа средно и ниско напрежение на територията на Община Роман. Подменени са електрически стълбове по въздушен електропровод „Ушите“, гр. Роман. Изграден е нов трафопост на въздушен електропровод „Чукари“, с. Караш. Извършена е реконструкция на мрежа ниско напрежение в с. Курново и с. Камено. Осъществени са действия по изнасяне на средства за търговско измерване на границата на собственост.

Таблица 44: Количества консумирана ел. Енергия от абонати на територията на община Роман 2021-2023 г.

Тип потребител	2021 г.	2022 г.	2023 г.
	MWh	MWh	MWh
Стопански потребители	4 042	3 870	3 851
Битови потребители	7 382	7 471	7 983
Общо пренесена ел. енергия	**11 424**	**11 342**	**11 834**

Източник: „Електроразпределителни мрежи Запад“ ЕАД

Инвестиционната програма на електроразпределителното дружество за изграждане на нови съоръжения за разпределение на електрическа енергия и поддържане на съществуващите енергийни обекти се изготвя и приема за съответната календарна година.

В Община Роман е предвидено да се извърши реконструкция на мрежа ниско напрежение в гр. Роман и реконструкция на въздушен електропровод „Царевец“.

Основните проблеми на енергопреносната инфраструктура в община Роман могат да се обединят в следните насоки:

- неефективност на част от възловите станции;
- отклоненията на въздушните линии от главните магистрали са остарели и
- подлежат на ремонт;
- изграждане и ремонт на изградените трафопостове за да отговарят на
- съвременните изисквания.

Електрификацията в региона е реализирана постепенно през 60-те – 80-те години на XX в. Подстанция „Метизи“ в гр.Роман е въведена в експлоатация през 1979 г. и се захранва на страна 110kV от ВЕ „Кармен " 110 kV и ВЕ „Калцит“ 110 kV. В нея са били монтирани 2 броя трансформатори 110/6/6 kV по 25,0 MVA, обща мощност 50,0 MVA. Подстанцията е захранвала завод „Метизи“. Останалите предприятия и битовите потребители са се захранвали и се захранват и до момента от подстанция „Мездра“, която е захранена на страна 110kV от ВЕ „Милин Камък“ и ВЕ Околчица“.

През 2008 г подстанция „Метизи“ е преименувана на подстанция „Роман“ и е направено преустройство и рехабилитация на подстанцията и са монтирани 2 броя трансформатори – единият 110/20/6 kV с мощност 25MVA, а другият – 10MVA .

На територията на гр. Роман, на р.Искър е изградена ВЕЦ „Искра“ на течащите води. В момента ВЕЦ „Искра“ е частна ВЕЦ. Проектната й мощност е 1000 kw и годишно производство от 6 500 000 kwh. Има издадено разрешение за водоползване от МОСВ.

Таблица 45: Произведена енергия от ВЕИ в община Роман 2021-2023 г.

Тип производство	2021 г.	2022 г.	2023 г.	Брой точки към 31.12.2023 г.	Инсталирана мощност към 31.12.2023 г.
	MWh	MWh	MWh		*kW*
ВЕЦ	29 578	23 705	26 820	2	5 910
ФтЕЦ	99	181	300	12	395
Общо произведена ел.	**29 676**	**23 886**	**27 121**	**14**	**6 305**

Източник: „Електроразпределителни мрежи Запад“ ЕАД

През 2012 г. е изградена и МВЕЦ „Кунино” в община Роман. Изграждането на водноелектрическите централи, които ще оползотворят свободния хидроенергиен потенциал на реките Искър и Малък Искър, е от значение за социално-икономическото развитие на община Роман.

Към 2023 г. в община Роман са изградени 2 ВЕЦ и 12 ФтЕЦ с обща мощност 27 121 MWh.

Един от основните консуматори на ел.енергия и генератор на разходи в общинския бюджет остава уличното осветление.

Община Роман е реализирала проект „Реконструкция и изграждане на ефективно енергоспестяващо и екологично улично осветление на гр. Роман, с. Камен поле, с. Кунино и с.Синьо бърдо” , финансиран по Договор за отпускане на финансова помощ с рег. № 06/322/01050 от 10.12.2013 г. ПРСР 2007-2013 г. По проекта е обновено уличното осветление в 4 от най-големите населени места в общината, като са подменени 1433 осветителни тела.

Фактът, че разходите за електрическа енергия за улично осветление са едни от основните енергийни разходи в общинския бюджет и осъществените действия за тяхното намаляване говори за последователната общинска политика по енергийна ефективност.

Предстои внедряване на мерки за енергийна ефективност в редица общински сгради и обекти на образователната инфраструктура, частни жилищни и стопански сгради.

Необходимо е общината да възложи изготвяне на обследване за енергийна ефективност на уличното осветление във всички населени места и да се търси финансиране за цялостна подмяна на остарелите осветителни тела.

Енергийната политика на местно ниво следва да се насочи към прилагане на соларно осветление за фасади на обществени сгради, парково осветление и постепенното му въвеждане за уличното осветление. Възможностите за приложение на ВЕИ в този сектор е прилагане на LED осветителни тела с фотосоларни панели и акумулатори, с което ще се реализират съществени енергийни икономии. Поради високата цена на тези съоръжения, е необходимо да се търсят програми с грантово финансиране за оптималната реконструкция на съществуващата улична осветителни уредба.

Необходимо е в бъдеще да се работи за модернизация, усъвършенстване и постигане на по-високи нива на енергийна ефективност на уличното осветление, при което се предвижда голям потенциал за икономии на енергия и разходи.

В община Роман няма газификация. Изградена е една газоразпределителна станция в района на промишлената зона, захранваща се от отклонение от централния гозопровод на с. Чирен за снабдяване на промишлените нужди на „Метизи” АД.

Газопреносната инфраструктура на територията на община Роман е собственост на „Булгартрансгаз“ и се състои от следните съоръжения:

- Магистрален газопровод – северен клон с условен диаметър 700 мм и работно налягане 5.4 MPa;
- Газопроводно отклонение Враца 1 с диаметър 500 мм и работно налягане 5.4 MPa;
- Газопроводно отклонение Враца 2 с диаметър 500 мм и работно налягане 5.4 MPa;
- Газопроводно отклонение Роман с диаметър 159 мм и работно налягане 5.4 MPa;
- Оптичен кабел в процес на изграждане в сервитута на описаните газопроводи;
- Съобщителни кабели положени в сервитута на газопроводите;
- Кранови възли и станции за катодна защита.

Дружеството планира подмяна на съществуващ преносен (магистрален) газопровод в участъка „ОС Беглеж-КВ Дерманци-КВ Батулци-КВ Калугерово“.

4.4. Телекомуникационни връзки и съобщителна мрежа

На територията на община Роман има изградена добра комуникационна мрежа, чрез която се осигуряват всички видове комуникационни услуги – съобщителни, интернет, телевизия и други.

Комуникационните услуги бележат ежегодно ръст на потреблението и броя абонати - това е факт и за община Роман. Населението на общината ползва услугите както на трите мобилни

оператора – А1, Теленор и Виваком, така и на Булсатком и други. Всички тези доставчици имат изградени свои мрежи и съоръжения на територията на общината, чрез които предоставят качествени комуникационнни услуги – телефонни, телевизионни, интернет и др.

Всички населени места имат ефирно покритие с радио и телевизионен сигнал (доставя се от станция на връх „Ботев"). Покритието със сигнал на лицензираните национални телевизии е 100 % за територията на цялата община. С приключване процеса на цифровизация старата ефирна (аналогова) телевизия ще се подмени с цифрова ефирна телевизия, при което качеството на картината и звука ще стане много по-добро.

На територията на община Роман действуват 9 пощенски станции – в гр. Роман и селата: Струпец, Хубавене, Курново, Синьо бърдо, Кунино, Долна Бешовица, Радовене и Каменно поле, които обслужват населението на всичките 13 населени места. Осъществяват се следните дейности – кореспондентски пратки, абонамент на вестници и списания и тяхната доставка, парични преводи. Извършват се много и разнообразни дейности по възложителство, като изплащане на пенсии, изплащане обезщетения от Бюрото по труда, инкасиране на сметки за ток, доставка на писма и списания, уведомителни пратки, продажба на винетни стикери, както и много други дейности, застъпени в различните пощенски станции по различен начин според потребностите на населението.

Нараства конкуренцията в пощенския сектор. Налагат се бързите конкурентоспособни куриерски услуги. Куриерски услуги на територията на общината извършват „Български пощи", Спиди, Еконт и др.

По отношение на телекомуникационните системи е необходимо да се изградят оптични мрежи с цел подобряване качеството на услугите за населението на община Роман. Подобряването на телекомуникационната инфраструктура както и предлагането на висикоскоростен интернет достъп до по-голям брой потребители с по-добро качество е важен фактор за местното развитие. Основните предизвикателства пред България, СЗР и в частност община Роман са свързани с много ниското ниво на умения на населението в областта на цифровите технологии и ниското ниво на внедряване на цифрови технологии в стопанската дейност. Независимо, че в много сфери на информационните технологии нашата страна има водеща роля, по отношение на масовите умения на работещите в дигитални компетентности, тя изостава. Този проблем е валиден и за населението на община Роман.

5. Екологично състояние и рискове

5.1. Състояние на води, въздух, почви, шум и радиация

Община Роман е със съхранена природа и много добри параметри за състоянието на околната среда. Няма сериозни замърсители на основните компоненти на средата - въздух, води, почви. Съществуващите екологични проблеми са свързани преди всичко с липсата на пречиствателни станции за отпадни води и липса на ефективна система за рециклиране на отпадъците. Всички нерегламентирани сметища в общината са ликвидирани.

Данните за състоянието на околната среда в общината по компоненти са предоставени от РИОСВ – Враца.

Атмосферен въздух

Със Закона за чистотата на атмосферния въздух (В сила от 29.06.1996 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.81 от 15 Октомври 2019 г.) се уреждат условията, реда и начина за оценка и управление качеството на атмосферния въздух, като по този начин се осигурява провеждането на държавната

политика по оценка и управление на КАВ, в това число – подобряване на КАВ в районите, в които е налице превишаване на установените норми.

Качеството на атмосферния въздух (КАВ) в Република България се следи от Министерството на околната среда и водите чрез Националната система за наблюдение, контрол и информация. За целта територията на страната е разделена на райони за оценка и управление на КАВ. Екологичният статус на качеството на атмосферния въздух се определя въз основа на основните контролирани показатели, регламентирани в Закона за чистотата на атмосферния въздух.

Законът за чистотата на атмосферния въздух определя 11 основни показателя за качество на атмосферния въздух. Основните показатели, характеризиращи КАВ в приземния слой са: суспендирани частици, фини прахови частици, серен диоксид, азотен диоксид и/или азотни оксиди, въглероден оксид, озон, олово (аерозол), бензен, полициклични ароматни въглеводороди, тежки метали – кадмий, никел, живак и арсен.

Съгласно дефиницията „Качество на атмосферния въздух" е състояние на въздуха на открито в тропосферата, с изключение на въздуха на работните места, определено от състава и съотношението на естествените й съставки и добавените вещества от естествен или антропогенен произход.

Основните замърсители в атмосферния въздух вредни за човешкото здраве са: азотен диоксид, серен диоксид, прах и финни прахови частици, бензин, олово, кадмий, арсен полиароматни въглеводорови, толуол, амоняк, фенол и серовъглеводород.

За контролиране на основните и допълнителни показатели на територията на страната се разполагат пунктове за мониторинг на качеството на атмосферния въздух, като част от Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг, подсистема – „Въздух".

Община Роман попада в район за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух (РОУКАВ) – Северен/Дунавски. На територията на общината няма разположени постоянни пунктове за наблюдение на качеството на атмосферния въздух (КАВ).

За община Роман пунктовете са подвижи, обслужвани от мобилната станция за контрол на качеството на атмосферния въздух. За периода 2020-2023 г. не са извършвани измервания на показателите, характеризиращи КАВ с Мобилна автоматича станция (МАС) към Изпълнителна агенция по околна среда – София (ИАОС).

Природните фактори, географските и метеорологични условия са основна предпоставка, която гарантира чистотата и доброто качество на въздуха в общината.

Сред основните източници на замърсяване на въздуха е промишлеността. Предприятията в община Роман по данни на РИОСВ – гр. Враца не отделят големи количества вредни емисии като замърсители на атмосферния въздух.

Източник на емисии на вредни вещества в атмосферния въздух на територията на община Роман е „Метизи" АД - производство на стоманени телове и въжета. Дружеството има издадено комплексно разрешително (КР) №78/2005 г., актуализирано с Решение №78-Н0-И0-А1:2011 г.

Във връзка с Условие №9 „Емисии в атмосферата" от издаденото КР, оператора извършва мониторинг- Собствени периодични измервания (СПИ) на 5 броя подобекти източници на емисии на вредни вещества в атмосферния въздух: 3 броя технологични инсталации („Термоагрегат от процес на патентиране на метал"(изпускащо устройство (ИУ) №1), Линия за байцване на метал" (ИУ №4) и „Процес поцинковане на метал" (ИУ №5) и 2 броя горивни инсталации („Парен котел ПКМ-4" (ИУ №2)- с номинална мощност 4М\У на гориво природен газ и „Водогреен котел 0\УМ-1000" (ИУ №3)- с номинална мощност 1,63М\У на гориво природен газ).

От 2020 г. е спряна дейността на подобекти: ИУ №№1, 2 и 3, която до края на 2023г. не е възобновявана.

За извършените емисионни измервания на вредните вещества изпускани в атмосферния въздух от действащите инсталации/подобекти: ИУ №№4 и 5, Дружеството изготвя Доклади с резултати от извършените Собствени периодични измервания на изпусканите емисии в съответствие с чл. 39 от Наредба №6 за реда и начина за измерване на емисиите на вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух от обекти с неподвижни източници (обн. ДВ, бр. 31/1999г,, изм. и доИ.). Мониторинга се извършва от Акредитирана лаборатория.

За всяко от изпускащите устройства: честотата на мониторинга, контролираните вредни вещества, нормите им за допустими емисии (п^/№п3), параметрите на газовия поток (дебит на газовете ГЧт3/й), наличните пречиствателни съоръжения и височината на изпускащите устройства (т) са посочени в Условие №9. „Емисии в атмосферата“.

На Дружеството до момента няма налагани санкции за неспазване на Нормите за допустими емисии на вредни вещества изпускани в атмосферния въздух. Оператора не подлежи на изготвяне на Регистрационни карти за инсталациите източници на емисии на вредни вещества.

Замърсяването на атмосферния въздух от транспорта в община Роман е свързано с лошото състояние на моторните превозни средства, качеството на използваните горива, организацията на движението, състоянието на улиците и пътищата. Този вид замърсяване на въздуха заема все по-голямо място в общото замърсяване, поради увеличението на броя на автомобилите, дългия срок на експлоатацията им, лошата материално – техническа база за поддържането им.

Замърсяването на въздуха от строителни дейности е главно от прах и твърди частици. Практически то не оказва съществено влияние за състоянието на атмосферния въздух в общината. Комунално-битовите дейности са едни от основните, замърсяващи въздуха в община Роман. Замърсяването е главно през отоплителния сезон и е причинено от използването на лошокачествени твърди и течни горива – мазут, нафта, въглища, брикети.

Съгласно утвърдения списък на районите за оценка и управление качеството на атмосферния въздух от МОСВ за община Роман не се изготвят индивидуални програми за намаляване нивата на замърсителите на атмосферния въздух.

Води

Оценката за състоянието на водните тела (повърхностни и подземни) е част от Плана за управление на речните басейни (ПУРБ) и се актуализира на всеки шест години. В ПУРБ 2016-2021 г. за Дунавски район е изготвена оценка за състоянието на повърхностните и подземни водни тела на база данните от мониторинга през периода 2010-2014 г. Допълнително Басейнова дирекция „Дунавски район” (БДДР) изготвя междинни оценки за състоянието на водните тела и ежегодни доклади за състоянието на водите, включващи анализ на резултатите от мониторинга през предходните години. Мониторингът бива контролен и оперативен.

Съгласно чл.169, ал. 2 от Закона за водите (в сила от 28.01.2000 г. с посл. изм. и доп. ДВ бр.44 от 13 май 2020 г.), мониторингът на водите и на зоните за защита на водите осигурява съгласуван и изчерпателен преглед на състоянието на водите във всеки район за басейново управление. Мониторингът се извършва по одобрени от Министъра на околната среда и водите програми, разработени от басейновите дирекции в съответствие със спецификата на водните тела и техните характеристики.

Мониторинговите пунктове се определят въз основа на оценка на риска, натоварването и агресивната дейност върху водните тела. Изборът на показатели за анализ е въз основа на вида и количеството натиск, изразяващ се в концентрацията на наблюдаваните замърсители. Оценката

на химическото състояние на повърхностните водни тела, замърсяващите вещества се съпоставят с определении стойности на стандартите за качество, въведени с Директива 2008 /105/ на Европейския парламент и на Съвета от 18.12.2008 г. за определяне на стандарти за качество на околната среда в областта на политиката за водите изразена в Наредба за стандарти за качество на околната среда. Рамковата Директива за водите въвежда екологични норми за качество на водните ресурси. Съгласно нея екологичното състояние на водните екосистеми се определяя като много добро, добро, лошо или много лошо. При извършването на оценката на риска водните тела се класифицират в следните категории:

- водни тела в риск – не е необходимо допълнително охарактеризиране или допълнителни мониторингови данни;
- водни тела, които е възможно да са в риск, за които има вероятност да не постигнат екологичните цели, но са необходими допълнителни мониторингови данни;
- водни тела, които не са в риск – не е необходима допълнителна оценка и допълнителни мониторингови данни.

Водните ресурси на община Роман са от повърхностни и подземни води. Водните площи са около 2 800 дка, формирани главно от реките – 86.3% и язовирите – 9.68%. Останалите водни площи са незначителни и се формират от мочурища и блата.

3.2.1. Повърхностни води

По информация от Басейнова дирекция „Дунавски район" – гр. Плевен, Община Роман попада в териториалния обхват на следните повърхностни водни тела:

Таблица 46: Състояние на повърхностните водни тела в община Роман

Код на повърхностното водно тяло	Географско описание на повърхностното водно тяло	Пунктове за мониторинг (код и име) на територията на община Роман	Екологично състояние/потенциал 2022-2027	Химично състояние 2022-2027
BG1IS135R1026*	р. Искър от вливане на р. Златна Панега при Червен бряг до вливане на р. Гостиля при Ставерци	не	лошо	добро
BG1IS135R1126	р. Искър от вливане на р. Малък Искър при Роман до вливане на р. Златна Панега при Червен бряг	**BG1IS00417MS1010** - р. Искър при с. Реселец - качествен мониторинг **BG1IS00419MS1110_1_Q** - р. Искър при гр. Роман - количествен мониторинг	лошо	добро
BG1IS135R1226	р. Искър от вливане на р. Габровница при Елисейна до вливане на р. Малък Искър при Роман	**BG1IS00431MS280** - р. Искър преди гр. Роман, гара Струпец - качествен мониторинг **BG1IS00031MS080** - р. Искър при гр. Роман - качествен мониторинг	умерено	непостигащо добро

BG1IS200R1023	р. Малък Искър от вливане на р. Бебреш при Своде до устие при Роман, вкл. притока р. Батулска без зона питейни РВ "Говежди дол"; Своде	**BG1IS00021MS050** - р. Малък Искър преди гр. Роман - качествен мониторинг	умерено	непостигащо добро
BG1IS200R1043*	р. Малък Искър от вливане на приток при с. Малък Искър до вливане на приток при Калугерово	не	умерено	добро
BG1IS200R1123*	РВ "Говежди дол"; Своде	не	добро	добро
BG1OG200R008*	р. Скът от извор до Бъркачево	не	умерено	добро

Източник: БДДР - Плевен

Основни източници на замърсяване на повърхностните водни тела са попивните ями, и прекомерното наторяване на селскостопанските площи. Проблем за община Роман е и липсата на ПСОВ. Основни замърсители на повърхностните води в района на общината са нерегламентирани сметища и градската канализация на гр. Роман, заустваща отпадни води в р. Малък Искър.

Източници на емисии, заустващи в повърхностни водни течения в община Роман

По отношение компонент „Води“, на територията на община Роман за периода 2021 — 2023 г. няма новоиздадени разрешителни за ползване на воден обект за заустване на отпадъчни води. Действащите разрешителни в обхвата на община Роман са както следва:

Комплексно разрешително № 78/2005 г. на „Метизи“ АД, гр. Роман, актуализирано с Решение № 78-Н0-И0-А1/2011 г. От дейността на дружеството се формират три потока отпадъчни води: производствени, битово-фекални и смесен поток от дренажни и дъждовни води. Производствените отпадъчни води са в затворена система за повторно използване от инсталациите. Няма заустване на производствени отпадъчни води към повърхностен воден обект и/или канализационна система. Битово-фекалните отпадъчни води се пречистват в локална пречиствателна станция за битово-фекални отпадъчни води. Количеството на пречистените битово-фекални отпадъчни води от ЛПСОВ се зауства в р. Искър. Смесеният поток (дренажни и дъждовни) отпадъчни води по разрешително се зауства в р. Искър, като до момента не е констатиран отток на отпадъчни води към реката. На дружеството се осъществява контролен мониторинг на отпадъчните води с честота два пъти годишно. От извършения контролен и собствен мониторинг на отпадъчните води не са констатирани превишения на индивидуалните емисионни ограничения поставени в горецитираното Комплексно разрешително.

За градската канализация в гр. Роман има издадено Разрешително № 13140133/30.07.2009 г. за ползване на воден обект за заустване на отпадъчни води, продължен срок с Решение № 3115/10.12.2020 г., от директора на БДДР-Плевен. Стопанисването и експлоатацията на канализацията се извършва от „ВиК“ ООД, гр. Враца. Градската канализация на гр. Роман е с два пункта на заустване в река Малък Искър. От страна на РИОСВ-Враца се извършва контролен мониторинг на отпадъчните води веднъж годишно. „ВиК“ ООД, гр. Враца извършва собствен

мониторинг на отпадъчните води с честота и по показатели определени в горецитираното разрешително. Анализите на отпадъчните води показват трайни превишения на индивидуатните емисионни ограничения, поставени в разрешителното, предвид факта, че за град Роман няма изградена селищна пречиствателна станция за отпадъчни води.

Формираните дренажни и дъждовни отпадъчни води се заустват като смесен поток в р. Искър при спазване на ИЕО.

- Канализационна система на гр. Роман - заустване в р. Малък Искър. Титуляр – Община Роман.

- Предприятие за преработка на вторична пластмаса от опаковки и други изделия. Титуляр „Пи Ес Контракт" ЕООД – гр. София. Водоприемник – р. Искър.

Дейността по провеждане на мониторинга на отпадъчните води на регионално ниво се осъществява от РИОСВ – Враца, съгласно чл. 151, ал. 4 от Закона за водите.

Санитарно-охранителни зони около водоизточници и съоръжения за питейно-битово водоснабдяване на територията на община Роман.

На територията на община Роман няма определени санитарно-охранителни зони в съответствие с изискванията на Наредба № 3/16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди (ДВ, бр. 88 от 27 октомври 2000 г.).

Таблица 47: Зони за защита на водите, уязвими и чувствителни зони на територията на община Роман

Зони за защита на водите	Вид на зоната	В община Роман попада (код) / не попада в зона за защита
чл.119а, ал.1, т.1 от ЗВ	Зона за защита на питейните води от повърхностни водни тела	Не попада
	Зона за защита на питейните води от подземни водни тела	Попада: Всички подземни водни тела са опр. като зони за защита на питейните води.
чл.119а, ал.1, т.2 от ЗВ	Зона за отдих и водни спортове	Не попада
чл.119а, ал.1, т.3 от ЗВ	Чувствителна зона	Попада
	Нитратно уязвима зона	Не попада
чл.119а, ал.1, т.4 от ЗВ	Зона за стопански ценни видове риби	Не попада
чл.119а, ал.1, т.5 от ЗВ	Защитени територии	Попада: скално образувание чуклите; пещери Самуилица едно и две; пещера Гълъбарника; скално образувание червеница.
	Зона за местообитания	Попада: Карлуково - BG0001014; Бебреш - BG0000374.
	Зона за птици	Попада: Карлуковски карст - BG0000332.

Източник: Общ устройствен план на община Роман

Наличие на уязвими зони

Територията на община Роман не попада в уязвима зона, съгласно Заповед №РД 146/26.02.2015г. на Министъра на ОСВ за определяне на нитратно уязвимите зони. В приложения към заповедта са определени водните тела, които са замърсени или са застрашени от замърсяване с нитрати от земеделски източници, териториите на общините или части от тях в обхвата на уязвимата зона по надморска височина и карта на зоната.

Чувствителна зона

Територията на община Роман попада в чувствителна зона, съгласно Заповед №РД 970/28.07.2003 г. на Министъра на ОСВ. Чувствителните зони в повърхностните водни обекти в териториалния обхват на БДДР: с начало „р. Дунав, от границата при с.Ново село“ и край „р. Дунав, до границата при гр.Силистра“, както и „Всички водни обекти във водосбора на р. Дунав на територията на Р България“.

3.2.2. Подземни води

По информация от Басейнова дирекция „Дунавски район” – гр. Плевен, Община Роман попада в териториалния обхват на следните повърхностни водни тела:

- ПВТ с име „Карстови води в Предбалкана” и код BG1G0000K2S037;
- ПВТ с име „Карстови води в Централния Балкан” и код BG1G0000TJK045.

Таблица 48: Състояние на подземните водни тела в община Роман

Код	Име	Химично състояние 2022-2027	Количествено състояние 2022-2027	Екологична цел
BG1G0000QAL017	Порови води в Кватернера - р. Искър	добро	добро	Запазване на добро количествено и химично състояние.
BG1G0000K2S037	Карстови води в Предбалкана	добро	добро	Запазване на добро количествено и химично състояние.
BG1G0000TJK044	Карстови води в Западния Балкан	добро	добро	Запазване на добро количествено и химично състояние.
BG1G0000TJK045	Карстови води в Централния Балкан	добро	добро	Запазване на добро количествено и химично състояние.

Източник: БДДР - Плевен

На територията на община Роман няма пункт за мониторинг на качеството на подземните води. Химичното състояние на тялото „Карстови води в Предбалкана” се наблюдава с три пункта за мониторинг / МР 203, МР 205, МР 409 /, два от които са в съседни на Роман общини – Луковит и Мездра. Резултатите от мониторинта при тези пунктове за 2018 г. показва:

- МР 205 при с.Дерманци КИ "Батово езеро", община Луковит, област Ловеч – през 2018 г. е констатирано еднократно превишение на СК за амониеви йони, но СКС на концентрацията за показателя е в норма. Анализът на резултатите показва, че водата в пункта е в добро химично състояние.

- МР 457 с.Цаконица, КИ “Крушата”, община Мездра, област Враца – доброто химично състояние на водата в пункта констатирано в предходните години се потвърждава и от резултатите получени от проведените през 2018 г. изпитвания. Отчетено е еднократно превишение на нормата на показател ортофосфати, но СГС на концентрацията за показателя не превишава СК.

Химичното състояние на тялото „Карстови води в Централния Балкан” се наблюдава с три мониторингови пункта / МР 265, МР 323, МР 324 /. Най-близо до община Роман е пункт МР 265 при гр.Тетевен ТК Л-35, община Тетевен, област Ловеч. Резултатите от мониторинга проведен през 2018 г. потвърждават доброто химично състояние на водата в пункта оценено и в предходните години.

Основни замърсители за пукнатинните карстови води в района са изоставени животновъдни ферми и стопански дворове, интензивни наторявания, образуването на нерегламентирани сметища и други.

От обектите, включени в Националната контролно-информационна система за състоянието на отпадъчните води и по график за контрол на РИОСВ-Враца, 4 броя се намират в община Роман. В изпълнение на своите компетенции РИОСВ – Враца извършва ежегоден контрол на всички ПСОВ и градските канализационни системи с честота два пъти годишно. Установени са отклонения от индивидуалните емисионни ограничения (ИЕО), поставени в разрешителното за заустване, поради факта, че в община Роман няма изградена пречиствателна станция за отпадъчните води от градската канализация.

Заустването на отпадъчни води може да се осъществи по един от следните начини:

1. За обекти, формиращи битово-фекални отпадъчни води в границите на населените места и селищните образувания без изградена канализационна система, се прилагат разпоредбите на ЗУТ. Съгласно чл.87, ал.1 от ЗУТ, отпадъчните води се заустват във водоплътни изгребни ями, които отговарят на техническите и санитарно-хигиенните изисквания. За отпадъчните води от ямата следва да се осигури периодично изтегляне и отвеждане за пречистване в градска пречиствателна станция за отпадъчни води
2. Заустване на пречистени отпадъчни води в повърхностен воден обект, съгласно чл. 46, ал.1, т.3 от Закона за водите, става единствено след издаване на Разрешително за ползване на повърхностен воден обект за заустване на отпадъчни води, по реда на Глава четвърта от Закона за водите, което се издава от директора на БДДР – Плевен.

На територията на община Роман има действащи два производствени обекта, притежаващи Комплексно разрешително, издадено по реда на Глава седма от ЗООС и Разрешително за ползване на повърхностен воден обект за заустване на отпадъчни води, издадено по реда на Глава четвърта от ЗВ – „Метизи“ АД и „Пи Ес Контракт” ЕООД. При извършените контролни проверки на двете предприятия от РИОСВ – Враца, не са констатирани превишения на ИЕО, оставени в разрешителните.

В териториалните граници на община Роман са извършвани контролни проверки на следните обекти:

- Специализирана болница за продължително лечение на белодробни болести („СБПЛББ“ ЕООД) – гр. Роман – от дейността на болничното заведение се формират битово-фекални отпадъчни води, които чрез съществуваща канализационна система се отвеждат за пречистване в четирикамерно локално пречиствателно съоръжение. След осигуряване на първично пречистване на отпадъчните води същите се заустват в р. Искър.

- „Химет 2000“ ЕООД – дестилация на сярна киселина и дистрибуция и търговия с химични вещества. При извършваните проверки през годините е констатирано, че производствените отпадъчни води се формират след измиване на дестилаторите. Същите се заустват в шахта, в която се извършва неутрализация.

- „Домент Сент Жорж“ ООД – винарна в с. Долна Бешовица и отглеждане на лозови масиви. От дейността на обекта не се формират производствени отпадъчни води. Битово-фекалните отпадъчни води се отвеждат в безотточна изгребна яма.

Не са констатирани нарушения и отклонения по спазване на екологичното законодателство по отношение на компонент „води“.

На територията на община Роман няма предприятия, използващи радиоактивни вещества, отстоянието до „АЕЦ Козлодуй“ ЕАД е значително и не се извършва радиационен мониторинг на водите.

Почви

Почвата е един от най-важните природни ресурси, основа за съществуването на хората, животните и растенията. В природните екосистеми тя изпълнява определени функции: осигурява среда за развитие на растенията и реализиране на тяхната биопроуктивност, поддържа генетичните ресурси и обитанието на многобройни живи организми. Тя регулира и разпределя водния отток, съхранява водата и служи като буфер на околната среда, като инактивира или разрушава екологично опасните субстанции. Почвата е физическа основа на социално-икономическата структура на човешкото общество, източник е на сурови материали и съхранява геогенното и културно наследство на човечеството. Като компонент на околната среда тя е подложена на вредни въздействия и затова опазването и е от особено значение.

Почвите в община Роман са разнообразни - светлосиви и тъмносиви горски и интразоналните хумусно-карбонатни почви. По долините на реките са разпространени алувиално-ливадни почви.

Сивите горски почви са разпространени в Предбалкана. Развити са върху хълмист и нископланински релеф, дълбоко разчленен и изграден от кредни и терциерни седименти - мергели, варовити пясъчници, мергелни варовици. Формирани са при по-влажен умереноконтинентален климат и широколистна растителност. Отличават се с глинесто съдържане във вертикалния почвен профил, по-високо хумусно съдържание и по-малка дебелина на хумусния хоризонт. Сивите горски почви се поделят на сиви обикновени, тъмни и светли.

Тъмносивите горски почви са се образували върху карбонатни почвообразуващи материали, под влияние на разредена широколистна горска растителност с участието на ливадно-степна растителност или в резултат от реградацията на сиви горски почви. Профилът им се характеризира с три добре оформени генетични хоризонти. Те са с най-мощен хумусен хоризонт (до 45 см) и мощен алувиален хоризонт (до 110 см). Характеризират се с тежък механичен състав.

Светлосивите горски почви са най-бедните от типовете сиви горски почви. Отличават се с по-ниско съдържание на органично вещество, слаба водопропускливост и повърхностно преувлажнение. Съдържанието на хумус в А - хоризонт е средно 2.85%. Съдържанието на общ азот в А - хоризонт е в границите от 0.058% до 0.180%. Запасеността с фосфорни окиси, също е слаба, които дори понякога липсват или се фиксират само следи от тях. Механичният състав на почвите е леко и средно песъчливо-глинест.

Основните източници на замърсяване на почвите в община Роман са тяхното периодично изгаряне, промишлените отпадъци и земеделската дейност на населението.

Хумусно-карбонатните почви, както показва и името им се характеризират с високо съдържание на хумус и се развиват изключително върху карбонатни скали. Разположени са върху варовици, които създават условия за карбонизиране на почвите. Имат пълен почвен профил - АВС, но преходният хоризонт (В) е с различна мощност и на места хумусният хоризонт (А) лежи върху варовит рохляк, което обуславя профили от типа - АВ-С. Наличието на голямо количество калциев карбонат при образуването на тези почви води до слабо алкална реакция на почвения разтвор, при което разлагането на органичните вещества силно се забавя. Тези почви са предимно плитки и в по-малка част среднодълбоки. Механичният им състав е предимно леко песъчливо-глинест. Реакцията на почвата е слабо алкална до алкална, като pH варира от 6.9 до 7.7 (средно 7.2). Хумусно-акумулативният хоризонт е средно мощен и добре запасен с хумус - от 5.14% до 6.90%. Азотното съдържание е също високо - за А-хоризонт се движи от 0.266 до 0.546 %, а на фосфорните окиси – средно12.46 мг в 100 грама почва.

Алувиално-ливадните почви са млади и непрекъснато подмладяващи се образувания, лишени от много признаци, характерни за пълно профилните почви. Развити са предимно върху заливните тераси на реките Искър, Малък Искър и техните притоци. Почвата е средно дълбока и

дълбока, по-рядко много дълбока и свежа. Бедна до средно богата на хумус, слабо до среднозапасена с азот и средно богата до богата на фосфорни окиси. Поради благоприятния воден режим, почвата е много плодородна. Върху нея е формирано крайречно дренирано тополово месторастене С2 (8).

Няма данни за замърсявания на почвите в община Роман или наличие на значителни проблеми, които да застрашават тяхното състояние.

Контрола за ограничаване на емисионното замърсяване на въздуха, водите и управлението на отпадъците допринася за намаляване на замърсяванията на почвите в района Пунктовете за пробонабиране на почвите се определят от ИАОС гр. София.

Почвите на територията на община Роман са в сравнително добро екологично състояние.

1. Замърсяване на почвите с тежки метали и устойчиви органични замърсители (полициклични ароматни въглеводороди (РАН16), полихлорирани бифенили (РСВ6) и органохлорни пестициди)

За посочения период (2021-2023г.) през 2021 г. са взети почвени проби от пункта на Националната система за почвен мониторинг разположен в с. Кунино, общ. Роман. Получените резултати от изпитване на взетите проби показват, че няма превишения на максимално допустимите концентрации (МДК) на изпитваните показатели определени с Наредба № 3/2008г. за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите.

На територията на Община Роман няма разположени складове в който се съхраняват негодни пестициди.

2. Вкисляване и засоляване на почвите

Засоляване и вкисляване на почви на територията на общината не се наблюдава.

От извършвания анализ на почвите в пункта от Националната система за почвен мониторинг, разположен в с. Кунино не са установени замърсявания на почвите с тежки метали и органични замърсители на ПДК. На територията на общината няма разположени складове, в които да се съхраняват негодни пестициди.

Годишна програма за мониторинг на почви на територията на община е извършено пробонабиране и изпитване от 1 пункта за почвен мониторинг: – пункт No 112 с. Кунино, община Роман. Всяка проба се взема в две дълбочини: 0-20 см и 20-40 см за обработваеми земи. Следят се следните показатели: активна реакция на почвата (pH), биогенни елемент - общ азот по Келдал, общ фосфор, органично вещество –общ въглерод и органичен въглерод, обемна плътност и 9 броя тежки метали и металоиди –мед, цинк, олово, кадмий, никел, кобалт, хром, арсен и живак.

От протоколите от изпитване на РИОСВ - Враца е видно, че съдържанието на тежки метали и металоиди в почвата е под максимално допустимите концентрации (МДК), определени с Наредба №3 от 1 август за допустимо съдържание на вредни вещества в почвата. Поради намаляващия брой на промишлените предприятия в областта не са налице значими източници причинители на такъв тип замърсяване.

На територията на община Роман няма разположени складове, в които да се съхраняват негодни пестициди и площадки с „Б-Б“ кубове. Няма и данни за вкиселени почви в границите на общината.

Няма данни за изследвания за замърсяване на почвите в района на общината над допустимата концентрация. Липсва информация за замърсяване на почвите с тежки метали и металоиди, пестицити, устойчиви органични замъсители (вкл. нефтопродукти), засоляване или вкисляване. По тази причина не съществуват механизми за мониторинг състоянието на почвите, не се извършва периодичен контрол, а изследвания се правят само при необходимост.

Горите предпазват почвата от ерозия и масовото им изсичане може да доведе до редица проблеми и нарушаване на екосистемите. На ерозиране са подложени слабоструктурните почви, образувани върху наклонени терени: излужени и типични сиви горски почви; канелени горски почви, лесивирани; рендзини; кафяви горски почви. Обработваемите земи са разположени на равни терени. Ерозията на почвите не е от процесите с ограничаващо действие за земеделието в територията на община Роман.

Основен източник на почвено замърсяване и разрушаване е нерегламентираното изхвърляне на различни отпадъци – битови, селскостопански, строителни. На територията на общината при възникване на локални замърсявания със сезонни отпадъци от домакинствата и строителни отпадъци, се констатират своевременно и компетентните органи предприемат незабавни мерки за отстраняването им. Приоритетно са почистени всички нерегламентирани сметища, които са потенциална опасност за хората и околната среда. Поетапно се почистват и всички по-малки локални сметища, като се следи стриктно да не се допуска образуването на нови. Община Роман е кандидатствала за финансиране по ОП „Околна среда“ 2014-2020 г. с проектно предложение „Закриване и рекултивация на общинско депо за битови отпадъци на територията на община Роман“. Чрез рекултивацията на закритите депа за битови отпадъци, терените стават земеделски земи (пасище, мера) и се приобщават към околния ландшафт.

Шум

РИОСВ – Враца организира извършването на измерването, оценката, управлението и контрола на шума, излъчван в околната среда от промишлени инсталации и съоръжения, включително за категориите промишлени дейности по приложение №4 към чл.117, ал.1 от Закона за опазване на околната среда.

Съгласно нормативната уредба за шума контролната функция на общинската администрация е върху шума от битови и занаятчийски дейности.

Шумовото натоварване както в гр. Роман, така и в останалите населени места в общината е не по-маловажен проблем от останалите фактори на околната среда.

Контролните и собствени измервания се извършват от Акредитирани лаборатории, като се спазват изискванията на „Методика за определяне на обща звукова мощност, излъчвана в околната среда от промишлено предприятие и определяне нивото на шум в мястото на въздействие“, утвърдена със Заповед № РД-613/ 08.08.2012 г. на Министъра на околната среда и водите. Операторите с издадени Комплексни разрешителни, попадащи в обхвата на Приложение № 4 към чл.117 от Закона за опазване на околната среда, са задължени да провеждат собствен мониторинг, веднъж на две последователни календарни години и да докладват резултатите от проведените измервания, съгласно поставените им условия.

Основната цел на мониторинга на шума от промишлени източници е да предоставя информация за състоянието на акустичната среда на населените места, вследствие дейността на промишлените предприятия - източници на шумово излъчване.

На територията на община Роман мониторинг на нивата на промишлен шум извършва „Метизи“АД. Измерените еквивалентни нива на промишлен шум излъчван в околната среда (дневно ниво) и в мястото на въздействие, от дейността на производствената площадка на дружеството - отговарят на граничните стойности на еквивалентното ниво на шум по границите на производствената площадка (дневно ниво) и в мястото на въздействие, съгласно Условие 12. „Шум“ от издаденото КР (комплексно разрешително). Честотата на мониторинга е веднъж на две години и се извършва от Акредитирана лаборатория.

За извършеният мониторинг, дружеството изготвя Доклад с резултати от собствените периодични измервания на нивата на промишлен шум излъчван в околната среда, в съответствие е Наредба №54 за дейността на националната система за мониторинг на шума в околната среда и за изискванията за провеждане на собствен мониторинг и предоставяне на информация от промишлените източници на шум в околната среда (обн. ДВ, бр. 3/2011г.). При последния мониторинг нивото на обща звукова мощност по измерителния контур: Lp=103.8 dB(A), а нивото на шума в мястото на въздействие: 29,8 dB(A) (ИТ №21).

В РИОСВ – Враца няма данни за наднормено излъчване на шум на територията на община Роман. При жалби на граждани за производствен шум, администрацията сезира компетентните органи; за шум при битови дейности - издава предписания за спазване на нормативно установените изисквания.

В град Роман, както и в селата с интензивен трафик, основен източник на шум са транспортните средства. Някои производства и човешки дейности в сферата на услугите също излъчват шум и създават дискомфорт у живущите около източника.

За високите стойности на шумовите нива допринасят характерните особености на териториално – устройствените планове на града и другите населени места:

- Липсата на околовръстни пътища, поради което целият транзитен моторен поток минава през населеното място;
- Липсата на защитни „зелени екрани”;
- Лошокачествена настилка;
- Двустранно плътно застрояване по главните улици;
- Големи наклони на някои улици;
- Остарелият автомобилен парк.

5.2. Дейности по управление на отпадъците

Непрекъснато нарастващото количество отпадъци, образувани от жизнената дейност на хората, производството и търговията, налага предприемането на мерки за намаляване на общото им количество, повторната им употреба и увеличаване рециклирането и оползотворяването им. Същевременно с развитието на технологиите за третиране на отпадъци, все повече се разширяват възможностите за използването на отпадъците като алтернативен суровинен и енергиен източник и намаляване на количеството, предназначено за депониране.

Битови отпадъци

Процесите, свързани с формиране, събиране, извозване, депониране и друго обезвреждане на отпадъците, са в пряка зависимост от развитието и организацията на стопанската дейност, демографските особености на района и от природните условия, в които се осъществява човешкия живот. Битовите отпадъци се формират от жизнената дейност на хората. Количеството и съставът им зависят от:

- Мястото на образуване;
- Стандарта на живот на населението и неговата култура;
- Степен на благоустроеност на населените места;
- Начин на отопление;
- Други фактори.

Като се изхожда от административно-териториалната и социално-икономическа характеристика на община Роман, основните източници на ТБО се явяват:

- Домакинствата;

- Промишлените предприятия;
- Търговски и обслужващи обекти.

В системата е обхванато 100% от населението - гр. Роман и селата: Долна Бешовица, Камено поле, Караш, Кунино, Курново, Марково равнище, Радовене, Синьо бърдо, Среден рът, Стояновци, Струпец и Хубавене..

Основният поток отпадък е смесеният битов отпадък с код 20.03.01.

Община Роман е член на Регионално сдружение за управление на отпадъците - регион Луковит. В сдружението участват още общините: Луковит, Тетевен, Червен бряг и Ябланица.

По проект „Изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Луковит“, реализиран по Оперативна програма „Околна среда“ 2007-2013 г. е изграден Регионален център за управление на отпадъците /РЦУО/ - гр. Луковит, въведен в експлоатация с Разрешение за ползване № СТ-05-2243 от 04.12.2015 г. Центърът включва първа клетка на депото за неопасни отпадъци с общ обем 305 000 куб. м, стопански двор, вътрешна и съпътстваща инфраструктура, електронна везна, административна сграда, КПП и технически сгради, охранителни канавки, пречиствателна станция за инфилтрат, пречиствателни съоръжения за битови и отпадъчни води, резервоари за техническа вода, мониторингови кладенци, площадка за компостиране на „зелени“ отпадъци с площ 6 200 кв. м, общински център за рециклиране, Претоварна станция-гр. Тетевен, навес за верижни машини и оборудване за РЦУО.

Генерираните отпадъци на територията на община Роман се събират и извозват от звено „Чистота и комунално битово обслужване“ към общинска администрация гр. Роман и се предават в регионалния център за третиране при РДНО „Луковит”, където се сепарират механично, а остатъците се депонират на регионалното депо.

Експлоатацията на старото общинско депо за ТБО, което се намира в местността „Вълчов дол” на около 3 км от гр. Роман е прекратена и предстои неговата техническа и биологична рекултивация. Кметът на община Роман организира и контролира спазването на забраната за изхвърляне на битови отпадъци на старото депо. Същото е в експлоатация от 1981 година. То представлява няколко неуплътнени и непокрити фронта отпадъци на площ от 5420 кв.м., но вследствие на разрастване е заело и части от съседни имоти. Капацитетът му е напълно изчерпан. Не се изпълняват дейности по третиране на отпадъците, като компостиране или сортиране. След откриването на РДНО „Луковит” през 2016 г., отпадъците се депонират на регионалното депо. Запръстяване на старото изцяло липсва или е много рядко. Няма инсталации или мерки за осигуряване защита на околната среда. Няма мерки за ограничаване на достъпа на животни и хора до площадката. В непосредствена близост до депото се съхраняват и строителните отпадъци.

Община Роман е кандидатствала с проектно предложение: „Закриване и рекултивация на общинско депо за битови отпадъци на територията на Община Роман“ по процедура: „Рекултивация на депа за закриване предмет на процедура по нарушение на правото на ЕС по дело С-145/14“. Проектът на обща стойност 647 069 лева е одобрен и през януари 2021 г. е стартирало изпълнението му. С реализирането на проекта депото ще бъде закрито и ще бъде извършена техническа и биологична рекултивация съгласно плана за привеждане в съответствие с нормативната уредба и Националната програма за управление на дейностите по отпадъците. С цел намаляване на площта се предвижда прибутване на отпадъците и оформяне на тяло на депото, подлежащо на рекултивация. След техническата рекултивация на депото ще бъде извършена биологична рекултивация, с осигурени средства от Община Роман.

Таблица 49: Количества депонирани смесени битови отпадъци от община Роман 2019-2021 г. в тона

2019	2020	2021
1508.140	1176.060	1526.070

Източник: Община Роман

Налага се извода, че въпреки, че населението на общината е намаляло с 5% през 2021 г. спрямо 2019 г., количеството генерирани смесени битови отпадъци се е увеличило. Цитираните количества ТБО са образувани не само в домакинствата, но също и в обществените сгради, търговски обекти, предприятия и други генератори.

Важен показател за управление на отпадъците е нормата на натрупване на отпадъците, представена като количеството на образуваните битови отпадъци за година на човек от населението. Населението на община Роман към 2021 г. е 5068 души, а генерираните смесени битови отпадъци (без разделно събраните) – 1526.070 тона. Това определя годишна норма на натрупване на отпадъци от 301 кг/чов. / година. Образуваните битови отпадъци на човек от населението в България за 2021 г. е 445 кг/жител/година, за СЗР – 377 кг/жител/година и за област Враца 332 кг/жител на година. Количеството от 301 кг/жител/година за община Роман е по-ниско от средната норма за областта, района и страната.

Съгласно референтната норма на натрупване на отпадъци за населени места от 3 000 до 25 000 жители, определена с Методиката за определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци на МОСВ от 2012 г., препоръчителната средногодишна норма за човек от населението е 295,5 кг., следователно нормата за община Роман е малко по-висока от допустимите стойности. Това означава, че Общинската администрация се справя добре с процесите на управление на отпадъците, но трябва да предприеме съответните мерки за ограничаване на образуването им и да намали регистрирания ръст през последните години. Последният морфологичен анализ на състава на образуваните битови отпадъци в общината е извършен през 2022 година. Резултатите са представени в следващата таблица:

Таблица 50: Морфологичен анализ на битовите отпадъци, генерирани на територията на община Роман през 2022 година

Вид Отпадък	Количество смесен отпадък на година т/год	Разделно Събран Отпадък на година т/год	Общ Отпадък на Година т/год	Общ Отпадък на Година %
Хранителни	102,76т	0,00т	102,76т	5,54%
Хартия	147,86т	0,00т	147,86т	7,97% 5,20%
Картон	51,38т	0,00т	51,38т	2,77%
Пластмаса	95,17т	0,00т	95,17т	5,13%
Текстил	54,50т	0,00т	54,50т	2,94%
Гума	90,50т	0,00т	90,50т	4,88%
Кожа	36,58т	0,00т	36,58т	1,97%
Градински	261,37т	330,00т	591,37т	31,86%
Дървесни	68,80т	0,00т	68,80т	3,71%
Стъкло	115,78т	0,00т	115,78т	6,24%
Метали	29,30т	0,00т	29,30т	1,58%
Инертни>4 см	133,58т	0,00т	133,58т	7,20%

Опасни	62,18т	0,00т	62,18т	3,35%
Други	37,00т	0,00т	37,00т	1,99%
Ситна Фракция<4см	290,68т	0,00т	290,68т	15,66%
Общо	**1 526,07т**	**330,00т**	**1 856,07т**	**100,00%**

Източник: Окончателен доклад за морфологичен анализ на битовите отпадъци

Най-голям относителен дял в битовите отпадъци на община Роман имат фракциите - „Градински“ – 31,86%, „Ситна Фракция<4см“ – 15,66%, „ Инертни>4 см“ – 7,20% и „Стъкло“ – 6,24%. Рециклируемите отпадъци имат 20,92% относителен дял, в това число - хартия и картон, пластмаса, метали и стъкло. От този вид отпадъци най-високо е процентното съдържание на хартия и картон – 7,97%, следвано от стъкло – 6,24%, пластмаса – 5,13% и метали – 1,58%.

Делът на „биоразградимите отпадъци“[7] за община Роман е 49,08%, в това число - хранителни – 5,54%, градински – 31,86%, дървесни отпадъци – 3,71%, хартия и картон – 7,97%.

От извършената оценка на количествата зелени отпадъци от поддържане на обществени площи, паркове и градини в община Роман средногодишно се образуват и събират разделно около 330 тона растителни отпадъци, годни за компостиране.

Сравнително нисък е процента на отпадъците от фракция „други“ средно – 1,99%.

Общината разполага със собствени автомобили за събиране и транспортиране на битовите отпадъци. Автомобилите са 2 броя „Мерцедес“, 1 брой камион ДАФ-ФА и 1 брой автомобил „Газ“ 53.

Съдовете за твърди битови отпадъци, които по настоящем са разположени във всички населени места са собственост на Община Роман. Сметосъбирането и сметоизвозването се осъществява със съдове тип „Бобър“ – 1,1 м3 и съдове тип „Мева” - 110 л. Общината разполага с 451 броя контейнери с обем - 1,1 м3 тип „Бобър и 105 броя кофи Мева“.

Таблица 51: Брой и разпределение на съдове за отпадъци по населени места

№ по ред	Населено място	Контейнери 1,1 м3 – „Бобър“ - железни	Кофи тип „Мева“ – железни – 110 л.	Контейнери - пластмасови	Кофи - пластмасови
1.	гр. Роман	220	5	0	0
2.	с. Д.Бешовица	23	24	1	3
3.	с. Камено поле	39	0	4	0
4.	с. Караш	7	5	0	3
5.	с. Кунино	31	3	3	2
6.	с. Курново	21	12	0	0
7.	с. Радовене	21	12	3	0
8.	с. Синьо бърдо	31	4	4	0
9.	с. Стояновци	12	11	0	0
10.	с. Струпец	27	9	2	1
11.	с. Хубавене	19	20	3	0
ОБЩО		**451**	**105**	**20**	**9**

Източник: Община Роман

[7] Съгласно ДР на ЗУО § 1. т.3. „Биоразградими отпадъци“ са всички отпадъци, които имат способността да се разграждат анаеробно или аеробно, като хранителни и растителни отпадъци, хартия, картон и други.

Община Роман не разполага със съдове за фамилно компостиране на градински отпадъци и специализирани съдове за отпадъци от сгурия и пепел. В община Роман има определен терен за временно съхранение на биоразградими опадъци, определен със Заповед №1176 /26.09.2017 г.на Кмета на Община Роман в имот №100004 в местността „Алиева лъка“. Контейнери и транспортни средства за събиране на зелени биоотпадъци в община Роман няма. Предстои закупуване на същите, но зависи от финансовите възможности на общинския бюджет. Изградена е система за разделно събиране на отпадъци от опаковки, което се извършва от „Екопак България“ АД.

Разположението на съдовете за разделно събиране на отпадъци в град Роман:

1. Бул. "Христо Ботев" - между автогарата и градинката;
2. Ул. "Георги Бенковски" - на пазара;
3. Бул. "Христо Ботев" - до ОбА - Роман
4. Бул. "Христо Ботев" - зад бл. 10 и зад магазините'
5. Ул. "Рила" - пред магазините;
6. Жил. к-с Роман, бл.8 - при алеята

Основните проблеми, свързани със строителните отпадъци са неконтролираното изхвърляне на строителни отпадъци от гражданите и фирмите, което води до формирането на нерегламентирани сметища. Често населението неконтролирано изхвърля строителни отпадъци на незаконни сметища главно на входовете и изходите на населените места, както и замърсява зелените площи в самите населени места. За строителните отпадъци, от обичайните ремонти на жилищата, няма форма, по която да бъдат контролирани.

Друг проблем е изхвърлянето на строителни отпадъци в контейнерите за твърди битови отпадъци, което води до тяхното повреждане, а от тежината им се повреждат и повдигащите механизми на сметосъбиращите специализирани автомобили.

Необходимо е да се предприемат мерки за осигуряване селективното разделяне на отпадъците на мястото на образуване и изграждането и функционирането на надеждна система и съоръжения за депониране и рециклиране на строителни отпадъци в община Роман.

На територията на общината няма изградено депо или площадка за депониране на строителни отпадъци и не съществува система за организирано събиране и последваща повторна употреба на този вид отпадък. По тази причина липсват и точни данни за вида и количеството на образуваните строителни отпадъци през последните години.

Малките количества строителни отпадъци, генерирани от ремонти на частни жилища и офиси в община Роман се събират и извозват на депо за временно съхранение на строителни отпадъци, с местонахождение - местност: „Сухо поле“.

Община Роман има сключени договори за разделно събиране на отпадъци от електрическо и електронно оборудване, излезли от употреба батерии и акумулатори и излезли от употреба МПС с фирма „Макметал холдинг” гр. София, кв. Кремиковци.

В община Роман няма регистрирани площадки за дейности с отпадъци от ИУМПС, ИУЕЕО, НУБА, отработени масла и отпадъчни нефтопродукти и излезли от употреба гуми.

Основните генератори на производствен отпадък в община Роман са действащите промишлени предприятия, сред които няма такива с висок рисков потенциал на образувания отпадък. На територията на общината няма изградена инфраструктура за разделно събиране и третиране на опасни отпадъци. При констатирани такива се използват услугите на лицензирана фирма.

Един от потенциалните източници за локални почвени зъмърсявания са складовете за съхранение на негодни и залежали пестициди. На територията на община Роман е имало 4 склада за пестициди, намиращи се в селата Камено поле, Кунино, Радовене и Синьо бърдо. През 2001 г. отпадъците са събрани, натоварени, извозени и предадени в склад на „Агроекохим" АД Враца – общо 20145 кг негодни, залежали и забранени фитофармацевтични препарати (хербазин, агрифлан, зелон, нитратни и др.). По този начин е ликвидирано наличието на опасни отпадъци на територията на община Роман.

Необходими са мерки за информиране на населението за опасностите за околната среда и повишаване на обществената заинтересованост за по широко участие в организираните мероприятия за предаване на опасни отпадъци от домакинствата. Разделното събиране на опасните битови отпадъци все още не е системно, а кампанийно. Поради това голяма част от тях все още се изхвърлят в контейнерите съвместно с неопасните битови и се извозват с тях за последващо третиране.

Болничните отпадъци на територията на общината се генерират основно от Специализирана болница за продължително лечение на белодробни болести ЕООД гр. Роман. Опасните болнични отпадъци се изгарят в инсинератор в гр. София.

В община Роман няма изградена система за разделно събиране и транспортиране на биоразградими и биоотпадъци и не е въведена система за фамилно компостиране на градински отпадъци. Със Заповед №1176 /26.09.2017 г. на Кмета на Община Роман е определен терен за временно съхранение на биоразградими опадъци в имот №100004 в местността „Алиева лъка". Все още не са въведени контейнери за разделно събиране на зелените биоотпадъци и това води до значителния им дял в смесения битов отпадък. Предстои закупуване на същите, но зависи от финансовите възможности на общината. Предстои да бъде изградена регионална инсталация за компостиране на биоразградими и биоотпадъци предстои на територията на РСУО - регион Луковит. Инсталацията е проектирана и се очаква да бъде финансирана по ОПОС, а прогнозният й капацитет е до 6 000 т. годишно.

Често срещани практики в общината е третирането на биоразградимите отпадъци да се осъществява по следните начини:

- ***използване на кухненски и градински остатъци за храна на животни ;***
- ***закопаване на хранителни и растителни отпадъци в почвата (задния двор или градината без последващо използване);***
- ***натрупване на смесени купчини с оборска тор, растителни и хранителни отпадъци в полето (купчините не се обръщат, но след около три години са годни (вече компостирани) за използване като подобрител на почвата);***
- ***натрупване на смесени купчини с оборска тор (купчините не се обръщат след това, но след това компостираната оборска тор се използва като подобрител на почвата).;***
- ***изгаряне на градински отпадъци и листа.***

В Националната стратегия за намаляване на количествата депонирани биоразградими отпадъци са заложени конкретни мерки, които трябва да се предприемат по отношение на този вид отпадък.

Предвид специфичния характер на отпадъците, образувани на територията на община Роман и значителното участие на зелените, градински и селскостопански отпадъци, образувани от домакинствата в определени периоди е необходимо да се предприемат действия в две посоки:

- за въвеждане на фамилно компостиране с последващо използване на компоста в личните стопанства;
- за въвеждане на система за разделно събиране и извозване на биоразградимите отпадъци от общината, след изграждане на регионална инсталация за компостиране/анаеробно разграждане от РСУО - Луковит.

Компостирането на растителните отпадъци в мястото на образуването им е в синхрон с приетите принципи за управление на отпадъците. В този случай растителните остатъци не са отпадък, а изходна суровина за получаване на компост –средство за подобряване качеството и плодородието на почвата. При реализацията на целите ще се кандидатства за финансово подпомагане от страна на ПУДООС и ОПОС.

Обхващането на все по-голям брой семейства в системи за домашно компостиране е възможно чрез постоянно информиране на населението за възможностите за оползотворяване на биоразградимите отпадъци и предоставяне на контейнери за компостиране на семействата, които желаят да компостират биоразградимите си отпадъци. За отчитане на ефекта от тази мярка е необходимо предоставянето на компостери на отделните домакинства да бъде обвързано с изискване за своевременно представяне на информация от общините за постигнатите нива на намаление на биоразградимите отпадъци, постъпващи за депониране.

Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците изисква да се осигури съвместното постигане на следните регионални цели за разделното събиране и оползотворяване на битовите биоотпадъци:

• до 31 декември 2016 г. - не по-малко от 25 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

• до 31 декември 2020 г. - не по-малко от 50 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

• до 31 декември 2025 г. - не по-малко от 70 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

Анализите показва, че в община Роман има добри предпоставки за въвеждане на разделно събиране на отпадъци с биологичен произход и съответното им оползотворяване, напр. чрез компостиране. Поради големия дял на биоразградимите отпадъци, подходящи за компостиране от общото количество на битовите отпадъци прилагането на ефективна система за разделното им събиране ще доведе до съществено намаляване на разходите за транспортиране и обезвреждането на смесените битови отпадъци на Регионалното депо. Предвижда се и въвеждане на система за домашно компостиране.

На територията на община Роман няма действаща ГПСОВ. В общината има изградена пречиствателна станция с биостъпало за промишлени отпадни води в завод „Метизи” АД. Към пречиствателната станция има изградени изсушителни полета, които позволяват целесъобразно третиране на утайките и използването им след това за наторяване. Пречиствателната станция има достатъчен капацитет за пречистване и на градските отпадни води.

На територията на община Роман всички нерегламентирани селски сметища са закрити. Преустановена е експлоатацията на Общинското депо за ТБО в местността „Вълчов дол” на около 3 км от гр. Роман, тъй като не отговаря на нормативните изисквания, но същото се рекултивира на два етапа – техническа и биологична рекултивация.

5.3. Биоразнообразие, защитени територии и защитени зони

На територията на община Роман няма природни паркове и природни резервати с национално значение, но има природни забележителности като вековни дървета, пещери, скални образования и др. Общата площ на обектите от Националната екологична мрежа (НЕМ) заемат 31,07% от общата площ на община Роман.

Със Закона за защитените територии (ЗЗТ, обн. ДВ, бр. 133/1998 год.) се уреждат категориите защитени територии, тяхното предназначение и режим на опазване и ползване, обявяване и управление. Целта на закона е опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достояние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото.

На територията на община Роман попадат следните четири **защитени територии** по смисъла на Закона за защитените територии (ЗЗТ):

- Природна забележителност „**Чуклите**“ – в землището на с. Камено поле, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1427/13.05.1974 г. на МГОПС (ДВ бр.44/1974 г.). Представлява скални образувания в живописна каньоновидна долина на р. Ръчене. Районът около природната забележителност обхваща няколко групи от скални чукли на надморска височина около 300 м.

- Природна забележителност „**Червеница**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 3039/03.10.1974 г. на МГОПС (ДВ бр.88/1974 г.). Представлява монолитен скален блок, разположен в скалния масив, над самото село, на площ от 3 ха. Тя се намира на входа на Карлуковския пролом, един от най-красивите карстови райони в България, символично отбелязвайки неговото начало.

- Природна забележителност „**Гълъбарника**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1799/30.06.1972 г. на МГОПС (ДВ бр.59/1972 г.). Представлява пропастна пещера с красиви цветни каменни образувания. Началото на пропастта е неправилен, кръгъл отвор, от който се вижда дъното на пещерата. Образувана е по серия успоредни пукнатини, които водата е разширила.

- Природна забележителност „**Самуилица I и II**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1799/30.06.1972 г. на МГОПС (ДВ бр.59/1972 г.). Съседни пещери с добре запазени бели, красиви образувания, като на пода има синтрови езера и панички. Двете пещери са обявени със Заповед №1799 от 30.06.1972 г. на МГОПС, на площ от 3,5 ха.

За четирите защитени територии, попадащи в границите на община Роман към 2019 г. по информация от РИОСВ – Враца, няма приети Планове за управление.

От **защитените зони**, съгласно Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) /зони по Натура 2000/ по Директивите за природните местообитания и за дивите птици, на територията на общината попадат:

- BG0000332 „Карлуковски карст“ – защитена зона по Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици, обявена със Заповед № РД – 788/29.10.2008 г. на Министъра на околната среда и водите (обн. ДВ, бр. 105/2008 г.) – землище на с. Кунино, с. Камено поле и с. Долна Бешовица, общ. Роман, на площ 49764,718 дка. Предмет на опазване в зоната са следните видове птици: Малък корморан (Phalacrocoraxpygmeus), Малък воден бик (Ixobrychus minutus), Нощна чапла (Nycticorax nycticorax), Гривеста чапла (Ardeola ralloides), Малка бяла чапла (Egretta garzetta), Голяма бяла чапла (Egretta alba), Черен щъркел (Ciconia nigra), Бял щъркел (Ciconia ciconia), Червен ангъч (Tadorna ferruginea), Осояд (Pernis apivorus), Египетски лешояд (Neophron percnopterus), Орел змияр (Circaetus gallicus), Тръстиков блатар (Circus aeruginosus), Малък орел

(Hieraaetus pennatus), Късопръст ястреб (Accipiter brevipes), Белоопашат мишелов (Buteo rufinus), Сокол скитник (Falco peregrinus), Планински кеклик (Alectoris graeca), Ливаден дърдавец (Crex crex), Турилик (Burhinus oedicnemus), Бухал (Bubo bubo), Козодой (Caprimulgus europaeus), Земеродно рибарче (Alcedo atthis), Синя- вица (Coraciasgarrulus), Сив кълвач (Picus canus), Черен кълвач (Dryocopus martius), Среден пъстър кълвач (Dendrocopos medius), Сирийски пъстър кълвач (Dendrocopos syriacus), Горска чучулига (Lullula arborea), Полска бъбрица (Anthus campestris), Черве- ногърба сврачка (Lanius collurio), Черночела сврачка (Lanius minor), Ястребогушо копривarче (Sylvia nisoria), Полубеловрата мухоловка (Ficedula semitorquata), Градинска овесарка (Emberiza hortulana); Голям корморан (Phalacrocorax carbo), Малък ястреб (Accipiter nisus), Обикновен мишелов (Buteo buteo), Черношипа ветрушка (Керкенез) (Falco tinnunculus), Сокол орко (Falco subbuteo), Речен дъждосвирец (Charadrius dubius), Голям горски водобе- гач (Tringa ochropus), Късокрил кюкавец (Actitis hypoleucos), Пчелояд (Merops apiaster).

- **BG0001014 „Карлуково“ –** защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, включена в списъка със защитени зони, приет с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет (обн. ДВ бр. 21/2007 г.). На територията на общината попада в землищата на с. Кунино, с. Камено поле, с. Долна Бешовица, с. Радовене и с. Стояновци. Предмет на опазване в зоната са следните растителни видове: сребролистна липа (Tilia tomentosa), космат дъб (Quercus pubescens), келяв габър (Carpinus betulus), цер (Quercu cerris), благун (Quercus fraineto), бяла върба (Salix alba), червен (Crataegus monogyna) и черен и глог (Crataegus pentagyna), обикновен люляк (Syringa vulgaris) златиста папрат (Ceterach officinarum), жълт равнец (Achillea clypeolata) и др. От животинските видове предмет на опазване в защитената зона са: Алпийска розалия (R. alpina), Бисерна мида (U. crassus), Брумбар рогач (L. cervus) Буков сечко (M. funereus), Ивичест теодоксус (T. transversalis), Лицена (L. dispar), Обикновен сечко (C. cerdo), Ручеен рак (A. torrentium), Балкански щипок (S. aurata), Горчивка (Rh. sericeus), Распер (A. aspius), Черна мряна (B. meridionalis), Голям гребенест тритон (T. karelinii), Жълтокоремна бумка (B. variegata), Об. блатна костенурка (E. orbicularis),Червенокоремна бумка (B. bombina), Шипобедрена костенурка (T. graeca), Видра (L. lutra), Вълк (C. lupus), Лалугер (S. citellus), Пъстър пор (V. peregusna), Степен пор (M. eversmanni), Голям нощник (M. myotis), Дългокрил прилеп (M. schreibersii), Дългопръст нощник (M. capaccinii), Широкоух прилеп (B. barbastellus) и др.

- **BG0000374 „Бебреш“ –** защитена зона по по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, включена в списъка със защитени зони, приет с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет (обн. ДВ бр. 21/2007 г.). Зоната попада в землищата на с. Караш и с. Средни рът. Предмет на опазване в зоната са природните местообитания са алувиални гори с Alnus glutinosa и Fraxinus excelsior, полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (Festuco-Brometalia), низинни сенокосни ливади, хазмофитна растителност по варовикови скални склонове, термофилни букови гори (Cephalanthero-Fagion), дъбово-габърови гори от типа Galio-Carpinetum, смесени гори от съюза Tilio-Acerion върху сипеи и стръмни склонове, панонски гори с Quercus petraea и Carpinus betulus, панонски гори с Quercus pubescens, балкано-панонски церово-горунови гори. От животинския свят обект на опазване са: Безгръбначни – Обикновен сечко, брумбар рогач, буков сечко, алпийска розалия и ивичест теодоксус; Риби – Черна (балканска) мряна, обикновен щипок, балканска кротушка, европейска горчивка, балкански щипок, ручеен рак и бисерна мида; Земноводни и влечуги – жълтокоремна бумка, обикновена блатна костенурка, шипобедрена костенурка, шипоопашата костенурка и голям гребенест тритон; Бозайници – видра, широкоух прилеп, вълк, дългокрил прилеп, дългоух нощник, остроух нощник, дългопръст нощник,

трицветен нощник, голям нощник, средиземноморски подковонос, южен подковонос, голям подковонос, малък подковонос, подковонос на Мехели и пъстър пор.

Биологичното разнообразие по своята същност представлява многообразието от всички живи организми във всички форми на тяхната естествена организация, техните съобщества и местообитания, на екосистемите и процесите, които протичат в тях.

Макар и сравнително малка по площ, България е страна с богато биологично разнообразие, представено от ценни растителни и животински съобщества, и съдържа примери за почти всички основни типове местообитания и биотопи, известни в Европа.

Биоразнообразието включва цялата жива природа на планетата. Биоразнообразието се опазва главно чрез Закона за защита на биологичното разнообразие, съгласно който биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е приоритет за държавните, общинските органи и гражданите. В тази връзка опазването на биологичното разнообразие е един от приоритетите на Община Роман.

Общината намира в Мизийска-горско растителна област към Предпланинската област на Старопланинската сводово-верижна система. В географско отношение района обхваща най-източните части на Западния и най-западните части на Средния Предбалкан. Попада в два климатични района на Умерено континентална климатична подобласт на Европейско-континенталната област и нископланински район на Севернобългарската подобласт.

Дървестната и храстовата растителност е представена от съобщества на сухоустойчиви видове: различни видове дъб /летен дъб, благун, горун и др./, мизийски бук, цер и габър, клен липа, бяла акация трепетлика, череша и др. От иглолистната растителност преобладава бял бор. Във влажните места покрай реките се срещат влаголюбиви видове - топола, бряст, леска, люляк,шипка, обикновен глог и др. В горския фонд преобладават нискостеблените гори. Горският фонд включва и редица непродуктивни площи, като долини, скали, сипеи и др. Районът е богат на различни дървесни, храстовидни и лечебни диворастящи растения. Отделни видове са поставени под специален режим по опазване и ползване

Вековните дървета в община Роман са 15 броя на средна възраст от 150 - 500 г.

Според Горскостопанския план на ТП ДГС Мездра от 2017 г., в района са установени 10 растителни вида под заплаха, включени в Червената книга на Република България. От тях 1 е с категория критично застрашен, 5 са с категория застрашен и 4 - с категория уязвим. В това число 3 от видовете са български ендемити, а 1 е балкански ендемит.

Фауната в община Роман е разнообразна. В реките се срещат скобар, бяла и черна мряна, клен и др. видове риби. Богата е и пещерната фауна. Като характерни и типични за района могат да бъдат посочени следните видове бозайници - сърна, дива свиня, таралеж, заек, полска мишка и др. От крилатите пернати - бял щъркел, обикновен мишелов, керкенез, малък сокол, обикновена гургулица, обикновена кукумявка, градска и селска лястовица, голям синигер, полско врабче и други. От семейството на влечугите най-характерни са: зелен гущер, ливаден гущер, сива водна змия, смок мишкар и др.

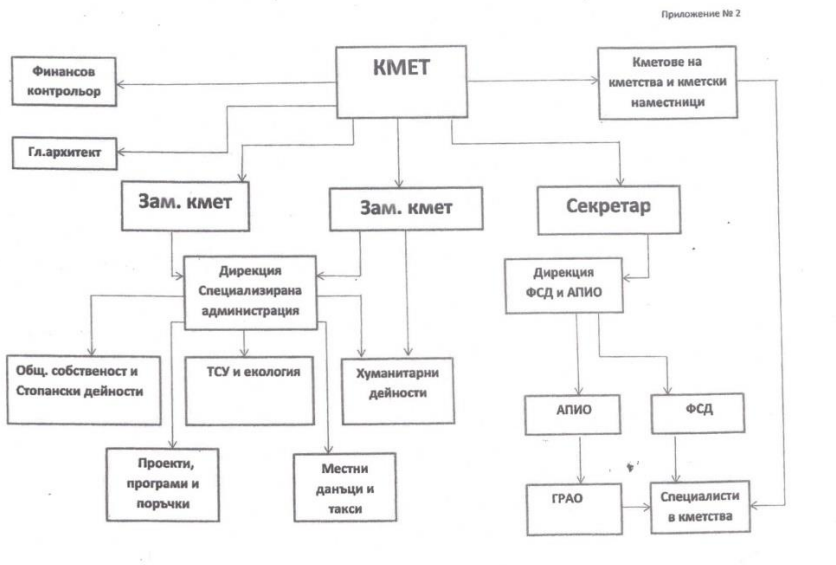
В общината няма природни паркове и природни резервати с национално значение, но има природни забележителности като вековни дървета, пещери, скални образувания и др. Застрашените от изчезване и защитени животни, включени в Червената книга на Република България са изброени в защитените зони, включени в Натура 2000. На територията на общината се срещат защитени животински видове, включени в Приложение №3 на ЗБР, както следва: среден пъстър кълвач, бял щъркел, пъстър пор, шипоопашата костенурка, жълтокоремна бумка, малък креслив орел, сокол скитник, черен кълвач, късопръст ястреб, обикновен мишелов, керкенез, малък сокол, полско врабче, зелен гущер, ливаден гущер, смок мишкар и др.

6. Административен и финансов капацитет на общинската администрация за реализация на ПИРО

Административният капацитет тук се разглежда като способност на администрацията като цяло и на нейните структури и служители да изпълняват нормативно възложените им задачи и да организират и реализират заложените мерки, дейности и проекти в ПИРО.

Общинска администрация - Роман осъществява предоставянето на административни услуги на физическите и юридическите лица при спазване на принципите на законност, бързина, достъпност и икономичност на производството и в съответствие с изискванията за качествено и удобно за гражданите обслужване.

Фигура 10: Структура на Общинска администрация - Роман

Община Роман разполага с добре изградена административна структура и има нужния човешки ресурс и капацитет за изпълнение на Плана за интегрирано за развитие за периода 2021-2027 г. Конкретните правомощия, компетенции, задължения и отговорности на служителите във всички дирекции, отдели и звена са посочени в Устройствения правилник на Общинска администрация – Роман, утвърден от Кмета на общината в началото на 2020 г. и в длъжностните характеристики за съответните щатни бройки. За увеличаване на експертния потенциал, за повишаване квалификацията и капацитета на общинските служители са реализирани програми и ежегодно са провеждани различни обучения.

Общинската администрация е Обща и Специализирана.

Общата администрация е организирана в Дирекция „Финансово-счетоводни дейности и административно, правно и информационно обслужване", с функции в две направления "Административно, правно и информационно обслужване" и „Финансово-счетоводни дейности". Общата администрация осигурява технически дейността на органите на местната власт и на специализираната администрация. Извършва дейности по административното обслужване на гражданите, физическите и юридическите лица.

Специализираната администрация включва дирекция "Специализирана администрация". Тя подпомага и осигурява осъществяването на правомощията на органите на кмета на общината. Специализираната администрация е организирана в Дирекция „Специализирана администрация" и изпълява функции в следните направления:

- Териториално, селищно устройство и екология;
- Хуманитарни дейности;
- Проекти, програми и обществени поръчки;
- Общинска собственост и стопански дейности;
- Местни данъци и такси.

В община Роман е обособен Център за административно обслужване (ЦАО).

Към 2020 г. общата численост на Общинска администрация – Роман е 47 щатни бройки, от тях, по служебно правоотношение – 9 и по трудово правоотношение – 38. Общо 41,5 щатни бройки от числеността и структурата са за делегираната от държавата дейност „Общинска администрация", а 5,5 щатни бройки са за дофинансиарне с метни приходи в дейност „Общинска администрация".

Ръководните длъжности са: Кмет на общината, Заместник-кметове - 2, Секретар на общината, Финансов контрольор, Кметове на кметства – 9 броя и Кметски наместци – 2, които на 0,5 щатни бройки.

Структура на Общинска администрация Роман към 2023 г.

1. Кмет на община – 1 бр.
2. Кмет на кметство – 9 бр.
3. Кметски наместници – 2х0,5 бр.
4. Заместник-кмет на община – 2 бр.
5. Секретар на община – 1 бр.

Обща администрация – 1+10 = 11 бр.

1. Ръководни длъжности – 1 бр.

- Директор на дирекция ФСД и АПИО /Финансово-счетоводни дейности и административно, правно и информационно обслужване"/ - 1 бр.

2. Експертни длъжности – 10 бр.

Специализирана администрация – 1+0,5+15 = 16,5 бр.

3. Ръководни длъжности – 1,5 бр.

- Директор на дирекция „Специализирана администрация" – 1 бр.
- Главен архитект – 0,5 бр.

РЕКАПИТУЛАЦИЯ: 47 ЩАТНИ БРОЙКИ, В Т.Ч.:

- Ръководство – 14 бр.
- Обща администрация – 11 бр.
- Специализирана администрация – 16,5 бр.
- Дофинансиране с местни приходи – 5,5 бр.

В Общината е създадена много добра организация за прилагане и изпълнение на стария ОПР 2014-2020 г. от гледна точка на планирани и реализирани дейности, вътрешен мониторинг и контрол, привличане на средства от фондовете на ЕС и други програми. Доказателство за това са одобрените и изпълнени през периода 2014-2020 г. общински проекти, финансирани от различни Оперативни програми, Програмата за развитие на селските райони и други български и международни донорски програми.

Финансовият капацитет се разглежда от гледна точка на способността на Общината да генерира собствени приходи и да реализира самостоятелно или да съ-финансира заложените в ПИРО мерки, проекти и дейности.

Роман е община с общ годишен бюджет около 25 милиона лева, но с ограничен финансов капацитет за самостоятелно изпълнение и съфинансиране на големи проекти и дейности. Въпреки малкия бюджет, ежегодно се планират средства за изготвяне и изпълнение на проекти, продиктувани от нуждите на населението и средата на обитаване.

Касовото изпълнение на бюджета на Община Роман за 2023 година е следното:

По приходната част:

Общо приходната част за отчетния период е изпълнена на 99,18% , където при уточнен годишен план в размер на: 25 229 789 лева, изпълнението възлиза на: 25 022 200 лева, от които за делегираните от държавата дейности при уточнен годишен план – 16 156 514 лева, изпълнението е 16 090 356 лева и възлиза на 99,59%, а за местните дейности при уточнен годишен план – 9 073 275 лева, изпълнението възлиза на 8 931 844 лева, което в процентно отношение е 98,44%, в това число със субсидиите и целевите трансфери от Републиканския бюджет, които се отнасят в частта на местните дейности.

По разходната част:

Разходната част на общинския бюджет за Дванадесетмесечието на 2023 година е изпълнена на 74,62%, където при уточнен годишен план 25 229 789 лева, изпълнението възлиза на 18 827 490 лева, от които за държавните дейности при уточнен годишен план – 16 156 514 лева, изпълнението е 11 415 973 лева, което прави 70,66%, за местните дейности при уточнен годишен план – 8 655 470 лева са изпълнени разходи за 7 101 844 лева, което възлиза на 82,05% и за дейностите с дофинансиране – при уточнен годишен план – 417 805 лева изпълнението е 309 673 лева, което в процентно отношение възлиза на 74,12%.

Бюджетните взаимоотношения на общината с РБ за 2023 г. по уточнен годишен план възлизат в общ размер на: 14 889 911 лева, в това число: обща субсидия за държавните дейности – 8 313 248 лева; изравнителна субсидия за местните дейности – 905 300 лева; целева субсидия за капиталови разходи – 1 058 200 лева; трансфер за зимно поддържане и снегопочистване – 131 200 лева и други целеви трансфери от ЦБ /параграф31-18 и 31-28/ – 4 481 963 лева.

Възможностите за съ-финансиране и/или самостоятелно изпълнение на проектите, заложени в ПИРО 2021-2027 г. са ограничени, предвид тенденциите на демографска криза и икономически упадък и др, което води до липсата на достатъчно собствени приходи в общинския бюджет и все по-силна зависимост от субсидии и целеви средства от държавата.

За изпълнението на Плана за интегрирано развитие за периода 2021-2027 г. следва да се търсят източници на средства извън общинския бюджет – Оперативни програми, финансирани от фондовете на ЕС, Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони, Програми за трансгранично сътрудничество, Програми на българските министерства и други. Като алтернативи за съ-финансиране на проекти могат да се ползват кредити от фонд „ФЛАГ”, краткосрочни банкови заеми, целеви субсидии и помощи от държавния бюджет.

Община Роман разполага с нужния опит и човешки ресурси за изпълнение на предвидените дейности и мерки в Плана за интегрирано развитие за периода 2021-2027 г., но е с ограничен финансов ресурс за самостоятелно финансиране на големи обекти и проекти. За изпълнението на ПИРО 2021-2027 г. са важни и частните проекти и инвестиции на местния бизнес и НПО, които водят до подобряване на средата и икономическо съживяване на района.

7. SWOT- анализ

SWOT-анализът като качествен аналитичен и прогностичен метод дефинира действието на вътрешните и външните фактори за развитие на територията и възможностите за избор на подходяща стратегия за постигане на целите на ПИРО. При разработването на SWOT-анализа, спазвайки принципа за интегриран подход, отделните му елементи са разгледани в тяхната цялост и взаимодействие.

SWOT-анализът е обективно следствие от социално–икономическия анализ и представя в обобщен вид изводите от проучването на състоянието и потенциала за развитие на общината. Той служи за основа при обосноваването на конкретни цели, приоритети и мерки в стратегическата част на ПИРО.

Приложима е общата матрица за този вид анализи, отразяваща взаимодействието на вътрешните фактори (силни и слаби страни) и външните фактори (възможности и заплахи).

SWOT- анализът включва оценка на вътрешните фактори, чрез която се идентифицират силните и слабите страни на община Роман, оценка на външните фактори на обкръжаващата среда, които очертават благоприятните възможности и потенциални заплахи за развитието на общината. Тъй като SWOT- анализът се явява обобщаващият фундамент на плановете за развитие, в него са отразени съществуващите проблеми (местни и външни за територията), които са свързани с глобални тенденции или екологични проблеми (демографска и икономическа криза, промени в климата, загуба на биоразнообразие и др.).

В резултат от направения SWOT – анализ се предлага типа стратегия, която е най-подходяща да реализира Общината през новия програмен период 2021-2027 г.

Силни страни	Слаби страни
1. Богати природни ресурси съчетание на Предбалканската област на западна Стара планина и долината на р. Искър. 2. Висок дял на защитени зони, защитени територии, богата флора и фауна и защитени видове. 3. Плодородна земя, благоприятни климатични условия и водни ресурси за развитие на ефективно селско стопанство. 4. Значителни горски масиви и чиста околна среда – добро качество на атмосферния въздух и почвите. 5. Възможност за трансгранични връзки с Република Румъния. 6. Висок дял на населението в групата 15 - 64 г., формираща трудовия потенциал. 7. Добре развита и балансирана селищна мрежа. 8. Изградена техническа, транспортна и социална инфраструктура. 9. Културно-историческо наследство и потенциал за развитие на еко, селски и познавателен туризъм. 10. Добре развити социални дейности и услуги.	1. Периферно разположение спрямо главните оси на развитие, встрани от важни транспортно-комуникационни трасета и големи административни центрове. 2. Демографска криза – трайно намаляване и застаряване на населението. 3. Висок дял на нискообразован и ниско квалифициран човешки потенциал. 4. Висока безработица, ниски доходи и жизнен стандарт на населението. 5. Относително амортизирана техническа и транспортна инфраструктура. 6. Неблагоприятна инвестиционна среда, ниска конкурентоспособност и слаба икономическа активност на населението. 7. Ограничен достъп до високоскоростен интернет и ниска компютърна грамотност на населението. 8. Ограничен брой цифрови обществени, социални, образователни и бизнес услуги. 9. Ограничени възможности на общинския бюджет. 10. Липса на ПСОВ и на канализация в малките населени места.

Възможности	Заплахи
1. Добри условия за развитие на биологично земеделие, растениевъдство, животновъдство и преработвателна промишленост с висока добавена стойност. 2. Подобряване на инвестиционния климат, привличане на инвеститори и съживяване на икономиката. 3. Развитие на активи търговско - икономически връзки с Република Румъния. 4. Повишаване конкурентоспособността на МСП чрез технологично обновяване и иновации. 5. Усвояване на възможностите за интегриран културно-исторически, селски, еко туризъм, лов и риболов. 6. Усъвършенстване на партньорството със съседни общини, бизнеса и НПО при подготовка и реализиране на интегрирани проекти. 7. Добър потенциал за използване на ВЕИ – вода, биомаса и слънчева енергия. 8. Използване на възможностите за интегрирано развитие на административния център и малките населени места. 9. Адаптиране на образователната система към изискванията на пазара на труда. 10. Мобилност на населението за полагане на труд и ползване на услуги.	1. Задълбочаване на дисбаланса в териториалното разпределение на населението. 2. Продължаващо намаляване и застаряване на населението и отрицателен естествен и механичен прираст. 3. Задълбочаване на икономическия упадък и риск от социална нестабилност. 4. Продължаващ недостиг на образована и квалифицирана работна сила. 5. Задълбочаване на неравенствата в социално-икономическото и културното развитие на административния център и селата. 6. Засилване на зависимостта на района от климатичните промени - общината попада в в шеста група с най-висока уязвимост. 7. Забавяне в доизграждането и развитието на базова инфраструктура поради ограничено финансиране. 8. Увеличаваща се зависимост на общинския бюджет от централната власт поради липса на собствени приходи. 9. Посегателства върху природните и културно-исторически дадености. 10. Замърсяване на околната среда от антропогенни или други фактори.

ЧАСТ II. ВИЗИЯ, СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

1. Място и роля на ПИРО в системата от стратегически и програмни документи

От особено важно значение е ПИРО да бъде разработен и прилаган като част от общата система от стратегически и програмни документи на европейско, национално и регионално ниво. Формулирането на визия, стратегически цели и приоритети на общинския план за интегрирано развитие от една страна трябва да отговарят на идентифицираните нужди и проблеми в целевата територия, а от друга да бъдат изцяло съгласувани и да допринасят за постигане на целите на документите от по-високо йерархично ниво.

Планът за интегрирано развитие на община Роман (ПИРО) определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията в контекста на идентифицираните проблеми и потребности на развитието и стратегическия пакет

от регионални, национални и документи на ЕС, формиращи основните политики на развитието през програмен период 2021- 2027 г.

Изготвеният социално-икономически анализ определи ключовите проблеми и нужди за развитието на община Роман. Като най-сериозни сред тях се открояват:

Преодоляването на демографската криза, намаляване, застаряване на населението, отрицателен естествен прираст, продължаваща миграция на младите хора и безработицата.

Икономическата активност, както развитието на малкия и средния бизнес дават основата за заетостта, доходите и мотивацията на населението да остане да живее и работи в общината. Необходима е целенасочена подкрепа за местните фирми, както и за привличането на външен инвестиционен ресурс, който да подпомогне икономическото съживяване на района. Това следва да бъде съчетано с приоритетно преодоляване на технологичната изостаналост и недостатъчната иновационна активност на действащите местни предприятия, за да могат те да станат конкурентноспособни в дългосрочен план. Също така, добре развитият местен сектор на селското стопанство и възможностите, съществуващи за развитие на биоземеделие и преработваща промишленост следва да бъдат подкрепени и да повишат своята регионална добавена стойност, като се насърчават интегрираните проекти и дейности в тези сфери, включително със съседни общини.

Фокусът при развитието на институционалната среда следва да бъде поставен върху подобряване на условията за правене на бизнес, чрез създаването, обновяването или разширяването на бизнес паркове и индустриални зони със съседните общини.

Основна слабост в община Роман остава ниското ниво на образованост и квалификация на голяма част от работещите и безработните. Ако тези фактори не бъдат овладяни, значителни части от територията на района няма да могат да се включат успешно в икономическите процеси и да отговорят на предизвикателствата на новото индустриално и цифрово развитие. В този контекст, от особено значение е поставянето на фокуса върху подобряването на образователната и социалната инфраструктура, подпомагането на процеса на трудова интеграция, чрез повишаване на квалификацията, съобразно изискванията на пазара на труда.

Наличието на ЖП транспорт в общината и подобряването на транспортната свързаност и достъпност са два от факторите, които могат значително да подпомогнат развитието на всички останали елементи и системи (бизнеса, инвеститорите, мобилността на гражданите и работната сила и т.н.). Затова, приоритетно следва да се вложат ресурси в значително подобрение както на транспортната, така и на техническата и телекомуникационна инфраструктура.

Едновременно с това, следва да се фокусират усилията за развитие на трансграничното (с Република Румъния) и териториалното сътрудничество, както и да се използва потенциала за интегрирано развитие на града и прилежащите към общината малки населени места за преодоляване на различията. Всички тези мерки следва да бъдат съобразени с адекватни дейности по опазване на околната среда и биоразнообразието и превенция на рисковете от изменението на климата, природни бедствия, аварии и катастрофи.

Рамката на стратегическите приоритети на ПИРО на община Роман трябва да се съобрази и да допринесе за изпълнението на целите за развитие на страната, заложени в новите документи, както и целите на европейската политика за сближаване през периода 2021-2027 г.

Новите елементи при програмирането на политиката на сближаване 2021-2027 г. на ЕС включват следното изискване - всички национални приоритети за развитие трябва да бъдат пряко свързани с набор от пет основни цели на политиките (ЦП), адресирани от общия регламент, върху които фондовете на ЕС ще съсредоточат своята подкрепа:

ЦП 1 - По-интелигентна Европа чрез насърчаване на иновативния и интелигентен икономически преход;

ЦП 2 - По-зелена, нисковъглеродна Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, приспособяване към изменението на климата и превенция и управление на риска;

ЦП 3 - По-добре свързана Европа чрез подобряване на мобилността и регионалната свързаност на ИКТ;

ЦП 4 - По-социална Европа — реализиране на европейския стълб на социалните права;

ЦП 5 - Европа по-близо до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на всички видове територии.

На базата на направен социално-икономически анализ за развитието на България за периода 2007-2017 г. са откроени следните приоритети и под-приоритети за новия програмен период:

Фигура 11: Национални приоритети и под-приоритети през периода 2021-2027 г.

Наука и иновации за конкурентоспособност **-** Основната цел на този приоритет е повишаването на конкурентоспособността на българската икономика и преструктурирането ѝ в икономика, базирана на знанието и интелигентния растеж.

Образование и обучение за високо квалифицирана работна сила **-** Основната цел на този приоритет е формирането и повишаване качеството на човешкия капитал, като основен фактор на производството.

Подобряване на свързаността и цифровизация на икономиката **-** Приоритетът е насочен към осигуряване на предпоставки за повишаването на конкурентоспособността на икономиката, каквито са по-добрата институционална и бизнес среда и дигитализирането на икономиката.

Насърчаване на заетостта и социалното включване и намаляване на бедността **-** Основната цел на този приоритет е подпомагане реализацията на пазара на труда и активното приобщаване на уязвими групи в заетост и социално включване, чрез повишаване на възможностите им за започване на работа, подобряване на уменията, насърчаване на социално-

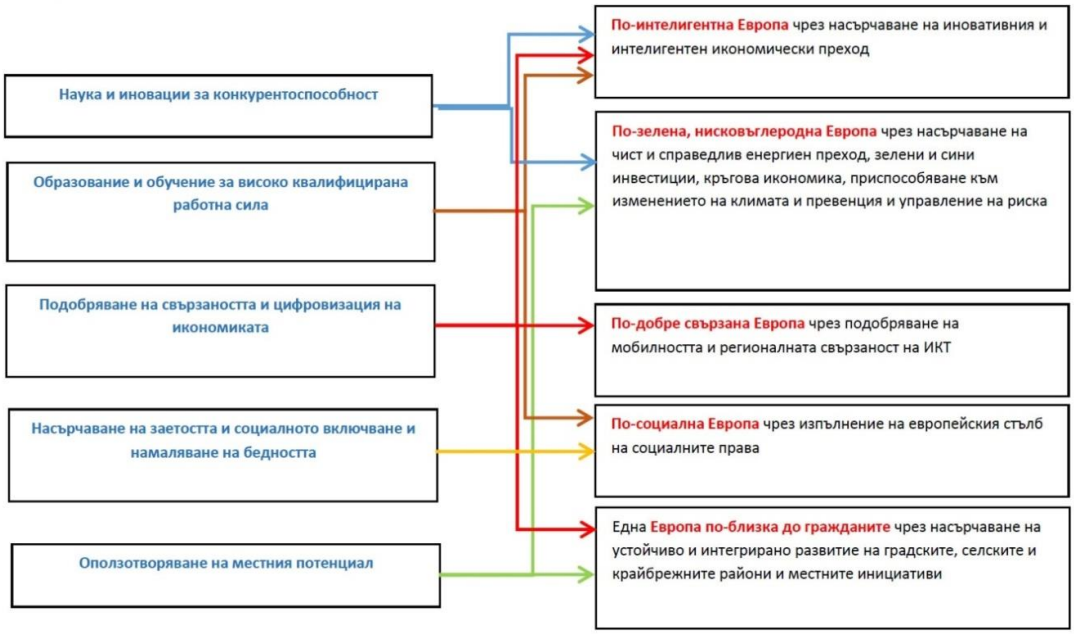
икономическата им интеграция, подобряване на достъпа им до качествени социални услуги и преодоляване на тежките материалните лишения и лошите жилищни условия.

Оползотворяване на местния потенциал - Този приоритет има изключително териториална насоченост, като се следва т.нар. териториален подход, в основата на който стои районът със своите специфични дадености и потребности.

В допълнение, националната политика през периода 2021-2027 г. ще включва и целенасочени действия по следните хоризонтални политики:

- **Хоризонтална политика 1:** Действия, свързани с климата;
- **Хоризонтална политика 2:** Преференциални проекти в изостанали райони;
- **Хоризонтална политика 3:** Сигурност и миграция.

Фигура 12: Връзка между националните приоритети и основните цели на Политиката за сближаване на ЕС през периода 2021-2027 г.

Прилагането на подход за използването на интегрирани териториални инвестиции продължава да бъде актуален в новата политика на сближаване, както и пълното използване на местния потенциал за развитие на регионите и общините.

Националната програма за развитие „България 2030“ е рамков стратегически документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи, детерминиращ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения. Документът определя визията за развитие на България до 2030 г., три стратегически цели, за чието изпълнение групира пет области (оси) на развитие и 13 национални приоритета.

Национална визия:

През 2030 г. България е държава с висок жизнен стандарт и конкурентноспособна, нисковъглеродна икономика. Страната разработва и внедрява иновации във всеки сектор на икономиката, адаптирайки се към променящия се свят чрез своето високообразовано, креативно, солидарно и здраво общество. То представлява плодородна почва за идеи и притегателна сила за

инвестиции и човешки капитал. Уникалните културни и природни дадености на българските региони се оползотворяват отговорно и устойчиво. Те са интегрирани помежду си и със света посредством високоскоростни пътни и оптични връзки, утвърждавайки мястото на страната като кръстопът на идеи и блага в Европа и отвъд. Българският гражданин играе активна роля в бъдещето на своята държава, има богати възможности за личностно и професионално развитие и живее в справедливо и толерантно общество.

Основни цели

Определени са 3 основни цели на националната политика за развитие:

1. Ускорено икономическо развитие
2. Демографски подем
3. Намаляване на неравенствата

Оси на развитие

Реализирането на стратегическите цели е предвидено посредством целенасочени политики и интервенции, групирани в пет взаимосвързани и интегрирани оси на развитие:

1. Иновативна и интелигентна България
2. Зелена и устойчива България
3. Свързана и интегрирана България
4. Отзивчива и справедлива България
5. Духовна и жизнена България

ОС 1 - Иновативна и интелигентна България - Тази ос акцентира върху повишаването на конкурентоспособността на българската икономика и трансформирането ѝ в икономика, базирана на знанието и интелигентния растеж. В рамките на тази ос са определени три национални приоритета:

1. Образование и умения
2. Наука и научна инфраструктура
3. Интелигентна индустрия.

ОС 2 Зелена и устойчива България - Основният фокус на тази ос е устойчивото управление на природните ресурси, позволяващо задоволяване на текущите нужди на икономиката и обществото, при запазване на екологичната устойчивост, така че тези потребности да могат да продължат да бъдат удовлетворявани и в дългосрочен план. Определени са три национални приоритета за реализацията на тази ос:

1. Кръгова и нисковъглеродна икономика
2. Чист въздух и биоразнообразие
3. Устойчиво селско стопанство

ОС 3 Свързана и интегрирана България - Осигуряването на предпоставки за повишаването на конкурентоспособността и устойчивото развитие на районите на страната, каквито са подобряването на транспортната и цифрова свързаност, както и насърчаването на местното развитие, стъпвайки на специфичния местен потенциал, определя политиките, включени в тази ос. Три национални приоритета синтезират основните въздействия:

1. Транспортна свързаност
2. Цифрова свързаност
3. Местно развитие

ОС 4 Отзивчива и справедлива България - Тази ос е фокусирана върху изграждането на ефективни и отговорни публични институции. Специален акцент на политиката върху групите и индивидите в неравностойно положение ще позволи постигане на по-включващ и по-устойчив

растеж и споделен просперитет за всички. Определени са два национални приоритета, адресиращи нейното изпълнение:

1. Институционална рамка
2. Социално включване

ОС 5 Духовна и жизнена България - Политиките ще адресират подобряването на здравния статус на населението, като ключов детерминант на качеството на живот, но също и като необходимо условие за включването му в заетост и социална активност, както и духовни потребности на индивида да осигури предпоставки за превръщането му в творческа и пълноценна личност. Дейностите по изпълнението на тази ос са групирани в два национални приоритета:

1. Здраве и спорт
2. Култура, наследство и туризъм

ПИРО на община Роман следва да бъде съгласуван с приетата визия, приоритети и цели, които определят рамката за реализация на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район, поради своя дългосрочен характер остава непроменена от заложената в Регионалния план за развитие на СЗР 2014-2020 г., и е следната:

„Северозападен район преодолява съществено социално-икономическо изоставане и сериозните структурни и демографски проблеми чрез подходящи инвестиции в свързваща инфраструктура и укрепване на потенциала за растеж, създаващи предпоставки за догонващо развитие в национален и европейски мащаб."

Определени са следните три приоритети за развитие на района:

Приоритет 1: Ускоряване на растежа на регионалната икономика.

Приоритет 2: Запазване и развитие на човешкия капитал.

Приоритет 3: Териториална свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата.

Съгласно Закона за регионалното развитие, Планът за интегрирано развитие на община (ПИРО) определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за планиране от ниво 2 (ИТСР) и общия устройствен план на общината (ОУП).

В тази част на ПИРО на община Роман за периода 2021-2027 г. се определя стратегията за реализация на плана, която обхваща и проследява взаимовръзката между формулираните визия, определените стратегически цели на развитието и свързаните с тях приоритети за действие, които ще бъдат реализирани посредством изпълнението на програмата за реализация (предвидения пакет от мерки и дейности, включващ подготовката, финансирането и изпълнението на конкретни проекти).

ПИРО съдържа визия за развитието на общината, стратегически цели, както и приоритети, насочени към потенциала за развитие на територията със съответни мерки към тях. Използването на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие на общината изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие, мрежата от населени места и отделните сектори, залегнали в Общия устройствен план.

2. Визия

Визията е консолидирана, обобщена представа/желание на местната общност за стандарта на живот и качествата на средата, която изгражда, поддържа и обитава.

Визията дава характеристики на специфичния потенциал на общината и насоките за бъдещото ѝ дългосрочно развитие. Тя отразява перспективите пред глобалното, регионалното и пространственото интегриране на територията, на основата на икономическите и социалните фактори и ресурси, като отчита възможностите за преодоляване на различията между градските и селските райони.

Визията за развитие на община Роман е с перспектива отвъд хоризонта на 2027 г. и формулирана така:

„Община Роман – интегриран земеделски район с добър жизнен стандарт и конкурентоспособна икономика, преодолял социално-икономическото си изоставане, чрез подходящи инвестиции, иновации и образован човешки капитал, с развити комуникации и съхранено природно и културно богатство."

Визията за развитие на община Роман е съгласувана с визията на Общинския план за развитие на общината за периода 2014-2020 г., визията на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район и визията на Националната програма за развитие „България 2030".

За постигане на визията трябва да се разработват и внедряват иновации във всички сектори на местната икономика, като същевременно се инвестира в образование и повишаване квалификацията на човешкия капитал. Културните и природни дадености на общината трябва се оползотворяват отговорно и устойчиво за привличане на инвестиции и развитие на туризма. Общината трябва да се интегрира със света посредством достъпни и удобни пътни и високоскоростни оптични връзки, утвърждавайки мястото си в региона и използвайки предимствата на географското си положение и възможностите за трансгранични проекти с Република Румъния. Гражданите трябва да играят активна роля в бъдещето на своята община и да имат богати възможности за личностно и професионално развитие.

За изпълнение на тази визия е нужно да се използват възможно най-ефективни, икономически средства и да се насърчава поведение, което води до успешно развитие и хармония между човека и природата. За реализирането на визията ще се разчита на местните ресурси и потенциал, които с помощта на привлечени инвестиции и финансовите инструменти на ЕС, ще се превърнат в конкурентни предимства за общината.

Постигането на желаната визия следва да се осъществи чрез определените стратегически цели, подкрепени от адекватни приоритети, мерки и дейности.

3. Пакет от стратегически цели, приоритети и мерки

Целите и приоритетите на Плана за интегрирано развитие на община Роман са определени в съответствие с целите и приоритетите на стратегическите документи за национално, регионално и пространствено развитие на по-високите нива, като се обвързват с постигането на конкретни резултати за територията на общината.

Целите на плана отразяват насоките за национално и регионално развитие, като ги пречупват през призмата на местния потенциал и съсредоточават върху решаването на конкретните проблеми на общината. Основа на дефинираните цели и приоритети е направеният социално-икономически и SWOT - анализ и разкритите основни специфики, проблеми и ключови фактори, стимулиращи и спъващи местното развитие.

Следвайки принципите на съгласуваност и приемственост при формулиране на пакета от цели и приоритети на ПИРО са взети под внимание стратегическите насоки за изпълнение, заложени в Интегрираната териториална стратегия за развитие на СЗР 2021-2027 г. и са представени мерки и дейности, надграждащи постигнатите резултати и въздействия от ОПР на община Роман 2014-2020 г., отчитайки спецификата на новите условия за интегрирано местно и регионално развитие.

Планът за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021-2027 г. поставя следните стратегически цели:

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Икономически растеж, чрез развитие на модерно селско стопанство и преработвателна промишленост, привличане на инвестиции и иновации за повишаване на конкурентоспособността.
СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Демографски подем, насърчаване на образованието, социалното включване, духовно развитие, съхранени традиции и културно наследство.
СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Интегрирано териториално развитие и намаляване на неравенствата, чрез комплексно подобряване на транспортната и цифрова свързаност и достъпност, обновяване на инфраструктурите, енергийна ефективност и опазване на околната среда.

Комплексът от приоритети, мерки и дейности за реализацията на стратегическите цели на ПИРО следва да бъде насочен в няколко основни области на въздействие, както следва:

- Подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическия растеж – привличане на инвестиции, иновации, по-висока заетост, доходи и жизнен стандарт.
- Съхраняване на демографския потенциал, образователно и духовно развитие на човешките ресурси, със специална грижа към младите и хората в неравностойно положение – социално включване, увеличаване броя на младежите с висше образование и задържането им за живот и работа в общината.
- Подобряване на средата на обитаване и интегрирано териториално развитие – по-добра транспортна и цифрова свързаност и достъпност на населените места в общината, подобрена инфраструктура, качествени услуги, запазване и утвърждаване на природното богатство и културно-историческото наследство.

На тази база са изведени пет приоритета всеки, от които ще се изпълнява, чрез съвкупност от мерки и дейности, обобщени в Програмата за реализация на ПИРО 2021-2027 г. Ограниченият брой ключови приоритети, отразяват избрания фокус и специфика за развитие. Приоритетите ще се изпълняват под формата на конкретни проекти, обезпечени с човешки, финансови и технически ресурси и съобразени с капацитета и възможностите за изпълнение.

Ключови Приоритети на ПИРО на община Роман 2021-2027 г.:

Приоритет 1 – Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.

Приоритет 2 - Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска.

Приоритет 3 – Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем.

Приоритет 4 – Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни.

Приоритет 5 – Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.

Приоритетите, дефинирани в ПИРО са в съответствие с предвижданията на стратегическите документи от по-високо йерархично ниво, но съобразени със спецификите на общината и конкретните нужди и проблеми на целевата територия и нейните граждани.

Приоритетите на ниво ПИРО логически произтичат от изводите на аналитичната част на документа, като се фокусират върху конкурентните предимства на общината. Всеки от приоритетите е свързан с постигането на съответна стратегическа цел и детайлизира насоките за нейното изпълнение. Целта е да се постигне концентрация и осезаем ефект на база на конкретните потенциали и местни специфики, а не да се формулират твърде общи и универсални цели и приоритети.

Реализирането на стратегическите цели и приоритети следва да стане в условията на тясно взаимодействие и партньорство между местните власти, бизнеса и НПО. Необходимо е да се използват всички възможности за съвместни проекти и дейности, включително в условията на междуобщинско и международно сътрудничество.

Постигането на всеки приоритет е свързано с изпълнението на пакет от мерки и дейности, финансирани от различни източници, описани подробно в Програмата за реализация на ПИРО.

Приоритет 1 – Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.

Първият приоритет е насочен към развитие на местната икономика с акцент върху постигането на устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството. Приоритетът кореспондира напълно с първия приоритет в Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район и специфичните цели към него, ориентирани към преодоляване на изоставането и ускоряване на растежа на регионалната икономика, засилване на инвестиционната активност, повишаване на конкурентоспособността, насърчаване на иновациите и ресурсната ефективност, технологично развитие и цифровизация на икономиката.

Стратегическите направления, свързани с този Приоритет 1 на ПИРО са насочени към развитие на биоземеделие и животновъдство, на нови екологични промишлени производства и пълноценно използване на туристическите ресурси на общината, ориентирани към създаване на заетост и работни места. Приоритетни за развитие до 2027 г. са секторите: селско стопанство, лека преработвателна промишленост и горско стопанство като традиционни икономически отрасли с най-голям потенциал за община Роман.

Това приоритетно направление е свързано с обединяване на усилията на местния бизнес, на местната власт и на цялата общественост за повишаване на привлекателността на общината като място за инвестиции и предприемачество. Необходимо е постигане на иновативно, ефективно използване на ресурсите и конкурентоспособно производство, като се стимулират частните инвестиции и се обърне внимание на подготовката на квалифицирана работна ръка, отговаряща на потребностите на пазара на труда.

Подпомагането на инвестиционния интерес към нови производства с по-висока добавена стойност ще повиши доходите на населението и ще ограничи трудовата миграция.

Приоритетни трябва да бъдат инвестициите в селското стопанство за развитие на поливно земеделие, производство на плодове и зеленчуци и биологично животновъдство, както и в свързаните с тях преработвателни производства. Секторни интервенции могат да бъдат насочени и към пчеларството. Съществуват предпоставки за създаване на микро, малки и средни предприятия в леката и хранително-вкусова промишленост и потенциал за разнообразяване на предлаганите форми на алтернативен туризъм в региона. Особено внимание трябва да бъде отделено на нуждите от по-нататъшна модернизация на селското стопанство, с цел повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопани, развитие на нови животновъдни стопанства и свързани с тях малки месо и млеко преработвателни предприятия. Реализацията на продукцията може да се осъществява посредством активизиране на инвестиционния процес, сдружаване на производителите, изграждане на местни и/или регионални тържища, активен маркетинг и реклама на местните продукти. ПИРО предвижда мерки за модернизиране на производствените структури - фермерски стопанства и преработватели на селскостопанска продукция, както и внедряване на иновативни решения в земеделската практика и изграждане на подходяща инфраструктура.

Новият Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони /СПРЗСР/, който замества ПРСР в новия програмен период ще стимулира инвестиционния процес чрез подкрепа, обхващаща материални и/или нематериални инвестиции в стопанствата..

С оглед ускоряване на растежа усилията ще бъдат фокусирани върху повишаване на предприемаческата активност на местно ниво за създаване на нови малки и средни предприятия в индустрията, услугите и туризма, от една страна, както и реализиране на дейности, свързани с привличането на нови външни инвестиции (местни и чуждестранни). По този начин създаването/привличането на нови предприятия ще има директен ефект върху повишаването на местната заетост, увеличаването на разполагаемите доходи на населението и засилването на тяхната мотивация да останат да живеят и работят в региона.

Недостатъчната конкурентоспособност на общинската икономика ще бъде подпомогната от политики за технологично развитие, иновации, преструктуриране към производства с висока добавена стойност, финансирани от Оперативната програма за иновации и конкурентоспособност за периода 2021-2027 г.

Създаването на индустриални паркове на регионален принцип ги прави подходящи за прилагане на подхода ИТИ (интегрирани териториални инвестиции) – интегрирани концепции, които ще бъдат изготвяни и изпълнявани в партньорство между различни местни заинтересовани страни с оглед постигане на максимален ефект върху съответната територия. Водещи общини при прилагане на този подход са допустимите бенефициенти по Оперативна програма за

развитие на регионите в периода 2021-2027 г. Средства за създаване и разширяване на индустриални паркове и бизнес зони, включително за довеждаща инфраструктура са предвидени и в новия Национален план за възстановяване и устойчивост 2021-2024 г. Основната цел на този план е да способства за икономическото и социално възстановяване от кризата, породена от пандемията COVID-19. В преследването на тази цел в проекта в него са групирани набор от мерки и реформи, които да имат съществен принос към възстановяването на потенциала за растеж на икономиката и да го развият, като осигурят устойчивост на негативни външни въздействия. В дългосрочен план е поставено постигането на стратегическата цел за конвергенция на икономиката и доходите до средноевропейските. Същевременно Планът полага основите за зелена и цифрова трансформация на икономиката, в контекста на амбициозните цели на Зелената сделка на Европа.

Подкрепа за иновации в предприятията е планирано да бъде предоставяна и чрез подхода ВОМР (Водено от общностите местно развитие). Проектите в изпълнение на подхода ВОМР ще се реализират въз основа на интегрирани стратегии за местно развитие, които ще бъдат изготвяни и изпълнявани в партньорство между различни местни заинтересовани страни с оглед постигане на максимален ефект върху съответната територия. Чрез изпълнението на подобен вид проекти в рамките на подхода ВОМР ще се създадат условия за въвеждане на интелигентни и ориентирани към новите технологии конкурентни местни предприятия.

Предвижда се прилагането на успешни модели на партньорство за интегрирани териториални инвестиции между общините и бизнеса за техни съвместни инициативи. Важно условие е съчетаването на икономическите цели в развитието с опазването на околната среда и разумното използване на културното материално и нематериално наследство в общината.

Мярка 1.1. Стимулиране на предприемачеството, инвестициите и иновациите[8]

Дейности:[9]

- Подобряване на бизнес средата за повишаване на инвестиционната и иновационната активност;
- Насърчаване на предприемачеството - подкрепа за създаване на нови и развитие на стартиращи предприятия;
- Насърчаване на производства със затворен цикъл – местни суровини – краен продукт;
- Подкрепа за бързорастящи предприятия, за внедряване на технологични продукти и услуги с висока добавена стойност с принос към икономическия растеж;
- Подкрепа за производствени инвестиции в предприятията, вкл. подкрепа за семейни предприятия, предприятия от творческите индустрии и занаятите;
- Подкрепа за растеж и конкурентоспособност на МСП в рамките на нови/съществуващи индустриални зони и паркове, вкл. изграждане на производствена инфраструктура;

8 *Изпълнението на тази мярка е подробно описано в раздел VI на ПИРО - Мерки за насърчаване на инвестициите.*
9 *Предложените дейности са препоръчителни, съгласувани с възможностите за финансиране от Оперативните програми и фондовете на ЕС за периода 2021-2027 г., с идентифицираните нужди и проблеми, ресурсите и потенциала на целевата територия. Конкретни проекти към всяка мярка са включени в Програмата за реализация на Плана за интегрирано развитие на община Роман 2021-2027 г.*

- Насърчаване на НИРД и иновации в предприятията с фокус към кръговата икономика и цифровата трансформация, системи за електронно разплащане, технологии, базирани на изкуствен интелект /ИИ/ и облачни платформи;
- Привличане на чуждестранни инвестиции и интернационализация на предприятията, интеграция на местни МСП в трансгранични и европейски технологични партньорства.

Мярка 1.2. Развитие на модерно, устойчиво и диверсифицирано селско стопанство

Дейности:

- Модернизация и технологично обновяване на селското стопанство и инфраструктурата в отрасъла;
- Развитие на биологично земеделие и обучения в областта на биоикономиката;
- Увеличаване на трайните насаждения (лозя, овощни градини);
- Увеличаване на площите за поливно земеделие и развитие на зеленчукопроизводство;
- Модернизация, разширяване и внедряване на стандарти за качество в животновъдните обекти;
- Подобряване на професионалната подготовка и информираност на производителите;
- Подготовка на квалифицирана работна ръка за отделните подотрасли на аграрния сектор;
- Насърчаване сдружаването на производителите и кооперирането на участниците във веригата за реализация на земеделски продукти и храни;
- Насърчаване развитието на пчеларството.

Мярка 1.3. Устойчиво управление на горските ресурси

Дейности:

- Подобряване стопанисването на горите чрез увеличаване дела на отгледните сечи;
- Лесовъдски, агротехнически и биологични мероприятия и мерки за запазване на горските екосистеми, осигуряващи предпазване на флората и фауната;
- Залесяване на изсечени горски масиви, на пустеещи и на неземеделски земи;
- Подобряване превенцията срещу горски пожари и друг бедствия;
- Развитие на устойчив дърводобив и дървопреработвателната промишленост;
- Създаване на ловни бази за развитие на ловното стопанство;
- Развитие на предприятия за събиране и преработка на билки, гъби, диви плодове и други съпътстващи горското стопанство дейности.

Мярка 1.4. Развитие на туризма като индустрия, базирана на специфичните местни ресурси, природни и културни забележителности

Дейности:

- Възстановяване и поддръжка на туристически обекти с историческо и културно значение, включително опазване и защита на материалното и нематериалното природно, историческо и културно наследство;
- Развитие на туристическата инфраструктура, създаване на нови атракции и подобряване на транспортния достъп;
- Маркетинг на дестинациите с акцент върху по-значими културни и природни атракции чрез обмен на ноу-хау и добри практики в областта на туризма;
- Осигуряване на добре подготвени кадри за работа в туристическия сектор и повишаване качеството на обслужване в туризма.

Дейностите към тази мярка са подробно описани в раздел VII на ПИРО - Общинска програма за развитие на туризма.

Приоритет 2 - Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска.

Вторият приоритет на ПИРО е ориентиран към постигането на втората цел на европейската политика „По-зелената, нисковъглеродна Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, приспособяване към изменението на климата и превенция и управление на риска“ и се финансира от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Кохезионния фонд (КФ).

Изпълнението на мерките във втория приоритет ще допринесат за реализацията на следните специфични цели:

- Насърчаване на устойчивото управление на водите;
- Насърчаване на прехода към кръгова икономика;
- Засилване на биоразнообразието, „зелената” инфраструктура в градската среда, както и намаляване на замърсяването на околната среда;
- Устойчиво управление на отпадъците;
- Насърчаване на адаптирането към изменението на климата;
- Предотвратяване и управление на риска от природни бедствия, аварии и катастрофи.

Този приоритет на ПИРО е в съответствие с третия приоритет на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район за териториална свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата и пряко със специфичната цел за устойчива околна среда. Предвидените мерки са насочени към подобряване на социалната и екологична среда и ориентиране към по-зелена и нисковъглеродна икономика, опазване на богатото биологично разнообразие, превенция и защита от рискове от бедствия и климатични промени. За ограничаване на размера на климатичните промени най-важно действие е намаляване на емисиите на парникови газове, чрез преминаване към нисковъглеродна икономика. Другата линия на противодействие изисква планирането и прилагането на мерки за ограничаване на вредното влияние на негативните процеси и явления, предизвикани от климатичните промени. Неутрализирането на тези въздействия ще се води по две линии – чрез превенция, с която се цели ограничаване на по-нататъшното развитие на климатичните промени, и чрез борба с техните последици. Това са и ключови приоритети в ЕС.

Мярка 2.1. Насърчаване на мерките за енергийна ефективност и намаляване на емисиите парникови газове

Дейности:

- Прилагане на мерки за енергийна ефективност в предприятията, частния и обществения сектор, въз основа на препоръки от доклади за енергиен одит (обследване за енергийна ефективност);
- Въвеждане на системи за енергиен мениджмънт, мониторинг и контрол на енергопотреблението;

- Стимулиране използването на електрическа, топлинна и охлаждаща енергия, произведена от възобновяеми източници;
- Повишаване на енергийната ефективност на общинския и държавен сграден фонд и на
- частните жилища;
- Въвеждане на енергийноефективно и ВЕИ улично, парково и фасадно осветление.

Мярка 2.2. Насърчаване на прехода към кръгова икономика

Дейности:

- Инвестиции в използването на алтернативни суровини, рециклирани материали и повторна употреба на материали;
- По-ефективно използване в производството на природните ресурси, включително вода;
- Подкрепа за подобряване управлението на отпадъците, в т.ч. предотвратяване и намаляване на генерирането на отпадъци, подготовка за повторна употреба, рециклиране, включително пречистване на отпадъчните води;
- Дейности, насочени към производството на „зелени продукти“, в т.ч. еко-дизайн и еко-опаковки;
- Пренасочване на производството и потреблението от продукти за еднократна към продукти за многократна употреба.

Мярка 2.3. Опазване на околната среда и борба с климатичните промени[10]

Дейности:

- Запазване на качествата на околната среда и биологичното разнообразие;
- Подобряване природозащитното състояние на природни местообитания и видове, предмет на опазване в мрежата Натура 2000;
- Мерки за намаляване на замърсяването на въздуха от битовото отопление, транспорта и вторично запрашаване – преминаване към алтернативно отопление, ВЕИ, изграждане на зелени пояси и градски зони, почистване и измиване на улици и др.
- Превенция и управление на риска от наводнения и засушаване;
- Анализи на риска и прилагане на мерки за превенция и защита при процеси, свързани с движение на земни маси – свлачища, срутища, ерозии, абразии и др.;
- Управление на риска от природни бедствия и за защита на живота и здравето на населението (с фокус върху повишаване на готовността на населението и капацитета на силите за реагиране в случай на наводнения, пожари и земетресения);
- Модернизация, укрепване и доизграждане на защитни съоръжения, корекция на речни корита, прочистване на дерета и др.;
- Изграждане на нови и оптимизиране и/или разширяване на съществуващи системи за предупреждение, наблюдение, докладване; прогнозиране и сигнализиране във връзка с климатичните изменения и риска от природни бедствия и аварии;

10 *Действията за борба с климатичните промени са подробно описани в раздел V на ПИРО - Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия.*

- Повишаване на информираността на населението, обучения, информационно-образователни мерки за формиране, прилагане и изпълнение на целите на политиките, свързани с изменението на климата.

Мярка 2.4. Устойчиво управление на отпадъците

Дейности:

- Подобряване на съществуващите практики и условия за събиране, транспортиране, депониране обезвреждане и рециклиране на битови и промишлени отпадъци и рекултивация на замърсени територии;
- Предотвратяване образуването на отпадъци;
- Разширяване и/или надграждане на системата за разделно събиране на отпадъци;
- Насърчаване на рециклирането, повторната употреба и оползотворяването на отпадъците;
- Въвеждане на система за разделно събиране и компостиране на биоразградими и зелени отпадъци, включително домашно компостиране;
- Ликвидиране на нововъзникнали нерегламентирани сметища в общината;
- Информационна кампания във всички населени места за подобряване екологичната култура на населението.

Приоритет 3 – Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем.

Демографският подем е една от основни цели на националната политика за развитие, заложени в програмата „България 2030". Необходимо е да се предложат пакети от мерки на национално и местно ниво за преодоляване на негативните тенденции в демографското развитие. Този приоритет е ключов за реализацията на ПИРО от гледна точка на тревожната статистика за задълбочаващата се домографска криза, намаляване и застаряване на населението, отслабване на репродуктивната способност на генерациите и емигрирането на младите и образовани хора.

Европейският стълб на социалните права има за свой водещ приоритет предоставянето на качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот. Националната програма за развитие „България 2030" предвижда цялостно модернизиране на образователната система на всички нива, което ще благоприятства за пълноценната професионална и лична реализация. Най-важните характеристики на човешкия капитал, които повишават неговата работоспособност са: знания, квалификация и професионални умения.

Третият приоритет на ПИРО е насочен към тези общоевропейски и национални цели, в унисон с първия приоритет и специфичните цели на Интегрираната териториална стратегия на СЗР за запазване и развитие на човешкия капитал и неговите специфични цели, насочени към равен достъп до качествено образование и обучение, адекватни на потребностите за развитие, стимулиране на предприемачеството в района и включване в заетост на лицата, които са извън пазара на труда.

Дейностите и мерките по приоритета са насочени към подобряване на знанията и уменията на работната сила и инвестициите в човешките ресурси като ключ за постигане на по-висока конкурентоспособност на икономиката, а така също осигуряването на баланс между търсенето и предлагането на знания и умения за по-успешното адаптиране на работната сила към потребностите на пазара на труда. Важно е образователните услуги да се предоставят с равни

възможности за населението и да гарантират успешна реализация на пазара на труда, за да се постигне устойчива заетост и по-висок жизнен стандарт.

Приоритетните дейности по този приоритет са ориентирани към:

- разширяване на равния достъпа до качествено предучилищно и училищно образование;
- изграждане на адекватна инфраструктура за образование;
- привличане на децата и младежите към образование и обучение и намаляване на преждевременното напускане на училище;
- повишаване образователното равнище на населението;
- прилагане на ефективни мерки за включване на децата от уязвимите групи в образование;
- повишаването приложимостта на училищното образование за постигане на професионална реализация.

Ключово значение през следващите години ще има разширяването на дуалното обучение и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, което да е съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво. Необходимо е възстановяване на добрите практики от миналото за стипендии от работодатели, срещу наемане на обучения ученик или студент на работа след завършване на образованието. Стимулиране на наставничеството, чиракуването, стажуването, ученическите и студентски практики и други.

В развитието на образователната инфраструктура, наред с развитието на общото и на професионалното образование, акцент се поставя в развитието на профилираното образование. Специален фокус на осъществяваните мерките е насочен към създаване на условия за насърчаване на ученето през целия живот, по-специално на гъвкавите възможности заповишаване на квалификацията и преквалификацията за всички. Особено належащо е преодоляването на ниското ниво на компютърни и цифрови умения на човешките ресурси, което препятства широкото използване на ИКТ и базираните на тях услуги.

Мерките в този приоритет ще се финансират приоритетно от Програма „Образование“ 2021-2027 г., Програма за развитие на човешките ресурси за периода 2021-2027 г. и Национален план за възстановяване и устойчивост 2021-2024 г.

Програма „Образование“ 2021-2027 насочва подкрепата към всички образователни етапи и е структурирана в четири приоритета:

Приоритет 1 „Приобщаващо образование и образователна интеграция“

Приоритет 2 „Модернизация и качество на образованието“

Приоритет 3 „Връзка на образованието с пазара на труда“

Приоритет 4 „Техническа помощ“.

В обхвата на Програма за развитие на човешките ресурси за периода 2021-2027 г. също са включени четири приоритета:

Приоритет 1 „Насърчаване на заетостта и развитието на умения“

Приоритет 2 „Социално включване и равни възможности“

Приоритет 3 „Териториални инвестиции“

Приоритет 4 „Техническа помощ“.

Мярка 3.1. Демографски подем, насърчаване на раждаемостта, привличане на млади хора за работа и живот в общината

Дейности:

- Насърчаване на раждаемостта, чрез пакет от мерки за подпомагане отглеждането на две и повече деца, в това число: достъп до безплатни учебници, лекарства, храна в училище и безплатни извън класни занимания, увеличаване на размера на детските надбавки,

предлагане на работа с намалено или гъвкаво работно време за майките в многодетни семейства, еднократни или многократни помощи от общинския бюджет за раждане и отглеждане на дете, данъчни облекчения за многодетни семейства и др.;
- Насърчаване на здравословния начин на живот, профилактиката и остаряването в добро здраве за ограничаване на смъртността;
- Ограничаване на икономическата миграция, чрез осигуряване на заетост с адекватни възнаграждения за гарантиране на нормален и качествен живот на младите хора;
- Предлагане на „пакети“ за мобилност за завръщане на лица от чужбина, чрез осигуряване на разнообразни икономически стимули и мерки на местно ниво;
- Възможност за развитие на предприемаческа дейност за завръщане на българи в малките населени места, според профила и компетенциите на лицето.

Мярка 3.2. Подобряване на образованието и модернизация на образователната инфраструктура

Дейности:
- Разширяване обхвата на включените в образователната система деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст;
- Подкрепа за личностно развитие, включително за талантливи деца и ученици с изявени дабри;
- Модернизиране на учебното съдържание – иновативни учебни програми и методи на преподаване, адекватни на съвременните условия на живот;
- Дигитална трансформация и цифровизация на училищното образование, създаване на STEM[11] среда и развитие на STEM умения;
- Превенция и предотвратяване на тормоза и намаляване агресията в училищата;
- Развитие на дуалната система на обучение, огрaмотяване на възрастни и валидиране на знания, умения и компетентности, придобити от житейски опит и практика;
- Подобряване на системата за образование и осъществяване на връзка с пазара на труда за подготовка на квалифицирани кадри със сигурна професионална реализация;
- Рехабилитация и модернизация на образователната инфраструктура.

Мярка 3.3. Подобряване на условията за спорт и развитие на младежки дейности

Дейности:
- Рехабилитация и модернизация на спортната инфраструктура;
- Поддържане на открити и закрити спортни площи, включително създаване на нови спортни съоръжения;
- Насърчаване на масовия спорт и провеждане на спортни състезания;
- Насърчаване на младежки дейности и инициативи и на доброволчеството, като основа на активното гражданство - организиране и провеждане на акции за залесяване, почистване на важни обществени и културни обекти, дарителски кампании и др.

Мярка 3.4. Създаване на разнообразни и гъвкави възможности за професионална реализация, подобряване на заетостта и квалификацията на работната сила

Дейности:

[11] STEM е учебен план, базиран на идеята да за образование в четири специфични области - наука (Science) технологии (Technology), инженерство (Engineering) и математика (Mathematics) - чрез приложни и интердисциплинарни методи.

- Обучения за придобиване на професионална квалификация/преквалификация за безработни и неактивни лица, с ниско или без образование;
- Подобряване достъпа до пазара на труда и повишаване на младежката заетост, чрез включване в стажуване и чиракуване, субсидирана заетост, ученически и студентски практики, стипендиантски програми, подкрепа при започване на първа работа и др.;
- Подкрепа за самостоятелна заетост, вкл. в областта на социалната икономика;
- Насърчаване на мобилността на работната сила, особено в населени места, в които липсва ежедневен обществен транспорт;
- Стимулиране на работодателите за разкриване на работни места на първичния пазар и предоставяне на стимули за насърчаване на заетостта на целеви групи със специфични потребности, вкл. ранно пенсионирани лица, образовани младежи от ромската общност, граждани от трети страни, участници с произход от други държави, в т.ч. чрез финансиране на менторство и наставничество;
- Дейности за подкрепа за развитието на социални предприятия на местно ниво за създаване на устойчиви работни места за роми, с акцент върху жените от ромски произход, хора с намалена работоспособност и продължително безработни;
- Обучения за придобиване на базови дигитални умения за ползване на услуги, вкл. административни, социални и други;
- Адаптиране и гъвкавост на работниците, предприятията и предприемачите към динамичните промени и изисквания на съвременния живот;
- Здравословна и добре приспособена работна среда, отчитаща рисковете за здравето;
- Насърчаване на участие на жените на пазара на труда, по-добър баланс между професионалния и личния живот, включително достъп до иновативни грижи за деца.

Приоритет 4 – Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни.

Основен фактор за определяне качеството на живот в даден регион е възможността за жителите му да получават висококачествени административни, социални, здравни, културни и други обществени услуги. Четвъртият Приоритет на ПИРО е насочен към подобряване на обществените услуги. Той съответства на Приоритет 2 на Интегрираната териториална стратегия на СЗР за запазванеи развитие на човешкия капитал и на неговите специфични цели, насочени към: повишаване на административния капацитет при предоставяне на публични услуги, подобряване на здравната инфраструктура и социалните услуги, социално включване и подкрепа за културните институции. Необходими са инвестиции както във физическите параметри на обществената и социална инфраструктура (сгради, оборудване и т.н.), така и в подобряване на количеството и качеството на предлаганите услуги. Тук се включват дейности по ремонт, възстановяване или изграждане на сгради, помещения, подобряване на енергийната ефективност, закупуване на оборудване, както и подобряване и разширяване на обхвата на услугите, цифровизация, повишване квалификацията на персонала и на качеството на обслужване на гражданите.

Цифровизацията на обществения сектор и въвеждането на електронно управление и услуги е сред основните приоритети на националната политика за развитие в периода 2021-2027

г. Електронно е управлението в електронна среда на административните процеси, обслужването и взаимодействието с потребителите с използване на съвременни методи на обработка на данни, информация и знания, които осигуряват по-високо ниво на ефективност.

Мерките и дейностите в четвъртия приоритет на ПИРО ще се финансират от Оперативна тапрограма за електронно управление и техническа помощ за периода 2021-2027 г., Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони, Оперативна програма за развитие на човешките ресурси, Програмата за храни и/или основно материално подпомагане за програмен период 2021-2027 година, Национален план за възстановяване и устойчивост 2021-2024 г. и други източници.

Мярка 4.1. Подобряване на достъпа до електронни административни услуги

Дейности:

- Подобряване на достъпа до он-лайн публични услуги и внедряване на инструменти и он-лайн платформи за подобряване на гражданското участие на местно ниво;
- Въвеждане на електронно управление, електронни административни услуги и системна квалификация на служителите от общинската администрация;
- Осигуряване на високоскоростна интернет връзка с кметствата в общината;
- Електронизация на административното обслужване на кметствата в селата и обединяване на деловодните записи и касови операции с общинския център;
- Цифровизация на старите актови книги и регистри и обвързването им като база данни;
- Подобряване на услугите, свързани с местните данъци и такси като инструмент за управление и подобряване качеството на услугите в Общината: възможност за он-лайн проверка на дължими местни данъци; он-лайн данъчен калкулатор за изчисляване задължения към общината; възможност за он-лайн плащане на задължения за местни данъци и такси и др.

Мярка 4.2. Развитие на административния капацитет и управление на общинската собственост в услуга на гражданите и бизнеса

Дейности:

- Ефективно управление и използване на общинската собственост, чрез изготвяне на програми за придобиване, управление и разпореждане с общинско имущество и планове за действие за общинските концесии;
- Повишаване капацитета на общинската администрация и подобряване на професионалната компетентност на служителите;
- Организиране на обучения, семинари, конференции, пътувания с учебна цел и др.;
- Изграждане на междуобщински сътрудничества и партньорства за решаване на общи проблеми, както и за постигане на интегрирана социално-икономическа и културна общност в региона;
- Обмяна на опит с чуждестранни общини и въвеждане на добри практики за подобряване на ефективността в работата на администрацията.

Мярка 4.3. Подобряване на достъпа до здравното обслужване на населението и развитие на инфраструктурата на здравеопазването

Дейности:

- Подобряване на достъпа на населението до първична, специализирана и болнична помощ, особено в труднодостъпните и отдалечени населени места на общината;
- Осигуряване на мобилност на медицинските услуги;
- Привличане на млади кадри в сферата на здравеопазването;
- Ремонт и обновяване на здравни служби и медицински кабинети;
- Осигуряване на нови линейки и медицинско оборудване;
- Изграждане на хосписи за пациенти, които имат нужда от продължителен болничен престой и не могат да се обслужват сами в домашна обстановка;
- Развитие на интегрирани здравни и социални услуги;
- Ефективни мерки за намаляване на основните рискове за здравето и подобряване на профилактиката.

Мярка 4.4. Развитие на социалните услуги и подобряване на социалната инфраструктура

Дейности:

- Модернизация и подобряване на средата в съществуващите социални институции;
- Повишаване квалификацията на специалистите, работещи в социалната сфера;
- Подобряване предоставянето на грижи в семейството и общността, деинституционализация и достъп до дългосрочни грижи;
- Създаване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за деца в риск, лица с увреждания, възрастни и хора в невъзможност за самообслужване;
- Създаване на заместваща грижа в подкрепа за връщане на трудовия пазар за родители на деца с трайни увреждания, членове на семейства, които полагат грижа в домашна среда за лица с увреждания и за възрастни хора в невъзможност за самообслужване;
- Развитие на услуги за спешно осигуряване на подкрепа в случай на кризисна ситуация;
- Насърчаване на социалното приобщаване на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, вкл. подкрепа за хората с увреждания и други уязвими групи;
- Предоставяне на интегрирана подкрепа на уязвими групи, вкл. роми (посредничество за заетост, квалификация, преквалификация, достъп до социални услуги, образование и здравеопазване);
- Създаване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги;
- Разширяване дейността на Домашен социален патронаж и механизъм „Лична помощ“, „Асистентска подкрепа“ и др.;
- Предоставяне на услуги „Топъл обяд“, „Детска кухня“ и „Пакети за новородени деца“.

Мярка 4.5. Развитие на културата и обновяване на културната инфраструктура

Дейности:

- Реставрация, консервация, социализация и изграждане на съпътстваща инфраструктура на значими културно-исторически обекти и превръщането им в туристически атракции;
- Реконструкция и обновяване на обществени сгради и обекти с историческо и културно значение;
- Основен ремонт, оборудване, обновяване и осигуряване на интернет и дигитални услуги в читалищата;

- Основен ремонт и благоустрояване на религиозни храмове;
- Организиране на разнообразни културни събития, традиционни празници и събори;
- Подпомагане дейността на художествени, самодейни и творчески състави;
- Използване на интерактивни и смарт технологии в сферата на културата;
- Насърчаване на културен обмен в рамките на сътрудничество със съседни и побратимени общини.

Приоритет 5 – Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.

Петият приоритет има комплексен характер и е свързан главно с изграждане и обновяване на техническата инфраструктура, имаща пряко въздействие върху състоянието на околната среда. В района има дефицити на инфраструктурите, включително – транспортна, ВиК и енергийна, които оказват негативно влияние върху състоянието на въздуха, водите и почвите, а опазването на околната среда е приоритет залегнал във всички стратегически и програмни документи на национално и европейско ниво.

Този приоритет на ПИРО е в съответствие със заложените в Приоритет 3 на Интегрираната териториална стратегия за развитие на СЗР специфични цели, насочени към подобряване на екологичната инфраструктура (ВиК, енергийна, ВЕИ), подобряване на транспортната и цифрова свързаност и достъпност и балансирано териториално развитие за намаляване на неравенствата.

Приоритетни са дейностите по обновяване на водопроводната мрежа, управление на отпадъчните води и повишаването на свързаността на населението с пречиствателни станции за отпадъчни води. Необходимо е изготвяне на оценка за приложимостта на централизирано отвеждане и пречистване на отпадъчните води в малките населени места, с разпръснато и силно намаляващо население, където канализацията не може да бъде икономически обоснована и трябва да се търсят други технологични решения.

Необходимо е да продължават усилията за ремонт и обновяване на общинската пътна мрежа и улиците в населените места на общината.

В Националната програма за развитие „България 2030 г. като приоритет е залегнала „цифрова свързаност“. Заложената цел е осигуряване свързаността на територията на цялата страна, така че да се позволи развитието на цифровите услуги и гарантиране използването на информационни и телекомуникационни технологии във всички области на обществения живот и населени места. Необходимо е да се осигури развитие на цифровата мрежа в общината с предоставяне на съвременни, висококачествени електронни услуги, доколкото цифровата инфраструктура контролира развитието и качеството на почти всички сфери на живота.

Проектите и дейностите по петия приоритет са свързани с големи инвестиции и се очаква да бъдат финансирани от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони, Програмата за околна среда, Програмите за трансгранично сътрудничество, Оперативна програма „Транспортна свързаност“, ПУДООС, Агенция „Пътна инфраструктура“, ВиК дружество, енергийни, телекомуникационни компании и други източници.

Мярка 5.1. Подобряване на транспортната достъпност и свързаност

Дейности:

- Подобряване състоянието на републиканската пътна мрежа;

- Подобряване на мрежата от общински пътища;
- Подобряване на уличната мрежа и тротоари в населените места;
- Развитие на интегриран екологичен обществен транспорт.

Мярка 5.2. Обновяване и изграждане на водопроводни и канализационни мрежи

Дейности:

- Подмяна и модернизация на амортизираната водопроводна мрежа;
- Изграждане на нови канализационни системи и ПСОВ;
- Осигуряване на подходящи технологии за пречистване на водите.

Мярка 5.3. Развитие на енергийната инфраструктура и ВЕИ

Дейности:

- Обновяване на енергийните мрежи и съоръжения;
- Усвояване потенциала на територията за използване на ВЕИ.

Мярка 5.4. Цифрова свързаност и телекомуникации

Дейности:

- Осигуряване на широколентов достъп и преодоляване на „цифровата изолация" в слабо населените периферни райони;
- Подобряване качеството и обхвата на телекомуникационните услуги;
- Осигуряване на по-добър достъп до приложения за електронна търговия, електронно управление и електронни услуги.

Мярка 5.5. Интегрирано териториално развитие и подобряване на жизнената среда

Дейности:

- Насърчаване на полицентричното и балансирано пространствено развитие;
- Включване в процеса на интегрирано развитие на проблемни градски територии, по-малки села, планински и периферни райони;
- Благоустрояване на публичните пространства в населените места (обновяване на площади, паркове, зелени площи, детски площадки, велоалеи, улично и парково осветление, чешми за обществено ползване, изграждане на видеонаблюдение и др.);
- Обновяване на градската среда в общинския център, създаване на нови зони с потенциал за развитие, рехабилитация на стари производствени и складови зони, обновяване на централни градски части и подобряване на жилищната среда;
- Подобряване жизнеспособността на селските райони, чрез стимулиране на местния бизнес и екологосъобразно селско стопанство, подкрепа на местните производители, изграждане на съвременна инфраструктура и обновяване на жизнената средата;
- Развитие на международното и териториално сътрудничество с други общини за насърчаване на социално-икономическото развитие;
- Разработване на интегрирани партньорски проекти за: създаване на регионални бизнес зони, логистични центрове и тържища; осигуряване на комплексно здравно обслужване и съвместни социални услуги; предлагане на общи туристически маршрути, продукти и услуги; координация при предотвратяване на риска и бързо реагиране на потенциални извънредни ситуации; съвместни мерки за опазване на околната среда и управление на отпадъците; съвместни инициативи свързани с адаптация и смекчаване на последиците от изменението на климата и други.

ЧАСТ III. КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ

1. Въведение

Съгласно определението в действащото законодателство План за интегрирано развитие на община (ПИРО) е документ, който определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките и с други общини в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за планиране от ниво 2 и общия устройствен план на общината. Планът за интегрирано развитие като стратегически документ обвързва сравнителните предимства и потенциал за развитие на местно ниво с ясно дефинирана визия, цели и приоритети за постигане на стратегически цели, свързани общо от стремежа към по-висок жизнен стандарт на хората в общината и устойчиво развитие през съответния програмен период.

Главна цел при разработването на ПИРО е да се осигури прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество. Необходимо е да се идентифицират заинтересованите страни и участниците в процеса на формирането и прилагането на местната политика за интегрирано устойчиво развитие. Трябва да се осигури прозрачност и информация относно очакваните резултати и ползите за местната общност като цяло, както и да се мотивира обществеността за активно участие в процеса на подготовка и реализация на ПИРО. Важно е заинтересованите страни да бъдат включени както на етапа на разработване и приемане на ПИРО, така и при реализацията на заложените в него цели и приоритети. Ангажимент на Общината е да осигури необходимата публичност и да предприеме всички възможни мерки за поддържане на интереса и мотивацията за участие на местните общности в определянето и в реализацията на целите и приоритетите на документа.

ПИРО се обсъжда и съгласува със заинтересованите органи и организации, с икономическите и социалните партньори, както и с физически лица и представители на юридически лица, имащи отношение към развитието на общината, като се цели предоставяната информация да достигне максимален брой представители на заинтересованите страни и да се осигури тяхното участие в обсъжданията и вземането на решенията. Задължително е да се гарантира участието на съответните организации, представляващи гражданското общество, партньорите от областта на околната среда и организациите, отговарящи за насърчаване на социалното включване, основните права, правата на хората с увреждания, равенството между половете и недискриминацията, действащи на територията на общината.

За изпълнението на този ангажимент е разработена настоящата **комуникационна стратегия**, която да гарантира прилагането на принципа на партньорство и да осигури прозрачност и публичност на процеса по изготвяне и реализация на плана за интегрирано развитие, чрез одобрение, изпълнение и проследяване на набор от подходящи мерки и действия.

Комуникационната стратегия се фокусира върху идентифицирането и включването на заинтересованите страни и гражданското общество чрез подходящи форми, включително кампании за генериране на проектни идеи, които да бъдат включени в програмата за реализация на плана за интегрирано развитие. Важно е да бъде стимулиран подходът „отдолу-нагоре“ при идентифициране на нуждите, потенциала за развитие и възможните решения.

Определянето на целите и приоритетите на плана и на мерките, чрез които ще се реализират тези цели и приоритети, не трябва да бъдат единствено инициатива и ангажимент на общинската администрация, а следва да се планират с активното участие на гражданското общество. На гражданите трябва да се предоставят възможности да идентифицират проблемите в средата около тях, да предлагат решения и да работят за реалната промяна на ситуацията в общината.

Специфичните действия за осигуряване на необходимата информация и публичност включват провеждането на разяснителни кампании, които могат да обхващат:

1. Представяне в подходяща форма (публични дискусии, фокус групи, форуми/семинари, печатни материали, видеоматериали и др.) на информация за предвижданията на ПИРО, за ролята на гражданите и на бизнеса по отношение определянето на приоритетите за развитие на общината и реализацията им, както и очакваните резултати в икономическата, социалната сфера, в областта на техническата инфраструктура и околната среда;
2. Фокусиране на вниманието върху възможностите за изграждане на публично-частни партньорства и реализацията на проектни идеи с участието на публичния сектор, насочени към подобряване на физическата среда и на услугите, предоставяни на гражданите и бизнеса;
3. Разясняване на конкретните задачи, които стоят пред кмета, общинския съвет, общинската администрация, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации и гражданското общество за осигуряване висока ефективност при изпълнението на плана;
4. Разясняване на необходимостта и значението на стратегическото планиране на развитието на общината за повишаване ефикасността на публичните разходи и осигуряването на по-голяма добавена стойност от тях, както и за подобряване на стандарта на живот на населението;
5. Привличане вниманието на заинтересованите страни и гражданското общество за формиране на позитивно обществено мнение и активна гражданска позиция по отношение участието и подкрепата на ръководството на общината за подготовката и реализация на плана.

2. Принципи на Комуникационната стратегия

Комуникационната стратегия се основава на следните основни принципи:

- Прозрачност – своевременно информиране на обществеността за изпълнението на дейностите по разработване и реализация на Плана за интегрирано развитие на общината 2021-2027 г.;
- Безпристрастност и откритост при идентифициране на проблемите и анализиране на събраните данни, информация и предложения от заинтересованите страни;
- Яснота, опростеност и точност в комуникацията с гражданите и заинтересованите страни;
- Отчетност и публичност на процесите по изготвяне и изпълнение на ПИРО – създаване на условия за провеждане на дебати, предоставяне на балансирана и обективна информация, както и осигуряване на възможност гражданите да изразяват своите очаквания и предложения;
- Законосъобразност – в съответствие с приетите и действащи нормативни актове в страната и общината;
- Защита на обществения интерес – изграждане на съпричастност в населението, бизнеса и структурите на гражданското общество (СГО) към проблемите на общината и мотивирането им за участие в нейното управление, чрез реални предложения за мерки, дейности и проекти;
- Координация с ОУПО и други програми и стратегии, изпълнявани от община Роман;
- Ефективност на разходите – постигане на максимални резултати с наличните ресурси;
- Мониторинг, контрол и актуализация на мерките в комуникационната стратегия при необходимост.

3. Цели на Комуникационната стратегия

Основната цел на Комуникационната стратегия е да стимулира съпричастност и насърчи активно включване на гражданите на община Роман и структурите на бизнеса и гражданското общество, развиващи дейност на нейната територия при идентифициране на основните нужди и проблеми и дефиниране на визията, целите и приоритетите за развитие в периода на действие на ПИРО 2021-2027 г.

Специфични цели:

1. Осигуряване на максимална публичност и прозрачност в процеса на разработване и изпълнение на ПИРО;
2. Насърчаване на активното участие на всички заинтересовани страни в процеса на подготовка и изпълнение на ПИРО;
3. Изграждане и поддържане на високо обществено доверие към процесите по изпълнение и управление на ПИРО;
4. Популяризиране на европейските фондове и национални програми като финансов инструмент за подобряване на развитието на община Роман и качеството на живот;
5. Информиране на потенциални бенефициенти, извън общинската администрация за възможностите за финансиране на техни проектни идеи и бизнес начинания;
6. Изграждане на единен информационен стандарт за комуникация и диалог между местната власт, населението, структурите на гражданското общество и бизнеса в община Роман;
7. Подпомагане на бизнеса и местната власт за сътрудничество при осъществяване на съвместни бизнес проекти, насърчителни мерки за инвестиции в общината, отдаване под наем и на концесии на общински имоти и др.;
8. Привличане на представители на съседни общини за реализация на интегриран подход при подготовката на ПИРО и генериране на идеи за съвместни проекти и дейности;
9. Насърчаване на публичното обсъждане на приоритетни въпроси за бъдещето на общината;
10. Осигуряване на канали за комуникация между всички заинтересовани страни.

4. Целеви групи

Определянето на целевите групи е важно, тъй като всяка група има собствени нужди и приоритети, свързани с реализацията на ПИРО. Определянето на информационните нужди на целевите аудитории ще отчита мненията, знанията и нагласите на идентифицираните обществени групи по отношение на наличието на информация, необходима за вземане на решения, свързани с бъдещото развитие на общината.

Основните целеви групи на комуникационната стратегия на ПИРО са:

а/ Общинска администрация;

б/ Общински съветници;

в/ Кметове на кметства и кметски наместници в общината;

г/ Представители на бизнеса;

д/ Представители на секторите: образование, култура, социални дейности, здравеопазване, спорт и туризъм;

е/ Представители на НПО и СГО;

ж/ Социално-активни граждани;

з/ Представители на съседни общини;

и/ Представители на медии/разпространители на информация.

Целевите групи, ангажираната администрация и разпространителите на информация съставляват основните заинтересовани страни, с различна роля и функция в процеса на подготовка, осъществяване, отчитане и комуникиране на ПИРО.

Постигането на конкретните цели на комуникационната стратегия зависи от планирането на обхвата и характера на основните послания, които ще се отправят към приоритетните целеви групи. Промените в съществуващите масови обществени нагласи налагат избор на стратегия за индиректен достъп до широк кръг заинтересовани страни. Насочената комуникация, която би могла да формира устойчиви представи и критерии за оценка, гарантира в много по-голяма степен постигането на крайните цели. За трайна промяна в масовите нагласи е необходимо усилията да бъдат концентрирани към гарантирането на ефективна комуникация с целеви аудитории, които имат характер на референтни по отношение на значителни групи от населението. Чрез всяка една от тези аудитории ефективно могат да бъдат комуникирани различни части от общите послания на настоящата стратегия. Работата с всяка от тези групи предполага специфични действия и комуникационни форми, които да гарантират индивидуализацията на подхода и в същото време, координираността на усилията за постигане на крайните цели – активно участие и съпричастност към процесите на подготовка и реализация на ПИРО.

Общинска администрация Роман и нейните служители, както и Общинския съвет са основни участници в процесите за подготовка и изпълнение на ПИРО и са определени като водеща целева група и пряко заинтересована страна. Прилагането на интегриран подход налага привличането на кметовете на малки населени места и представители на съседни общини като участници в процеса на разработването и изпълнението на документа. Местният бизнес и насърчаването на инвестициите са от ключово значение за социално-икономическото развитие на общината и представителите на тази група са важна целева аудитория при разработването на ПИРО. В плана се залагат множество дейности и мерки, свързани с подобряване и развитие на основните сфери на социалния живот в общината и това налага привличането като партньори на представители на секторите: образование, култура, социални дейности, здравеопазване, спорт и туризъм. ПИРО е инструмент за цялостно подобряване качеството на живот в общината и НПО, СГО и социално-активните граждани са важни участници в процесите по неговата подготовка и реализация.

5. Основни форми на комуникация

Комуникационен тип стратегия се гради върху основата на адаптивност на комуникационните механизми и предварително заложен позитивизъм по отношение лансираната същност на посланията към хората. Комуникационната стратегия на ПИРО трябва да използва такива форми на комуникация, че да успее да насърчи участието на партньорите и заинтересованите страни в процеса на разработване и изпълнение на плана. В случая комуникационният тип стратегия е изградена върху разбирането, че медиите са равноправни участници в комуникационния процес, като на тях е определена ролята на медиатори.

Комуникационната стратегия на ПИРО се основава върху няколко основни подхода, които се прилагат, чрез следните комуникационни канали:

- **Директна комуникация** – анкети, въпросници, справки, интервюта, фокус групи и обществени обсъждания;
- **Комуникация чрез електронни, печатни и онлайн медии** – прессъобщения, участие на медиите във фокус групите и обществените обсъждания;

- **Интернет** – поддържане на актуална информация на сайта на община Роман, възможност за споделяне на мнения и предложения, чрез он-лайн анкети или на електронна поща;
- **Работа с НПО** - комуникационната стратегия подкрепя инициативи на гражданското общество, насочени към специфични групи, които трудно могат да се достигнат чрез интернет и средствата за масово осведомяване.

Изборът на конкретни комуникационни средства и дейности при изпълнението на ПИРО е съобразен със:

- Спецификата на посланията за бъдещото развитие на общината;
- Характеристиките на целевите групи – реципиенти на посланията и избор на подходящи комуникационни канали за достигане до всяка от тях;
- Възможните дейности и форми за осъществяване на комуникацията;
- При комуникиране на послания, които засягат набор от различни целеви групи, се използва интегриран комуникационен микс, който да гарантира ефективността на комуникацията, както като дейности и форми, така и като канали.

6. Основни комуникационни дейности

1. Определяне на отговорен служител в Общинската администрация за изпълнение на комуникационната стратегия на ПИРО;
2. Публикуване на съобщение на сайта на Общината, че започва разработване на План за интегрирано развитие за периода 2021-2027 г., членовете на работната група, определена от Кмета, телефон и електронна поща за мнения и предложения на гражданите;
3. Изготвяне на списъци на партньори и заинтересовани страни, които да бъдат привлечени за участие в процеса на подготовката и изпълнението на ПИРО, включително представители на съседни общини;
4. Провеждане на онлайн анкетно проучване сред гражданите за идентифициране на основните нужди и проблеми в общината и генериране на идеи за цели, приритети, проекти и дейности, които да бъдат включени в ПИРО;
5. Провеждане на анкетно проучване сред кметове на малки населени места и кметски наместници за идентифициране на местните проблеми и генериране на идеи за дейности и проекти в селата;
6. Попълване на Въпросник за събиране на базови данни и информация за ПИРО;
7. Изготвяне на списъци на участниците в петте фокус групи с имена, организация, длъжност и контактна информация – телефон, електронна поща;
8. Провеждане на пет фокус групи по следните теми:
   - Образование, култура, младежки дейности и спорт;
   - Здравеопазване, социални дейности и пазар на труда;
   - Местно икономическо развитие и туризъм;
   - Благоустройство, инфраструктурно развитие и опазване на околната среда;
   - Развитие и обновяване на малките населени места на територията на общината.

   Фокус групите се състоят от минимум 10 участника всяка. Предварително на участниците по списък се изпращат покани.

   Фокус групите се провеждат на място в зала в Общинската администрация в посочен ден и час или онлайн, чрез обмен на информация чрез електронна поща.

Участниците във фокус групите получават презентация с резюме на основните изводи от направения социално-икономически и SWOT анализи на общината. Те попълват анкета с варианти за приоритетни зони за въздействие, визия, цели и приоритети на ПИРО 2021-2027 г., в която да отбележат своите предпочитания или да направят предложения.

9. Провеждане на обществено обсъждане на проекта на План за интегрирано развитие на общината за периода 2021-2027 г.

Проектът на документът се публикува предварително на сайта на Общината, за да могат максимален брой граждани да се запознаят със съдържанието му и да дадат обективна оценка, мнения и предложения. Покана за събитието се изпраща до всички партньори, заинтересовани страни и участници във фокус групите и се публикува на сайта на Общината.

10. Публикации в медии – прессъобщения и покани за участие в публичните събития се изпращат регулярно до местни и регионални медии.

Медиите са основен партньор и за популяризиране на изпълнението на ПИРО.

За осигуряване на одитна следа от изпълнението на комуникационната стратегия Общината следва да съхранява цялата информация от проведените медийни прояви и публични мероприятия, включително публикации, записи от интервюта и съобщения в медиите, покани, списъци с участниците и снимки от всяко събитие.

7. План за изпълнение на комуникационната стратегия

Планът за изпълнение на комуникационната стратегия определя начина на провеждане и управление на комуникационната стратегия. Целите на стратегията могат да се постигнат, като се приложат няколко основни подхода и комуникационни дейности. Те са съобразени със съответните целеви групи характера на посланията, насочени към тези целеви групи.

Таблица 52: План за изпълнение на комуникационната стратегия

Комуникационни дейности и мерки	Срок	Начин на изпълнение/ Информиране на обществеността/ Гражданско участие	Резултат
1. Определяне на отговорен служител за изпълнение на комуникационната стратегия	1-ви месец	Отговорният служител се определя със Заповед на Кмета на община Роман	Определен отговорник за изпълнение на комуникационната стратегия
2. Съобщение на сайта, че Общината започва разработване на ПИРО 2021-2027 г.	1-ви месец	Информация в медиите и сайта на Общината, представяне на членовете на работната група, телефон и електронна поща за мнения и предложения на гражданите	Информиране на широката общественост за стартиране на процеса по разработване на ПИРО
3. Изготвяне на списъци на партньори и заинтересовани страни	2-ри месец	Изготвяне на списък/ци с потенциалните участници в процеса на разработване и изпълнение на ПИРО - граждански организации; обществени съвети; кметове на кметства; представители на съседни общини; представители на различни институции – образователни, културни, социални, здравни;	Изготвени списъци на организации, физически и юридически лица – партньори и заинтересовани страни, които да бъдат привлечени в процеса на подготовка и реализация на ПИРО

		професионални и синдикални организации; представители на местния бизнес, експерти в различни области, социално активни граждани и др.	
4. Провеждане на онлайн анкетно проучване	2-3 месец	Онлайн анкета за граждани, публикувана на сайта на Общината, съобщение в медиите за анкетата, изпращане на линка с анкетата на всички партньори и заинтересовани лица и поставяне на съобщение за анкетата в Центъра за информация и услуги на гражданите. Набиране на предложения от гражданите за мерки, дейности и конкретни проектни идеи за включване в Програмата за реализация на ПИРО.	Проучено обществено мнение за идентифициране на проблемите, нуждите и идеите на гражданите за бъдещото развитие на общината
5. Провеждане на анкетно проучване сред кметове на малки населени места	2-3 месец	Изпращане на електронна поща на анкети до всички кметове на кметства и кметски наместници	Събрана информация за прилагане на интегриран подход при подготовката на ПИРО и включване на мерки и дейности в малките населени места
6. Попълване на Въпросник за събиране на базови данни и информация за ПИРО	2-ри месец	Въпросникът се попълва от служители на Общинска администрация, компетентни по съответните теми и ресори	Събрани базови данни и информация за изготвяне на социално-икономически анализ на състояните на общината
7. Изготвяне на списъци на участниците във фокус групи	3-ти месец	Изготвяне на списъци с минимум 10 участници с три имена, организация, длъжност, телефон и електронна поща за всяка една от петте фокус групи. Участниците, трябва да имат професионален опит, да са заинтересована страна или да имат експертиза по темата на съответната фокус група. Участниците във фокус групите ще попълнят анкета с варианти за приоритетни зони за въздействие, визия, цели и приоритети на ПИРО 2021-2027 г.	Изготвени 5 броя списъци с участници за всяка една от фокус групите.
8. Провеждане на пет фокус групи по различни теми	4-ти месец	Публикуване на информация в медиите, в сайта на общината, на информационни табла в Центъра за информация и услуги на гражданите за предстоящите фокус-групи, в случай, че се провеждат на място в определен ден и час. Публикуване на електронна поща, на която да се задават въпроси и споделят мнения по всяка от темите на петте фокус	Проведени 5 фокус групи на следните теми: - Образование, култура, младежки дейности и спорт; - Здравеопазване, социални дейности и пазар на труда; - Местно икономическо развитие и туризъм;

		групи, при провеждането им онлайн. Обратна връзка с участниците за получените предложения. Важно е участниците да не останат с впечатлението, че всичко е вече решено, а предложените мерки и проектни идеи действително да подлежат на доразвиване и включване в Програмата за реализация на плана.	- Благоустройство, инфраструктурно развитие и опазване на околната среда; - Развитие и обновяване на малките населени места на територията на общината.
9. Публикуване на сайта на общината на проекта на ПИРО за обществено консултиране	5-ти месец	Публикуването на проекта на документа на интернет страницата на общината за срок от минимум 14 дни преди заключителното му обществено обсъждане. Публикуването на проекта на ПИРО трябва да бъде отразено в съобщение/новина в медиите, в сайта на общината, на информационни табла и изпратено по електронна поща на заинтересованите страни и партньори.	Изработен в партньорство с широк кръг заинтересовани страни и граждани проект на ПИРО2021-2027 г.
10. Провеждане на обществено обсъждане на проекта на План за интегрирано развитие на общината за периода 2021-2027 г.	6-ти месец	Публикуване на информация в медиите, в сайта на общината, на информационни табла в Центъра за информация и услуги на гражданите за предстоящото обществено обсъждане – място, ден и час. Отразяване на процеса в медиите и на сайта на Общината - преди и след обсъждането.	Проведено обществено обсъждане на проекта на ПИРО, събрани мнения и предложения от граждани, партньори и заинтересовани страни, които да бъдат отразени в документа.
11. Публикации в медии	1-6 месец и при изпълнение на ПИРО	Публикуване на информация в медиите за процеса по разработване и изпълнение на ПИРО и как гражданите биха могли да вземат участие в него.	Информирана общественост за подготовката, изпълнението и резултатите от прилагане на ПИРО

Целта на плана за изпълнение на комуникационната стратегия е да бъдат ясно и конкретно описани в хронологичен ред, мерките за популяризиране разработването на ПИРО и включването на максимален брой участници в процеса. Планът за изпълнение е съобразен с идеята за създаване на устойчиви взаимоотношения с гражданите, неправителствените организации, бизнеса и други структури на гражданското общество на територията на община Роман.

Планът за изпълнение на комуникационната стратегия дава възможност за:

- Осигуряване на базова информация за анализите;
- Индентифициране на нужди и проблеми в целевата територия;
- Повишаване нивото на разбиране на процесите на стратегическо планиране от гражданите;
- Генериране на подкрепа за заложените проекти и дейности в рамките на ПИРО;

- Създаване на модел за комуникация и диалог между местната власт, населението, структурите на гражданското общество и бизнеса в общината.

8. Резюме на постигнатите резултати от анкетните проучвания

Във връзка с разработването на ПИРО на Община Роман беше публикувана онлайн анкета за граждани.

Във връзка с разработването на ПИРО на Община Роман беше публикувана онлайн анкета за граждани. Обобщените резултати от анкетното проучване показват, че за 1 месец анкетата е попълнена от 10 граждани на възраст от 23 до 67 години. Преобладават хората със средно и висше образование. Анкетираните са с различни професии и социален статус – държавни служители, инженер, шофьори, самоосигуряващи се лица, барман, пенсионери и други. Около 54% от участниците в анкетното проучване са жители на общинския център- град Роман. Останалите 46% живеят в другите населени места на общината.

На въпроса: „Какви са основните проблеми за развитието на община Роман според Вас?“, над 90% от анкетираните посочват демографската и икономическата криза, 40%[12] считат, че това е състоянието на техническата и пътна инфраструктура, а 20% посочват социалните проблеми и безработицата.

Най-големите проблеми на населеното място, където живеят, според 70% от анкетираните са липсата на достатъчно работещи предприятия и работни места, а 60% посочват ограничен достъп до здравни услуги. За 40% от участниците в проучването най-голям е проблемът с обезлюдяването, особено в по-малките населени места, а според 20% това е състоянието на техническата инфраструктура. Около 10% считат, че голям проблем на населеното място, където живеят е ограничения достъп до социални услуги.

Основният демографски и социален проблем в общината, според 70% от анкетираните е ниската раждаемост и застаряващото население. Около 60% считат, че основният демографски проблем е миграцията на младите и образовани хора и затруднения достъп до качествено здравеопазване. За основен социален проблем 40% от анкетираните посочват продължителната безработица. Според 10% от участниците в проучването основен социален проблем си остават ниската образованост на населението, неефективната интеграция на групи в неравностойно положение и затруднения достъп до качествени социални услуги.

Недостатъчното разнообразие на икономическите сектори, липсата на логистична база и подкрепа за стартиране на нови предприятия са посочени като основни пречки за местното икономическо развитие от 70% от анкетираните. Като сериозен проблем се очертава и лошото състояние на инфраструктурата и слаборазвитите трансгранични връзки. Посочили са го 50% от попълнилите анкетата. Други фактори, спъващи икономическото развитие на общината според 30% от участниците са недостика на квалифицирана работна ръка и остарялата и амортизирана производствена база. Около 20% са отбелязали недостига на местни ресурси и неконкурентните и замиращи производства в местната икономика като основни бариери за местното икономическо развитие.

Около 80% от участниците посочват, че има недостиг на обекти за обществено обслужване – основно социални и здравни заведения. Качеството на водоснабдяването и липсата на канализация са сериозни инфраструктурни проблеми за 60% от анкетираните.

[12] Анкетираните са давали от 1 до 3 отговора и сумарно обобщените резултати са повече от 100%.

Състоянието на пътищата и улиците в община Роман е лошо според 40% от анкетираните. Също за 40 % е лошо техническото състояние на обществения сграден фонд.

Двигатели за развитието на общината според участниците в анкетата могат да бъдат: привличането на инвеститори за създаване на нови предприятия и работни места (90 % от анкетираните); развитие на селскостопански продукти и създаване на преработвателни предприятия (90 %); повишаване на капацитета на местната общност за кандидатстване и изпълнение на проекти, финансирани от европейски програми (40%); подобряване на техническата инфраструктура (40%). Според 10% от попълнилите анкетата двигател за развитието на общината може да бъде и повишаването на образованието и квалификацията на човешките ресурси, в съответствие с изискванията на пазара на труда, както и развитие на трансграничното сътрудничество.

Пречка за развитието на успешен бизнес в община Роман се явяват: липсата на подходящи инвестиционни терени (90% от отговорилите); липсата на подходящи обекти за търговски цели (70% от отговорите) затруднения достъп /включително транспортни връзки/ до основни логистични центрове и пазари (50%); Липсата на квалифицирана работна ръка и Липсата или лошо състояние на техническата инфраструктура (30%) анкетираните в общината и това пречи на привличането на инвеститори.

Трите основни проблема, които Община Роман трябва приоритетно да реши в периода на изпълнение на ПИРО 2021-2027 г., според анкетираните са:

- Преодоляване на демографската криза – 100%.
- Насърчаване на икономическото развитие – 60%;
- Осигуряване на работни места – 50%;

Точно 60% от анкетираните познават приоритетите на Общинския план за развитие за периода 2014-2020 г., а останалите 40% признават, че не са запознати със стратегическия документ.

Според проучването приоритетните зони за въздействие на новия ПИРО следва да бъдат:

- Зони за отдих и туризъм – 80%;
- Зоните/елементи на градската среда – 10%;
- Зони с преобладаващи административни/публични функции – 10%;

Участниците в анкетното проучване са направили предложения за конкретни мерки, дейности и проекти, които да бъдат включени в Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.

9. Комуникационен механизъм при изпълнение на ПИРО

Комуникационният механизъм служи за осигуряване на наблюдение, контрол, информация, отчетност и прозрачност относно изпълнението на ПИРО, постигнатите резултати и използваните финансови ресурси по програмата за реализация на плана. Принципът на партньорство и сътрудничество с представителите на различните групи заинтересовани страни следва да се прилага в рамките на целия процес на изпълнение на плана до неговото финално отчитане с последваща оценка.

Обществеността следва да бъде информирана за начина на изпълнение на мерките от програмата за реализация, за резултатите от тях и за начина, по който са били изразходвани финансовите ресурси, с които е било обезпечено изпълнението на програмата за реализация на ПИРО. Гражданите имат възможност да участват в изпълнението на плана като партньори на администрацията или чрез реализацията на техни частни бизнес и социални проекти

Комуникационният механизъм предвижда мерки за комуникация, информация и включване на заинтересованите страни и партньорите в процесите на изпълнение, отчитане и актуализация на ПИРО.

Предвиждат се следните мерки:

1. Ежегодна комуникация по електронна поща с представителите на заинтересованите страни и партньорите за получаване на обратна връзка и информация за техните проекти, дейности и инвестиции през годината, допринасящи за изпълнението на ПИРО;
2. Ежегодно публикуване на годишните отчетни доклади за наблюдение изпълнението на ПИРО;
3. Провеждане на годишна среща /през месец април всяка година/ с партньорите и заинтересованите страни за представяне и обсъждане на Годишния отчетен доклад за наблюдение изпълнението на ПИРО;
4. Публикуване на сайта на Общината и обсъждане с партньорите и заинтересованите страни на доклада за междинна оценка на ПИРО;
5. Събиране на данни и информация от привлечените партньори и заинтересовани страни за идентифициране на нови проблеми и генериране на идеи за актуализация на ПИРО, при необходимост.

Комуникационният механизъм предвижда постоянна комуникация с медиите за популяризиране на всички изпълнявани проекти и дейности от програмата за реализация на ПИРО. Журналисти ще бъдат канени на всички годишни срещи и обсъждания на докладите за изъпълнение на ПИРО. В медиите ще се публикуват резюмета на докладите за годишна и междинна оценка на плана, за да се информира обществеността за постигнатия напредък в изпълнеинето му.

ЧАСТ IV. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЗОНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН ПОДХОД - ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ.

Приоритетните зони за прилагане на интегриран подход (зони за въздействие) на територията на общината се определят на база на резултатите от социално-икономическия анализ и анализа на силните и слабите страни, както и на потенциалите за развитие. В тези зони основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, проектите и дейностите предвидени в програмата за реализация на ПИРО.

Зона за прилагане на интегриран подход/въздействие е пространствено обособена територия с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална и/или етническа структура на населението и характер и структура на основните фондове. Зоните за въздействие се определят на базата на общи характеристики на определена територия и/или общи проблеми или потенциали за развитие.

Зоните за въздействие могат да бъдат както части от територията на общината с конкретно функционално предназначение (например зони с преобладаващи административни/публични функции, индустриални или бизнес зони, зони за култура, за отдих и туризъм, зони с преобладаващи жилищни функции, зони за транспортна дейност и т.н.), така и други специфични обособени територии с идентични характеристики или собствен потенциал за развитие (например зони с потенциал за кооперране със съседни общини).

За община Роман са препоръчителни зони за въздействие със специфични характеристики, които могат да представляват градски по своята същност зони (т.е. да включват територии от урбанизирана градска част, градски покрайнини и функционални зони в град Роман), но могат да се отнасят и до всеки вид населено място или част от територията на общината, както и да включват части от съседни общини, при необходимост.

Определянето на зоните за въздействие на ПИРО е пряко обвързано с Общия устройствен план на община Роман (ОУПО) и отредените в него територии за приоритетна реализация.

Наред с глобални проблеми, като промените в климата, общоевропейски, като застаряването на населението и национални, като голямата разлика в доходите, резултатите от анализа на съществуващото състояние на средата и на нейните компоненти, откроиха и специфични за община такива, като:

- висока безработица;
- засилена миграция на трудоспособното население;
- намаляване на населението;
- лошо състояние на част от комуникационно-транспортната и техническата инфраструктурата.

Бъдещето на община Роман зависи от демографското състояние и развитие на територията. Основен приоритет е задържането на трудоспособното население и привличане на квалифицирани кадри, чрез стратегии за създаване на работни места, модернизация на селското стопанство, насърчаване на инвестициите в преработвателната промишленост, иновации и предоставяне на добра икономическа и социална среда за живеене.

По отношението на техническата инфраструктура от основно значение е рехабилитацията, доизграждането и поддържането на качествени комуникационни трасета, които от своя страна да се синхронизират с развитието на логистични, складови и производствени зони. От ключово значение е развитието на телекомуникациите, разширяване на достъпа до високоскоростни и мобилни широколентови мрежи високоскоростни оптични връзки и повишаване на компютърните умения на хората и способностите за работа в дигитални пространства.

Инвестициите в туризма, в сферата на опознавателен, рекреационен и екотуризъм, ще допринесе да се обхване целия ресурс и потенциал за бъдещо икономическо развитие в община Роман.

С оглед на горното в ОУПО Роман са заложени територии и мероприятия за приоритетна реализация, които следва да се имат предвид при определяне зоните за въздействие на ПИРО.

С ОУПО - Роман са определени следните територии, съгласно чл. 7 от ЗУТ и чл. 4 от НАРЕДБА № 7 от 22 декември 2003 г. на МРРБ за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии:

- ***Жилищните територии*** обхващат части от населеното място, в които са обединени урегулирани поземлени имоти, предназначени предимно за жилищно застрояване. В ОУПО Роман, териториите за жилищни функции са разположени във всички населени места. Общата констатация, основана на демографски анализ и оценка на сградния фонд показва трайна тенденция на намаляване на населението и липсата на нужда от нови територии за жилищно строителство. Всички селища в това число и гр. Роман имат достатъчен териториален резерв. В новите граници на населените места се включват тангиращи ги, вече използвани за жилищни нужди имоти. Мерките, които могат да бъдат включени в ПИРО са свързани със саниране и повишване на енергийната ефективност на съществуващия сграден жилищен фонд.

- В ***територии за обществено-обслужващи дейности*** се разполагат обектите за обществено обслужване, които осигуряват следните видове дейности:
    1. образование;
    2. здравеопазване и социални грижи;
    3. култура;
    4. религия;
    5. административни услуги;
    6. търговия, обществено хранене и битови услуги;
    7. други обществено-обслужващи дейности.

Терените за обществено обслужване са представени в две разновидности:

- В регулационни граници на населените места като зона от вида Смесена централна зона (Ц)
- Извън регулационните граници на населените места като зона от вида Терени за обществено обслужване (Оо)

За селищната структура има изявен градски център в чиито обхват попадат обектите на административно-деловите, културните и донякъде образователните функции. В радиален порядък спрямо центъра са локализациите на обслужващи терени от ежедневни услуги /търговия, обществено хранене, ателиета и други/, на детските градини и училищата, на култовите обекти и здравното обслужване. Целият набор от елементи и обекти на общественото обслужване се допълва с локализации в новоусвоените територии, които съгласно нормативната и законова база съдържат обекти с образователни, търговски, здравни и други такива функции с по-ниски параметри на обхвата.

Новосъздадена зона се предвижда на мястото на стопански двор североизточно от с. Камено поле. Изборът на терен се определя от стратегическото местоположение - в непосредствена близост до НКЦ „Пустата черква“ и природната забележителност “Скално образувание Чуклите“, и в отговор на стремежа изразен в ОПР и Стратегията за развитие на туризма в община Роман.

- ***Териториите за производствено-складови дейности*** са предназначени за устройство и застрояване предимно със сгради и съоръжения за производствени и складови дейности. В ОУПО Роман, тези територии са разположени в или около границите на населените места на територията на общината.

Съществуващата локализация на терените за производство отчитат реалната обстановка и потребност от развитие на икономическата база на община Роман. Изцяло се запазва локализацията на съществуващите производствени терени в крайселищната територия. Усвояването на нови терени е на база прогнозно развитие и ръст в икономиката и се осъществява по два начина:

- доуплътняване на терените на съществуващите производствени бази;
- включване в регулационните граници на селищната структура на усвоените и влезли в експлоатация производствени мощности и на такива с планова обезпеченост.

Териториалното обособяване на този вид локация е на входно-изходните артерии - логиката на ситуирането им е не само да бъдат с удобен транспортен достъп, но и с естетиката на своите архитектурен образ и планировъчна структура да са емблемата откъм главните транспортни потоци; по този начин ситуирани те са естествен преход към по-дребната териториално-устройствена структура на средата за обитаване.

• *Предимно производствени дейности (Пп)*

В отговор на мерките за създаване на благоприятна за инвестиции среда до гр. Роман се

определят две нови зони за /едната-североизточно от града, на територия държавна частна собственост използвана за селскостопански двор; другата югоизточно от града, на земеделски територии частна собственост/. Двете територии са в непосредствена близост до съществуващата строителна граница на гр. Роман и ще бъдат включени в новата такава.

• *Зони за стопанска инициатива (Си)*

Приоритетно е развита системата труд върху терените на бившите селскостопански дворове. Те се превръщат в производствени зони за стопанска инициатива за малки и средни предприятия. Ситуирани край строителните граници на по-голямата част от населените места те предполагат една равномерност в покриването на територията от необходимите зони за труд. За префункционирането им не се налага промяна на предназначението, а добре развитата им подземна и надземна инженерна инфраструктура е предпоставка за бързо и лесно усвояване.

- ***Територии за рекреационни, курортни и вилни зони*** се обособяват като устройствени зони в границите на населените места и селищните образувания или извън тях и се определят съгласно следните разновидности:
  • курорт, означен като Ок;
  • ваканционно селище, означенокато Ос;
  • вилна зона, означена като Ов;
  • други рекреации (голф селища, аквапаркове, дисниленд и други) означени като Од.

Като основна задача и приоритет на устройство на територията на общината в отговор на съобразените с контекста мерки за развитие е обособяването на зоните за рекреация, курорт и отдих.

Обособени са две основни териториални направления, които обезпечават реализацията на пълноценен масов и индивидуален отдих – зона за активен отдих и туризъм и зона за спокоен отдих и почивка. Концентрацията на културно-исторически и природни забележителности в северната част на общината, по течението на река Искър, е основната предпоставка за обособяването и като зона за активен отдих и туризъм. Определените са в общ вид трасетата на туристическа пътека и вело алея свързват в единен маршрут отделните забележителности. Вело алеята е свързана с проектни трасета на територията на съседни общини. В южната част на общинската територия на терените на съществуващите махали се устройват вилни зони (Ов).

- ***Територии за озеленяване, спорт и атракции*** - зелената система включва обществените озеленени площи, в т.ч. всички паркове, градини, улично озеленяване, извънселищни паркове и горски паркове, гробищни паркове, градини, защитни насаждения и разсадници. Обекти за спорт и атракции, освен в тези територии, могат да се разполагат също и в териториите за жилищни функции, озеленени територии и територии за рекреационни дейности.

Озелененитe територии, означени като, в населените места, селищните образувания и извън тях в територията на общините се определят в зависимост от климатичните и почвените условия, конфигурацията на терена, екологичните и рекреационните изисквания и формират зелената система в общините.

Зелената система включва обществените озеленени площи, в т. ч. всички паркове, градини, улично озеленяване, извънселищни паркове и горски паркове. Те са предназначени за широко обществено ползване и са основа на зелената система.

Съществуващата селищна структура от предимно дворищни имоти сама по себе си е зелена зона.

Спорта и отдиха като функционално пространствена система се реализира главно чрез елементите на зелената система и елементите на културната и развлекателната база на общината.

Зона за спорт и атракции (Спа) е устроена югозападно от с. Кунино и обхваща терена на стадиона.

- ***Земеделски територии*** **–** включват необработваеми земи (пасища, скатове, дерета, оврази и други), обработваеми земи – ниви (ниви, зеленчукови градини,ливадии други) и обработваеми земи –трайни насаждения(овощни градини, лозя и други).

В съответствие със стратегическите и предходните планови документи, както и с тенденциите на развитие на Европейския съюз е отделено особено внимание на устройство на териториите за селскостопанска продукция. С решението е въведена максимална защита на плодородните земеделски земи. Възстановен е баланса на земите за трайни насаждения и земите за ниви. Ограничена е възможността за допускане на промяна на предназначението на земеделски земи.

- ***Горски територии*** - конкретното предназначение на поземлените имоти в горските територии биват два вида – гори (дървопроизводителни гори, защитни гори, рекреационни гори и други) и горски земи (поляни, земи, заети от храсти, скали и други).

В синхрон с европейската и национална политика за опазване на горите ОУПО оставя непокътнати горските територии в община Роман.

- ***Защитени територии, защитени зони. санитарно-охранителни зони на водоизточници***

Археологическите обекти се опазват и устройват съобразно режимни изисквания за териториите им, определени от нормативната база.

С оглед запазване на биологичното разнообразие и съгласно ЗБР и европейските директиви по въпроса, решението на ОУПО Роман подхожда с особено внимание към защитените зони от Натура 2000 - обособяват се устройствени зони само в границите на територии с вече установени жилищни и стопански функции.

На територията на Община Роман няма определени санитарно-охранителни зони в съответствие с изискванията на Наредба № 3/16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди (ДВ, бр. 88 от 27 октомври 2000 г.).

- ***Територии, заети от води и водни обекти*** - териториите за водни площи обхващат естествени и изкуствени водни обекти - реки, канали, езера и язовири. Нанесени е граница на територия с най-голям обхват на заливане, определена в рамките на План за управление на риска от наводнения (ПУРН) 2016-2021 на Дунавски район за басейново управление.

- ***Територии за транспорт и комуникации*** - Тези територии включват обекти и съоръжения на транспорта и комуникациите: пътища и улици, гаражи и паркинги, автогари, летища, пешеходни алеи и площи, велосипедни алеи, скиорски пътекии плацове, станции на въжени линии, яхтени пристанища и други.

- ***Територии за техническа инфраструктура*** - Територии за техническа инфраструктура. Териториите за техническа инфраструктура обхващат такива за водоснабдителни, канализационни, енергийни, хидромелиоративни съобщителни и други мрежи и съоръжения.

Описаните видове територии, определени с ОУПО дефинират географското разположение на зоните за въздействие на ПИРО.

В ПИРО, за разлика от ОУПО могат да бъдат обособени неограничен брой зони за въздействие, но от тях следва да бъдат подбрани няколко приоритетни, които имат най-голям потенциал да повлияят върху социално-икономическото развитие на общината в бъдеще.

Целта на определянето на приоритетни зони за въздействие е постигане на максимален ефект за населението и територията с ограничените ресурси, с които разполага Община Роман. Това е особено необходимо, тъй като изпълнението на отделни мерки в различни части от общината без ясна обвързаност между тях представлява само временно задоволяване на конкретна нужда, но не оказва въздействие върху цялостното развитие на общината.

Определянето на приоритетни зони за въздействие не ограничава инвестициите извън тях, а по-скоро е отражение на идентифицираните при анализа територии с най-голям специфичен потенциал за развитие. Приоритетните зони следва да бъдат ограничен брой и така подбрани, че тяхното развитие да може в най-голяма степен да повлияе върху развитието на цялата община. Размерът на конкретната зона не се ограничава като площ, но за по-голяма по размер зона, са необходими мотиви и доказателства за необходимостта от обхващането на съответната територия, включена в обхвата на зоната.

В резултат на идентифицираните с анализите нужди, проблеми и потенциали за развитие и предвижданията на ОУПО в ПИРО на община Роман за периода 2021-2027 г. се определят следните 6 /шест/ типови зони за въздействие:

- **Зони с административно-обслужващи/ публични функции;**
- **Зони с жилищни функции;**
- **Зони за производствени и складови дейности;**
- **Зони за селско и горско стопанство;**
- **Зони за транспорт и техническа инфраструктура;**
- **Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм.**

Всяка от зоните за въздействие е придружена от зони на влияние, в които в резултат на прилагане на интегриран подход, чрез проектите и дейностите в ПИРО ще настъпят съществени подобрения в качеството на средата и ще се повиши инвестиционният интерес. Зоните на влияние са териториално близки на зоните за въздействие и образуват стабилна глобална структура, покрита от интеграционни политики. Същевременно петте типови зони за въздействие имат свързани ефекти спрямо глобалната общинска структура. Те са близки, често преплетени и това усилва влиянието на интервенциите, както върху ключовите елементи, така и върху цялата територия.

Характеристиката и обхвата на приоритетните зони за въздействие са следните:

- Зони с административно-обслужващи/ публични функции

Тези зони обхващат централната част на гр. Роман и с. Камено поле, в които са разположени сградите на Общинска администрация – Роман, Кметството на с. Камено поле, училища, детски градини и читалища. В тези зони са съсредоточени всички публични административни и обществени услуги, както и голяма част от обслужващите функции –банки, пощенски станции, търговски обекти, заведения за хранене и други.

Община Роман се състои от общински център, в който е съсредоточено административно-териториалното, социалното и културно-битовото обслужване на населението от общината. Всички останали дейности включени в социалното, медицинското и делово обслужване, са разпределени между съседната община Мездра и областния център Враца. С оглед на бъдещо развитие на територията ОУПО предвижда да се обособи вторичен общински център на територията на село Камено поле, предвид наличие на свободен сграден фонд за

административно-делово и социално обслужване на населението в общината и възможностите за междуобщинско сътрудничество със съседните общини Бяла Слатина и Мездра. Камено поле е второто по големина населено място в общината, с функциониращи образователни институции.

Отчитайки броя на населението, натовареността с обществено-обслужващи функции, географското разположение спрямо общинския център, траспортния достъп и други фактори за община Роман можем да определим следните 2 ***/две/ приоритетни зони за развитие с преобладаващи административно-обслужващи/ публични функции:***

- Северна административна зона – с. Камено поле

- Южна административна зона – гр. Роман

За да се постигне балансирано териториално развитие на общината, в тези административни зони трябва да се инвестира за подобряване на инфраструктурата и развитие на обслужващите функции и обществени услуги, интегрирано с технологично обновяване, модерно оборудване, компютъризация, подобряване на образователното равнище и квалификацията на човешките ресурси и разширяване на достъпа до он-лайн услуги.

Основните характеристики на административните зони са:

- Тези зони обслужват цялото население на общината;
- Включват основните публични пространства – административни сгради, търговска и обслужваща инфраструктура;
- В зоните са съсредоточени основните обществени услуги, предлагани в общината.

В административните зони са идентифицирани следните проблеми:

- Лошо състояние и/или недостатъчен капацитет на част от сградния фонд за обществено обслужване (административна, социална, културна и здравна инфраструктура);
- Недостиг на квалифицирани кадри за предоставяне на обществени услуги;
- Ограничени възможности за предоставяне на он-лайн услуги;
- Ограничен капацитет на институциите за социални услуги;
- Затруднен достъп до здравеопазване;
- Ограничени възможности на общински бюджет и пълна зависимост от централната власт поради липса на собствени приходи.

Направленията за въздействие на ПИРО в тази зона са: енергийна ефективност и обновяване на сградния фонд (обществени и административни сгради), повишаване на образованието, подобряване на квалификацията и привличане на високообразовани кадри в администрацията, социалните дейности и услуги; разширяване на обхвата на предлаганите здравни и социални услуги; предлагане на он-лайн административни услуги, повишаване на компютърните и цифрови умения на населението и др.

- Зони с жилищни функции

Зоните с жилищни функции обхващат урбанизираните територии на всички населени места в общината. Признакът за интегрираност на този тип зони е обхващане на проблемите на обитаването, отчитайки комплексното състояние на жилищната среда - степента на изграденост и състоянието на техническата и социална инфраструктура, качествата на жизнената среда.

От устройствена гледна точка зоните с преобладаващи жилищни функции обхващат части от населеното място, които са обединени урегулирани поземлени имоти, предназначени предимно за жилищно застрояване, като различните разновидности на жилищни устройствени зони се характеризират с определени параметри по отношение на тяхната площ в зависимост от големината на населеното място и броя на неговите обитатели, характера и начина на

застрояване, препоръчителната плътност на застрояване и усвояване, интензивност и необходима озеленена площ и т.н.

Количествените и качествените характеристики на жилищния фонд в общината са отражение на социално-икономическите процеси. По-голямата част от жилищния фонд не отговаря на съвременните изисквания за енергийната ефективност. Сградният фонд е остарял и в недобро техническо състояние.

Основните характеристики и проблеми на зоните са следните:

- Остарял и амортизиран сграден фонд;
- 46% необитаем сграден фонд.

Направленията за намеси на ПИРО в тези зони са: обновяване на жилищния фонд - саниране и въвеждане на мерки за енергийна ефективност на жилищни сгради; облагородяване на дворове и обществени зелени площи между жилищните сгради.

- Зони за производствени и складови дейности

В отговор на мерките за създаване на благоприятна за инвестиции среда до гр. Роман, с ОУПО се определят две нови зони за производствени и складови дейности /едната-североизточно от града, на територия държавна частна собственост използвана за селскостопански двор; другата югоизточно от града, на земеделски територии частна собственост/. Двете територии са в непосредствена близост до съществуващата строителна граница на гр. Роман и ще бъдат включени в новата такава.

Терените на бившите селскостопански дворове около селата се превръщат в производствени зони за стопанска инициатива за малки и средни предприятия. Ситуирани край строителните граници на по-голямата част от населените места те предполагат една равномерност в покриването на територията от необходимите зони за труд и създаване на работни места.

Основните характеристики и проблеми на зоните са:

Съществуващата база на промишлеността към настоящия момента е ограничена. Основните съществуващи производства са в леката и химическата промишленост. По-голяма обособена производствена зона има единствено около град Роман. Макар и разположена в близост до такива, Общината е в страни от основните транспортни коридори. Инфраструктурата не е достатъчно развита, за да привлече инвестиции, поради липса на добра комуникативност. Съществуват подходящи територии, на които могат да се обособят нови складови и производствени зони. Наличната производствена материална база в самия град Роман също има потенциали за разширение. В по-малките населени места в общината е рентабилно развитието на селскостопански производства в границите на бившите селскостопански дворове и около тях с разширението им при необходимост за млеко и месо преработвателни предприятия и консервиране на плодове и зеленчуци.

Направленията за намеси на ПИРО в тези приоритетни зони са:

Необходимо е да се търсят инвеститори за обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура и обособяване на подходящи терени за разкриване на нови производствени и складови дейности.

- Зони за селско и горско стопанство

Тези приоритетни зони за въздействие обхващат землищата на всички населени места в общината с предназначение за нуждите на селското и горското стопанство.

Основните характеристики и проблеми на зоните са:

Преобладаващите икономически активности за община Роман я причисляват към общините с предимно селскостопански характер. Отрасълът на селското стопанство съществува при сравнително неизменен размер на поземления ресурс, който обаче не е ефективно използван по ред причини - липса на модерна селскостопанска техника, амортизиран сграден фонд и ниска технология на производство. Почвено-климатичните условия по поречията на реките са благоприятни за развитието на зеленчукопроизводството, потенциал, който не се използва към момента.

Липсата на сериозни източници на замърсяване на околната среда е предпоставка и за развитие на биологично земеделие.

Общината разполага със значителни горски масиви и развито горско стопанство, което предполага добри условия за развитие на дърводобивна промишленост. Като цяло общината може да задоволява потребностите си от дърва за огрев и дървесина за строителни нужди. Местното население ползва дърва за огрев и малки количества строителна дървесина, добива листников фураж от горите. Голяма част от пашата на добитъка се задоволява от горите. Допълнителни приходи за населението носи събирането на горски плодове и билки. Значението на горите е многостранно - използват се като строителна и технологична суровина, за водноохранни и противоерозионни функции.

Направленията за намеси на ПИРО в тези приоритетни зони са:

Насърчаване развитието на млади фермери, полупазарани стопанства, модернизация на земеделските стопанства, преработка на земеделски продукти, подобряване икономическата стойност на горите и други. Наличието на суровинна база в областта зеленчукопроизводството и намеренията на общината да развива овощарството предлагат добри възможности и за изграждане на цехове за преработка на плодове и зеленчуци, както и съоръжения за съхраняването им.

Като много перспективно се очертава отглеждането на билки, етерично-маслени култури и гъби и създаване на съоръжения за съхранение и преработката им. Изграждане на преработвателни предприятия, свързани с производството и преработката на селскостопанска продукция – оранжерии, сушилни за зърно, мелници, мандри и млекопреработвателни цехове, рафинерии и маслобойни, сушилни за подправки, цехове за замразяване, разфасоване, пакетиране и други подобни, тъй като суровините за тяхното производство могат да се произвеждат в непосредствена близост.

С оглед на добрите природни дадености и традиции в животновъдството перспективно е създаването на месопреработващи предприятия, отговарящи на всички необходими съвременни изисквания, включително биологични продукти /екологично чисти/. Има добри възможности за изграждане на млекосъбирателни пунктове, отговарящи на санитарно-хигиенните условия.

- Зони за транспорт и техническа инфраструктура

Тези зони включват терените за транспортно-комуникационна инфраструктура (републикански и общински пътища, площади, улици, тротоари, паркинги, автоспирки, пешеходни алеи) и обекти и съоръжения на техническата инфраструктура (водоснабдяването и канализацията, електроснабдяването, газоснабдяването, електронните съобщителни мрежи и други). В обхвата на тези приоритетни зони за въздействие попадат обекти и съоръжения на транспорта, комуникациите и техническата инфраструктура във и извън урбанизираните територии на селищата в община Роман.

Основните характеристики и проблеми на зоните са:

Основните инфраструктурни връзки на общината са от републиканска пътна мрежа и общински пътища.

Гъстотата на пътната мрежа спрямо площта на общината е 0,361 км/км2. Това е 2 пъти над средната за страната гъстота от 0,176 км/км2 и показва добра транспортна обезпеченост на селищната система.

Разположението на транспортната система на община Роман е силно определено от релефа на местността и директния достъп между съседните населени места в рамките на общината е затруднен. Всички селища са с пътни връзки насочени към общинския център.

От друга страна община Роман е силно засегната от демографската криза у нас и това силно намалява и ограничава и пътуванията вътре в самата община.

Поради тези причини основен акцент в развитието на транспортната инфраструктура на община Роман е поддържане на съществуващите пътища, в това число и рехабилитация и подновяване - цялостно преасфалтиране, а в някои случаи и цялостно преизграждане на пътищата и техните принадлежности.

Със цел привличане на туристи в общината се предвижда доизграждане на път по поречието на р. Малък Искър, с. Своде - с. Средни рът - с. Караш -с. Хубавене - гр. Роман.

Със цел осигуряване на директен достъп между съседни населени места в рамките на общината се предвижда проектиране и доизграждане на път от с. Каменно поле - с. Долна Бешовица - с. Струпец.

За подобряване на транспортните връзки в рамките на населените места в общината се предвижда проектиране и изграждане на пътен възел в гр. Роман от Санаториума до р. Малък Искър.

Уличната мрежа е силно амортизирана и се нуждае от неотложен ремонт. В последните години общината няма възможност за заделяне на средства за такива ремонти и състоянието на уличната мрежа в някой населени места вече е критично. За изграждането и поддържането на уличната мрежа са необходими значителни финансови средства, но решаването на този проблем не е във възможностите на общинския бюджет. За това следва да се определят приоритетни зони за въздействие в най-уязвимите участъци с най-голям пътнико-поток и население. Площадите, като елементи на транспортно-комуникационните зони, особено в селата на общината са в лошо техническо състояние и се нуждаят от ремонт и благоустрояване.

Всички населени места са електрифицирани. Състоянието на водоснабдителната система в повечето населени места е лошо и води до чести аварии и режим на водоподаването. В община Роман липсва канализация и ПСОВ.

Телекомуникациите в общината не са достатъчно добре развити. В по-отдалечените от общинския център населени места обхватът на мобилните оператори е слаб или липсва. Няма изградени оптични интернет връзки. Населението в селата е с ограничен достъп до комуникации и възможности за ползване на он-лайн услуги.

Направленията за намеси на ПИРО в тези приоритетни зони са:

По отношението на интегрираността на зоните за транспорт и комуникации и техническа инфраструктура, от основно значение е рехабилитацията, доизграждането и поддържането на качествени транспортни връзки и технически съоръжения, които от своя страна да се синхронизират с развитието на икономическите зони, за дърводобив, съхранение и преработка на селскостопанска продукция, от една страна и със зоните за жилищни и административно-обслужващи функции от друга.

- Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм

Зоните за озеленяване, отдих, спорт, туризъм и развлечения се разполагат в населените места и в крайселищните им територии. Обекти за спорт и атракции, освен в тези територии,

могат да се разполагат също и в териториите за жилищни функции, озеленени територии и територии за рекреационни дейности.

Основните характеристики и проблеми на зоните са:

Територията на община Роман е характерна със защитени зони по Натура 2000 за птици и за хабитати. Определени са 4 природни забележителности. Има богата флора и фауна. Почти всички населени места разполагат със зелени площи – паркове и обществени градинки, но повечето са в лошо състояние и занемарени.

Община Роман има ресурс и дадености за развитие на селски, екологичен, ловен и културно-исторически туризъм, но липсват достатъчно места за настаняване и подслон.

Културните ценности оман – материални и нематериални, са предпоставка за развитие на културно-познавателен туризъм на територията на област Враца, част от която е и община Роман. Проблем е фактът, че повечето от обектите са недостатъчно проучени и разработени. Предстои научна работа по проучвателната дейност, социализирането и популяризирането на културните ценности, както и актуализиране на юридическата им защита.

Направленията за намеси на ПИРО в тези приоритетни зони са:

ОУПО предвижда връзки за развитие на трансгранично сътрудничество с Република Румъния, както и зони с условия за развитие на интегрирано културно-историческо експониране. Потенциал за развитие на интегриран културно-исторически, селски, екотуризъм, лов и риболов. Създаване на места за настаняване – къщи за гости, вили и семейни хотели. Създаване на база за летни лагери и зелени училища.

Поддържане на биологичното разнообразие и равновесие, пространствена природна и културна идентичност.

Поддържане на зелените системи – паркове и обществени площи.

Създаване на спортни и детски площадки в населените места.

Интегрирани проекти в условията на междуобщинско сътрудничество са възможни във всички приоритетни зони.

ЧАСТ V. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

Изменението на климата е тема, която е във фокуса на всички страни по света и оценката му в дългосрочен план заема важно място в процесите на стратегическо планиране на национално, регионално и местно ниво. Проведените изследвания показват прогнозно изменение в модела на валежите, което ще доведе до намаляване на речния отток, едновременно с прогнозно увеличаване на температурата. На Европейско ниво очакванията са до 2080 г. годишните валежи да намалеят на до 40% от нивата на 1990 г. Температурите ще бъдат в обхват от 4°C до 5°C над днешните нива. По-малкото валежи и по-високите температури ще доведат до по-голям риск от засушаване, недостиг на вода, горещи вълни, пожари в горите и загуба на биораз-нообразие. Това поставя въпроса за управлението на природните ресурси (вода, почва, въздух, биоразнообразие и биомаса) в условията на засушаване и затопляне, както и подобряване на управлението в случай на риск от наводнение.

На 11 декември 2019 г. Европейската комисия (ЕК) оповести идеята си за т.нар. Европейски зелен пакт, станал известен като Европейска зелена сделка (European Green Deal). Основната му цел е да превърне Европа в първия неутрален по отношение на климата континент до 2050 г. Пактът включва пътна карта с действия за по-ефективно използване на ресурсите, чрез преминаване от линейна към кръгова икономика и за спиране на изменението на климата, обръщане на тенденцията за загуба на биологично разнообразие и намаляване на замърсяването на околната среда. Планът обхваща всички сектори на икономиката и по-специално транспорта, енергетиката, селското стопанство, строителството, а също така и промишлените отрасли стоманодобив, производството на цимент, информационни и комуникационни технологии (ИКТ), текстилната индустрия, производството и употреба на химикали.

За реализация на амбициозния проект, през следващото десетилетие се планират редица дейности в различни сфери:

- Чиста енергия – декарбонизация на енергийната система, с фокус върху енергийната ефективност и осигуряване на енергия, базирана предимно на ВЕИ. Намаляване на емисиите до 2030 г. с 50 – 55% спрямо стойностите от 1990 г.;
- Устойчива индустрия – нова промишлена политика, основана на концепцията за кръгова икономика. Декарбонизация и модернизация на енергоемки отрасли, като стоманодобива и производството на цимент. Политиката за „устойчиви продукти“ поставя като приоритет намаляването и повторното използване на суровини, преди тяхното рециклиране. До 2030 г. всички опаковки следва да отговарят на изискванията за повторно използване или рециклиране. Предвижда се въвеждане на схеми за обратно изкупуване на технически средства: мобилни телефони, таблети или зарядни устройства за последващо рециклиране;
- Изграждане и реновиране на сгради – политиката насърчава строителството на енергийно ефективни сгради и подкрепа на инициативи за саниране през 2020 г. (предвидена е помощ за 50 милиона потребители и саниране на социални жилища, училища и болници);
- Транспорт – 90% намаление на емисиите на парникови газове в транспорта до 2050 г.;
- Биоразнообразие – нов подход в стратегиите за биологичното разнообразие и за опазване и развитие на горите, предложения за „зелени“ европейски градове и за увеличаване на биологичното разнообразие в градските пространства, засаждане на нови дървета и възстановяване на увредените или с изчерпани ресурси гори, популяризиране и използване на водораслите и други нови източници на протеини.
- Стратегия „От фермата до трапезата“– в нея са заложени амбициозни цели:

• Намаляване с 50% на употребата на химически пестициди и свързания с тях риск и намаляване с 50% на употребата на по-опасни пестициди в срок до 2030 г.

• Намаляване на загубите на хранителни вещества с поне 50%, като се гарантира недопускане на влошаване на плодородието на почвите. Това ще доведе до намаляване с минимум 20% на употребата на торове до 2030 г.

• Намаляване с 50% на продажбите на антимикробни средства за селскостопанските животни и за аквакултурите до 2030 г.

• Въвеждане на биологични норми за обработка на 25% от земеделската земя до 2030 г.

В стратегията е заложена и цел до 2025 г. във всички селски райони да бъде осигурен достъп до високоскоростен широколентов интернет, за да се даде възможност за цифрови иновации.

- Намаляване на замърсяванията – планът за постигане на нулеви емисии има за цел

предотвратяване на замърсяването на въздуха, водата и почвата. Предвидените мерки са свързани със съхраняване на биологичното разнообразие в езера, реки и влажни зони, намаляване на вредното замърсяване от пластмасови микрочастици и лекарствени продукти, преразглеждане на стандартите за качество на въздуха, защитата на гражданите от опасни химикали чрез нова стратегия, насочена към постигане на устойчивост и нетоксична околна среда, намаляване на замърсяването от големи промишлени инсталации, предоставяне на подкрепа на местните власти за постигане на по-чист въздух за гражданите.

Зелената сделка е придружена от Инвестиционен план за устойчива Европа, който се предвижда да бъде финансово обезпечена чрез т.нар. Механизъм за справедлив преход. Фондът за справедлив преход (ФСП): допълнителни 7.5 млрд. евро към средствата по Кохезионната политика по Многогодишната финансова рамка (МФР) за периода 2021 – 2027 г. Разпределените средства за България са 458 млн. евро.

Действията по отношение изменението на климата имат своята законодателна рамка на международно, европейско и национално ниво. Република България е страна, ангажирана по Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата (1999 г.), Протокола от Киото (2002 г.), новото рамково международно споразумение (2012 г.) и Парижкото споразумение (2015 г.).

Задълженията по ограничаване и адаптиране към измененията на климата са регламентирани в националното законодателство в Закона за ограничаване изменението на климата (ЗОИК). Член 2 от ЗОИК определя неговата основна цел: „… да гарантира намаляване на емисиите партикови газове като основен елемент в политиката по ограничаване изменението на климата и да осигури дългосрочното планиране на мерките за адаптация към климатичните промени“.

Законът посочна и най-важните хоризонтални мерки, които водят до намаляване емисиите на парникови газове и ограничават изменението на климата:

- Повишаване на енергийната ефективност;
- Повишаване на дела на енергията от възобновяеми източници;
- Улавяне и оползотворяване на метан;
- Залесяване, повторно залесяване и промени в земеползването;
- Насърчаване преминаването към видове транспорт с ниски емисии;
- Насърчаване използването на обществен транспорт;
- Развитие на нучноизследователска дейност с оглед развитието на ефективна „зелена“ икономика;
- Повишаване на административния капацитет за изпълнение на екологична политика;
- Повишаване на осведомеността на гражданите по въпросите за изменението на климата.

Законът за опазване на околната среда (ЗООС) също има отношение към климатичните промени, тъй като регулира стратегическия процес във всички области на защита, мониторинг и управление на околната среда. В него се посочват принципите за включване на политиките в областта на околната среда (включително политиките в областта на климата и биологичното разнообразие) в други сектори.

В унисон с европейската „зелена политика“ в България е разработена Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие с хоризонт до 2030 година. Тя отразява новия контекст на политиките, свързани с климатичните промени. Националната стратегия задава рамка за действия за адаптиране към изменението на климата (АИК) и приоритетни направления, като идентифицира и потвърждава необходимите действия както за цялата икономика, така и на секторно ниво. Включените в нея сектори са: „Селско

стопанство“, „Биологично разнообразие и екосистеми“, „Енергетика“, „Гори“, „Човешко здраве“, „Транспорт“, „Туризъм“, „Градска среда“ и „Води“. Управението на риска от бедствия се разглежда като междусекторна интегрирана тема.

Селско стопанство

Сектор „Селско стопанство" е особено уязвим по отношение на изменението на климата и демонстрира разнообразни потенциални въздействия. В същото време съществуват известни възможности за извличане на ползи от промените. Въздействието на изменението на климата в земеделието е свързано с добивите и качеството на културите, селскостопанската производителност, промените в продължителността на вегетационния период, добивите от животновъдство, засушаване на почвата, ерозия, засоляване, загуба на земя и загуба на доходи.

Биоразнообразие и екосистеми

Биологичното разнообразие и екосистемите са особено уязвими по отношение на изменението на климата и демонстрират разнообразни потенциални въздействия, като например загуба на генетично разнообразие, нарушаване на жизнените цикли и фенологичните фази на видовете, влошаване на местообитанията и въздействие върху екосистемните услуги.

Енергетика

Изменението на климата може да повлияе на енергийния сектор по много начини - то може да причини щети на инфраструктурата и оборудването, да доведе до понижаване на качеството на въглищата, да увеличи риска от топлинен стрес за работниците, които работят на открито, да намали ефективността на електроцентралите, да намали наличността на вода за охлаждане, да създаде несигурност по отношение на производството на електроенергия, да понижи ефективността на производството на слънчева и вятърна енергия, да предизвика промени в потреблението на енергия и да намали нуждата от отопление.

Гори

България е богата на гори, но изменението на климата е потенциален двигател на значителни промени. Основна уязвимост представляват специфични за различните видове физиологични реакции. Някои видове дори биха могли да нямат адаптивност, за да се справят с новите климатични условия. Други уязвимости включват несигурност по отношение на взаимодействието между видовете, фактът, че големи площи с иглолистни насаждения са на твърде ниска надморска височина. Изменението на климата може да доведе и до повишена вероятност за възникване на големи пожари и други смущения, както и да създаде по-благоприятни условия за инвазивни видове. Предизвикателство представляват и дървата за огрев като преобладаващ продукт от дървен материал.

Човешко здраве

Изменението на климата влияе върху човешкото здраве чрез температурите и влажността (сърдечно- съдови заболявания, удари, трансмисивна заболеваемост, инфекции, респираторни заболявания, алергии), екстремните метеорологични явления и пожарите (смъртност, болести, свързани с водите и храните, посттравматично стресово разстройство) и промяната във валежите (бактериални инфекции и стомашно-чревни проблеми).

Туризъм

Поради своя териториално концентриран, зависим от времето и изключително сезонен характер, туризмът в България е уязвим по отношение на изменението на климата. Уязвимостта се състои от краткосрочни и дългосрочни заплахи, въпреки че по-високите температури по-рано и по-късно през годината могат да направят междинните сезони по-привлекателни. Основните рискове, свързани с изменението на климата, включват по-малък брой туристи, по-кратък зимен сезон, по-кратък среден престой, здравословни проблеми за туристите, по-лоши условия за отдих

на открито, увреждане на туристическата инфраструктура и суперструктура, затруднен достъп до туристическите дестинации и недостиг на вода. Възможностите, които биха могли да възникнат от изменението на климата включват по-дълъг летен сезон и междинни сезони, развитие на нови туристически продукти и по-малка нужда от отопление през зимата и междинните сезони.

Транспорт

Основните видове транспорт, които ще бъдат повлияни от гледна точка на предоставянето на услуги, са пътния и железопътния транспорт, следвани от водния и въздушния транспорт. Очаква се най-значителното въздействие върху инфраструктурата да бъде причинено от наводненията и свлачищата поради по-високата честота на силни валежи. Други явления, които се очаква да засегнат сектора са виелиците, снеговалежите и екстремните горещини. Очаква се метеорологичните събития, свързани с изменението на климата да окажат отрицателно въздействие върху всички участници в транспортния сектор (влошаване на състоянието, щети, временно затваряне на участъци /възли от пътната инфраструктура), транспортните оператори (по-високи оперативни разходи и прекъсвания на дейностите), потребителите на пътната мрежа (забавяния, удължено време на пътуване, дискомфорт при пътуване) и крайните потребители и обществото като цяло (по-високи разходи за транспортна инфраструктура и транспортни дейности).

Градска среда

В градските райони очакваните въздействия от климатичните събития включват щети за сградите и градската инфраструктура, последици за здравето, застрашени основни услуги, вкл. доставка на храна и електричество, намалена достъпност на средата и воден стрес, както и увеличен финансов натиск върху общините за поддръжка на инфраструктурата и съоръженията и персонала за спешна помощ. Големите градове ще бъдат по-уязвими по отношение на екстремните метеорологични явления, тъй като техните централни градски части обикновено са с по-голяма плътност, интензивен трафик, с по-малко зелени и отворени пространства и със стара инфраструктура с ограничен капацитет. Уязвимите групи, вкл. хората, които живеят под прага на бедността, в лоши жилища, бездомните, възрастните и болните хора, ще бъдат засегнати в по-голяма степен.

Води

Очаква се изменението на климата да окаже значително въздействие върху хидрологията на реките в България, като прогнозите са за спад с около 10 процента за следващите 30 години. Възможно е да настъпят значителни промени в сезонното разпределение на оттока на реките, с увеличение през зимата и пролетта и спад през лятото и есента. Рисковете и уязвимостта, свързани с водите, включват опасност от наводнения и суша. Рисковете от наводнения засягат цялата страна, докато рисковете от засушаване застрашават районите с прогнозиран недостиг на вода. Районите, които използват подпочвени води, са с по-нисък риск. Вероятни са по-високи рискове в районите, които използват повърхностни води и имат значителни туристически дейности. Черноморският район изглежда най-уязвим по отношение на риска от недостиг на вода. Основните уязвимости по отношение на изменението на климата са системите за производство на водноелектрическите централи, водните услуги (водоснабдяване, канализация и мелиорация), състоянието и готовността на водната инфраструктура, както и готовността на операторите и населението, поради липса на предишен опит с наводнения и засушаване. Рисковете за инфраструктурата и услугите произтичат от щети, неправилна експлоатация и

нискокачествени илинедостатъчни услуги. Биологичното разнообразие е изложено на риск в резултат от наводненията и засушаванията.

Визията на Националната стратегия за АИК е: „Да се развие най-високото възможно ниво на устойчивост на страната срещу изменението на климата, като се вземат всички необходими и изпълними мерки и по този начин се гарантира безпрепятствено функциониране на икономическите сектори на страната, защита на здравето и благосъстоянието на населението и опазване на природните богатства“. Крайната цел е природната среда, сградите и инфраструктурите, здравеопазването и спешната помощ, както и ключовите икономически сектори да станат не само устойчиви на рисковете, но и готови да се възползват максимално от възможностите. Към Стратегията има План за действие, който описва какви действия за адаптация следва да бъдат предприети, по икономически сектори, като се посочват потенциални последици за бюджета и източници на финансиране, предвидената продължителност и очакваните резултати, показатели за изпълнение и отговорни институции.

Според проучване на Националния институт по метеорология и хидрология /НИМХ/ към БАН, община Роман попада в район с умерен към нисък риск за почвено-атмосферно засушаване, в резултат на климатичните промени.

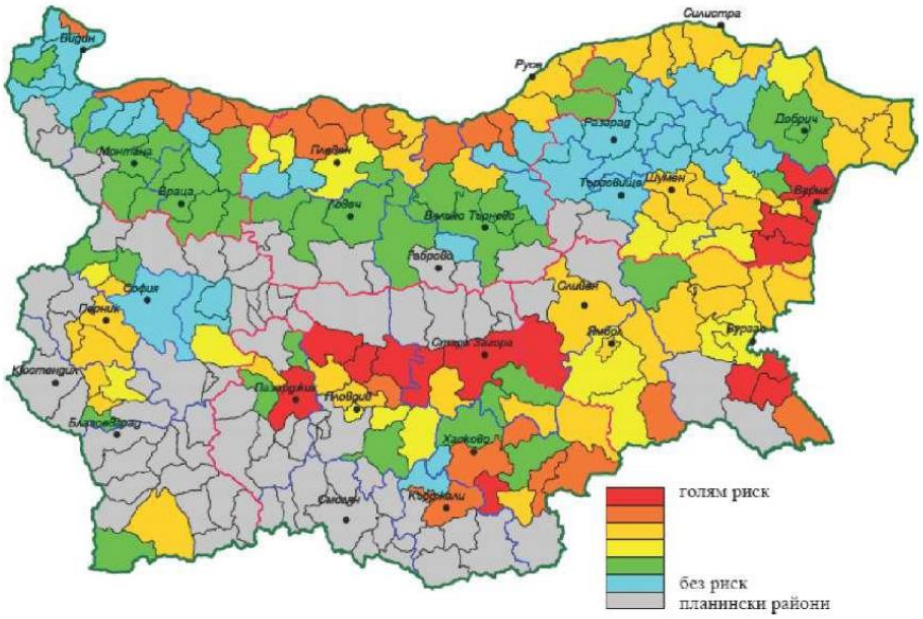
Комбинираният ефект от повишаване на температурите и намаляване на валежите ще се отрази на засегнатите райони по следните начини:

- Изпитване на трудности с недостиг на питейна вода и необходимост от ограничаване на консумацията;
- Поради намаляване на валежите сухите лета ще има по-често, оттокът на реките за производство на хидроенергетика ще намалее;
- Речният отток ще се измени поради променените валежни модели и в планинските и полупланинските райони поради намалена снежна и ледена покривка.
- Затлачването на язовирите може да нарасне поради нарасналия риск от ерозия;
- Нуждата за отопление през студените месеци ще намалее, но рискът за енергията ще нарастне, тъй като летните горещини ще поставят необходимостта от климатици, което ще предизвика нарастване на необходимостта от енергия за охлаждане;
- Повишеният риск от бури и наводнения може да застраши инфраструктурите и др.;
- Климатичните промени значително ще окажат негативно въздействие върху екосистемите, по-специално на естественото им състояние и биоразнообразието.

Община Роман попада в списъка с райони със значителен потенциален риск от наводнения за басейн на река Искър, включен в Плана за управление на риска от наводнения на Дунавския район за басейново управление 2016 - 2021 г. През 2018 г. след поройни дъждове на територията на общината е регистрирано голямо наводнение с много материални щети. Община Роман има разработени и приети от Общинския съвет Програма за намаляване на риска от бедствия и Общински план за защита на населението при бедствия, които трябва да се актуализират и да се включат допълнителни мерки, във връзка с последните нормативни изисквания за предотвратяване и преодоляване на последиците от климатичните промени.

Фигура 13: Общините в България, с риск към почвено-атмосферно засушаване[13]

[13] *Източник: Доклад „Сушата в България“, София 2011 г. под редакцията на проф, дфн В. Александров, Национален институт по метеорология и хидрология към Българска Академия на Науките*

Въпреки, че по данни на модела, изработен от НИМХ, промените във валежите и температурите на въздуха ще се случват бавно и постепенно, те вече се проявяват в различни райони на България и създават сериозни затруднения с водоснабдяването на населението, реколтата, горски пожари, наводнения и други. За това е необходимо в ПИРО да се включат мерки за смекчаване и адаптиране към климатичните промени, спазването и съобразяването с които е от изключителна важност за устойчивото развитие на общината.

Фигура 14: Райони със значителен потенциален риск от наводнения в Дунавски район за БУ

Представената в Националната стратегия за АИК рамка поставя изискванията за целенасочено и последователно планиране и реализиране на мерки и дейности, свързани с изменението на климата. Общите хоризонтнални мерки, които следва да се предпремат и от Община Роман са два основни вида:

- ***Мерки за ограничаване изменението на климата*** (предприемането на превантивни мерки, свързани с ограничаване на вредното въздействие на човешката дейност, допринасящо за парников ефект);
- ***Мерки за адаптация към изменението на климата*** (предприемането на мерки, свързани с предвиждането и определянето на негативните социални и икономически последици от измененията на климата; преодоляване на възникналите щети; идентифициране на възможности, появили се вследствие на климатичните изменения).

Първият тип мерки са свързани с анализ и оценка на антропогенните фактори, които довеждат до увеличение на вредните емисии на парникови газове. Следват необходимите превантивни действия, които да неутрализират източниците на вредни емисии.

Вторият тип мерки е насочен към вече възникналите изменения на климата. Мерките за адптация включват и точно предвиждане на предстоящите негативни явления и процеси, застрашаващи производството и потреблението на обществата. Необходимо е да се заложат мерки, които не само реагират спрямо настоящата ситуация, нои предхождат появата на бъдещи щети. Мерките за адаптация следва да се разглеждат и като начин за разглеждане на климатичните изменения като възможност.

Действащата към настоящия момент стратегическа и нормативна рамка, позволяват да бъдат откроени някой основни хоризонтални мерки, които да ръководят политиките и да обосновават дейностите и проектите, включени в ПИРО на община Роман за периода 2021-2027 г. Те се основават и на приетия от Министерството на околната среда и водите Трети национален план за действие по изменение на климата.

В рамките на програмния период 2021-2027 г. са препоръчителни следните мерки за ограничаване изменението на климата и адаптиране към климатичните промени:

Общи мерки:

- Прилагане на общите принципи и изисквания, свързани с изменението на климата, в мерките за реализация на ПИРО и в секторните документи на екологичната политика на община Роман – План за защита на населението при бедствия, Програма за намаляване на риска от бедствия, Програма за опазване на околната среда, Програма за управление на отпадъците, Програма за енергийна ефективност, Краткосрочна и Дългосрочна общински програми за насърчаване използването на енергия от ВЕИ и бигорива и други.
- Формиране на партньорски мрежи и реализация на интегрирани проекти за подобряване на екологичната обстановка и качеството на живот в община Роман.
- Повишаване информираността и ангажираността на гражданите относно екологичните въпроси и проблемите с изменението на климата.
- Повишаване на административния капацитет в Община Роман за изпълнение на екологична политика и реализиране на проекти и дейности в сферата на защита на населението при бедствия, аварии и катастрофични събития, изменението на климата и околната среда.
- Разработване на общинска система за информация за климата и ранно предупреждение.
- Приемане на общинска програма за ограничаване на рисковете от бедствия и аварии.

Мерки за ограничаване изменението на климата:

- Повишаване на енергийната ефективност на жилищни, административни и производствени сгради;
- Повишаване на енергийната ефективност на уличното, фасадно и парково осветление;
- Повишаване използването на ВЕИ в общината;
- Изграждане на съвременни отоплителни и охлаждащи системи;
- Развитие на „зелена икономика“, чрез внедряванане на иновативни технологични и организационни подходи в местните предприятия;
- Съхраняване на горския фонд, подобряване управлението на горите и залесяване на незалесени територии;
- Ограничаване употребата на нитрати и пестициди в сескостопанското производство;
- Развитие на биологично земеделие;
- Развитие на напоителните системи и увеличаване на напояваната площ;
- Осигуряване на условия и насърчаване на пешеходното и велосипедно движение;
- Подобряване на системите за управление на различните потоци отпадъци;
- Закриване и рекултивация на нерегламентирани замърсявания на територията на общината;
- Засилен контрол върху запалването на стърнищата и други.

Мерки за адаптация към изменението на климата:

- Частична корекция на речни корита при необходимост не само в населените места, а и извън урбанизираните територии;
- Прочистване на речни участъци и дерета за избягване на риска от високи приливни вълни;
- Ремонт и укрепване на мостови съоръжения, подпорни стени, диги и др.;
- Подобряване на водоснабдителната и канализационна мрежа и ефективно използване на водните ресурси;
- Разработване и прилагане на правила и нормативи за устройство на територията и застрояване, съобразени с климатичните промени;

- Изграждане на съоръжения срещу наводнения;
- Поддържане и регулярно почистване на отводнителните канали и съоръжения;
- Изграждане на съоръжения за защита и ранно известяване при горски и полски пожари;
- Селектиране на сухоустойчиви култури и използването им в земеделието;
- Поддръжка и подобряване на съществуващите местообитания на аквакултурите;
- Въвеждане на енергоспестяващи и водоспестяващи технологии в местните предприятия;
- Поддържане на биоразнообразието, генетичното разнообразие и устойчивостта на горите (увеличаване на видовото, генетичното и структурното разнообразие и ограничаване на пространственото събиране на насаждения с опростена структура, запазване на места с голямо биоразнообразие („стари гори“); идентифициране на редки видове със сериозен риск от изчезване и защита на текущото им състояние, планиране на тяхното възобновяване и потенциална миграция;
- Подобряване на потенциала за устойчиво и екологосъобразно използване на дървесната биомаса за производство на енергия;
- Изграждане на способности за управление на риска от бедствия и реагиране при извънредни ситуации и осигуряване на достатъчно и модерно оборудване.

ЧАСТ VI. МЕРКИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА ИНВЕСТИЦИИТЕ

Привличането на инвестиции е ключов инструмент за увеличаване на местния икономически потенциал, повишаване конкурентоспособноста на съществуващите и създаване на нови предприятия и активизиране на пазара на труда, насочено към разкриването на нови устойчиви работни места в общината.

Съгласно нормативните изисквания на Чл.11. от Закона за насърчаване на инвестициите /ЗНИ/, Кметът на общината осигурява провеждането на политиката за насърчаване на инвестициите на територията на общината при разработването и изпълнението на Плана за интегрирано развитие на общината /ПИРО/ и на програмата за реализирането му. Това налага включването в ПИРО на мерки за насърчаване на инвестициите, които да съответстват на разпоредбите на Закона за насърчаване на инвестициите, Правилника за неговото прилагане и на Наредбата на община Роман за насърчаване на инвестициите с общинско значение и издаване на сертификати за инвестиция клас В.

Общинското ръководство следва да положи усилия за привличане на инвестиции за модернизиране на съществуващите и изграждане на нови индустриални зони, при доказан икономически ефект и наличие на инвеститори. Необходимо е създаване на устройствени условия и обновяване на инфраструктурите за повишаване на привлекателността на територията за развитие на икономически дейности. Създаването на индустриални зони, производствени бази и логистични центрове, отговарящи на съвременните високотехнологични изисквания означава, че трябва да се предложат достатъчно такива терени, за да могат инвеститорите да имат избор. Общият устройствен план на община Роман предвижда достатъчно такива територии, позволяващи разширяване на съществуващите и създаване на нови зони за развитие на индустриални и складови дейности.

Основните цели, които се поставят с мерките за насърчаване на инвестициите са:

1. повишаване конкурентоспособността на икономиката на територията на община Роман, чрез насърчаване на инвестициите за научни изследвания, иновации и технологично развитие в производства и услуги с висока добавена стойност, при спазване принципите на устойчивото развитие;

2. подобряване на инвестиционния климат;
3. създаване на нови работни места;
4. стимулиране развитието на местния бизнес, чрез привличане на инвеститори и подпомагане дейността на фирмите, които развиват дейност на територията на общината.

Инвестиционните проекти с общинско значение с издаден сертификат клас В от кмета на Община Роман се насърчават с мерките по реда на чл. 22з, ал. 3 от ЗНИ и по реда на Закона за корпоративното подоходно облагане, Закона за данък върху добавената стойност, Закона за насърчаване на заетостта и Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, ако отговарят на предвидените в тях условия.

По реда на нормативната уредба се насърчават инвестиции в дълготрайни материални и нематериални активи и свързаните с тях нови работни места, осъществявани на територията на община Роман, в съответствие с изискванията на Регламент(ЕС) № 651/2014.

Инвестициите трябва да отговарят на условията на чл. 12, ал. 2 ЗНИ, както следва:

1. да са свързани със създаването на ново предприятие, с разширяването на съществуващо предприятие/дейност, с диверсификация (разнообразяване) на производството на предприятието/дейността с нови продукти или със съществена промяна в цялостния производствен процес на съществуващо предприятие/дейност;
2. да се осъществяват в икономически дейности, посочени в правилника за прилагане на закона със съответните кодове, определени съгласно действащата Статистическа класификация на икономическите дейности в Европейската общност (NACE), съответно нейното пряко приложение в Република България чрез съответстващата класификация;
3. най-малко 80 на сто от приходите от изпълнявания инвестиционен проект да са от икономически дейности по т. 2 за срока по т. 8 /по-долу/;
4. срокът за изпълнение на инвестицията да е до три години от датата на започване на работата по проекта до неговото завършване, включително за голям инвестиционен проект по смисъла на чл. 2, § 52 и чл. 14, §13 от Регламент (ЕС) № 651/2014;
5. инвестициите в един обект да не са под минималния размер, определен с правилника за прилагане на ЗНИ, който размер може да бъде намален:

а) до три пъти за инвестиционни проекти, които ще се реализират изцяло в административните граници на икономически необлагодетелстваните региони, определени с правилника за прилагане на закона;

б) до три пъти за инвестиции във високотехнологични дейности от индустриалния сектор на икономиката, определени с правилника за прилагане на закона;

в) до пет пъти за инвестиции във високотехнологичните дейности от сектора на услугите, определени с правилника за прилагане на закона;

г) над пет пъти, когато се създава и поддържа заетост по смисъла на т. 7 във високотехнологични дейности или в икономически необлагодетелстваните региони и до три пъти в останалите икономически дейности, като изискванията към заетостта се определят с правилника за прилагане на закона;

6. най-малко 40 на сто от приемливите разходи за материални и нематериални активи да се финансират чрез собствени ресурси или чрез външно финансиране под форма, която изключва публична подкрепа;
7. инвестициите да създават и поддържат заетост, която отговаря едновременно на условията съгласно чл. 14, §9 от Регламент (ЕС) № 651/2014:

а) да е пряко свързана с осъществяването на инвестиционния проект;

б) инвестиционният проект да води до нетно увеличение на броя на служителите в съответното предприятие/организация в сравнение със средния брой на служителите през предходните 12 месеца;

в) създадената заетост да се поддържа за минимален период от 5 години в случай на голямо предприятие и за минимален период от 3 години в случай на МСП;

8. инвестицията в икономическата дейност по т. 2 да се поддържа в съответния регион по местонахождение най-малко 5 години, а в случай на малки и средни предприятия - три години, считано от датата на нейното завършване, съгласно чл.14, §5 от Регламент (ЕС) № 651/2014 г.

В интернет страницата на Община Роман следва да се поддържа актуална електронна база данни на следната информация:

- актуален списък със свободни терени и недвижими имоти за осъществяване на инвестиции;
- формуляри и образци за кандидатстване за получаване на сертификат за инвестиция клас В и ползване на насърчителните мерки;
- информация за издадените сертификати за инвестиция клас В;
- прилаганите мерки за насърчаване на инвестицията при спазване на изискванията за наблюдение и прозрачност на информацията в областта на държавните помощи.

Инвестициите се определят като клас В с общинско значение, въз основа на критериите за размер на инвестициите и заетостта. Проектите с общинско значение се насърчават като инвестиции клас В, когато се реализират в административните граници на общината и отговарят на нормативните изисквания.

Инвестиционните проекти с общинско значение с издаден сертификат клас В от кмета на общината се насърчават с мерките по реда на чл.22з, ал.3. от ЗНИ, както следва:

1. съкратени срокове за административно обслужване, предоставяно от Общината;
2. индивидуално административно обслужване;
3. придобиване право на собственост или ограничени вещни права върху имоти - частна общинска собственост, по реда на чл.22а, ал.1, т.2 и 4 при спазване на условията по чл.22а, ал.2 - 8 и 13.

<u>Препоръчителни мерки за насърчаване на инвестициите:</u>

- Създаване на инвестиционен модул в сайта на Общината с презентации на дейността на местните фирми и информация за индустриални зони, свободни терени, сгради и др.
- Съкратени срокове за административно обслужване, предоставяно от Общината на инвеститорите чрез общинската администрация, в срокове с една трета по-кратки от предвидените за съответните административни услуги.
- Индивидуално административно обслужване – извършва се безплатно от служители на Общинската администрация, пред съответните компетентни органи, като включва:
  1. информиране на инвеститорите за необходимите и приложими процедури към конкретния инвестиционен проект, съобразно неговите специфики, нормативни изисквания;
  2. съдействие и помощ при попълване, подаване и получаване на необходимите документи, за реализиране на проекта, от ангажираните институции, след заплащане на дължимите такси (съгласно съответния закон);
- 3. осигуряване на контакт между инвеститора и съответната администрация, задължена за издаване на необходимите документи и други.
- Придобиване право на собственост или ограничени вещни права върху имоти – частна общинска собственост, необходими за реализиране на инвестиционния проект, след

преговори с инвеститора и извършване на оценка (съгласно ЗНИ, ППЗНИ и общинската Наредба за насърчаване на инвестициите).
- Облекчен режим (без търг или конкурс) при придобиване право на собственост или ограничени вещни права (право на ползване, на преминаване и др.) върху недвижими имоти - частна общинска собственост – важи за инвестиции клас „А“ и „Б“ от ЗНИ.
- Изграждане с публични средства на елементи на техническата инфраструктура, необходими за осъществяване на един или повече инвестиционни проекти.
- Данъчни облекчения при определяне размера на местните данъци и такси за определен брой години след реализиране на инвестицията.
- Изготвяне на реализация на ежегоден План за действие за общинските концесии, с цел привличане на инвеститори за стопанисване и/или управление на общински имоти, обекти и/или предоставяне на публични услуги.
- Съдействие за осигуряване на квалифициран персонал за предприятията на инвеститорите, включително чрез организиране на обучения, финансирани от различни програми и проекти, стажантски програми, дуално обучение и други механизми.
- Участие в български и международни икономически и инвестициионни форуми, борси и търговски изложения и организиране на бизнес посещения на потенциални инвеститори.

ЧАСТ VII. ОБЩИНСКА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

Програмата за развитие на туризма в община Роман е изготвена като самостоятелен раздел в ПИРО, в изпълнение на нормативните изисквания на чл.11 от Закона за туризма (ДВ. бр.17 от 25.02.2020 г.). Настоящата Програма е в съответствие с приоритетите на Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030 г., Концепцията за туристическо райониране на България и е съобразена със задачите на Плана за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021-2027 г. и съществуващите местни туристически ресурси.

Туризмът в община Роман не е разработен, няма развитие и не носи приходи и доходи, въпреки че има много голям потенцил. В общината има възможност за развитие на интегриран екологичен, балнеоложки, приключенски, културно-исторически, поклоннически, селски туризъм, лов и риболов.

Настоящият раздел на ПИРО трябва да допринесе за интегрирано туристическо развитие в района, привличане на инвеститори в сектора, създаване на нова базова инфраструктура, разнообразяване на туристическото предлагане и популяризиране на Роман като дестинация за рекреация, отдих и туризъм. Заложените цели ще се постигнат, чрез използване на наличните ресурси за устойчиво развитие на всички видове туризъм, за които има потенциал в общинската територия, като се акцентира върху: културно-историческия, планинския (екологичен и пешеходен), приключенски, селски туризъм, лов и риболов. Предлагането ще се допълни и разнообрази с възможностите за религиозен, фестивален и събитиен туризъм, уикенд почивки и рекреация.

В съответствие с нормативните изисквания на чл.11, ал.2 от Закона за туризма, настоящата Програма предвижда проекти и дейности за:

1. изграждане и поддържане на инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината, включително местните пътища до туристически обекти;

2. изграждане и функциониране на общински туристически информационни центрове и организация на информационното обслужване на туристите;

3. изграждане и поддържане на туристически обекти, които са общинска собственост или за които правото за ползване и управление е предоставено на общината;

4. организиране на събития и мероприятия с местно и национално значение, които допринасят за развитието на туризма;

5. провеждане на проучвания, анализи и прогнози за развитието на туризма в общината;

6. реклама на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения;

7. взаимодействие и членство на общината в туристически сдружения и в съответната организация за управление на туристическия район;

8. подобряване качеството на услугите, предлагани в общинските туристически обекти.

Развитието на туризма се явява изключително важен приоритет със значително влияние върху икономическия растеж и трудовата зетост и пряко отношение към качеството на живот. Туризмът може да изиграе съществена роля за изграждане и утвърждаване на положителен имидж на общината и да дадеа възможност за развитие на множество съпътстващи дейности и услуги, които да разнообразят местната икономика.

Конкретните проекти, дейности, бюджет и срокове за изпълнението им в сферата на туризма са включени в Програмата за реализация на ПИРО.

В Концепцията за туристическо райониране на България от 2015 г., община Роман е включена в Район „Стара планина“ с административен център град Велико Търново, заедно с още 32 общини от Северен централен и Северозападен район. Туристически район „Стара планина“ има основна специализация в планински и екотуризъм. Разширената му специализация е планински пешеходен, приключенски и рекреативен туризъм, културно-исторически, фестивален и творчески туризъм, религиозен, поклоннически и селски туризъм.

Развитието на устойчив туризъм е сред основните цели в Първия приоритет на Интегрирната териториална стратегия за развитие на Северозападен район. В стратегията е посочено, че туристическата индустрия притежава значителен потенциал за разширяване и разнообразяване на регионалния туристически продукт. Благоприятните природни фактори, културното наследство, натрупаният опит в предлаганите туристически услуги, изградената в значителна степен туристическа база спомагат за разширяването на туристическата индустрия и увеличаване на приходите от туризъм. Туризмът може да интегрира и мобилизира средите на бизнеса и да се развива като сериозна икономическа дейност, която диверсифицира икономиката на района, като същевременно създава привлекателни работни места за млади хора. Необходимостта от включването на този силно недоизползван потенциал в регионалния растеж е важна задача на новото развитие.

На територията на община Роман съществуват природни и антропогенни зони и фактори (горски масиви, реки, язовири, природни забележителности, пещери, скали, религиозни и културни обекти, етнографси ресурси, култура и традиции, недвижими културни ценности и обекти с археологическа стойност), които биха могли да се използват за развитие на туризма.

За програмен период 2021-2027 г. усилията в областта на туризма трябва да се насочат към създаване, разработване и популяризиане на ***интегриран местен туристически продукт „Роман – древна история, здраве, приключения и отдих в долината на Искър“*** включващ:

историята в пластове – крепости, останки от древни селища, църкви и манастири, маршрутен, приключенски и екотуризъм, рекреация и отдих, спорт – каяк, рафтинг, скално катерене, колоездене, лов и риболов, етнографски туризъм – традиции, обичаи и други.

1. Ситуационен анализ и туристически ресурси

Община Роман разполага с потенциал за развитие на разнообразни форми на туризъм културно-исторически, поклоннически, екологичен, селски, рекреационен, балнеоложки, спелео (пещерен), риболовен и др. Географското разположение и природно-климатичните ресурси благоприятстват развитието на рекреацията и туризма – както поради екологично чистата и живописна природа, така и поради наличието на значителни културно-исторически и природни забележителности с туристически потенциал.

В района на община Роман са запазени множество уникални археологически находки и значителен брои исторически паметници обявени за паметници на културата, сред които:

- *„Романова крепост*” – средновековна крепост, обявена за паметник на културата и антично средновековно селище с некропол в местност „Селището”. Крепостта се намира вдясно по пътя Роман-Кунино, на изхода на града, като от лявата страна на пътя има завод. Точно срещу завода отдясно на висок хълм се намира *Романова крепост*. Служила е за охрана на път, минаващ от там. Разположена е на естествено укрепен хълм. Съоръжението е чисто военно, поради липсата на голяма застроена площ. Няма запазени стени. На върха на хълма теренът придобива неравен вид, което говори за развалини под пръстта. Отделно върха се различава от останалата част на хълма по хоризонталния ръб, който визуално се определя и обикаля във формата на квадрат. От изток хълмът е заграден от дере, по което явно е текла река. Легендата разказва, че крепостта е още от времето на първото българско царство. Изтласкала византийците и установила се на Балканите в 681г. от Христа, новата Българска държава била трън в очите на Византия. От поредицата неуспешни войни с цел изгонването на българите от земите им, източната част на Римската империя решила да направи това с хитрост и гъвкава политика. Тя заплатила на Русия в злато нападението срещу България и превземането на столицата и Плиска. Съпротивата на цар Петър, който не очаквал подобно нападение била слаба и лесно съкрушена. Руският княз превзел богатата и цивилизована Плиска и я подложил на грабеж и опустошение. Като разбрал, че положението е безизходно, цар Петър се съгласил на предложената помощ от Византия. Император Йоан Цимисхии пленява синовете на Петър – Борис и Роман, отвежда ги в Константинопол и ги подлага на унижение. Далечната му цел е България да няма вече царска династия.

  Пленените принцове, облечени в обикновени византийски дрехи са се движели свободно из Константинопол и за тях не е било трудно да избягат. Но когато навлизали в българската територия, граничната стража ги взела за византийци и ги обстреляла със стрели. Борис пада убит, а Роман, след като разбрали кой е, пропуснали. Роман прекосил на кон обширните български земи и се спрял в Охрид, където Самуил, макар от комитопулско потекло се обявил за цар. Самуил го посрещнал като истински цар и го поставил на трона. Подобен случай на такова благородство не се среща в историята на Европа. Император Йоан Цимисхии бил вече починал, а на неговото място, застъпилият Василии II продължил с особено настървение и жестокост покоряването

на България. Това е наложило построяването на редица крепости в т.ч. и на Романова крепост. Тя се е състояла от висок каменен зид и една кула, която е имала освен отбранителна функция и сигнално значение. Междувременно цар Роман, след две годишно царуване и непрекъснато воюване умира. Самуил отново е начело на българската държава и с превратни успехи продължава отбраната на страната.

От БАН и от Историческия факултет на Софийския университет са правени разкопки на Романовата крепост. Там е намерен калъп за изливане на бойни медни брадви, който се пази в Националния исторически музей. Съществуват много неизвестности около тази крепост, но това, както в подобни случай се казва, остава в бъдните дни на българската историческа наука. Тя дала името си на най-близкото селце, сега гр. Роман, за да останат вечно свързани в паметта на поколенията.;

- *Римска крепост „Виноград" – с. Струпец*. Намира се югозападно до самото село на най-високия самостоятелен хълм в радиус от 10 км. На върха на хълма има ретранслаторна кула. Доказателство за това, че е тракийска, е сухия градеж, който използват траките – т.е. за спойка на камъните използват кал, която в последствие на вековете изчезва. Второ – далеч е от римския път, свързващ Гиген със София, следователно не е пътна укрепена станция. Трето – прекалено е малка, за да е римски град, който е охранявал района от нападения, и е прекалено близо до Ловеч, за да е основна крепост от втора отбранителна линия на лимеса. Мястото е много добре избрано, като при ясно време има отлична видимост към крепостите във Врачанския балкан, както и към крепостите в Правешко, Ботевградско и Етрополско, както и на север. Самата крепост е разположена на естествено укрепен хълм. Зидът е бил дебел около 1 метър при портата. По всяка вероятност по-надолу по хълма може да е имало и втора крепостна стена, а това на върха да е било цитаделата.;
- *Антична крепост в землището на с. Синьо бърдо*. Антична крепост на 1.9-2.07 км. северозападно по права линия от центъра на село Синьо бърдо, под хълма Чепино в местността Селището. Намира се на една от двете височини северозападно от хълма.;
- *Тракийско селище „Викус трулензиум*" - обявено за паметник на културата в землището на с. Кунино. Тракийска, антична, късноантична и средновековна крепост *Село на Трулензите (Трулензис/Vikus Trulensium/Кунай/Градище)* се намира на 0.8 км. северозападно от с. Кунино на платото *Градище*. Крепостната стена е изградена от ломени камъни, споени с бял хоросан, и е дебела до 2 метра, а вътрешността е запълнена с дребни варовикови късове, пясък и хоросан. Заемала е площ от 14 дка, във вътрешността има добре запазено водохранилище с размери 6х6 м. Запазени са основите на стените и частично една от кулите.
Под крепостта, в *Голям дол*, както и на височината, заобградена отвсякъде от *Голям дол*, личат крепостни съоръжения, изградени от ломени камъни и кал. Това може да е първоначалната тракийска крепост, а също така и външния град на по-късната средновековна крепост. Твърдо е становището, че на мястото на второто съоръжение е имало живот през абсолютно всички епохи. В края на бронзовата и началото на желязната епоха в българските земи са живели тракийските племена. Кунинското землище попада в територията, заета от тракийското племе трибали. Изглежда тогава, на трудно достъпното и удобно за защита плато над с. Кунино, наричано *Градището*,

е възникнало античното селище Трулензис. Находките с най-ранна датировка от това селище са няколко бронзови фибули и фрагменти от бронзова конска амуниция, съхранявани в Историческия музей в гр. Враца. От намерените каменни паметници става ясно, че през 5 в. пр. н. е. елинизацията на местното население е силно напреднала. През 28 г. пр. Хр. селището е включено в пределите на римската империя и преживява разцвет през следващите три века. От каменните надписи и пластики може да се направи изводът, че основен поминък на неговите жители са били каменоделството и лозарството. В края на 4 в. селището е разрушено от готите. В средата на 6 век император Юстиниан I предприема грандиозно строителство по укрепване на Балканския полуостров. Възстановени или новопостроени са около 80 крепости. В руините от тази крепост са открити няколко монети, сечени по времето на император Юстиниан. Към същата епоха са датирани основите на еднокорабна църква, с размери 16х8 м, както и останките на няколко вкопани в земята помещения, открити в поляните около *Градище*. В изследването си за *Трулензис* Иван Велков предполага, че славяните първоначално са се заселили в юстиниановата крепост, но скоро са я изоставили и са се настанили по-близо до р. Искър, на мястото на сегашното село. Тази хипотеза не може да се провери, тъй като в кунинското землище липсват следи от активна стопанска дейност през периода от 7 до 10 в. Положението се променя през 11 и 12 в., когато Дунавската равнина е многократно опустошавана от узи, печенеги и кумани. Голям брой бегълци се заселват в района на днешното село. За стопанското развитие на селището свидетелства огромното количество византийски монети, които въпреки редовните иманярски набези, са достигнали до музеите. В Археологическия музей в София и в Историческия музей във Враца се съхраняват около 500 византийски бронзови монети, открити в землището на с. Кунино. Всички те са сечени в периода 1143–1203 г. В местността *Градище* край с. Кунино е съществувала крепост до падането на България под османско робство. Една от кулите, намираща се на изток, е напълно запазена в основите и до днес.;

- *Праисторическо селище в пещерата „Превъртенка*”; обявено за паметник на културата;
- *Етнографска сбирка* - музей показващ нравите, традициите и обичайте в романския край, обявено за паметник на културата в землището на с. Камено поле – праисторическо селище и средновековен некропол в местността;
- „*Селището”*, средновековна крепост в местност „Камарата”, обявена за паметник на културата;
- *Средновековна крепост „Калето*” – с. Камено поле, обявена за паметник на културата. Средновековна крепост *Калето* се намира на 1.67 км. североизточно по права линия от центъра на с. Камено поле, на левия бряг на реката. Платото на това място образува скален нос, заобиколен от изток, запад и юг от дълбокото дере на р. Ръчене. От север се забелязва 80-метрова стена, прегражда единственото достъпно място. Това, което се вижда от въздуха, не отговаря на описаното от археолозите. Според тях, крепостта е разделена на две от дебел зид, който загражда пространство от 4 дка., къде то е била цитаделата на крепостта. Този нос е на обща площ от 320 кв.м., което не отговаря на гореописаното.Руините, които са останали в наши дни от нея, се намират на около 1.6 километра североизточно от селото, на левия бряг на река Ръчене. Мястото е било

естествено защитено. Платото на това място образува скален нос, заобиколен от изток, запад и юг от дълбокото дере на реката. От север се забелязва 80-метрова стена, прегражда единственото място, откъдето крепостта е била по-лесно достъпна.;

- *Средновековна църква „Пустата църква*", в землището на с. Камено поле и *Средновековна църква и манастир „Свети пророк Илия*", обявени за паметници на културата;
- *Антична крепост „Кривград*" в землището на с. Караш. Останките от крепостта Кривград се намират на около 1.5 километра от село Караш, нагоре срещу течението на река Малък Искър, по пътя гр.Роман - с.Караш - гр.Правец. Крепостта е ориентирана в посока изток-запад следвайки релефа на хълма, на който е била построена. При археологически разкопки в началото на XX век са разкрити запазени зидове от северната стена с дебелина до 1.3 метра и части от охранителна кула.От юг крепостта е била защитена от реката и отвесната стръмна страна на хълма и по тази причина няма крепостна стена. Най - леснодостъпна крепостта е била от изток, като по тази причина е имало защитни бойници, строени от ломен камък и хоросан.;
- *Църква „Свети Николай*"- паметник на културата, в с. Долна Бешовица;
- *Манастир „Св. Архангел Михаил*", обявен за архитектурно-строителен и художествен паметник на културата.

По десния бряг на р. Искър, югоизточно от гр. Роман, в местността „Китката", има лесопарк в непосредствена близост до „Романова крепост", откъдето идва и името на града.

В с. Струпец се намира „***Струпешкия манастир***", а в с. Долна Бешовица се намира „***Долнобешовишкия манастир***", разположен в полите на горския връх „Чичера".

Тържишки манастир „Св. Пророк Илия" (известен още като „**Струпешки манастир"**, заради името на най-близкото село наоколо - Струпец) се намира в северната част на хълма Гола Глава в Западния Предбалкан, около 4,5 км западно от село Струпец. Манастирът е изграден на десния бряг на река Искър - на разстояние около 300 метра от водата. Все още не е известна годината на построяване на стария манастир, но след падането на България по Турско робство, той е разрушен и възстановен по-късно. Манастирът играе важна роля по времето на освободителните борби срещу османците по време на робството. В тези времена тук са били подслонявани много български революционери като Васил Левски и Никола Обретенов. Днес манастирът е ремонтиран и действащ. Има малка едноапсидна базилика, която се намира в широк двор и е изградена от камък с размери 4.95х7.39м. През 1991 г. в непосредствена близост до църквата е построен нов храм.

Долнобешовишкият манастир „Свети Архангел Михаил" е разположен в югоизточната част на рида Веслец от Западния Предбалкан, на около 2 км от село Долна Бешовица и на около 6 км от град Роман и на ок. 25 км от Враца. Предполага се, че е възникнал по времето на Втората българска държава – през XII в. – първоначално като болярска църква, а по-късно се обособява като самостоятелен манастир. Разорен е в началото на османската власт и дълго е останал в запустение. През XVI век майстор Павел от с. Долна Бешовица построява днешната малка еднокорабна и едноапсидна безкуполна манастирска църква. През периода 1843 – 1845 г. в манастира е работил Захари Зограф, оставайки ценни художествени произведения. Манастирският комплекс се състои от еднокорабна, едноапсидна и безкуполна черква, с размери 8,30 х 5,50 м и рухнали жилищни сгради. На западната ѝ стена още личат следи от стенописна композиция „Страшният съд". По информация на Регионалния исторически музей – Враца, иконостасът и иконите са демонтирани и реставрирани в края на 80-те години на XX век и понастоящем се съхраняват във Врачанската митрополия.

Долнобешовският манастир е изоставен и в много лошо състояние. Днешната църква е построена през 17 в. и представлява малка еднокорабна, едноапсидна каменна постройка. Стенописите в нея датират също от този период, като особено ценни са образите на "Св. Св.Кирил и Методий", които са едни от най-старите рисувани в България. В манастира са запазени и четири икони сътворени от Захари Зограф.

Центрове на духовния живот на местното население са и многобройните църкви в общината. Интерес предтавлява Църквата „Свети Архангел Михаил“ в село Курново, построена в периода 1856 - 1869 година. Заедно със строежа на църквата е било построено и ханче (1866г.), което е известно с факта, че в него, през 1872г. Васил Левски основава селски революционен комитет. Църквата и ханчето са запазени и до днес.

Музейната дейност в общината е представена от:

- ***Музей – Ханче „Васил Левски“- с. Курново***. Построен през 1856 г., РЗП – 75 кв.м., УПИ – 75 кв.м. Музеят е историческо, недвижимо и културно наследство и ценност от месно значение. Ханчето-музей е собственост на община Роман. Сградата е в лошо техническо състояние. От 2017 г. община Роман е предприела действия за осигуряване на финансиране, реконструкция и възстановяване на музея.
- ***Музей – село Кунино***. Построен през 1936 г., РЗП – 204 кв.м., УПИ – 102 кв.м. Намира се в родната къща на акад. Сава Гановски и се стопанисва от едноименната фондация.

Към природните забележителности се отнасят следните ***скални образувания и пещери:***

- „Червеница“ – скално образувание в землището на с. Кунино;
- Гълъбарника, Самуилица I и Самуилица II – пещери в землището на с.Кунино;
- Чуклите, Камарата и Каменния мост – забележителни скални образувания в землището на с. Камено поле, които могат да се отнесат към Мустерската и Мадленската култури.
- Пещери „Имелен“, „Калница“, „Горна тръница“, „Целгуля“, „Мартиница“, „Чучура“, „Кошарата“, „Пакова въртоп“, „Боеви пропасти“, „ Кривина“ и др. в с. Камено поле.
- Римската пещера, Троевходица, Кремъчната пещера и Ямата – с. Струпец.

Също така природата на общината е богата от към своите над 3500 вида билки и стотици кв.м. борови гори които създават добри предпоставки за развитие на природен, еко- туризъм и създаване на еко пътеки, включително по поречието на реките които по пътя си образуват много проломи и живописни образувания.

На територията на община Роман попадат следните четири **защитени територии** по смисъла на Закона за защитените територии (ЗЗТ):

- Природна забележителност „**Чуклите**“ – в землището на с. Камено поле, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1427/13.05.1974 г. на МГОПС (ДВ бр.44/1974 г.). Представлява скални образувания в живописна каньоновидна долина на р. Ръчене. Районът около природната забележителност обхваща няколко групи от скални чукли на надморска височина около 300 м.

- Природна забележителност „**Червеница**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 3039/03.10.1974 г. на МГОПС (ДВ бр.88/1974 г.). Представлява монолитен скален блок, разположен в скалния масив, над самото село, на площ от 3 ха. Тя се намира на входа на Карлуковския пролом, един от най-красивите карстови райони в България, символично отбелязвайки неговото начало.

- Природна забележителност „**Гълъбарника**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1799/30.06.1972 г. на МГОПС (ДВ бр.59/1972 г.). Представлява пропастна пещера с красиви цветни каменни образувания. Началото

на пропастта е неправилен, кръгъл отвор, от който се вижда дъното на пещерата. Образувана е по серия успоредни пукнатини, които водата е разширила.

- Природна забележителност „**Самуилица I и II**“ – в землището на с. Кунино, общ. Роман. Обявена за природна забележителност със Заповед № 1799/30.06.1972 г. на МГОПС (ДВ бр.59/1972 г.). Съседни пещери с добре запазени бели, красиви образувания, като на пода има синтрови езера и панички. Двете пещери са обявени със Заповед №1799 от 30.06.1972 г. на МГОПС, на площ от 3,5 ха.

За четирите защитени територии, попадащи в границите на община Роман към 2019 г. по информация от РИОСВ – Враца, няма приети Планове за управление.

От **защитените зони**, съгласно Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) /зони по Натура 2000/ по Директивите за природните местообитания и за дивите птици, на територията на общината попадат:

- BG0000332 „Карлуковски карст“ – защитена зона по Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици, обявена със Заповед № РД – 788/29.10.2008 г. на Министъра на околната среда и водите (обн. ДВ, бр. 105/2008 г.) – землище на с. Кунино, с. Камено поле и с. Долна Бешовица, общ. Роман, на площ 49764,718 дка.

- BG0001014 „Карлуково“ – защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, включена в списъка със защитени зони, приет с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет (обн. ДВ бр. 21/2007 г.). На територията на общината попада в землищата на с. Кунино, с. Камено поле, с. Долна Бешовица, с. Радовене и с. Стояновци.

- BG0000374 „Бебреш“ – защитена зона по по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, включена в списъка със защитени зони, приет с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет (обн. ДВ бр. 21/2007 г.). Зоната попада в землищата на с. Караш и с. Средни рът.

Районът се характеризира с голямо биоразнообразие, като са установени над 500 вида растения, над 100 вида птици и над 30 вида бозайници, а в реките се срещат речните видове риба – скобар, мряна, клен, кефал и др.

На територията на общината има регистрирани ***две туристически дружества: „Спортно – туристическото дружество Романова крепост” – гр. Роман и „Искърски оазис“,*** които имат за цел организиране на различни форми на туристическа дейност.

Таблица 53: Информация за дейността на местата за настаняване 2021 - 2023 г.

№	Вид и наименование на обекта	Населено място	Леглова база	Брой нощувки	Брои пренощували лица /туристи/
1.	Семеен хотел „Горска фея“	с. Караш, местността „Землището“	10	245	90
2.	Стаи за гости	с. Хубавене	10	22	11
Общо:			**20**	**267**	**101**

Източник: Община Роман

По данни от община Роман на етапа на междинна оценка на ПИРО на територията на общината функционират 2 туристически обекта с общ капацитет от 20 легла, както следва: семеен хотел с общ капацитет 5 стаи и 10 легла и стаи за гости с общ капацитет 3 стаи и 10 легла. Общият брой на реализираните нощувки през периода 2021-2023 г. е 267, от които 92% в Семеен хотел „Горска фея“ - с. Караш и 8% в стаи за гости – Хубавене. От пренощувалите лица туристи са 101 лица.

Таблица 54: Развитие на туризма в община Роман 2020-2021 г.

Година	Брой места за настаняване[14]	Брой легла	Легла-денонощия брой	Брой стаи
2020	1	10	310	5
2021	1	10	1960	5
2022	1	10	920	5

Източник: Национален статистически институт

За съжаление в общината няма достатъчно изградени места за подслон и настаняване. Под наблюдението на статистиката е обхванат само 1 туристически обект на територията на община Роман с общ капацитет 5 стаи и 10 легла. Броят на пренощувалите лица в обекта по данни на НСИ през 2021 значително нараства до 1960 или с 84% спрямо базовата 2020 г., но през 2022 г отново намаляват с около 50% или 920.

Таблица 55: Информация за заведения за хранене и развлечение по населени места в община Роман за периода 2021 - 2023 г.

№	Населено място	Брои заведения за бързо обслужване /бистра/	Брои питейни заведения /кафе-аперитиви/	Брои ресторанти /класически ресторанти/	Брои барове /кафе-барове/	Общо
1.	гр. Роман	4	5	1	1	11
2.	с. Хубавене	2	-	-	-	2
3.	с. Кунино	-	1	-	-	1
4.	с. Синьо бърдо	-	1	-	-	1
Общо:		**6**	**7**	**1**	**1**	***15***

Източник: Община Роман

На територията на община Роман за периода 2021- 2023 г. има 15 заведения за хранене и развлечение от тях 6 - заведения за бързо обслужване, 7 - питейни заведения, 1-ресторант и 1-бар. Заведенията за хранене и развлечения в общината са концентрирани в общинския център гр. Роман, две в с. Хубавене и по едно в с. Кунино и с. Синьо бърдо.

За периода 2021-2023 г. в община Роман се работи по следните проекти:

- Проект за АВР на сградата и оградата на музей "Ханчето" (Васил Левски) в с. Курново, чрез Консервация, реставрация, адаптация и експониране на музей “Васил Левски“ - Ханчето - като е изпълнен първи етап;
- Проект за изграждане на еко пътека Николов чукар с. Кунино по МИГ “Луковит-Роман и е сключен Договор за БФП BG06RDNP001-19.510-0002-C01/18.08.2023 г.

Община Роман разполага с богат ресурс и дадености, които имат потенциал да привличат туристи и да допринесят за развитието, и обогатяването на местния туристически продукт. Развитието на туристическия бранш е от важно значение за просперитета на общината въпреки малкия му дял и е един от основните приоритети, които са заложени в различни програмни и стратегически документи, включително ПИРО.

[14] ***Обект на изследване*** *са всички категоризирани и функционирали през отчетния период места за настаняване с 10 и повече легла - хотели, къмпинги и други места за краткосрочно настаняване (туристически и вилни селища, хижи, частни квартири и апартаменти, почивни станции, ваканционни бунгала, къщи за гости и др. места за краткосрочно настаняване).*

Важен фактор за развитие на балнеоложкия туризъм е ***уникалния лечебен климат*** на община Роман. Съчетанието на неголяма надморска височина (164 м.) с мека зима и хладно лято създава лечебен местен климат с доказано благоприятстващо въздействие за ***профилактика и лечението на широк кръг от болести на дихателната система***. На тази основа през 1952 г. в гр. Роман е създадена и успешно функционира Специализирана национална болница за лечение на белодробни болести. Атрактивен за пациентите и важен за лечебния процес е и огромния парк, в който е разположено лечебното заведение.

Добра база има в ***Струпешкият манастир*** с 50 легла и красивата вила „Горска фея“ в околностите на Караш с 20 места.

База за краткотраен отдих „Воденицата” е частна собственост. Разполага със 7 бунгала, с общо 15 легла

Реките Искър и М. Искър предлагат възможност за развитие на туризъм за спорт и отдих – спортен риболов, водни спортове по бързеите на реката. В поречието им са изградени или са в процес на изграждане водни централи.

Река Искър, в пределите на общината дава много добривъзможности за ***каяк, кану и рафтинг*** и може да привлича любителите на водните спортове за едно- и дву-дневни турове. Маршутът преминава покрай Струпешкия манастир, скалните венци на село Кунино, пещера Проходна, пещерите и скалните манастири на Карлуково. Този участък от реката е със средна трудност и е много подходящ и за многодневна програма.

На територията на общината развиват дейност единадесет читалища, в различните населени места. Населението в района на община Роман е съхранило самобитния си фолклор, запазени са множество традиции, обичаи, песни и легенди, които се интерпретират от съществуващи танцови състави и самодейни фолклорни групи, спечелили многобройни награди. Провеждат се и традиционни фолклорни празници.

Туристически интерес представлява богатият културен календар, изпълнен със събития, организирани от Община Роман и местните читалища.

В Културния календар са включени чествания на празниците: Ден на Роман – 4-ти септември, Традиционен романски панаир през месец октомври, 6-ти януари – Богоявление/Йордановден, 1-ви март – Баба Марта, 3-ти март- Националният празник на Република България, 24 май- Денят на славянската писменост и на българската просвета и култура и 1-ви ноември-Денят на народните будители. Честват се Бабинден, Трифон Зарезан, Международният ден на жената, Тодоровден, Великден, Коледа и Нова година.

Към разнообразните туристически ресурси и потенциали на община Роман могат да се добавят традиционните носии, песни, хора и традиции. Всичко това допълнено със непринуденото гостоприемство на местните жители, представляват добра база за развитие на селския, етнографски и културно-познавателен туризъм.

Почти всички населени места в община Роман имат потенциал да привличат туристи и да допринесат за развитието и обогатяването на местния туристически продукт.

2. Мерки и дейности за развитие на туризма

Инвестициите в туристическия сектор и популяризирането на Роман като туристическа дестинация могат да се отразят положително на икономическото съживяване на района, стандарта на живот и качествата на средата на обитаване. Успешното развитие на туризма може да създаде нови работни места, както в сектора, така и в съпътстващи дейности и услуги и да превърне Роман в привлекателно място за работа и живот.

Общината има потенциал да се превърне в популярна българска дестинация за рекреация, водни спортове, краткотраен отдих, природен, културно-исторически и познавателен туризъм. Мисията на Общинката администрация в това направление е да провежда последователна и целенасочена политика в областта на туризма, като осигурява координация и партньорство между публичния, частния и неправителствения сектор и съдейства за популяризиране на дестинацията.

Главната цел на Програмата за развитие на туризма, като елемент на ПИРО е да се набележат подходящи мерки и дейности за утвърждаване на Роман на туристическия пазар, като популярна дестинация за традиционни и алтернативни форми на туризъм, на база местните ресурси и потенциал. Близостта на столицата – гр. София, на областния център – гр. Враца и на областите – Плевен, Ловеч и Монтана са основните местни туристически пазари, на които може да се позиционира общината в периода до 2027 г.

Мерките и дейностите за развитие на туризма попадат в обхвата на *Приоритет 1 на ПИРО - Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.*

Към този Приоритет е включена ***Мярка 1.4. Развитие на туризма като индустрия, базирана на специфичните местни ресурси, природни и културни забележителности***

За превръщането на туризма в икономически рентабилен отрасъл, генериращ доходи и заетост за местното население са необходими целенасочени действия в две направления, обобщени като подмерки в Програмата за реализация на ПИРО.

Подмярка 1.4.1. Оползотворяване и развитие на местните туристически ресурси, чрез създаване на базова инфраструктура и активно предлагане на интегрирани туристически продукти и услуги.

Дейности/Проекти:

- Развитие на туристическа инфраструктура, аракции и подобряване на транспортния достъп до туристическите забележителности на общината;

- Възстановяване и поддръжка на туристически обекти с историческо и културно значение, включително опазване и защита на материалното и нематериалното природно, историческо и културно наследство;

- Създаване на ясна концепция за уникален местен туристически продукт „Роман – древна история, здраве, приключения и отдих в долината на Искър“, включващ различни пакети от туристически маршрути, атракции и услуги;

- Проучване, консервация и реставрация на Романовата крепост. Изграждане на Исторически музей на гр. Роман до крепостта, съпътстваща туристическа инфраструктура, социализиране на района и превръщането му в туристическа атракция;

- Основен ремонт, социализиране и благоустройство на Музей – Ханче „Васил Левски“- с. Курново;

- Възстановяване, ремонт и реставрация на Долнобешовишкият манастир „Свети Архангел Михаил“ и включването му в маршрут за поклоннически туризъм заедно със Струпешкия манастир и други църкви и религиозни обекти в общината;

- Обогатяване и популяразиране на музейната етнографска сбирка в с. Камено поле;

- Обособяване на екопътеки и маршрути с възможности за велосипеден и пешеходен туризъм;

- Изграждане на велоалеи, места за каране на ролери и ролкови кънки;
- Създаване на нови и обновяване на съществуващите места за настаняване, хотели, къщи за гости, атракции и развлечения;
- Изграждане на зони за къмпингуване и риболов край местните реки и язовири;
- Подобряване състоянието на културно-историческите и религиозни паметници и достъпа до тях;
- Благоустрояване на места за краткотраен отдих и разходка – почистване и ремонт на обществени чешми, поставяне на беседки, указателни и информационни табели, огнища, пейки, кошове за отпадъци и други;
- Създаване на нови детски, спортни площадки и фитнес на открито;
- Осигуряване на добре подготвени кадри за работа в туристическия сектор и повишаване качеството на обслужване в туризма.

Подмярка 1.4.2. Развитие и разнообразяване на туристическото предлагане, интегрирано управление, маркетинг и реклама на дестинацията.

Дейности/Проекти:

- Създаване на общински Туристически информационен център и организация на информационното обслужване на туристите;
- Разширяване и популяризиране на дейността на „Спортно – туристическото дружество Романова крепост" – гр. Роман и Туристическо дружество „Искърски оазис";
- Създаване на информационен туристически портал/сайт на общината;
- Създаване на имидж, бранд, емблема и лого на дестинацията и разпространение на рекламни брошури, каталози, видео-материали, клипове, рекламни филми и други;
- Организиране на едно и дву-дневни пешеходни и екологични турове;
- Създаване на туристически маршрути за спелео (пещерен) туризъм и скално катерене в района;
- Организиране на едно- и дву-дневни турове за любителите на водни спортове по бързеите на река Искър (рафтинг, каяк, кану и др.);
- Създаване на модерен Санаториум/СПА-център за профилактика и лечение на белодробни болести и популяразиране на лечебните свойства на местния климат;
- Организиране на спортни състезания, турнири и шампионати за различни спортове и оползотворяване потенциала за спортен туризъм;
- Организиране на ученически екскурзии, зелени училища и пешеходен еко-туризъм с атракции за деца;
- Организирано наблюдение на птици, животни и на находища от редки растения и билки;
- Организиране на културни събития с местно и национално значение, които допринасят за развитието на туризма;
- Проучване и съхранение на местни традиции, обичаи и занаяти, които да бъдат включени в културния календар на общината и представяни на туристи;
- Поставяне на информационни табели и карти за съществуващите обекти, маршрути и места за настаняване;
- Поставяне на указателни табели в малките населени места с упътване за достигане на природните и културни забележителности в района;
- Обновяване на туристическите маркировки и знаци по планински маршрути и еко-пътеки;

- Изготвяне на туристически информационни карти с маршрутите в района, включително за планинските пешеходни маршрути в планините;
- Участие и развитие на регионален туристически продукт „Враца – врата към древността“, включваща туристчиески регион – Враца, Мездра и Роман;
- Интегрирани съвместни туристически проекти с други общини и неправителствени организации;
- Участие в туристически борси и търговски изложения;
- Организиране на опознавателни посещения в района за тур-оператори и тур-агенти.
- Бизнес посещения на инвеститори за представяне на туристическия потенциал и свободни за инвестиции сгради, обекти и терени;
- Туристически обмен и трансгранично сътрудничество за популяризиране на дестинацията.

Очакваните резултати от изпълнението на Програмата за развитие на туризма са: създаден и предложен на туристическия пазар уникален местен туристически продукт „Роман – древна история, здраве, приключения и отдих в долината на Искър“, на база специфичните ресурси и потенциал; увеличаване на местата за настаняване и послон; увеличаване на нощувките, увеличаване на приходите от туризъм, увеличаване на заетостта на легловата база; увеличаване на средния престой на туристите; увеличаване на работните места в туризма и в съпътстващи дейности и услуги.

Действията на Общината и инвестиционните проекти в сферата на туризма трябва да спрат негативните тенденции в развитието, които сега се наблюдават и да спомогнат за повишаване на жизнения стандарт на населението и създаване на нови работни места.

Постигането на благоприятно за общината развитие може да се осъществи, като се използват два основни подхода:

- Инвестиционен подход – в този подход държавните институции, местните власти, частните предприемачи и неправителствените организации ще играят съществена роля в предлагането, разработването и лобирането за осъществяване на местни и чуждестранни инвестиции и за привличане на финансови средства за осъществяване на инвестиционни проекти за успешно развитие на туризма в община Роман;

- Ресурсен подход – максимално използване на местните туристически ресурси и потенциал.

В допълнение на тези два подхода трябва да се работи в две още две посоки - осигуряване на добре подготвени кадри за работа в туризма, които да обезпечат доброто и качествено обслужване на туристите и гостите, от една страна, и активен маркетинг и реклама на дестинацията и местните продукти и услуги на българския и международен пазар, от друга.

Община Роман има потенциал и капацитет да се развие като популярна и привлекателна туристическа дестинация, предлагаща местните ресурси като единен, брандиран уникален туристически продукт, съчетаващ разнообразни форми на туризъм и атракции за посетителите.

Настоящата Програма ще допринесе за устойчиво, интегрирано туристическо развитие на общината, привличане на инвеститори в сектора, разширяване на базовата инфраструктура, повишаване качеството на туристическото предлагане и за утвърждаването ѝ като предпочитана дестинация за краткотраен отдих и туризъм. Заложените цели ще се постигнат, чрез използване на наличните ресурси за устойчиво развитие на всички видове туризъм, за които има потенциал в общинската територия, като се акцентира върху: културно-историческия, екологичен, спортен, приключенски, селски туризъм, лов и риболов. Предлагането ще се допълни и разнообрази с възможностите за религиозен, фестивален и събитиен туризъм, уикенд почивки и рекреация, ученически екскурзии, зелени училища, вело-туризъм, конна езда и др.

За финансовото осигуряване на необходимите мерки и дейности могат да се използват възможностите, осигурени в най-голяма степен от СПРЗСР, ОПРР, Програмите за трансгранично сътрудничество и други български оперативни програми, по които Община Роман и местния бизнес са потенциални бенефициенти. Като допълнителни източници на средства могат да се използват други общностни програми, финансирани от фондовете на ЕС и други национални и международни донорски програми, общинския бюджет, републиканския бюджет, частни инвестиции и банкови кредити.

ЧАСТ VIII. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ

Интегрираният подход е един от новите моменти в стратегическото и пространствено планиране през новия програмен период и намира своето конкретно приложение в Програмата за реализация на Плана за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021 – 2027 г.

Интегрираният подход изисква да се търси не само локалния ефект от отделните мерки, дейности и проекти, включени в ПИРО, но и да се гарантира мултипликационен ефект от комплексното им прилагане. Интегрираният подход, приложен при изготвянето на Програмата за реализация на ПИРО се основава на три основни характеристики: мултидисциплинарност; пространствено измерение и партньорство. С този подход се цели преодоляване на социалните и териториални различия и съгласувани действия при планирането и управлението на ресурсите за подобряване на компонентите на жизнената среда. В основата на подхода е промяната на фокуса от подкрепа за населените места към подкрепа на територии и от секторно ориентирани инвестиции към интегрирани териториални инвестиции /ИТИ/.

С подхода за интегрирано териториално развитие се цели развитие на модел на партньорство и насърчаване на сътрудничеството между различни действащи лица на местно ниво – както между местните власти и другите заинтересовани страни (представители на бизнеса и гражданското общество), така и между отделните административни звена и публични институции (различни общини, областни администрации). Идеята е всички те, водени от обща цел вместо в условия на конкуренция за достъп до финансиране да работят съвместно за разрешаването на общи проблеми или оползотворяване на потенциалите за развитие на конкретната територия, без водещи да са административните граници на отделните териториални единици. В този смисъл водещ принцип при изпълнението на ИТИ на първо място е сътрудничеството за решаване на общи проблеми, а не административно-териториалните граници на общината.

През програмен период 2021-2027 г. се планира финансирането на концепции за ИТИ, състоящи се от взаимосвързани и допълващи се (интегрирани) проекти / проектни идеи, насочени към територии с общи характеристики и/или потенциали за развитие, включващи най-подходящата комбинация от ресурси и мерки, които да бъдат използвани целенасочено за осъществяване на конкретна цел или приоритет.

По своята същност ПИРО представлява стратегически документ относно политиката за постигане на устойчиво интегрирано развитие на общината, докато програмата за неговата реализация има оперативен характер и конкретизира начина, практическите мерки, инвестиционните дейности и проектните идеи за постигане целите на развитието. Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на

развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Основните структурни елементи на програмата са мерките и проектните идеи по съответните цели и приоритети на плана. В тях са включени дейности, обединени по териториален, технологичен и времеви признак, с общо финансово управление и предвиден синергичен ефект. Всяка предвидена интервенция може да обхваща комплекс от дейности, подлежащи на финансиране със собствени или заемни средства, инвестиционни програми по общински концесии, средства от различни оперативни програми или от други източници.

Мултипликационният ефект от прилагане на интегрирания подход при реализация на ПИРО може да бъде:

- Интегрален - интегритетът се изразява в последователна реализация на комплекс от мерки, проекти и дейности, които изпълнени в съвкупност ще създадат по-висока добавена стойност за обществото и ще имат по-голям общ ефект за целевата територия и нейното население;
- Синергетичен, т.е. по-голям от сумата на ефектите от отделните мерки, ако последните биха се провеждали поединично, без връзка и взаимодействие с другите мерки;
- Метричен и неметричен, като качествените ефекти в крайна сметка могат да доведат до подобряване на функционирането на социо-икономическата система;
- Постоянно нарастващ, умножаващ се ефект. Реализираният ефект в една сфера да води след себе си пряко или косвено, до съответни ефекти и в други, по-близки или по-далечни, по-пряко или по-непряко свързани подсистеми на обществения живот.

Макар, че са относително самостоятелни, икономическата, социалната и инфраструктурната системи на територията на общината и процесите на реализиране на мерките в тези системи функционално се преплитат помежду си и зависят една от друга. Така самоцелното подобряване на инфраструктурата, без преодоляване на демографските и икономически проблеми не би допринесло за подобряване на качеството на живот и благосъстоянието на населението. Същевременно подобряването на икономическата база и привличането на инвеститори, не може да се осъществи, без качествени и добре обучени кадри и благоприятстващи развитието на бизнеса обществени инфраструктури. Това налага прилагането на интегриран подход в ПИРО като цяло и в частност във включените в Програмата за реализация на плана мерки, дейности и проекти. По този начин паралелното подобряване на качеството на човешките ресурси и на инфраструктурата ще доведе до ускоряване на икономическото развитие. Това от своя страна, ще позволи генериране на повече приходи в общинския бюджет, допълнително подобряване и модернизиране на инфраструктурата, повишаване на квалификацията и мотивацията на хората да останат да живеят и работят в общината. С подобен мултипликационен ефект ще бъдат и мерките, насочени към опазване и подобряване на околната среда, превенция и адаптиране към климатичните промени, подобряване на зоните за отдих и туризъм и други.

Независимо от това, че всяка от посочените сфери има своите собствени цели, приоритети и бюджети, при интегрирания подход за развитие трябва да се държи сметка как тези институционално отделни елементи си въздействат взаимно. Принципът на интегрирания подход следва да бъде водещ при разработването на стратегическия раздел на ПИРО и съответно да бъде прилаган по отношение на всяка част от неговата структура. Тоест отделните мерки, поекти и дейности да се разглеждат в тяхната взаимна връзка и допълняемост, като съзнателно се търсят и развиват интеграционни връзки на всички равнища, както вътре в общината, така и в нейната обвързаност с други територии, извън нейния обхват.

Основните структурни елементи на Програмата са мерките и проектите/проектните идеи по съответните приоритети на ПИРО. Програмата за реализация на ПИРО има многогодишен характер (7-годишен период на действие) и може да бъде актуализирана периодично, в зависимост от условията и прогнозите за реализацията на ПИРО, с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане целите и приоритетите за развитие.

Актуализираната Програма за реализация на Плана за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021 – 2027 г. е представена в ПРИЛОЖЕНИЕ № 1.

Програмата за реализация на ПИРО съдържа и **Актуализиран Индикативен списък на важни за общината проекти, които ще се разработват и изпълняват в рамките на Програмата (ПРИЛОЖЕНИЕ №1А).**

Индикативният списък е изготвен по образец, регламентиран в Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г. от м. март на Министерството на регионалното развитие и благоустройството.

Индикативният списъкът с проекти, които са от по-голяма важност за развитието на общината и за постигане целите на ПИРО е неразделна част от Програмата за реализация, тъй като интегрираното им комплексно изпълнение ще има по-голям синергичен ефект върху целевата територия. В този смисъл, включените в Приложение №1А интегрирани проекти по съответните мерки могат да фигурират и в Приложение №1, но се извеждат в самостоятелен списък, за да се подчертае общия им мултипликационен ефект.

В Програмата за реализация на ПИРО и Индикативния списък преобладават повече проектни идеи и по-малко на брой конкретни проекти, за които има сериозни инвестиционни намерения или проектна готовност. Това е разбираемо, тъй като ПИРО е разработен в началото на програмния период. С влизането в действие на Плана, ще се пристъпи към разработването на самите проекти, които корелират със заложените в плана проектни идеи. Важна особеност във формулировката на проектните идеи е това, че същите се представят в по-обобщени формулировки. Това е направено с цел в тази формулировка в последствие да се добави в по-конкретен вид наименованието на конкретния проект.

При определяне на Индикативната стойност на предлаганите Проектни идеи са използвани стойностите на проекти – аналози, които са финансирани в програмния период 2014-2020 г. или разработени количествено-стойностни сметки и финансови обосновки за дейностите, за които има проектна готовност. Размерът на финансовия ресурс е индикативен, а неговата конкретна величина ще се определя при разработването на самите проекти, съобразно техническите им параметри, методики за фонд работна заплата, финансиране на меки мерки, часови ставки и условията за допустимост на разходите по процедурите за финансова помощ, по които ще се кандидатства.

Условието за включване на конкретни проекти или проектни идеи в Приложение №1а е, че общината съвместно с партньорите са преценили, че: а) съответният проект е от особена важност за развитието на общината и следва да бъде реализиран приоритетно; б) съответният проект има известна степен на проектна готовност (предпроектно проучване, технически инвестиционен проект, обосновки, социално-икономически анализ, финансови анализи и др.); в) съответният проект е интегриран с други проекти, чието съвместно изпълнение води до голям ефект за общината и нейното население.

В тази връзка е възможно на етапа на изготвяне на ПИРО общината да няма готовност с подробен списък, съгласно приложение №1А, но той може да бъде добавен или разширяван по-късно, при актуализация на Програмата за реализация на ПИРО. Индикативният списък с

проекти може да бъде актуализиран, като нови проекти се включват при спазване на принципа на партньорство, чрез съответните мерки от комуникационната стратегия.

Съгласно Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г. от м. март на Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Програмата за реализация на Плана за интегрирано развитие на община Роман 2021 – 2027 г. съдържа и **Актуализирана Индикативна финансова таблица (ПРИЛОЖЕНИЕ № 2).**

Индикативната финансова таблица представлява обща оценка на необходимите ресурси за реализация на приоритетите на ПИРО и описва финансовата рамка на поетите ангажименти по неговото изпълнение. Ресурсите за реализацията на ПИРО включват всички планирани средства за реализацията на идентифицираните за развитието на общината мерки, дейности и проекти/проектни идеи. В този смисъл Индикативната финансова таблица включва в прогнозен план пълния обем на финансовите ресурси (собствени и привлечени) за инвестиции, текущи разходи, средства, получени като безвъзмездни помощи, субсидии (трансфери) или друг вид публични и частни средства и разходи, които ще бъдат реализирани на територията на общината и ще допринасят за развитието ѝ през периода до 2027 г.

Следва да се има предвид, че общата сума на посочените финансови ресурси, включително по отделните приоритети, е индикативна и може да претърпи корекции в зависимост от възприетите подходи и степента на изпълнение на приоритетите, промените в пазарните условия, необходимостта от гъвкаво управление и оптимизиране на предвидените средства, чрез преразпределение между отделните приоритети на базата на аргументирани промени в предвидените мерки и проекти.

Програмата за реализация на ПИРО и приложенията към нея подлежат на актуализация с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране.

Основните източници на финансиране на заложените в Програмата за реализация на ПИРО мерки, проекти, идеи и дейности за програмен период 2021-2027 година са:

- Национален план за възстановяване и устойчивост;
- Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони /СПРЗСР/;
- ПРР – Програма „Развитие на регионите“
- ПОС – Програма „Околна среда“
- ПО – Програма „Образование“
- ПНИИДИТ - Програма "Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация"
- ПКИП - Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“
- ПМДРА – Програма за морско дело, рибарство и аквакултури
- ПРЧР – Програма „Развитие на човешките ресурси“
- ПХОМП – Програма „Храни и основно материално подпомагане“
- ПТП – Програма „Техническа помощ“
- ОП „Иновации и конкурентоспособност” /ОПИК/;
- ОП „Развитие на човешките ресурси“ /ОПРЧР/;
- ОП „Наука и образование“ /ОПНО/;
- ОП за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация /ОПНИИДИТ/.
- ОП „Електронно управление и техническа помощ“ /ОПЕУТП/;
- ОП „Околна среда“ /ОПОС/;
- ОП „Морско дело, рибарство и аквакултури“ /ОПМДРА/;

- ОП „Транспортна свързаност“ /ОПТС/ - за републиканска пътна мрежа (АПИ);
- ОП за храни и/или основно материално подпомагане /ОПХОМП/;
- ОП „Развитие на регионите“ /ОПРР/ - само за интегрирани проекти с големи общини в рамките на СЗР и в изпълнение на приотиретите на Интегрираната териториална стратегия за развития на района /ИТС/, чрез подхода на интегрирани териториални инвестиции /ИТИ/.
- Общностни програми на ЕС за периода 2021-2027 г. („Еразъм“, „Хоризонт Европа“, LIFE, Европа за гражданите, ЕС в подкрепа на здравето, Цифрова Европа и др.);
- Финансов механизъм на европейското икономическо пространство /ФМ ЕИП/;
- Национален план за възстановяване и устойчивост /НПВУ/ - нов финансов инструмент на ЕС за преодоляване на последиците от пандемията с COVID-19;
- Националната програма по фонд „Убежище и миграция“;
- Национален доверителен екофонд;
- ПУДООС;
- Фонд „Флаг“;
- Национални програми на МТСП, администрирани от АЗ, АСП, „Красива България“;
- Национални програми на МОН, т.ч. Национална програма „Изграждане на училищна STEM среда“ и др.;
- Национален фонд „Култура“;
- Републикански бюджет;
- Общински бюджет;
- Частни инвестици, концесии, кредитни линии, заеми и други.

ЧАСТ IX. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

1. Механизъм за наблюдение и оценка на ПИРО

Предмет на наблюдение на ПИРО е изпълнението на целите и приоритетите, заложени в плана, както и действията на местната власт и администрация, организациите, бизнес структурите, физическите и юридическите лица, свързани с изпълнението на документа.

Орган на наблюдение на ПИРО е Общинския съвет.

Функциите по наблюдението на ПИРО включват:

- Наблюдение на изпълнението на ПИРО въз основа на определените макроикономически индикатори, индикаторите, отчитащи приноса към целите на европейската политика за сближаване през периода 2021-2027 г., глобалните екологични индикатори, целите на Националната програма за развитие „България 2030“ и другите специфични количествени индикатори по отношение на реализацията на целите, приоритетите и мерките за регионално развитие;
- Координация на дейностите по наблюдението на ПИРО със заинтересуваните органи, организации, физически и юридически лица;
- Обсъждане и одобряване на редовните годишни доклади и на заключителния доклад за изпълнението на ПИРО;
- Разглеждане на предложения и вземане на решения за повишаване ефективността на

процеса на наблюдение в случай на установяване на проблеми и пропуски - издаване на конкретни указания за преодоляването им;

- Определяне и изпълнение на мерки за осигуряване на информация и публичност относно постигнатите резултати от наблюдението с цел да се гарантира прозрачност при изпълнението на ПИРО.

Системата за наблюдение на ПИРО включва следните основни компоненти:

- Системата от индикатори за наблюдение – дефинирани по-горе и отчитащи специфичния характер на плана, реализацията на неговите цели, социално-икономическото състояние, развитието на инфраструктурата и проблемите на околната среда в контекста на устойчивото регионално развитие;
- Източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на информацията - наблюдението на изпълнението на ПИРО се осъществява на основата на данни на НСИ, ИСУН, ЕВРОСТАТ, АПИ, АЗ, АУЕР, ИАОС, РИОСВ, РЗИ, АСП И ДР., както и на основата на данни от други надеждни национални, регионални и местни източници на информация. При извършването на специфични тематични наблюдения и оценки ще се включат и резултати от анкетни проучвания за мнението и настроенията на населението, живеещо в общините на района.
- Финансовото и техническото обезпечаване на дейността по наблюдението на ПИРО се осигурява от бюджета на Община Роман.
- Местните власти участват в реализацията на мерките и постигане на целите на общински планове за развитие и програмите за реализация на общинските планове за развитие. Местните власти осигуряват собствени финансови ресурси и мобилизират такива на социалните партньори на местно ниво за реализация на проекти и дейности в техните планови документи.
- Неправителствените организации, социално-икономическите партньори и частния сектор активно участват в процеса на разработване на ПИРО и наблюдение изпълнението на плана; подкрепят и участват в разработването на проекти за изпълнението на плана. Тази група от участници ще бъде пряко включена и в реализацията на проекти и дейности, основно насочени към подобряване на средата за живот и развитие.

Системата на докладване, форми и начини за осигуряване на информация.

За изпълнението на ОПР се извършват междинна и последваща оценка. Оценката предоставя информация за ефективността от провежданата политика. Тя осигурява на управлението механизми на контрол чрез информация за разходите и за резултатите, подпомага и съответните управленски власти да преценят въздействието от изпълнението на регионалния план, да го подобрят като го преосмислят от гледна точка на заложените цели и приоритети и възможностите за тяхното реализиране. Чрез оценката се изяснява и ефектът от планираните дейности, тя може да подобри също така и прозрачността в процеса на прилагане на плана и да насърчи повишаването на отговорността на властите пред широката общественост.

Резултатите от наблюдението на ПИРО се обобщават в изготвени редовни Годишни доклади, които съдържат информация за: общите условия за изпълнение на ПИРО и в частност промените в социално-икономическите условия и политиките за развитие на национално, регионално и местно ниво; постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите на ОПР въз основа на индикаторите за наблюдение; действията, предприети от местната власт с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на общинския план за развитие; заключения и предложения за подобряване на резултатите от наблюдението. Годишните доклади

за наблюдението на изпълнението на ПИРО осигуряват информация за изготвяне на междинната и последващата оценка.

По решение на органа за наблюдение – Общинския съвет, или по искане на Кмета могат да се изготвят и доклади за отделен случай или за отделен период, както и по определена тема или специфичен проблем.

Междинната оценка се извършва не по-късно от 4 години от началото на периода на действие на документа за стратегическо планиране и включва: оценка на първоначалните резултати от изпълнението; оценка на степента на постигане на съответните цели; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; изводи и препоръки за актуализация на съответния документ. На база на междинната оценка е възможно да се инициира актуализация на ПИРО, за да се направят необходимите корекции в документа и да се предприемат мерки, за да се осигури реализиране на заложените цели и приоритети, като се отговори на нуждите на района.

Последващата оценка се извършва не по-късно от една година след изтичане на периода на действие на регионалния план за развитие и дава представа за степента на цялостното изпълнение на плана. Целта на този вид оценка е да се види доколко, дори след предприетите мерки в резултат на междинната оценка, заложените цели и приоритети са изпълнени и е достигнато очакваното развитие. На база на тази оценка могат да се направят основни изводи и констатации за всеки от етапите на регионалното развитие в съответния район.

Последващата оценка включва: оценка на степента на постигане на целите и устойчивостта на резултатите; оценка на общото въздействие; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално развитие. Резултатите от последващата оценка се вземат предвид при разработването/актуализацията на плана за следващия период на планиране.

Междинната и последващата оценка на общинския план за развитие се внасят за обсъждане и одобрение в Общинския съвет по предложение на Кмета на общината.

През периода на действие на общинския план за развитие могат да се извършват допълнително тематични оценки и оценки за специфични случаи по преценка на органите за управление на регионалното развитие.

Актуализация

Настоящият план е отворена система. Веднъж приет, той би трябвало да остане относително „твърд" в стратегическата си насоченост и цели, но отворен и гъвкав – по отношение на мерките, дейностите и проектите, които ще се изпълняват.

2. Система от индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО

Системата от индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на Плана за интегрирано развитие има за крайна цел да повиши ефективността и ефикасността на използваните материални, финансови и човешки ресурси за постигане на желаните резултати и въздействия върху целевата територия.

Избраните индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО са съпоставими с текущите макроикономически и секторни процеси и с основните индикатори, използвани в системите за наблюдение по оперативните програми, а също така отразяват и спецификата на района. Те изцяло отговарят на изискванията на „Методическите указания за разработване на Планове за интегрирано развитие" на МРРБ.

Избраните индикатори са:

- Конкретни – ясни са за разбиране и лесни за събиране и обобщаване на информацията;
- Измерими - за тях съществуват методи и инструменти за измерване на стойностите им, налични са и в случай на нужда може да бъде агрегирана достатъчно информация и количествени данни;
- Достъпни - има информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност и качество и са достъпни на приемлива цена;
- Адекватни - обосновани и подходящи по отношение на целите и приоритетите за развитие;
- Обвързани са с времето - на базата на периодична информация, позволяваща сравнения между базови, междинни и целеви стойности в процеса на наблюдение на напредъка и постигането на целите.

За целите на отчитане изпълнението на ПИРО ще се използват следните видове индикатори:

- Индикатори за продукт
- Индикатори за резултат.

Предмет на наблюдението и оценката е изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка. Особено внимание трябва да се отдели на организацията и методите за изпълнението на плана и на програмата, прилагани от съответните органи и звена.

Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на плана, въз основа на събраната обективна информация и данни, отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики.

Индикаторите за наблюдениеобхващат физическите характеристики (параметри) по отношение реализацията на поставените цели и приоритети за развитие, като стойностите им могат да бъдат абсолютни или относителни. За целите на плана се използват два вида индикатори: за продукт и за резултат.

Индикаторите за продукт се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и/или мерки за развитие на общината. По някои от приоритетите тесе отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Индикаторите за резултат отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика заустойчиво интегрирано местно развитие за периода. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори, а в някои случаи - с качествени оценки относно достигнатата степен в социалното, икономическото и инфраструктурното развитие на общината и приноса на това развитие за общото развитие на региона.

Типа индикатор, който се прилага към съответен приоритет или цел зависи от конкретиката на формулираните цели, приоритети и мерки в ПИРО. Най-общо индикаторите за продукт измерват напредъка по отношение на приоритетите и мерките, а индикаторите за резултат - по отношение на целите. Въпреки това е възможно за даден приоритет да се формулира както индикатор за продукт, така и индикатор за резултат. Индикаторите за резултат се формулират само по отношение на целите. С индикаторите за продукт се измерват и постигането

на мерките, но не е задължително да се формулират за всяка отделна мярка, дейност или проект - включването на индикатори по отношение на мерките зависи от конкретната ситуация.

За да се осигури необходимата информация за процеса на наблюдение за всеки индикатор са посочени мерните единици, в които ще се измерва, източниците на информация, периодичността на събирането на информация, базовата стойност за отчитане изменението на всеки от индикаторите, както и целевата стойност, която се очаква да бъде достигната до края на периода на действие на плана. При наличие на достатъчно информация и данни на периодична база могат да се определят и междинни стойности на индикаторите по ключови приоритети.

При разработването и прилагането на системата от индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО се имат предвид общите индикатори в областта на регионалната политика и за постигане на растеж и заетост чрез структурната помощ на ЕС през периода 2021 -2027 г. Индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО са посочени в **матрица на индикаторите - Приложение №3.**

ЧАСТ X. ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РОМАН 2021-2027 Г.

Предварителната оценка е изготвена в съответствие с чл. 32 на ЗРР едновременно с подготовката на проекта на Плана за интегрирано развитие (ПИРО). Тя съдържа прогнозна оценка за въздействието на плана върху процесите на социално-икономическо развитие на община Роман, оценки за вътрешна и външна съгласуваност, реалистичност, приложимост и изпълнимост на документа.

Планът за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021-2027 г. е основополагащ, стратегически, динамичен документ и важен инструмент при формирането и провеждането на устойчиво и балансирано местно развитие в посочената територия. Документът очертава средносрочната перспектива за икономическо, социално, инфраструктурно и екологично развитие на общината за период от седем години.

Предварителната оценка на ПИРО има за цел да подобри качеството на документа, като проследи неговата външна и вътрешна свързаност, съответствие със стратегически и планови документи на областно, регионално, национално и наднационално ниво, неговата ефективност, ефикасност, релевантност, въздействие и устойчивост.

Оценката на въздействието е инструмент за по-добро вземане на решения и за гарантиране качеството на публичните политики. Тя е свързана с идентифицирането, предвиждането и оценката на възможните резултати, както положителни, така и отрицателни, от прилагането на политиките. Насочена е към елиминиране или свеждане до минимум на негативните и оптимизиране на позитивните последствия от тях.

Оценката на въздействието представлява неразделна част от цикъла на секторните политики, в частност от фазата на разработването на политики и стратегическо планиране. Една качествена оценка на въздействието е много важна за постигане на по-пълна осведоменост на лицата, вземащи решения, а и на широката общественост относно резултатите от прилагането на политики, нормативни, планови и стратегически документи.

Тя дава логическо обяснение на процесите, като разглежда всички евентуални последици, произтичащи от прилагането на ПИРО, включително и възможността да се запази статуквото, като по този начин се направят изводи относно ефективността на предлаганата намеса, мерки и дейности от гледна точка на постигането на поставените цели.

Конкретните цели на Предварителната оценка са:

- Да се гарантира външната съгласуваност на ПИРО и заложените в него стратегически цели и приоритети с документите от по-високо йерархично национално и европейско ниво, секторните стратегии, Интегрирана териториална стратегия за развитие на СЗР за периода 2021-2027, Национална програма за развитие България 2030 и други.
- Да се гарантира вътрешната съгласуваност на ПИРО, като се оцени връзката между резултатите от социално-икономическия и SWOT-анализа с реалистичността и адекватността на заложените цели и приоритети, предвидената система за наблюдение, оценка и актуализация, предложените индикатори за наблюдение, механизми за контрол, мерки за информация и публичност и програмата за реализация;
- Да се гарантира спазването на принципа на съфинансиране и допълняемост на местните финансови ресурси за развитие - частни инвестиции и общински бюджет със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
- Да се гарантира правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности, равен достъп, недискриминация, устойчиво развитие и др.;
- Да се прецени реалистичността на общата оценка на необходимите ресурси за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.;
- Да се оценят дейностите, предложени за прилагането на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност;
- Да се оцени съответствието, целесъобразността и ефективността на Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.

За постигането на тези цели са изпълнени следните задачи:

- Извършена е оценка на обхвата и фокуса на анализа на актуалните тенденции и процеси, проблеми и потенциали на икономическото, социалното, инфраструктурното и екологичното развитие на община Роман;
- Извършена е оценка на съответствието и обвързаността на SWOT-анализа със социално-икономическия анализ и с дефинираните цели и приоритети за развитие на общината;
- Извършена оценка на реалистичността и приложимостта на визията, целите и приоритетите за развитие на общината за периода 2021-2027 г., интегрираността и взаимодействието между отделните приоритети и стратегически цели, както итяхното съответствие и обвързаност с релевантните стратегически документи на регионално, национално и европейско ниво;
- Извършена е преценка на обема и ефективността на предвидените финансови ресурси за постигането на целите на ПИРО за развитие за периода 2021-2027 г. и обосноваността на разпределението им спрямо заложените цели и приоритети;
- Извършен е анализ на уместността, яснотата и броя на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО за периода до 2027 г., включително по отношение на информационното им осигуряване и измеримост;
- Извършена е оценка на описаните действия и механизми за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО, включване на партньорите в процеса на тяхното разработване и изпълнение, както и дейностите за информационно осигуряване и публичност на плана;
- Извършена е оценка на съответствието, целесъобразността и ефективността на Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.
- При изготвянето на предварителната оценка Изпълнителят е взел предвид и съблюдавал изискванията на Закона за регионалното развитие и на Правилника за неговото прилагане. Изпълнителят също е координирал разработването на предварителната оценка с Възложителя.

- Основните критерии, които са използвани при предварителната оценка са критериите за приложимост, обоснованост, ефективност, ефикасност, въздействие и устойчивост.

1. Оценка на социално-икономическото въздействие на ПИРО

В структурно отношение Планът за интегрирано за развитие на община Роман за периода 2021-2027 г. съдържа две основни части: Аналитична и Стратегическа.

Елементите на Плана за интегрирано развитие са дефинирани в Закона за регионално развитие, Правилника за неговото прилагане и Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г. и включват следното:

- Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на съответната община;
- Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г.;
- Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност;
- Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини;
- Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие;
- Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;
- Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО;
- Предварителна оценка, съгласно условията на чл. 32 от ЗИД на ЗРР .

Аналитичната част на ПИРО обхваща задълбочен анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние на общината, на потенциала за нейното развитие, оценка на административния и финансов капацитет на Община Роман и анализ на силните, слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT-анализ).

В анализа на социално-икономическото развитие е извършено изследване на природогеографския и ресурсен потенциал, на тенденциите в икономическото развитие, социалния сектор, образованието, иновациите и технологиите, инфраструктурата, околната среда, селищното развитие и урбанистична структура и на културно-историческото наследство. Разработеният анализ е информативен и задълбочен. Използвани са актуални данни от официални източници на информация, които са анализирани с помощта на различни подходи и са изведени съответните изводи от тях. В структурно отношение анализът отговаря на изискванията за съдържание, посочени в Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.

Общината е разгледана в контекста на социално-икономическото развитие на областта, района и националните особености. По-голямата част от данните са визуализирани под формата на фигури или таблици, което допринася за по-лесното им възприемане. Анализът е проблемно ориентиран, като проследява тенденциите в развитието на общината и разглежда подробно проблемите от демографски, социално-икономически, инфраструктурен и екологичен характер.

Основните акценти в анализа са състоянието на околната среда по компоненти, развитието на мрежата от различни категории защитени територии, както и зоните, включени в националната екологична мрежа НАТУРА 2000. На тази основа са формирани изводи, които са

обобщени в SWOT - анализа и служат за обосноваването на конкретни цели, приоритети и мерки в стратегическата част.

Анализът на инфраструктурната обезпеченост се фокусира върху водоснабдителната, канализационната, транспортната, електроснабдителната и телекомуникационна инфраструктури. Тук е обърнато внимание на показателите, свързани както със съществуващата инфраструктура, така и на нуждата от изграждане на нови съоръжения, потенциала и възможностите за развитие нови проекти в съответните сфери, необходимите инвестиции и др. Представени са и ресурсите на общината, изследвано е тяхното състояние и на тази база са изведени сравнителните предимства, които трябва да се развият, за да се постигне прогрес. Анализът поставя добра основа за разгръщане на стратегическата рамка на документа и набелязване на адекватни цели, приоритети, мерки и дейности.

2. Оценка на съответствието и обвързаността на SWOT-анализа със социално-икономическия анализ и с дефинираните цели и приоритети за развитие на общината

SWOT-анализът е задължителна част за всеки стратегически документ, като в случая осъществява логическата връзка между аналитичната и стратегическата част на ПИРО.

Анализът на силните и слабите страни, на възможностите и заплахите е изключително подробен и е представен по конкретни сектори. Изпълнен е в съответствие със стандартната методология, според която силните и слабите страни са резултат от влиянието на вътрешни фактори, а възможностите и заплахите на външни фактори. Ясно са дефинирани и изведени силните и слабите страни, възможностите и заплахите въз основа на резултатите от анализа на социално-икономическата среда, който е подробен и задълбочен.

В SWOT анализа са формирани изводи, които да служат за обосноваването на конкретни цели, приоритети и мерки в стратегическата част. Дефинираните цели в стратегическата част на Плана за интегрирано развитие на община Роман са насочени към намаляване на слабите страни и преодоляване на заплахите. Те имат за цел развитие и оползотворяване на наличния потенциал. Изготвеният SWOT-анализ е структуриран в матрица, отразяваща влиянието на факторите за развитие, което предполага че силните и слабите страни са посочени в резултат на разработения анализ на ситуацията в общината. Съгласно класическата схема за обобщение факторите са представени в четири групи, в зависимост от това с какъв произход са те и какъв е потенциалният им ефект върху развитието. Силните и слабите страни са изведени на база вътрешните условия в общината, докато възможностите и заплахите са изведени на база външната среда. Анализът е логично построен и правилно извежда и обобщава направените в анализа констатации.

При проверка на вътрешното съответствие на SWOT-анализа не са открити противоречия. Като цяло, SWOT-анализът е уловил основните изводи, направени в социално- икономическия анализ, а в стратегическата рамка са взети предвид стоящите пред развитието на общината възможности и заплахи.

3. Оценка на реалистичността и приложимостта на визията, целите и приоритетите за развитие на община Роман за периода 2021-2027 г.

Стратегическата част на ПИРО включва: визия, стратегически цели, приоритети и мерки за развитие, финансови ресурси, индикатори, система за управление, наблюдение, оценка и контрол на изпълнението и информационно осигуряване.

В предварителната оценка са разгледани интегрираността и взаимодействието между отделните приоритети и стратегически цели, както и тяхното съответствие и обвързаност с релевантните стратегически документи на областно, регионално, национално и европейско ниво

Стратегическата част на ПИРО набелязва насоките за развитие на общината във всички сфери на социално-икономическия живот. Тя кореспондира пряко и е съобразена в голяма степен със заложената законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие, в т.ч и с целите и посоките на интервенции на Европейските структурни и инвестиционни фондове.

Във формулираната Визия: „*Община Роман – интегриран земеделски район с добър жизнен стандарт и конкурентоспособна икономика, преодолял социално-икономическото си изоставане, чрез подходящи инвестиции, иновации и образован човешки капитал, с развити комуникации и съхранено природно и културно богатство*.”, са взети предвид основните изводи от дефинираните записи в SWOT-анализа и досегашното развитие. Решаването на ключовите проблеми и реализацията на потенциала за развитие на общината през плановия период ще даде възможност за постигане на очертаната визия, което я прави реалистична.

Оценката на стратегическата рамка на ПИРО е разгледана на следните нива: структура; външно съответствие; вътрешно съответствие - интегрираност, взаимодействие и допълняемост; реалистичност и приложимост; съгласуваност с общественото мнение.

Целите и приоритетите имат за задача да дадат насоката за развитие на общината за следващия програмен период, като стъпят на основата на направения преди това анализ и SWOT-анализ. Това е ключовата част на документа, където се показва начина как да се използват предимствата на общината и с минимални усилия да се постигне максимален ефект по отношение на решаването на наличните проблеми и постигането на социално-икономически напредък.

Стратегическата рамка изразява желанията на местното население за бъдещото развитие на общината и в същото време да следва насоката, определена от документите на по-високо ниво. Следва да се намери пресечната точка между желанията и възможностите за развитие, така че стратегическата рамка да бъде реалистична и да има максимално въздействие.

Между визията, стратегическите цели и приоритетите на плана има добре изразена връзка, така че постигането на целите от по-ниско йерархично ниво естествено ще доведат до реализация на дългосрочната стратегия на документа и на целите на регионално, национално и европейско ниво. Целите и приоритетите са съгласувани от гледна точка на спецификата на района. Планирани са действия за развитие на потенциала на общината за преодоляване на наличните дефицити в съответствие с извършения анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите.

Така обособените стратегически цели са насочени към три основни направления – постигане на ускорено икономическо развитие, демографски подем и интегрирано териториално развитие за намаляване на неравенствата.

Община Роман се стреми към постигане на икономическо развитие, чрез подобряване на бизнес средата, насърчаване на предприемачеството, инвестициите, иновациите, неутрални към климата производства, развитие на селско стопанство, лека промишленост и туризъм. Демографските процеси могат да бъдат стимулирани, чрез подобряване на социалната среда, осигуряване на достъп до качествени здравни услуги, достъп до специализирана дългосрочна грижа и социално включване, добро образование и обучение, основа за професионална реализация, подкрепа на културните институции, социализация и представяне на културно-историческото наследство, достъпа до спорт и обществени услуги. Интегрирано и балансирано териториално развитие ще се постигне, чрез комплексно подобряване на транспортната и

цифрова свързаност и достъпност, обновяване на инфраструктурите, енергийна ефективност и опазване на околната среда.

Вътрешното съответствие на документа се изразява в ясната и категорична връзка между тенденциите в развитието на общината, станали ясни от направения анализ на икономическото и социалното развитие, изведените силни, слаби страни, възможности и заплахина тази база и разработената стратегическа рамка, която да използват потенциала на общината, за да реши нейните проблеми и да доведе до устойчиво развитие.

Постигната е интегрираност и взаимодействиемежду отделните стратегически цели. Те са балансирани и равнопоставеникато значимост и засягат четири отделни сфери, които са ключови за развитието на общината. Връзката между тях е особено тясна, като концепцията се изразява в следното: Развитието на инфраструктурата осигурява база за развитие на бизнеса и по-добра среда за живот на хората, грижата за човешките ресурси, от гледна точка образование, здравеопазване и социални дейности, води до по-добре обучени и квалифицирани кадри, които да са подготвени да влязат и да подсилят местната икономика. А развитата икономика означава повече работни места, по-високо заплащане и по-висок стандарт на живот.

Най-сигурният начин за развитието на общината е да се използват нейните сравнителни предимства и потенциали, а именно уникалните туристически ресурси и подходящите природо-климатични условия за развитие на биологично селско стопанство.

За да има устойчив растеж, трябва да се съблюдава опазването на околната среда. Външните фактори също са взети предвид като се предлагат условия за привличане на инвеститори, кооперирane с други общини и трансгранично сътрудничество.

Външната съгласуваност на ПИРО се изразява в съгласуваност с релевантните стратегически документи на регионално, национално и европейско ниво.

Оценката на съответствието установява наличие на логическа съгласуваност на предложените цели, приоритети и мерки и висока степен на обвързаност с основните цели и приоритети на разработените стратегически документи, попадащи във времевия хоризонт на Плана за развитие като: Националната програма за развитие „България 2030”, Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022 г., Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г., Интегрираният план в областта на енергетиката и климата на Република България 2021-2030 г., Националната стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие към нея, Националната стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018-2030 г., Интегрираната териториална стратегия за развитие на СЗР за периода 2021-2027 г. и др.

Най-пряка е връзката на ПИРО с Националната програма за развитие „България 2030” (НПР БГ) и Интегрираната териториална стратегия за развитие на СЗР (ИТСР СЗР) за периода 2021-2027, за това предварителната оценка разглежда подробно тази корелация.

НПР БГ2030 е водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната до 2030 г. НПР БГ2030 поставя пред страната 3 стратегически цели и 13 приоритета, като основните направление са в посока: Ускорено икономическо развитие; Демографски подем и Намаляване на неравенствата.

Таблица 56: Съответствие на ПИРО на община Роман с НПР БГ 2030 г.

Приоритети на НПР БГ 2030	**Приоритети на ПИРО – Роман 21-27**
П1. Образование и умения	П3. Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация,

	заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем.
П2. Наука и научна инфраструктура	-
П3. Интелигентна индустрия	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.
П4. Кръгова и нисковъглеродна икономика	П2. Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска.
П5. Чист въздух и биоразнообразие	П2. Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска. П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
П6. Устойчиво селско стопанство	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.
П7. Транспортна свързаност	П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
П8. Цифрова свързаност	П4. Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни. П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
П9. Местно развитие	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.
П10. Институционална рамка	-
П11. Социално включване	П4. Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги –

	административни, здравни, социални и културни.
П12. Здраве и спорт	П3. Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем. П4. Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни.
П13. Култура, наследство и туризъм	П4. Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни.

Визията на ИТСР на СЗР за периода 2021- 2027 е: „Северозападен район преодолява същественото социално-икономическо изоставане и сериозните структурни и демографски проблеми чрез подходящи инвестиции в свързваща инфраструктура и укрепване на потенциала за растеж, създаващи предпоставки за догонващо развитие в национален и европейски мащаб.“, която се реализира в три приоритетни направления: Ускоряване на растежа на регионалната икономика; Запазване и развитие на човешкия капитал и Териториална свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата.

Таблица 57: Съответствие на ПИРО на община Роман с ИТСР на СЗР 2021-2027 г.

Специфични цели на ИТСР на СЗР	Приоритети на ПИРО – Роман 21-27
СЦ 1.1.: Повишаване на инвестиционната активност	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството.
С Ц 1.2.: Повишаване конкурентоспособносттта на местната икономика	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството. П2. Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска.
СЦ 1.3.: Устойчиво използване на регионалните ресурси	П1. Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството. стандарт.
СЦ 2.1.: Равен достъп до качествено образование и обучение	П3. Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем.

СЦ 2.2.: Инвестиране в здравна, социална и културна инфраструктура и по-добър достъп до здравно обслужване, социални услуги и култура и спорт	П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
СЦ 2.3.: Укрепване на институционалния капацитет на областно и местно ниво за подобряване на процесите на управление	П4. Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни.
СЦ 3.1.: Транспортна и цифрова свързаност	П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
СЦ 3.2.: Устойчива околна среда	П2. Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска.
СЦ 3.3.: Подобряване качествата на градската и агломерационната среда	П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.
СЦ 3.4.: Развитие на териториалното сътрудничество	П5. Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии.

Приложимостта на стратегическата рамка зависи от нейната реалистичност, от нагласите на местното население, от административния капацитет, от адекватността на стратегията спрямо нуждите на местното население. При оценката на реалистичността и приложимостта на един планов документ от значение са много външни фактори, които в повечето случаи са трудно предвидими. Реалистичността на един план зависи от пресечната точка между предвидените дейности и отделените за тях ресурси.

Планът за интегрирано развитие на община Роман включва Индикативна финансова таблица и Програма за реализация, където са дефинирани ресурсите, необходими за неговата реализация и постигане на набелязаните цели.

Нагласите на местното население винаги са от голямо значение при разработването на планови и стратегически документи. Важно е общността да припознае набелязаните цели като свои, за да се сплоти около тяхното преследване и да се установи тясна кооперация между администрация, бизнес и гражданско общество.

Административният капацитет е анализиран в ПИРО и предвидените цели са поставени в съответствие с потребностите. Съгласно направената оценка на стратегическата част на Плана за интегрирано развитие, може да се направи извода че е разработена реалистична и приложима рамка, която се отличава с вътрешна кохезия и съответствие със стратегическите документи на по-високо ниво.

Посочените цели в ПИРО на община Роман гарантират правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности, равен достъп,

недискриминация, устойчиво развитие, добро управление като са предвидени мерки за интегриране и социално включване на всички общности, а цялостното изпълнение на плана и общата цел ще допринесат за балансирано развитие на територията.

4. Оценка на финансовите въздействия на плана

Индикативната финансова рамка обобщава необходимите ресурси за реализацията на ПИРО за периода 2021-2027 г. Тя е тясно обвързана с макроикономическата обстановка и следва да бъде съобразена с поукитеот предходния програмен период и текущото финансово състояние на общината. Предвидените финансови средства за реализация на ПИРО са съобразени със социално-икономическото и инфраструктурно развитие на община, което през новия програмен период ще се осъществява под комбинираното влияние на две групи фактори - стимулиращи и задържащи развитието й. От друга страна разпределението между необходимите финансови средства по отделните приоритети е премерено чрез значимостта и капиталоемкостта на отделните дейности. Направени са допускания за развитие на местните икономики и процеса на финансова децентрализация, които ще се отразят в нарастване на средствата, осигурявани от Общините за финансиране на регионалното и местно развитие.

При съставянето на Индикативната финансова таблица е използвана предложената в Приложение №2 от Методическите указания форма за разработване на ПИРО 2021-2027 г. като е спазена нейната структура и съдържание.

Разчита се много на средствата от ЕС, което прави изпълнението на ПИРО зависимо от редица външни фактори и риска от неговото неизпълнение е сравнително по-голям. В същото време, Община Роман няма достатъчно ресурси, за да подкрепи самостоятелно инициативите за развитие, затова е подходящо привличането на повече частни инвестиции и насърчаването на частните инициативи в общината.

Следва да се има предвид, че изготвянето на финансовата рамка на ПИРО се случва в момент, когато тече подготовката на рамковите документи за следващия програмен период и съответно не са напълно ясни приоритетите на Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райнои и други общностни програми, които ще бъдат финансирани, териториалното разпределение на финансовите средства и условията за тяхното отпускане.

Това затруднява планирането и разпределението на средствата за следващия седемгодишен период, както и определянето на количествените показатели, тъй като предвидените средства са с източник предимно на външно финансиране.

Разпределението на финансовите ресурси в Програмата за реализация и Индикативната финансова таблица на ПИРО отговаря на направените изводи от анализа и на предвидените цели в стратегическата рамка.

Финансовите ресурси за изпъление на ПИРО са обобщени в индикативната финансова таблица и детайлно описани в Програмата за реализация на плана, която е дадена като отделно приложение. В нея финансовите ресурси са детайлизирани в достатъчна степен по мерки, проекти и дейности, по години и срокове за реализация и прогнозни източници за финансиране.

Връзката между финансовия ресурс и стратегическата рамка е двупосочна. Остойностяването на предвидените дейности би следвало да се направи на база желаните резултати. В случая е използван именно този подход: като база за изчисленията са използвани

предвидените в матрицата с индикатори крайни стойности, които са заложени като целеви за края на седемгодишния планов период.

5. Анализ на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО

За измерване на степента на изпълнение и постигане целите на плана е изградена добре структурирана система от индикатори.

Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие на община Роман е основен инструмент за проследяване на степента на изпълнение на ПИРО и е изцяло съобразена с Методическите указания на МРРБ. Тя отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики. За целите на плана са използвани два вида индикатори: общи и специфични индикатори за резултат и индикатори за въздействие. Това позволява да се направи извод спрямо уместността и яснотата им.

Индикаторите за резултат се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети за развитие на общината. По някои приоритети те се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и мерките и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Индикаторите за въздействие отчитат изпълнението на стратегическите цели и приоритети на ПИРО и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори.

Индикаторите, включени в ПИРО на община Роман са:

Конкретни – ясни са за разбиране и лесни за събиране и обобщаване на информацията;

Измерими - за тях съществуват методи и инструменти за измерване на стойностите им, налични са и в случай на нужда може да бъде агрегирана достатъчно информация и количествени данни;

Достъпни - има информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност и качество и са достъпни на приемлива цена;

Адекватни - обосновани и подходящи по отношение на целите и приоритетите за развитие;

Обвързани са с времето - на базата на периодична информация, позволяваща сравнения между базови, междинни и целеви стойности в процеса на наблюдение на напредъка и постигането на целите.

Индикаторите за наблюдение и оценка са агрегирана информация от данните за реализация на конкретни проекти по ПИРО.

Наличието на добре подбрани индикатори позволява да се изгради ефективна система за набюдение на изпълнението на плана. Те са конкретни, ясно формулирани, добре подбрани, лесно измерими. Заложените базови и целеви стойности за всеки индикатор са адекватни на ситуацията и възможностите за развитие на общината, което от своя страна е гаранция за реалистичност и приложимост на плана.

Матрицата на индикаторите за ПИРО на община Роман включва наименование на стратегическа цел и приоритет, мярка на индикатора; източник на информация, период на отчитане, базова и целева стойност. Подробно посочените индикатори са ясни, уместни, с

достатъчен брой и възможности за информационно осигуряване. Така изготвената матрица позволява да се изготвят качествени междинна и последваща оценки на плана.

На база на извършения анализ на социално-икономическото състояние на целевата територия и предвид заложените в ПИРО индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението може да се направят съответните изводи за въздействието на документа.

Базовите и прогнозни стойности на ключовите индикатори позволяват да се сравнят и преценят очакваните социални и икономически ефекти и въздействия от реализацията на плана. Ако ПИРО бъде изпълнен и заложените в него конкретни проекти станат реалност, по безспорен начин може да се твърди, че както социалните, така също икономическите и екологичните показатели на община Роман в края на плановия период (2027 г.) ще регистрират много по-високи равнища, доближаващи я до стандартите за устойчиво развиваща се територия, в която на населението е осигурен по-висок жизнен стандарт, характеризиращ се с повисоки доходи, по-добро здравословно състояние, по-уютна жизнена и околна среда.

6. Оценка на механизмите за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на Плана за интегрирано развитие осигурява неговото ефективно изпълнение с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти. Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на плана обхваща и Програмата за неговата реализация. При изготвянето на системата е спазена законодателната рамка и е развита вътрешна система за наблюдение, оценка и актуализация с конкретни механизми.

Системата за наблюдение на ПИРО включва следните основни компоненти:

- Системата от индикатори за наблюдение – дефинирани по-горе и отчитащи специфичния характер на плана, реализацията на неговите цели, социално-икономическото състояние, развитието на инфраструктурата и проблемите на околната среда в контекста на устойчивото регионално развитие;
- Източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на информацията - наблюдението на изпълнението на ПИРО се осъществява на основата на данни на НСИ, ИСУН, ЕВРОСТАТ, АПИ, Агенция за чуждестранни инвестиции, Агенция за енергийна ефективност, Агенцията по заетостта, както и на основата на данни от други надеждни национални, регионални и местни източници на информация. При извършването на специфични тематични наблюдения и оценки ще се включат и резултати от анкетни проучвания за мнението и настроенията на населението, живеещо в общините на района.
- Финансовото и техническото обезпечаване на дейността по наблюдението на ПИРО се осигурява от бюджета на Община Роман.
- Местните власти участват в реализацията на мерките и постигане на целите на общински планове за развитие и програмите за реализация на общинските планове за развитие. Местните власти осигуряват собствени финансови ресурси и мобилизират такива на социалните партньори на местно ниво за реализация на проекти и дейности в техните планови документи.
- Неправителствените организации, социално-икономическите партньори и частния сектор активно участват в процеса на разработване и наблюдение изпълнението на плана; подкрепят и участват в разработването на проекти за изпълнението на плана. Тази група от участници ще бъде пряко включена и в реализацията на проекти и дейности, основно насочени към подобряване на средата за живот и развитие.

За наблюдение на изпълнението на ПИРО се извършват междинна и последваща оценки. Оценката предоставя информация за ефективността от провежданата политика. Тя осигурява на управлението механизми на контрол, чрез информация за разходите и за резултатите, подпомага и съответните управленски власти да преценят въздействието от изпълнението на ПИРО, да го подобрят, като го преосмислят от гледна точка на заложените цели и приоритети и възможностите за тяхното реализиране.

Чрез оценката се изяснява и ефектът от планираните дейности. Тя може да подобри също така и прозрачността в процеса на прилагане на плана и да насърчи повишаването на отговорността на властите пред широката общественост.

Резултатите от наблюдението на ПИРО се обобщават в изготвени редовни Годишни доклади. Годишните доклади за наблюдението на изпълнението на ПИРО осигуряват информация за изготвяне на междинната и последващата оценки.

При формулиране на механизмите за изпълнение на Плана за интегрирано развитие е препоръчително създаване на постоянна Работна група към Община Роман, която пряко да подпомага Кмета на общината относно изпълнението на ПИРО и да упражнява контрол и мониторинг върху резултатите. В Работната група за управление на реализацията на ПИРО следва да се включат представители на общата и специализираната администрация, представена от съответните дирекции, които имат отношение към заложените в плана цели и проекти, както и представители на Общинския съвет. С оглед осигуряването на постоянно обществено участие в изпълнението на ПИРО е препоръчително да се включат и представители на неправителствения сектор, социалните партньори, граждани и местни предприятия.

Пряко свързана с изпълнението на Плана за интегрирано развитие е Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г., която се разработва на основата на ресурсно осигурените специфични цели и включва конкретни проекти, прогнозните им стойности, източници на финансиране, срокове и отговорни институции. В специален раздел на Програмата са включени проектите.

Препоръчва се работната група да следи изпълнението на конкретните проекти, както и да променя Програмата за реализация и да допълва при необходимост и промяна в социално-икономическото развитие на общината. Работната група следва да следи и включва в нея ипроектите на заинтересованите страни - НПО, бизнес организации, социални партньори и други за развитието на общината.

Механизмът за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност може да се разгледа в следните аспекти:

- *<u>В процеса на изготвянето на ПИРО:</u>*

ПИРО е разработен чрез прилагане на принципа на партньорство, който включва и информиране на всички заинтересовани страни. Дадена е възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи с по-тесен кръг участници, осъществяване на широко консултиране чрез организиране на обществено обсъждане, в т.ч. и чрез интернет, участие във формални структури за планиране и мониторинг със състав, основан на принципа на партньорството – местна власт, социални и икономически партньори, гражданско общество и др. Обменът на мнения и информация е осъществен и чрез провеждане на анкети, попълване на въпросници и справки.

Проведени са консултации и предварителна съгласуваност с ангажиране и активно участие на представители на заинтересованите страни.

- *<u>По време на изпълнението на ПИРО:</u>*

В процеса на изпълнение на ПИРО основните инструменти за осигуряване на информация

и публичност са годишните доклади и междинната оценка, както и последващата оценка след края на периода на действие на плана. Те ще бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност: информиране, консултиране и съгласуваност, и с активно участие на всички заинтересувани страни. Ще се публикуват на страницата на Община Роман в интернет.

В рамките на всеки проект, предвиден за изпълнение до 2027 г. ще бъдат предвидени мерки и адекватни действия за информиране и публичност, в т.ч. периодични информационни кампании сред целевите групи.

Поддържането на изградените вече ефективни партньорства ще даде възможност в процеса на изпълнение да се реализира по-голяма икономическа целесъобразност и да се укрепи потенциала за разкриване на нови пътища към привличането на инвестиции и допълнителни финансови средства.

Участието на партньорите на всички нива на подготовка, съгласуване, обсъждане и контрол на изпълнението гарантира прозрачност, компетентност, ефективност и реалистичност на Общинския план за развитие. Чрез тях той се обогатява както с друга гледна точка, освен тази на местната власт, така и с инструментите на гражданското общество, които се основават на прякото участие на гражданите и техните организации в управлението и процеса на взимане на решения.

Осигуряването на необходимата и своевременна информация и публичност на процеса на разработване, актуализиране, съгласуване и изпълнение на ПИРО се осъществява от Кмета на община Роман и Общинския съвет в съответствие с техните компетенции. В процеса на наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие следва да се осигурява участието на граждани, физически и юридически лица като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

Предизвикателството, което е на дневен ред пред общинската администрация и екипа за управление е да бъдат осъществени необходимите стъпки за непрекъснатото информиране и въвличане на социално-икономическите партньори и заинтересованите страни в ефективното изпълнение, наблюдението и оценката на актуализирания ПИРО.

Информираността на гражданите и обществената подкрепа са от особено значение за успешното реализиране на Общинския план за развитие и за осигуряването на интегрирано устойчиво местно развитие.

7. Оценка на съответствието, целесъобразността и ефективността на Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.

С Програмата се определя пакета от мерки и проекти за реализация на целите и приоритетите за развитие на общината през периода до 2027 г., съответните финансови ресурси, административните структури за управление, наблюдение и оценка на проектите, индикаторите за цялостното изпълнение на Програмата, а оттук - и на Плана за интегрирано развитие, действията за осигуряване на комуникация, информация и публичност при осъществяването на мерките и проектите, включени в Програмата.

Програмата за реализация на ПИРО има многогодишен характер (7-годишен период на действие) и може да бъде актуализирана периодично в зависимост от условията и прогнозите за реализацията на Плана за интегрирано развитие с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на плана и постигане целите и приоритетите за развитие.

В Програмата за реализация на ПИРО на община Роман 2021-2027 г. са включени оперативните насоки и приоритети на програмата, мерките, предвидените дейности за подкрепа и списък с индикативни проекти за реализация.

Препоръчва се на тази база да се изготвят детайлни Годишни програми за реализация на ПИРО, в които да бъдат включени и индикатори на проектите, които се/ще се изпълняват през конкретната година. Изпълнението на Годишната програма за реализация ще е основен източник на информация за подготовката на Годишния доклад на Кмета за реализацията на ПИРО, който следва да бъде изготвен до 31 март следващата календарната година за предходната.

8. Основни изводи и препоръки от предварителната оценка на ПИРО

Планът за интегрирано развитие на община Роман за периода 2021-2027 г. е разработен съгласно препоръките, изведени в Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., Интегрирана териториална стратегия за развитие на СЗР за периода 2021-2027 г. и Националната програма за развитие България 2030.

От извършената предварителна оценка на компонентите на плана могат да се направят следните обобщени изводи:

- Спазена е общата структура за изготвяне на социално-икономически анализ;
- SWOT-анализът съответства напълно на анализа на икономическото и социалното развитие и приложената стратегическа рамка;
- Стратегическата част е структурирана ясно и в съответствие с изискванията на европейските, националните и регионалните стратегически документи. ПИРО на община Роман е хармонизиран с националните секторни стратегии, които обхващат периода 2021-2027 г. ;
- Планираната „визия" е завършена в смислово отношение и отговаря на поставената стратегическа рамка;
- Обемът на предвидените финансови ресурси е в съответствие с предвидените проекти за изпълнение, от което може да се съди и за ефективността и ефикасността за постигане на целите на ПИРО на община Роман. Във финансовата индикативна таблица е спазен изцяло принципа на съфинансиране и допълняемост на местните собствени финансови ресурси за развитие със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
- Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на ПИРО включва ясни, уместни, с достатъчен брой и възможности за информационно осигуряване индикатори, което позволява да се изготвят качествени междинна и последваща оценки на плана и да се определи социално-икономическото му въздействие;
- Успешното изпълнение на ПИРО ще доведе до икономически ръст и съществено подобрение на качеството на живот в община Роман в края на плановия период;
- ПИРО гарантира правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности - равен достъп, недискриминация, устойчиво развитие, добро управление, партньорство.

С реализацията на плана ще се интегрират екологични принципи с устойчивото развитие и пространственото планиране на селищната среда, като ще се създадат условия за бизнес и инвестиции, туризъм, екологично селско стопанство и модерна инфраструктура.

За подобряване качеството, реалистичността и изпълнимостта на документа могат да се направят следните препоръки:

- ПИРО да се съгласува с окончателните варианти на Оперативните програми и СПРЗСР за новия програмен период 2021-2027 г., след тяхното одобрение и при необходимост да се актуализира;
- Бизнесът и НПО също да предоставят и отчитат пред Община Роман своите проекти и инвестиционни дейности и намерения, за да бъдат отразявани в отчетите и програмите за изпълнение на ПИРО.
- Да се създаде специална мониторингова работна група за наблюдение и оценка на
- изпълнението на ПИРО с участието на всички заинтересовани страни;

Всяка година да се прави отчет за изпълнението на Плана пред Общински съвет – Роман и да се приема едногодишна програма за изпълнение на приоритетни проекти и дейности, съгласувана със седемгодишната Програма за реализация на ПИРО, текущите нужди на целевата територия и финансовите възможности и капацитет на община Роман.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АД – Акционерно дружество
АЗ – Агенция по заетостта
АИС – Автоматизирана информационна система
АНКПР - Актуализирана национална концепция за пространствено развитие
АПИ – Агенция „Пътна инфраструктура“
БАБХ – Българска агенция по безопасност на храните
БД – Басейнова дирекция
ВЕИ – възобновяеми енергийни източници
ВиК – водоснабдяване и канализация
ВОМР – водено от общностите местно развитие
ГД ГРАО - Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“
ДМА – дълготрайни материални активи
ДБТ – Дирекция „Бюро по труда”
ДГ – детска градина
ДГС/ДЛС – Държавно горско/ловно стопанство
ДСП – Домашен социален патронаж
ЕЗФРСР - Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕИП – Европейско икономическо пространство
ЕО – екологична оценка
ЕС – Европейски съюз
ЕСИФ - Европейски структурни и инвестиционни фондове
ЕСФ – Европейски социален фонд
ЕФРР – Европейски фонд за регионално развитие
ЗООС – Закон за опазване на околната среда
ЗРР – Закон за регионалното развитие
ППЗРР – Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие
ЗЗ – защитени зони
ЗМ – защитени местности
ЗТ – защитени територии
ИАОС – Изпълнителна агенция по околна среда

ИСУН – Информационна система за управление и наблюдение
ИТИ – Интегрирани териториални инвестиции
ИТП – Интегриран териториален подход
ИТС – Интегрирана териториална стратегия
ИТСРСЗР – Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен район
КИТИ – Концепция за интегрирани териториални инвестиции
МБАЛ – Многопрофилна болница за активно лечение
МДТ – Местни данъци и такси
МЗ – Министерство на здравеопазването
МИГ – Местна инициативна група
МРРБ – Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МТСП – Министерство на труда и социалната политика
МОН – Министерство на образованието и науката
МОСВ – Министерство на околната среда и водите
МСП – малки и средни предприятия
НИРД – научно-изследователска и развойна дейност
НПВУ – Национален план за възстановяване и устойчивост
НПО – неправителствени организации
НСИ – Национален статистически институт
НСОРБ – Национално сдружение на общините в Република България
НСРР – Национална стратегия за регионално развитие
НУ – Начално училище
NUTS – обща класификация на териториалните единици за статистически цели, прилагана от ЕВРОСТАТ за регионите в Европейския съюз
ОДЗ – Областна дирекция „Земеделие”
ОП – Оперативна/и програма/и
ОПЕУТП – Оперативна програма „Електронно управление и техническа помощ”
ОПОС – Оперативна програма за околна среда
ОСИ - Отдел „Статистически изследвания“
ОСП – Обща селскостопанска политика
ОПИК – Оперативна програма за иновации и конкурентоспособност
ОПНО – Оперативна програма за наука и образование
ОПНИИДИТ – Оперативна програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация
ОПР – Общински план за развитие
ОПРР – Оперативна програма за развитие на регионите
ОПРЧР – Оперативна програма за развитие на човешките ресурси
ОПТС – Оперативна програма за транспортна свързаност
ОПХОМП – Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане
ОУ – основно училище
ОУП – общ/и устройствен/и план/ове
ПИРО – План за интегрирано развитие на община
ПРР – Програма „Развитие на регионите“
ПОС – Програма „Околна среда“
ПО – Програма „Образование“

ПНИИДИТ - Програма "Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация"
ПКИП - Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“
ПМДРА – Програма за морско дело, рибарство и аквакултури
ПРЧР – Програма „Развитие на човешките ресурси“
ПХОМП – Програма „Храни и основно материално подпомагане“
ПТП – Програма „Техническа помощ“
ППЗРР – Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие
ПРСР – Програма за развитие на селските райони
ПСПВ – пречиствателна станция за питейни води
ПСОВ - пречиствателна станции за отпадъчни води
ПЧИ – преки чужди инвестиции
РБ – Република България / Републикански бюджет
РДГ – Регионална дирекция по горите
РЗИ – Регионален център по здравеопазване
РИОСВ -Регионална инспекция по околната среда и водите
РСЗ – Регионална служба по заетостта
РСР – Регионален съвет за развитие
СЗР – Северозападенрайон
СИФ – Социално-инвестиционен фонд
СПРЗСР – Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони
СУ – средно училище
ТБО – твърди битови отпадъци/ такса битови отпадъци
ТГС – трансгранично сътрудничество
ТИЦ – туристически информационен център
ЦНСТ – Център за настаняване от семеен тип

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ, ГРАФИКИТЕ И ФИГУРИТЕ

Таблица 1: Сравнителна характеристика на община Роман и останалите общини в област Враца 2020-2023 г.
Таблица 2: Баланс на територията на община Роман по начин на трайно ползване (кв.км.)
Таблица 3: Разстояния в км. от гр. Роман до всички населени места в общината
Таблица 4: Жилищни сгради в община Роман по вид и местонамиране към 2021 г.
Таблица 5: Жилищни сгради в община Роман по период на построяване (брой)
Таблица 6: Жилища по начин на обитаване в община Роман към 2021 г.
Таблица 7: Основни характеристики на жилищния фонд към 2022 г.
Таблица 8: Население в община Роман 2019 – 2023 г.
Таблица 9: Население в община Роман по населени места и пол – сравнителни данни от Преброяване на населението през 2011 и 2021 г.
Таблица 10: Население по населени места в община Роман 2020-2023 г.
Таблица 11: Население под, в и над трудоспособна възраст по пол 2020- 2023 г.
Таблица 12: Население по пол и възраст в община Роман – 2020-2023 г.
Таблица 13: Естествен прираст на населението на община Роман 2019 -2023 г.
Таблица 14: Заселени, изселени и механичен прираст на населението 2019-2023 г.

Таблица 15: Образователна структура на населението на 7 и повече години към 07.09.2021 г.
Таблица 16: Население по етническа група, майчин език и вероизповедание към 07.09.2021 г.
Таблица 17: Население по постоянен и настоящ адрес към 31.12.2021-2023 г.
Таблица 18: Средногодишен брой на безработните лица и равнище на безработица 2021 - 2023
Таблица 19: Средногодишен брой на продължително безработните лица и регистрираните лица до 29 г. в община Роман за периода 2021 - 2023 г.
Таблица 20: Продължително безработни лица в община Роман към 31.12.2021-2023 г.
Таблица 21: Разкрити работни места в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 22: Брой ученици и учители в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 23: Данни за общинските детски градини в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 24: Доболнична помощ на територията на община Роман
Таблица 25: Медицински персонал и население на един лекар в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 26: Брой лица с увреждания и лицата получили социални помощи 2021-2023 г.
Таблица 27: Народни читалища и художествени състави в община Роман
Таблица 28: Религиозни храмове на територията на община Роман
Таблица 29: Спортни обекти на територията на община Роман
Таблица 30: Брой нефинансови предприятия по основни икономически дейности 2020-2022 г.
Таблица 31: Сравнителен анализ на основните икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия 2020-2022 г.
Таблица 32: Средна брутна годишна работна заплата в община Роман (лева)
Таблица 33: Баланс на земята по видове собственост в община Роман към 2023 г.
Таблица 34: Баланс на земята по видове територии по предназначение към 2023 г.
Таблица 35: Брой регистрирани земеделски стопани в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 36: Справка за засети площи и получени средни добиви за стопанската 2022-2023 г.
Таблица 37: Справка за броя на основните видове отглеждани животни 2021-2023 г.
Таблица 38: Животновъдни обекти (ОЕЗ) по категории животни към 2023 г. (бр.)
Таблица 39: Разпределение на общата горска площ по видове собственост към 31.12.2022 г.
Таблица 40: Горски територии в община Роман по землища в ха към 31.12.2023 г.
Таблица 41: Разпределение на общата горска площ по състав на горите към 31.12.2023 г.
Таблица 42: Предвидено и осъществено ползване на дървесина от горския фонд 2021 – 2023 г.
Таблица 43: Залесяване на горски територии в община Роман 2021 – 2023 г.
Таблица 44: Количества консумирана ел. Енергия от абонати на територията 2021-2023 г.
Таблица 45: Произведена енергия от ВЕИ в община Роман 2021-2023 г.
Таблица 46: Състояние на повърхностните водни тела в община Роман
Таблица 47: Зони за защита на водите, уязвими и чувствителни зони в община Роман
Таблица 48: Състояние на подземните водни тела в община Роман
Таблица 49: Количества депонирани смесени битови отпадъци 2019-2021 г. в тона
Таблица 50: Морфологичен анализ на битовите отпадъци, генерирани през 2022 година
Таблица 51: Брой и разпределение на съдове за отпадъци в община Роман по населени места
Таблица 52: План за изпълнение на комуникационната стратегия
Таблица 53: Информация за дейността на местата за настаняване 2021 - 2023 г.
Таблица 54: Развитие на туризма в община Роман 2020-2021 г.
Таблица 55: Информация за заведения за хранене и развлечение по населени места в община Роман за периода 2021 - 2023 г.
Таблица 56: Съответ ствие на ПИРО на община Роман с НПР БГ 2030 г.
Таблица 57: Съответствие на ПИРО на община Роман с ИТСР на СЗР 2021-2027 г.

Фигура 1: Карта на област Враца
Фигура 2: Карта на община Роман
Фигура 3: Средни месечни температури и валежи в община Роман
Фигура 4: Годишна сума на валежите за община Роман
Фигура 5: Средна скорост на вятъра в община Роман по месеци
Фигура 6: Роза на ветровете на територията на община Роман
Фигура 7: Почвено-географско райониране на територията на България
Фигура 8: Селищна мрежа на община Роман
Фигура 9: Карта на РДГ – Берковица
Фигура 10: Структура на Общинска администрация - Роман
Фигура 11: Национални приоритети и под-приоритети през периода 2021-2027 г.
Фигура 12: Връзка между националните приоритети и основните цели на Политиката за сближаване на ЕС през периода 2021-2027 г.
Фигура 13: Общините в България, с риск към почвено-атмосферно засушаване
Фигура 14: Райони със значителен потенциален риск от наводнения в Дунавски район за БУ

Графика 1: Разпределение на площта на община Роман по видове територии
Графика 2: Динамика на населението в община Роман 2019-2023 г.
Графика 3: Естествен прираст на населението 2019-2023 г.
Графика 4: Механичен прираст на населението 2019-2023 г.
Графика 5: Сравнителна характеристика на населението по постоянен и настоящ адрес 2021-2023 г.
Графика 6: Динамика на безработицата в община Роман 2021-2023 г. (%)

Приложение № 1

АКТУАЛИЗИРАНА ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РОМАН ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

Описание на предвидените мерки, проектни идеи и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/ проектна идея	Кратко описание	Територия/ Зона за въздействие	Индикативен бюджет (хил. лева)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура, институция, отговорна за реализацията
Приоритет 1 – Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството					**21127**			
Мярка 1.1. Стимулиране на предприемачеството, инвестициите и иновациите					**11005**			
Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.1.	Проектиране и изграждане на индустриален парк „Роман“	Зони за производствени и складови дейности	10000	ИТИ (ПРР-Интегриран проект със съседни общини), НПВУ, Частни инвестиции (Концесия) и др.	2024-2027	Община Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.2.	Създаване на нови предприятия в хранително-вкусовата промишленост	Зони за производствени и складови дейности	500	Частни инвестиции, СПРЗСР, ПИК и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.3.	Технологична модернизация на съществуващите, създаване на нови и развитие на иновативни предприятия	Зони за производствени и складови дейности	500	Частни инвестиции, СПРЗСР, ПИК и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.4.	Създаване на инвестиционен модул в сайта на Общината с презентации на дейността на местните фирми и информация за свободни терени, сгради и др.	Цялата територия на общината	1	Общински бюджет	2024-2027	Община

Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.5.	Участие в икономически и инвестициионни форуми, борси и търговски изложения и организиране на бизнес посещения на потенциални инвеститори.	Зони за производствени и складови дейности	2	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 1	Мярка 1.1	1.1.6.	Разработване на общинска Наредба за насърчаване на инвестициите	Зони за производствени и складови дейности	2	Общински бюджет	2024-2027	Община
Мярка 1.2. Развитие на модерно, устойчиво и диверсифицирано селско стопанство					**2100**			
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.1.	Модернизиране и разширяване на земеделски стопанства	Зони за селско и горско стопанство	500	Частни инвестиции, СПРЗСР и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.2.	Модернизация и разширяване на животновъдни обекти	Зони за селско и горско стопанство	500	Частни инвестиции, СПРЗСР и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.3.	Развитие на биологично земеделие	Зони за селско и горско стопанство	300	Частни инвестиции, СПРЗСР и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.4.	Развитие на напоителни системи, увеличаване на напояваните площе и зеленчукопроизводство	Зони за селско и горско стопанство	300	Частни инвестиции, СПРЗСР и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.5.	Развитие на рибарството и аквакултурите	Зони за селско и горско стопанство	200	ПМДР, Частни инвестиции и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.6.	Развитие на пчеларството	Зони за селско и горско стопанство	100	Национална програма за пчеларство, СПРЗСР, Частни инвестиции и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.7.	Създаване на черничеви насаждения и развитие на бубарството	Зони за селско и горско стопанство	100	Частни инвестиции, СПРЗСР и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.2	1.2.8.	Проектиране и изграждане на общински покрит пазар в гр. Роман	Зони за селско и горско стопанство	100	СПРЗСР, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община

Мярка 1.3. Устойчиво управление на горските ресурси					**410**			
Приоритет 1	Мярка 1.3	1.3.1.	Подобряване на икономическата стойност на горите, включително инвестиции за оборудване и практики за дърводобив, щадящи почвата и ресурсите	Зони за селско и горско стопанство	100	СПРЗСР, ДЛС, Републикаски бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община, ДГС
Приоритет 1	Мярка 1.3	1.3.2.	Залесяване на изсечени, засегнати от горски пожари гори и на нови неземеделски територии	Зони за селско и горско стопанство	100	СПРЗСР, ДЛС, Републикаски бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община, ДГС
Приоритет 1	Мярка 1.3	1.3.3.	Опазване на горите от горски пожари. Изграждане на противопожарна инфраструктура – наблюдателни кули, противопожарни пунктове, оборудване и обзавеждане.	Зони за селско и горско стопанство	80	ТГС, СПРЗСР, ДЛС, Републикаски бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община, ДГС
Приоритет 1	Мярка 1.3	1.3.4.	Създаване на модерни ловни бази за развитие на ловното стопанство и ловния туризъм	Зони за селско и горско стопанство	80	МЗХГ, ДЛС, Републикански бюджет, Частни инвестиции	2024-2027	ДГС
Приоритет 1	Мярка 1.3	1.3.5.	Създаване на пунктове/предприятия за изкупуване и преработка на горски продукти – билки, гъби, горски плодове и др.	Зони за селско и горско стопанство	50	Частни инвестиции	2024-2027	Инвеститори
МЯРКА 1.4. ДЕЙНОСТИ И ПРОЕКТИ КЪМ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА ОБЩИНА РОМАН 2021-2027 Г.								
Мярка 1.4. Развитие на туризма като индустрия, базирана на специфичните местни ресурси, природни и културни забележителности					**7612**			
Подмярка 1.4.1. Оползотворяване и развитие на местните туристически ресурси, чрез създаване на базова инфраструктура и активно предлагане на интегрирани туристически продукти и услуги					**6050**			

Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.1	Създаване на местен туристически продукт „Роман – древна история, здраве, приключения и отдих в долината на Искър“, включващ различни пакети от туристически маршрути, посещения, атракции и услуги	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	50	Общински бюджет	2024-2027	Община, Туристически дружества, Музеи и др.
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.2	Проучване, консервация и реставрация на Романовата крепост. Изграждане на Исторически музей на гр. Роман до крепостта, съпътстваща туристическа инфраструктура, социализиране на района и превръщането му в туристическа атракция	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	5000	Финансов механизъм на ЕИП, /ТГС/, СПРЗСР, Министерство на културата, Фонд „Култура“ и други	2024-2027	Община, БАН, Министерство на културата и др.
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.3.	Възстановяване, ремонт и реставрация на Долнобешовишки манастир „Свети Архангел Михаил“	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	200	Финансов механизъм на ЕИП, /ТГС/, СПРЗСР, ВОМР и други	2024-2027	Община, МИГ, Църковно настоятелство и др.
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.4.	Обособяване на екопътеки и маршрути с възможности за велосипеден и пешеходен туризъм в горите	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	50	ТГС, Финансов механизъм на ЕИП, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община, ДГС, Туристически дружества и др.
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.5.	Създаване на нови места за настаняване, къщи за гости, атракции и развлечения	Цялата територия на общината	500	Частни инвестиции и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.4	1.4.1.6.	Благоустрояване на места за краткотраен отдих и разходка –почистване и ремонт на обществени чешми, поставяне	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	ТГС, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община

	Подмярка 1.4.1		на беседки, заслони, указателни и информационни табели, пейки и други.					
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.7.	Изграждане на велоалеи, места за каране на ролери и ролкови кънки	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	ТГС, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.8.	Изграждане на зони за къмпингуване и риболов край местните реки и язовири	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	50	ТГС, Частни инвестиции, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община, ДГС, Предприемачи
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.1	1.4.1.9.	Осигуряване на добре подготвени кадри за работа в туристическия сектор и повишаване качеството на обслужване в туризма	Цялата територия на общината	-	-	2024-2027	Община, Туристически дружества, Предприемачи
Подмярка 1.4.2. Развитие и разнообразяване на туристическото предлагане, интегрирано управление, маркетинг и реклама на дестинацията					**1562**			
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.1.	Създаване на общински Туристически информационен център	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.2.	Създаване на информационен туристически портал/сайт на общината	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	2	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.3.	Създаване на туристически маршрути за спелео (пещерен) туризъм и скално катерене в района	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	50	Финансов механизъм на ЕИП, /ТГС/, СПРЗСР, ВОМР и други	2024-2027	Община, Туристически дружества и др.
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.4.	Организиране на едно- и дву-дневни турове за любителите на водни спортове по	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	Финансов механизъм на ЕИП, /ТГС/, СПРЗСР, ВОМР и други	2024-2027	Община, Туристически дружества и др.

			бързеите на река Искър (рафтинг, каяк, кану и др.)					
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.5.	Създаване на модерен Санаториум/СПА-център за профилактика и лечение на белодробни болести и популяризиране на лечебните свойства на местния климат	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	1000	Частни инвестиции	2024-2027	Община, Инвеститори
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.6.	Организиране на зелени училища, детски лагери и ученически пешеходен еко-туризъм	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	Частни инвестиции	2024-2027	Община, Училища, Туристически дружества
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.3	1.4.2.7.	Изготвяне на туристически информационни карти с маршрутите в района, включително за планинските пешеходни маршрути, обновяване на туристическите маркировки и знаци	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община Туристически дружества
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.8.	Маркетинг и реклама на дестинацията - участие в туристически борси и изложения, организиране на опознавателни посещения за тур-оператори и агенти и др.	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	10	Общински бюджет	2024-2027	Община, Туристически дружества
Приоритет 1	Мярка 1.4 Подмярка 1.4.2	1.4.2.9.	Развитие на регионален туристически продукт „Враца – врата към древността“, включваща региона – Враца, Мездра и Роман	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	100	Общински бюджети, ОПРР, ИТИ и др.	2024-2027	Община Роман, Община Враца и Община Мездра
Приоритет 2 - Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска					**2751**			
Мярка 2.1. Насърчаване на мерките за енергийна ефективност и намаляване на емисиите парникови газове					**1000**			

Приоритет 2	Мярка 2.1	2.1.1.	Въвеждане на ЕСМ в частни жилищни сгради на територията на община Роман	Зони с жилищни функции	300	НП за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради, НПВУ, частни инвестиции и други източници	2024-2027	МРРБ, Община, Частни физически и/или юридически лица
Приоритет 2	Мярка 2.1	2.1.2.	Повишаване на енергийната ефективност на стопански сгради	Зони за производствени и складови дейности	250	Частни инвестиции, Банкови кредитни линии и други източници	2024-2027	Частни физически и/или юридически лица
Приоритет 2	Мярка 2.1	2.1.3.	Въвеждане на ЕСМ в административната сграда на Община Роман	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	200	НПВУ, Фонд „Енергийна ефективност и ВЕИ“Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2025	Община
Приоритет 2	Мярка 2.1	2.1.4.	Ремонт, саниране и въвеждане на мерки за енергийна ефективност в обществени сгради, включително държавна собственост	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	250	НПВУ, МВР, Републикански бюджет	2024-2027	Община, Министерства и др.
Мярка 2.2. Насърчаване на прехода към кръгова икономика					**350**			
Приоритет 2	Мярка 2.2	2.2.1.	Насърчаване на НИРД и иновации в предприятията с фокус към кръговата икономика и цифровата трансформация, системи за електронно разплащане, технологии, базирани на изкуствен интелект /ИИ/ и облачни платформи	Зони за производствени и складови дейности	250	Частни инвестиции, ПИК, НПВУ и др.	2024-2027	Инвеститори
Приоритет 2	Мярка 2.2	2.2.2.	Подкрепа за инвестиции в използването на алтернативни суровини, рециклирани материали и повторна употреба на материали	Зони за производствени и складови дейности	100	Частни инвестиции, ПИК, НПВУ и др.	2024-2027	Инвеститори
Мярка 2.3. Опазване на околната среда и борба с климатичните промени					**931**			

Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.1.	Почистване на наносни отложения от речните легла с намалена проводимост на територията на община Роман.	Цялата територия на общината	50	ПОС, МОСВ, ПУДООС, Републикански бюджет и др.	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.2.	Ежегодно прочистване на речни корита и дерета и наблюдаване на съоръжения, мостове, водостоци и други за предотвратяване на наводнения	Цялата територия на общината	30	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.3.	Почистване, укрепване и защита от разливи на речни корита на реките на територията на общината чрез изграждане на предпазни диги	Цялата територия на общината	250	ПОС, МОСВ, ДБ, Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.4.	Укрепване на свлачища на територията на общината	Цялата територия на общината	500	ПОС, МОСВ, ДБ, Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.5.	Изграждане на нови и оптимизиране и/или разширяване на съществуващи системи за предупреждение, наблюдение, докладване; прогнозиране и сигнализиране във връзка с климатичните изменения и риска от природни бедствия и аварии	Цялата територия на общината	100	ТГС, ФМ ЕИП, НПВУ, ОПОС и други	2024-2027	Община и други институции
Приоритет 2	Мярка 2.3	2.3.6.	Повишаване на информираността на населението, обучения, информационно-образователни мерки за формиране, прилагане и изпълнение на целите на политиките, свързани с изменението на климата	Цялата територия на общината	1	Общински бюджет	2024-2027	Община

Мярка 2.4. Устойчиво управление на отпадъците					**470**			
Приоритет 2	Мярка 2.4	2.4.1.	Участие в регионалната система за управление на отпадъците - регион Луковит, включително в инсталации за сепариране и компостиране	Цялата територия на общината	-	Общински бюджет	2024-2027	Община, РСУО-Луковит
Приоритет 2	Мярка 2.4	2.4.2.	Подобряване управлението на отпадъците, в т.ч. предотвратяване и намаляване на генерирането на отпадъци, подготовка за повторна употреба, рециклиране, включително пречистване на отпадъчните води	Цялата територия на общината	300	ПОС, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.4	2.4.3.	Закупуване на компостери за домашно компостиране и реализиране на пилотни проекти по населени места с увеличаване броя на обхванатите домакинства	Цялата територия на общината	50	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 2	Мярка 2.4	2.4.4.	Подновяване на амортизираните съдове за смет /закупуване на нови/	Цялата територия на общината	70	Общински бюджет	2024	Цялата територия на общината
Приоритет 2	Мярка 2.4	2.4.5.	Разширяване и оптимизиране на системата за разделно събиране на отпадъци от опаковки във всички населени места на общината	Цялата територия на общината	50	Организация по оползотворяване на отпадъци от опаковки (ОООПп)	2024-2027	Община и Организация по оползотворяване на отпадъци от опаковки (ОООПп)
Приоритет 3 – Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, по-висок жизнен стандарт и демографски подем					**2360**			
Мярка 3.1. Демографски подем, насърчаване на раждаемостта, привличане на млади хора за работа и живот в общината					**100**			
Приоритет 3	Мярка 3.1	3.1.1.	Пакет от мерки за подпомагане отглеждането на две и повече деца, в това число: достъп до безплатни	Цялата територия на общината	50	Национални фондове,	2024-2027	Община

			учебници, храна в училище, безплатни извън класни занимания, еднократни или многократни помощи от общинския бюджет за раждане и отглеждане на дете, данъчни облекчения за многодетни семейства и др.			Републикански бюджет, Общински бюджет и др.		
Приоритет 3	Мярка 3.1	3.1.2.	Осигуряване на „пакети“ за мобилност за завръщане на лица от чужбина, чрез разнообразни икономически стимули и мерки на местно ниво	Цялата територия на общината	50	Национални фондове, Републикански бюджет, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община
Мярка 3.2. Подобряване на образованието и модернизация на образователната инфраструктура					**1030**			
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.1.	Ремонт и мерки за енергийна ефективност в сградата на НУ „П.Р.Славейков“ гр.Роман	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	200	СПРЗСР/ Общински бюджет и други	2024-2027	Община Училище
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.2.	Изграждане и оборудване на физкулутурен салон в НУ “П.Р. Славейков“ гр. Роман, както и вертикална планировка	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	400	СПРЗСР/ Общински бюджет и други	2024-2027	Община Училище
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.3.	Изграждане на спортна площадка и съблекални към физкултурен салон в СОУ „Васил Левски“, гр. Роман	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	200	СПРЗСР/ Общински бюджет и други	2024-2027	Община Училище
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.4.	Обновяване и оборудване на учебни кабинети, образователни лаборатории и работилници	Зони с административно-обслужващи функции	100	НПВУ, ПНО, МОН, ТГС, Републикански бюджет и др.	2024-2027	Община Училища
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.5.	Поставяне на видеонаблюдение в детски градини и училища	Зони с административно-обслужващи функции	30	Общински бюджет	2024-2027	Община

Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.6.	Въвеждане на дуално обучение и изграждане на STEM – среда в училищата	Зони с административно-обслужващи функции	100	МОН, НПВУ, ПНО, ОП за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация	2024-2027	Община, МОН, Училища
Приоритет 3	Мярка 3.2	3.2.7.	Оказване на съдействие на малкия и среден бизнес за организиране на дуално обучение, включително извън територията на общината с цел осигуряване на необходимите кадри	Цялата територия на община	-	-	2024-2027	Община, Училища, Работодатели
Мярка 3.3. Подобряване на условията за спорт и развитие на младежки дейности					**660**			
Приоритет 3	Мярка 3.3	3.3.1.	Ремонт и обновяване на стадион „Искър“ – гр. Роман	Зони за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм	500	СПРЗСР	2024-2027	Община
Приоритет 3	Мярка 3.3	3.3.2.	Подкрепа за развитие на местни спортни клубове и млади спортни таланти	Цялата територия на общината	25	Общински бюджет, Спонсори, Дарители и др. източници	2024-2027	Община
Приоритет 3	Мярка 3.3	3.3.3.	Организиране на спортни състезания, тренировъчни школи, турнири и шампионати	Цялата територия на общината	25	Общински бюджет, Спонсори, Дарители и др. източници	2024-2027	Община
Приоритет 3	Мярка 3.3	3.3.4.	Насърчаване на младежки дейности и инициативи и на доброволчеството, като основа на активното гражданство - организиране и провеждане на акции за залесяване, почистване на важни обществени и културни обекти, дарителски кампании	Цялата територия на общината	10	Общински бюджет, Спонсори, Дарители и др. източници	2024-2027	Община
Приоритет 3	Мярка 3.3	3.3.5.	Реконструкция и изграждане на нови спортни площадки в	Цялата територия на общината	100	МИГ Луковит Роман, СПРЗСР	2024-2027	Община Миг Луковит Роман

			населените места на територията на община Роман .			Общински бюджет, Спонсори, Дарители и др. източници		
Мярка 3.4. Създаване на разнообразни и гъвкави възможности за професионална реализация, подобряване на заетостта и квалификацията на работната сила					**570**			
Приоритет 3	Мярка 3.4	3.4.1.	Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми	Цялата територия на общината	50	ПНО, ПРЧР, НПВУ, МОН, АЗ и др.	2024-2027	Община, Училища, Работодатели, АЗ
Приоритет 3	Мярка 3.4	3.4.2.	Насърчаване на социалната икономика и социалните предприятия, включително осигуряване на адаптирани работни места за нуждите на хора с увреждания, роми и продължително безработни	Цялата територия на общината	250	ПРЧР, НПВУ, АЗ, Републикански бюджет и др.	2024-2027	НПО Община Частен сектор
Приоритет 3	Мярка 3.4	3.4.3.	Обучителни курсове за квалификация и преквалификация на безработни лица, съобразно изискванията на пазара на труда	Цялата територия на общината	70	МТСП, АЗ, Републикански бюджет и др.	2024-2027	Агенция по заетостта, Бюро по труда, Работодатели
Приоритет 3	Мярка 3.4	3.4.4.	Подобряване достъпа до пазара на труда и повишаване на младежката заетост, чрез включване в стажуване и чиракуване, субсидирана заетост, ученически и студентски практики, стипендиантски програми, подкрепа при започване на първа работа и др.	Цялата територия на общината	100	ПРЧР, АЗ, Републикански бюджет, Частни инвестиции и др.	2024-2027	Община АЗ Работодатели
Приоритет 3	Мярка 3.4	3.4.5.	Обучения за придобиване на базови дигитални умения за ползване на услуги, вкл. административни, социални и други	Цялата територия на общината	100	ПРЧР, ПНИИДИТ, ПНО, АЗ, Републикански бюджет, Частни инвестиции и др.	2024-2027	Община АЗ Работодатели

Приоритет 4 – Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни					**8549**			
Мярка 4.1. Подобряване на достъпа до електронни административни услуги					**35**			
Приоритет 4	Мярка 4.1	4.1.1.	Въвеждане на електронно управление и информационна квалификация на служителите от общинската администрация	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	20	ПЕУТП, Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 4	Мярка 4.1	4.1.2.	Електронизация на административното обслужване на кметствата в селата и обединяване на деловодните записи и касови операции с общинския център	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	10	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 4	Мярка 4.1	4.1.3.	Разработване и внедряване на инструменти и он-лайн платформи за подобряване на гражданското участие на местно ниво	Цялата територия на общината	5	Общински бюджет	2024-2027	Община
Мярка 4.2. Развитие на административния капацитет и управление на общинската собственост в услуга на гражданите и бизнеса					**30**			
Приоритет 4	Мярка 4.2	4.2.1.	Организиране на обучения, семинари,конференции, пътувания с учебна цел, съвместни срещи за служителите в администрацията	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	25	НСОРБ, ИПА, Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 4	Мярка 4.2	4.2.2.	Изготвяне на програми за придобиване, управление и разпореждане с общинско имущество и План за действие за общинските концесии	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	5	Общински бюджет	2024-2027	Община
Мярка 4.3. Подобряване на достъпа до здравното обслужване на населението и развитие на инфраструктурата на здравеопазването					**2750**			
Приоритет 4	Мярка 4.3	4.3.1.	Подобряване на материално-техническата база на „Специализирана болница за продължително лечение на	Зони с административно-обслужващи/	1500	МЗ, Републикански бюджет	2024-2027	МЗ

			белодробни болести /СБПЛББ/ – Роман“	публични функции				
Приоритет 4	Мярка 4.3	4.3.2.	Ремонт и оборудване на здравни служби и медицински кабинети на територията на общината	Цялата територия на общината	150	Общински бюджет, Републикански бюджет, Частни инвестиции	2024-2027	МЗ, Община, Лекари
Приоритет 4	Мярка 4.3	4.3.3.	Изграждане и оборудване на Хоспис за долекуване и полагане на медицински грижи извън болнична среда - интегриран проект със съседни общини	Цялата територия на общината	1000	ТГС, СПРЗСР, ОПИК, Концесия, Частни инвестиции	2024-2027	МЗ, МТСП, Община, Лекари
Приоритет 4	Мярка 4.3	4.3.4.	Привличане на нови млади лекари с различни специалности и специалисти по здравни грижи за работа в общината	Цялата територия на общината	100	Общински бюджет, Републикански бюджет	2024-2027	Община**,** СБДПЛББ - РОМАН ЕООД Лекари и др.
Мярка 4.4. Развитие на социалните услуги и подобряване на социалната инфраструктура					**3870**			
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.1.	Ремонт и мерки за енергийна ефективност на Комплекс за социални услуги за деца и семейства и благоустрояване на дворно пространство,чрез изграждане на площадки за отдих и спорт	Зони с административно-обслужващи/ публични	200	СПРЗСР, НПВУ, ПРЧР, МТСП, Красива България, Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.2.	Ремонт и мерки за ЕЕ на Комплекс за социални услуги за деца с увреждания и Комлекс за социални услуги за деца и семейства в гр. Роман и благоустрояване на дворното пространство чрез изграждане на площадки за отдих и спорт	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	250	СПРЗСР, НПВУ, МТСП, Красива България, Общински бюджет, Републикански бюджет	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.3.	Създаване на Дневен център за стари хора с капацитет 20 места в гр. Роман	Зони с административно-обслужващи/	150	СПРЗСР, НПВУ, Красива България, Общински бюджет, Републикански бюджет	2024-2027	Община, МТСП

				публични функции				
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.4.	Реконструкция на съществуваща сграда в ЦНСТ за възрастни хора	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	2000	СПРЗСР, НПВУ, Красива България, Общински бюджет, Републикански бюджет	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.5.	Социални и нтегрирани здравно-социални услуги в домашна среда и в общността за хора с увреждания, възрастни хора и хора в невъзможност за самообслужване	Цялата територия на общината	500	ПРЧР, ТГС и др.	2024-2027	Община, МТСП, МЗ, трансгранични партньори
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.6.	Механизъм лична помощ	Цялата територия на общината	300	МТСП, Републикански бюджет	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.7.	Създаване и предоставяне на социална услуга „Асистентска подкрепа“	Цялата територия на общината	300	МТСП, Републикански бюджет	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.8.	„Топъл обяд“	Цялата територия на общината	120	ПХОМП	2024-2027	Община, МТСП
Приоритет 4	Мярка 4.4	4.4.9.	„Детска кухня“	Цялата територия на общината	50	ПХОМП	2024-2027	Община, МТСП
Мярка 4.5. Развитие на културата и обновяване на културната инфраструктура					**1864**			
Приоритет 4	Мярка 4.5	4.5.1.	Ремонт, обновяване, оборудване и реализиране на енергоспестяващи мерки на сградите на читалища в общината	Цялата територия на общината	500	ТГС, СПРЗСР, НПВУ, Национален доверителен екофонд, Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община, Читалища

Приоритет 4	Мярка 4.5	4.5.2.	Изграждане на православен храм „Св. Роман Сладкопевец“ в гр. Роман	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	789	Републикански бюджет, МРРБ	2024-2026	Община, Спонсори, Митрополия и др.
Приоритет 4	Мярка 4.5	4.5.3.	Реставрация, консервация, експониране и социализация на недвижима културна ценност „Пустата църква“, с. Камено поле	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	500	Спонсорство, Дарения, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община, Спонсори, Митрополия и др.
Приоритет 4	Мярка 4.5	4.5.4.	Насърчаване дейността на любителските художествени и самодейни творчески състави	Цялата територия на община	50	Общински бюджет и спонсори	2024-2027	Община, Читалища
Приоритет 4	Мярка 4.5	4.5.5.	Провеждане на традиционни и създаване на иновативни събития за разнообразяване на културния календар на общината	Цялата територия на община	25	Общински бюджет и спонсори	2024-2027	Община, Читалища
Приоритет 5 – Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии					**37732**			
Мярка 5.1. Подобряване на транспортната достъпност и свързаност					**15062**			
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.1.	Ремонт и поддръжка на Републиканска пътна мрежа на територията на общината	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	3000	Програма „Транспорт“, Републикански бюджет, МРРБ и др.	2024-2027	АПИ, Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.2.	Доизграждане на път по поречието на р. Малък Искър, с. Своде - с. Средни рът - с.Караш -с. Хубавене - гр. Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	5000	СПРЗСР, Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2027	АПИ, Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.3.	Възстановяване и рехабилитация на общинска пътна мрежа в община Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	1000	СПРЗСР, Републикански бюджет, МРРБ, Общински бюджет	2024-2027	Община

Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.4.	Ремонт на уличната мрежа и тротоари в гр. Роман и малките населени места на общината	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	1000	СПРЗСР, Републикански бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.5.	Реконструкция на участък от ул. „Рила“ от кръговото кръстовище до каменния мост (включително) над р. Малък Искър в гр. Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	4334	Републикански бюджет, МРРБ	2024-2026	Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.6.	Реконструкция на ул. „Генерал Скобелев“ от ОТ 59 до ОТ 57 гр. Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	284	Републикански бюджет, МРРБ	2024-2026	Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.7.	Реконструкция на ул. „Елин Пелин“ от ОТ 51 до ОТ 59 гр. Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	126	Републикански бюджет, МРРБ	2024-2026	Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.8.	Реконструкция на ул. „Любен Каравелов“ от ОТ 38 до ОТ 61 с. Хубавене, община Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	118	Републикански бюджет, МРРБ	2024-2026	Община
Приоритет 5	Мярка 5.1	5.1.9.	Осигуряване на редовен обществен транспорт между общинския център гр. Роман и селата	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	200	Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община
Мярка 5.2. Обновяване и изграждане на водопроводни и канализационни мрежи					**19800**			
Приоритет 5	Мярка 5.2	5.2.1.	„Интегриран инвестиционен проект за доизграждане, реконструкция и ремонт на външна и вътрешна водопроводна мрежа на гр. Роман и населените места в общината”	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	2000	МОСВ, ПОС, ДБ, Общински бюджет, СПРЗСР, НПВУ,ФЛАГ, Публична инвестиционна програма на МС	2024-2027	Община, ВиК
Приоритет 5	Мярка 5.2	5.2.2.	Изграждане на ПСПВ в населените места	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	800	МОСВ, ПОС, СПРЗСР, НПВУ, ДБ, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община, ВиК

Приоритет 5	Мярка 5.2	5.2.3.	Доизграждане, реконструкция и ремонт на канализационната мрежа за дъждовни, битови и промишлени отпадни води на гр. Роман и изграждане на канализационна мрежа в останалите населени места в общината	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	12000	ПОС, СПРЗСР, НПВУ, Инвестиционна програма на ВиК	2024-2027	Община, ВиК
Приоритет 5	Мярка 5.2	5.2.4.	Изграждане на ПСОВ в гр. Роман	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	5000	СПРЗСР, Инвестиционна програма на ВиК	2024-2027	Община, ВиК
Мярка 5.3. Развитие на енергийната инфраструктура и ВЕИ					**1655**			
Приоритет 5	Мярка 5.3	5.3.1.	Цялостен енергиен одит на уличното осветление	Цялата територия на общината	5	Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.3	5.3.2.	Обновяване на уличното осветление във всички населени места на община Роман	Цялата територия на общината	100	Финансов механизъм на ЕИП, НПВУ и др.	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.3	5.3.3.	Внедряване на ВЕИ (фотоволтаични и соларни инсталации) в административни, образователни сгради и обекти на културната и социалната инфраструктура	Цялата територия на общината	1000	НПВУ и др.	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.3	5.3.4.	Реконструкция на съществуващи отоплителни инсталации в общински сгради и изграждане на нови с използване на енергия от ВЕИ	Цялата територия на общината	500	СПРЗСР, Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ – Финансов механизъм на ЕИП	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.3	5.3.5.	Внедряване на ВЕИ (фотоволтаични инсталации за фасадно осветление) на обществени сгради	Цялата територия на общината	50	Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“, ЕИП	2024-2027	Община

Мярка 5.4. Цифрова свързаност и телекомуникации					**500**			
Приоритет 5	Мярка 5.4	5.4.1.	Изграждане на високоскоростни телекомуникационни връзки за всички населени места	Цялата територия на общината	500	Частни инвестиции	2024-2027	Телекомуникационни компании
Мярка 5.5. Интегрирано териториално развитие и подобряване на жизнената среда					**715**			
Приоритет 5	Мярка 5.5	5.5.1.	Благоустрояване на площади и обществени площи в гр. Роман и малките населени места на общината	Зони за транспорт и техническа инфраструктура	500	СПРЗСР	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.5	5.5.2.	Ремонт и обновяване на сгради на кметствата в селата	Зони с административно-обслужващи/ публични функции	200	СПРЗСР, Републикански бюджет, Общински бюджет	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.5	5.5.3.	Развитие на трансграничното сътрудничество, партньорството с побратимените общини и създаване на нови партньорства	Цялата територия на общината	10	ТГС, Общински бюджет и др.	2024-2027	Община
Приоритет 5	Мярка 5.5	5.5.4.	Осъществяване на междуобщинско сътрудничество със съседните общини	Цялата територия на общината	5	Общински бюджет и др.	2024-2027	Община
ОБЩ ИНДИКАТИВЕН БЮДЖЕТ НА ПИРО НА ОБЩИНА РОМАН ЗА ПЕРИОДА 2024-2027					**72 519**			

Приложение № 1а

Актуализиран Индикативен списък на важни за общината проекти, включени в ПИРО на община Роман за периода 2021-2027 г.

Приоритет	Мярка	№ по ред	Проекти	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация
Приоритет 1	Мярка 1.1	1	1.1.1.Проектиране и изграждане на индустриален парк „Роман“	НЕ	2024-2027	10000	Интегриран проект със съседни общини /ИТИ/ПРР, НПВУ, Частни инвестиции и др. финансови инструменти/
	Мярка 1.2	2	1.2.8. Проектиране и изграждане на общински покрит пазар в гр. Роман	НЕ	2024-2027	100	Проектът надгражда и се интегрира с инвестициите на частни земеделски производители по Мярка 1.2. на ПИРО
Приоритет 2	Мярка 2.3	3	2.3.3. Почистване, укрепване и защита от разливи на речни корита на реките на територията на общината чрез изграждане на предпазни диги	НЕ	2024-2027	250	В изпълнение на политиките за предотвратяване на риска от климатичните промени и превенция от наводнения и природни бедствия и аварии
	Мярка 2.3	4	2.3.4. Укрепване на свлачища на територията на общината	НЕ	2024-2027	500	В изпълнение на политиките за предотвратяване на риска от климатичните промени и превенция от наводнения, природни бедствия и аварии
Приоритет 3	Мярка 3.2	5	3.2.1. Ремонт и мерки за енергийна ефективност в сградата на НУ „П.Р.Славейков“ гр.Роман	ДА	2024-2027	200	Проектът е интегриран с проект 3.2.2. и с проектите за обновяване и оборудване на учебни кабинети и проекти с меки мерки в сферата на образованието, включително за въвеждане на дуално обучение и изграждане на STEM – среда в училищата

		6	3.2.2. Изграждане и оборудване на физкулутурен салон в НУ “П.Р. Славейков“ гр. Роман	ДА	2024-2027	400	Интегриран проект с проект 3.2.1.
	Мярка 3.3	7	3.3.5. Реконструкция и изграждане на нови спортни площадки в населените места на общината	НЕ	2024-2027	100	Приоритетни зонии за рекреация – озеленяване, спорт, отдих и туризъм
Приоритет 4	Мярка 4.4	8	4.4.1. Ремонт и мерки за енергийна ефективност на Комплекс за социални услуги за деца и семейства и благоустрояване на дворното пространство,чрез изграждане на площадки за отдих и спорт	НЕ	2024-2027	200	Интегрирано с други проекти и „меки“ мерки за подобряване качеството на социалните услуги
		9	4.4.2. Ремонт и мерки за ЕЕ на Комплекс за социални услуги за деца с увреждания и Комлекс за социални услуги за деца и семейства в гр. Роман и благоустрояване на дворното пространство чрез изграждане на площадки за отдих и спорт	ДА	2024-2027	250	Интегрирано с други проекти и „меки“ мерки за подобряване качеството на социалните услуги
		10	4.4.4. Реконструкция на съществуваща сграда в ЦНСТ за възрастни хора	НЕ	2024-2027	2000	Проектът е в изпълнение на националната политика за деинституционализация и развитие на социалните услуги. ЦНСТ за възрастни може да се реализира като интегриран проект със съседни общини по ИТИ или ВОМР

Приоритет 5	Мярка 5.1	11	5.1.3. Възстановяване и рехабилитация на общинска пътна мрежа в община Роман	ДА	2024-2027	1000	Хоризонтален – осигуряване на свързаност и достъпност
		12	5.1.4. Ремонт на уличната мрежа и тротоари в гр. Роман и малките населени места на общината	ДА	2024-2027	1000	Интегрирано с други проекти и по приоритетни зони
		13	5.1.5. Реконструкция на участък от ул. „Рила“ от кръговото кръстовище до каменния мост (включително) над р. Малък Искър в гр. Роман	ДА	2024-2026	4334	Интегрирано с други проекти и по приоритетни зони
		14	5.1.6. Реконструкция на ул. „Генерал Скобелев“ от ОТ 59 до ОТ 57 гр. Роман	ДА	2024-2026	284	Интегрирано с други проекти и по приоритетни зони
		15	5.1.7. Реконструкция на ул. „Елин Пелин“ от ОТ 51 до ОТ 59 гр. Роман	ДА	2024-2026	126	Интегрирано с други проекти и по приоритетни зони
		16	5.1.8. Реконструкция на ул. „Любен Каравелов“ от ОТ 38 до ОТ 61 с. Хубавене, община Роман	ДА	2024-2026	118	Интегрирано с други проекти и по приоритетни зони
Приоритет 5	Мярка 5.2	17	5.2.3. Доизграждане, реконструкция и ремонт на канализационната мрежа за дъждовни, битови и промишлени отпадни води на гр. Роман и изграждане на канализационна мрежа в останалите населени места в общината	ДА	2024-2027	12000	Интегрирано с проект 5.1.4 за ремонт на улична мрежа и тротоари
		18	5.2.4. Изграждане на ПСОВ в гр. Роман	ДА	2024-2027	5000	Интегриран с проект 5.2.3.

	Мярка 5.5	19	5.5.1. Благоустрояване на площади и обществени площи в гр. Роман и малките населени места на общината	ДА	2024-2027	500	Приоритетни зони за въздействие с с административно-обслужващи/ публични функции
					Общ индикативен бюджет на всички проекти	**38 362**	

Приложение № 2

АКТУАЛИЗИРАНА ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

на ПИРО на община Роман за периода 2021-2027 г.

Период 2024-2027	Собствени средства - Общински бюджет	Отн. дял (%)	Републикански бюджет	Отн. дял (%)	Средства от ЕС	Отн. дял (%)	Други източници	Отн. дял (%)	ОБЩО в лв.	ОБЩО в отн. дял (%)
Приоритет 1	242	1,15	1275	6,03	11400	53,96	8210	38,86	**21127**	**29,13**
Приоритет 2	231	8,40	455	16,54	1440	52,34	625	22,72	**2751**	**3,79**
Приоритет 3	130	5,51	210	8,90	1810	76,69	210	8,90	**2360**	**3,25**
Приоритет 4	275	3,22	3979	46,54	3555	41,58	740	8,66	**8549**	**11,79**

Приоритет 5	525	1,39	9352	24,73	24355	64,59	3500	9,28	**37732**	**51,99**
ОБЩО	**1403**	**1,93**	**15271**	**21,06**	**42560**	**58,69**	**13285**	**18,32**	**72519**	**100,00**

Приложение № 3

МАТРИЦА НА ИНДИКАТОРИТЕ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО НА ОБЩИНА РОМАН ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 г.

Индикатори за продукт					
Приоритет, мярка	**Индикатор**	**Мерна единица**	**Източник на информация**	**Период на отчитане**	**Целева стойност**
Приоритет 1 - Засилване на конкурентните позиции на общината, устойчив, иновативен и интелигентен икономически растеж, базиран на местните ресурси, подобряване на бизнес средата и стимулиране на предприемачеството					
Мярка 1.1 Стимулиране на предприемачеството, инвестициите и иновациите	Нефинансови предприятия	брой	НСИ	1 г.	150
	Новосъздадени МСП за преработка на местни суровини (месо, мляко, плодове, зеленчуци, дървесина и др.)	брой	Община	4 г.	3
	Участие на общината в инвестиционни инициативи (бизнес форуми, панаири и др.)	брой	Община	1 г.	3
	Привлечени инвестиции в предприятия в общината	хил. лева	Община	1 г.	2000
Мярка 1.2 Развитие на модерно, устойчиво и диверсифицирано селско стопанство	Обработвана земеделска земя	дка	ОД „ Земеделие“	1 г.	200000
	Поливни площи	дка	ОД „ Земеделие“	1 г.	1000
	Създадени нови трайни насаждения	дка	ОД „ Земеделие“	1 г.	1000

	Подпомогнати нови и модернизирани земеделски стопанства	брой	ДФЗ	1 г.	10
Мярка 1.3 Устойчиво управление на горските ресурси	Новозалесени горски територии	дка	ДЛС	4 г.	700
Мярка 1.4 Развитие на туризма като индустрия, базирана на специфичните местни ресурси, природни и културни забележителности	Туристически информационен център	брой	Община	1 г.	1
	Места за настаняване и средства за подслон	брой	Община	1 г.	5
	Леглова база в места за настаняване и средства за подслон	брой	Община	1 г.	60
	Създадени нови туристически атракции	брой	Община	1 г.	3
	Разработени нови туристически маршрути	брой	Община	1 г.	3
Приоритет 2 - Насърчаване на зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, чиста околна среда, приспособяване към изменението на климата, превенция и управление на риска					
Мярка 2.1 Насърчаване на мерките за енергийна ефективност и намаляване на емисиите парникови газове	Обществени сгради с мерки за енергийна ефективност	брой	Община	1 г.	8
	Жилищни сгради с мерки за енергийна ефективност	брой	Община	1 г.	10
Мярка 2.2 Насърчаване на прехода към кръгова икономика	Подкрепени предприятия, въвели НИРД, иновации и щадящи околната среда технологии в производствения си процес	брой	ИСУН/ДФЗ/Община	4 г.	1
Мярка 2.3 Опазване на околната среда и борба с климатичните промени	Реализирани проекти за опазване и подобряване на околната среда	брой	Община	1 г.	5
	Проведени акции за почистване и залесяване	брой	Община	1 г.	7
Мярка 2.4 Устойчиво управление на отпадъците	Системи за разделно събиране, рециклиране, оползотворяване и повторна употреба на различни потоци отпадъци (опаковки, строителни, зелени и биоразградими и др.)	брой	Община	1 г.	3

Приоритет 3 - Добро образование, професионално развитие и нови знания за успешна реализация, заетост, висок жизнен стандарт и демографски подем					
Мярка 3.1 Демографски подем, насърчаване на раждаемостта, привличане на млади хора за работа и живот в общината	Население на общината	брой	НСИ	1 г.	5400
	Деца в детските градини	брой	Община	1 г.	200
	Ученици в училищата	брой	Община	1 г.	550
Мярка 3.2 Подобряване на образованието и модернизация на образователната инфраструктура	Подобрени сгради на образователната инфраструктура	брой	Община	1 г.	1
	Училища с внедрени/работещи съвременни системи/среди за образование – дуално обучение, дигитализация на учебни програми, STEM и др.	брой	Община	4 г.	2
Мярка 3.3 Подобряване на условията за спорт и развитие на младежки дейности	Ремонтирани спортни обекти и съоръжения	брой	Община	4 г.	2
	Организирани спортни състезания, турнири и шампионати с регионално, национално и/или международно значение	брой	Община	1 г.	7
Мярка 3.4 Създаване на разнообразни и гъвкави възможности за професионална реализация, подобряване на заетостта и квалификацията на работната сила	Лица, преминали обучение за нови професии и квалификация	брой	Дирекция „Бюро по труда“	1 г.	50
	Разкрити работни места за нуждите на хора с увреждания, роми и продължително безработни	брой	Дирекция „Бюро по труда“	1 г.	20
Приоритет 4 - Електронно управление, администрация близо до гражданите и предоставяне на качествени и достъпни обществени услуги – административни, здравни, социални и културни					
Мярка 4.1 Подобряване на достъпа до електронни административни услуги	Създадени "онлайн" административни услуги	брой	Община	1 г.	3

Мярка 4.2 Развитие на административния капацитет и управление на общинската собственост в услуга на гражданите и бизнеса	Общински служители преминали курсове и обучения	брой	Община	1 г.	20
Мярка 4.3 Подобряване на достъпа до здравното обслужване на населението и развитие на инфраструктурата на здравеопазването	Подобрени сгради на здравната инфраструктура	брой	Община	1 г.	1
Мярка 4.4 Развитие на социалните услуги и подобряване на социалната инфраструктура	Подобрени сгради на социалната инфраструктура	брой	Община	1 г.	3
	Предоставяни социални услуги	брой	Община	1 г.	8
Мярка 4.5 Развитие на културата и обновяване на културната инфраструктура	Подобрени сгради на културната инфраструктура	брой	Община	1 г.	3
	Организирани културни събития (фестивали, традиционни празници, чествания и др.)	брой	Община	1 г.	10
Приоритет 5 - Достъпност и свързаност, чрез подобряване на инфраструктурата, мобилността, телекомуникациите, цифровизация и интегрирано развитие на всички видове територии					
Мярка 5.1 Подобряване на транспортната достъпност и свързаност	Рехабилитирани пътища	км	Община	4 г.	20
	Подобрена улична мрежа	км	Община	4 г.	50
Мярка 5.2 Обновяване и изграждане на водопроводни и канализационни мрежи	Обновени водопроводни мрежи	км	Община	4 г.	20
	Изградена нова канализационна мрежа	км	Община	4 г.	10
	Изградени нови ПСОВ	брой	Община	4 г.	1
Мярка 5.3 Развитие на енергийната инфраструктура и ВЕИ	Реализирани проекти за производство на енергия от ВЕИ	брой	Община	4 г.	3
Мярка 5.4 Цифрова свързност и телекомуникации	Население, ползващо широколентов достъп до Интернет	%	Интернет доставчици	4 г.	50

Мярка 5.5 Интегрирано териториално развитие и подобряване на жизнената среда	Реализирани проекти за благоустрояване на населените места	брой	Община	1 г.	5
	Реализирани проекти в междуобщинско сътрудничество	брой	Община	3 г.	3
	Реализирани трансгранични проекти	брой	Община	3 г.	1

Индикатори за резултат

Стратегическа цел	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Базова стойност	Целева стойност
Стратегическа цел 1 - Икономически растеж, чрез развитие на модерно селско стопанство и преработвателна промишленост, привличане на инвестиции и иновации за повишаване на конкурентоспособността						
Стратегическа цел 1	Изградена бизнес зона	брой	Община	7 г.	0	1
Стратегическа цел 1	Равнище на безработица	%	Дирекция „Бюро по труда“	1 г.	21,7	12
Стратегическа цел 1	Дял на средната годишна работна заплата от тази в областта	%	НСИ	1 г.	72	80
Стратегическа цел 1	Нефинансови предприятия на 1000 д. от населението	брой	НСИ	1 г.	25	30
Стратегическа цел 1	Нетни приходи от продажби на предприятията	хил.лв.	НСИ	1 г.	38959	40000
Стратегическа цел 1	Произведена продукция в нефинансовите предприятия на общината	хил.лв.	НСИ	1 г.	23369	25000
Стратегическа цел 1	ДМА в нефинансовия сектор	хил.лв.	НСИ	1 г.	82176	100000
Стратегическа цел 1	Нови електронни услуги в общинската администрация в помощ на предприемачеството	брой	Община	1 г.	0	3
Стратегическа цел 1	Земеделски производители	брой	ОД „Земеделие“	1 г.	109	120
Стратегическа цел 1	Реализирани нощувки в местата за подслон и настаняване	брой	Община	1 г.	0	1000
Стратегическа цел 1	Туристи, обслужени от Туристически информационен център	брой	Община	1 г.	0	1500

Стратегическа цел 2 - Демографски подем, насърчаване на образованието, социалното включване, духовно развитие, съхранени традиции и културно наследство						
Стратегическа цел 2	Естествен прираст на населението	брой	НСИ	1 г.	-83	-50
Стратегическа цел 2	Механичен прираст на населението	брой	НСИ	1 г.	-55	-20
Стратегическа цел 2	Ученици, включени в дуално обучение	брой	РУО/НСИ	4 г.	0	10
Стратегическа цел 2	Отпаднали от училище ученици средно за една учебна година	брой	РУО/НСИ	1 г.	12	5
Стратегическа цел 2	Население на 1 лекар	брой	Инфостат	1 г.	484	450
Стратегическа цел 2	Население на 1 лекар по дентална медицина	брой	Инфостат	1 г.	1775	1500
Стратегическа цел 2	Реставрирани, консервирани и експонирани за туристи обекти на културно-историческото наследство	брой	Община	1 г.	0	1
Стратегическа цел 3 - Интегрирано териториално развитие и намаляване на неравенствата, чрез комплексно подобряване на транспортната и цифрова свързаност и достъпност, обновяване на инфраструктурите, енергийна ефективност и опазване на околната среда						
Стратегическа цел 3	Реновирани и благоустроени публични пространства (паркове и градинки)	брой	Община	1 г.	0	5
Стратегическа цел 3	Новоизградени/реновирани детски площадки и спортни съоръжения	брой	Община	1 г.	0	3
Стратегическа цел 3	Жители с подобрено водоснабдяване	брой	Община	1 г.	0	5000
Стратегическа цел 3	Жители с подобрено третиране на отпадъчните води	брой	Община	1 г.	0	2000
Стратегическа цел 3	Дял на депонираните битови отпадъци, спрямо общообразуваните	%	Община	1 г.	95	70